IACOBI

DE VITRIACO

PRIMVM ACCONENSIS, DEINDE TVSCVLANI EPISCOPI, ET S.ᵃ ECCL. R. CARDINALIS, SEDISque Apostolicæ in Terra sancta, in Imperio, in Francia olim Legati,

LIBRI DVO.

Quorum prior ORIENTALIS, siue HIEROSOLYMITANÆ: Alter, OCCIDENTALIS Historiæ nomine inscribitur.

Omnia nunc primum studio & opera D. Francisci Moschi Niuigellatis I. C.ᵗⁱ & Armentarianorum Curionis, è tenebris & situ in lucem edita.

DVACI.

Ex Officina Typographica BALTHAZARIS BELLERI, sub Circino. Anno 1596.

Cum Priuilegio ad sexennium.

ALBERTVS AVSTRIACVS.

ANAGRAMMA.

BIS LAVREA SCRVTATVS.

Ardea deuicta est, atque expugnata Caletum:
Tu BIS SCRVTATVS LAVREA serta cape.

ARBITER CASTVS A LVSV.

ARBITER & Prorex A LVSV CASTVS haberis,
Alea nec cordi est, sed sacra relligio.

ALBES VICTVRVS ASTRA.

Symbolon est candor virtutis: totus & ALBES,
VICTVRVS Posthàc ASTRA serena poli.

F. M.

Albertus D.G. S. Rom. Eccl. tit. S. Crucis in Hieruſ. Cardinalis, Archiepiſcopus Toletanus, Hiſpaniæ Primas, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ. &c. Belgicarum Prouinciarum Prorex. &c.

AD SERENISSIMVM PRINCIPEM DOMINVM ALBERTVM AVSTRIACVM S.R.E. TIT. S.CRVCIS IN HIERVSALEM CARDINALEM, ARCHIEPIſcopum Toletanum, Archiducem Auſtriæ, Comitem Habsburgi &c. Prouinciarum Belgicarum Gubernatorem, & Catholici exercitus Imperatorem victorioſiſsimum.

ECCE, quàm fauſta tui in Belgas aduẽtus omina, Sereniſſime Princeps. Lætatur meritò plebes Belgica, Philippi .I. vnicæ olim Auſtriadarum & Belgarum Principum ſpei, apud ſe nati, pronepotem, ſibi moderatorem obtigiſſe. Geſtit ſeriò Nobilitas Belgica, eorum, qui ſuæ apud populares dignitatis & loci auctores fuére, tot Regum & Imperatorũ ſtirpem, Proregem & militiæ Imperatorem ſibi datum. Quid com-

memorem tot vrbium, tot prouinciarum, quæ PHILIPPI Catholici, Auunculi & fratris, ditioni parent, profectam ab intimo gratulationem? Ecce, ad aduentum & conſpectum ſacrati viri, & Cardinalis, quo illuſtriorem & maiorem Romana nunquam vidit Eccleſia, non quatriduo, ſed quadringentis propè abhinc annis mortuus, & hîc in Belgis ſepultus, in vitam reuocatur homo ſacer & Cardinalis, Iacobus de Vitriaco, & rediuiuꝰ Collegæ ſuo venit congratulatum. Hic, inquam, hiſtoriarum liber, qui hactenus puluere & ſitu obrutus, æternis videbatur ab eo, qui inuidiæ pater eſt, addictus tenebris, ad Serenitatis veſtræ vultus ſplendorem ſeſe erigere cæpit, & vitalium formarum beneficio lucem vitamque ſperare, immò ſpirare. Dignum hoc Rom. Eccleſiæ olim Legato

gato & Cardinale ingenij doctrinæque mommentum: non indignæ Cardinale, nunc Belgicarum Prouinciarum Prorege, et Catholici exercitus Imperatore, huius libri præceptiones, quibus & ad bella Domini pugnanda, & ad Ecclesiā in pristinæ dignitatis decus adserēdam abundè instituatur. Primus certè liber, qui Eöæ historiæ nomine inscribitur, illa Christianæ militiæ & celeberrimæ in Palæstinam expeditionis fulmina & lumina, Gotifredos, Baldouinos, Robertos, Böamundos, in quorum vestigia Ser.^me V. insistat, cū laude proponit. Alter Occiduę Ecclesiæ faciē, nnnc inualescentibus hominum vitijs deformem, nunc exsurgentibus collapsæ pietatis vindicibus viuidiorem, nostri sæculi exemplar ceu viuis coloribus expressum, scitè depingit. Hic igitur,

 mutus

mutus quidem, ſed ab omni proinde adsẽtationis ſuſpicione remotus, Collega & Conſiliarius, (licet & à ſe, & à proba Regiáque ſiue Imperatoria inſtitutione abundè ſapiat Ser.^ma V. Celſitudo) conſilia & ad politicum prouinciæ Belgicę regimen, & ad ſacram rei Eccleſiaſticę adminiſtrationẽ accommodatiſſima ſubminiſtrabit: ſiue potius ad ea, quæ feliciſſimè dicam, an prudentiſſimè? cæpta à te ſunt, & ſuſcepta, pari felicitatis & prudentiæ tenore perficiẽda, exhortabitur. Quæ heroica V.^æ S.^tis ab ipſo Regiæ præfecturę auſpicio, atque in ipſis quodammodo belli gerendi rudimentis facinora, præliminaris epiſtolæ anguſtia prohibet attingere. Et quantumuis magnus alioqui ſeſe campus aperiat dicendi de ſingulari V. Serenitatis in ſacroſanctam Euchariſtiam affectu

à maioribus

à maioribus transmisso, de pietate, abstinentia propè incredibili, benignitate, Christianæ pacis & auitę religionis conseruandæ studio, disciplina militari, alijsque hoc genus heroicis virtutibus; ijs omnibus in præsens supersedebo. Hoc tantum. Multis quidem abhinc annis Hispanię vetustam illam, & Abdiæ vaticinio celebratam, Hebræi idiomatis appellationem, SEPHARAD, quà nauigandi peritia, quà classium multitudine, quà portubus & limitibus longè latéque in ortum & occasum extensis, iure quantum fieri possit optimo, deberi. sed quum infestissimi vt Catholicæ Religionis, ita Hispanici nominis hostes, Britani Batauis perduellibus federati, partum tot sudoribus & sumtibus decus piratica improbitate interuersum & ereptum irent: Expugnato

Caleto

Caleto (quod siue Gessoriacũ, siue Itium portum antiquarij; nos Britanię ianuam meritò appellemus) & Ardea in Morinis munitissimo Gallici limitis propugnaculo, atque Hulsta in Flandris (quod opidum pridem interceptum ijdem Bataui tot operibus & vallis vndique ità firmârant, vt & expugnari vix potuisse crederent, & cum infestandæ Flandriæ, tum sociæ sibi Zelandiæ in posterũ ab omni vi & iniuria defendendæ satis esse considerẽt) deditione captis; non modo aut inimicos Frãcię Batauięq; populos alterutra ex parte in angustũ deduxisse, aut vetustę Flãdrię fines vtrimque ampliasse & recuperasse, verum etiam Hispaniæ remotæ miram securitatem, & solidam pristinæ gloriæ & dignitatis ἐν τῇ θαλασσαρχίᾳ retinendæ fiduciam præstitisse V. S.tem omni memoria

moria existimabitur, & celebrabitur: tùm quòd Caletani opidi potens, claueis Angliȩ in cingulo circumferre, (vt antiquam paullùm inmutemus allusionem.) & vbi ita postularit suscepta expeditio, frenos odiosæ insulȩ, in quam breuissima illinc sit transmissio, inijcere facilimè posse non iniuria censeatur: tùm quod non tantũ ab incursationibus remotarũ in Occiduo mari insularum, & depopulationibus maritimæ Hispaniarum oræ, piratæ illi, Britani & Bataui, sint prohibiti; sed de tuendis etiam imperij sui finibus, ob tantam munitissimorum opidorum & cõmodissimorum portuum vicinitatem, soliciti iam nunc trepident; & iustissimas tot suorum scelerum & inueteratæ impietatis pœnas, ab offenso tot nominibus Principe, intra ipsos patriæ limites, exspectent.

De

De quibus ingẽtibus ſanè, & Chriſtianæ reip. maximè ſalutaribus victorijs, commodùm, noſtam vicem, cõgratulantẽ Cardinalem hũc, eo, quæſo, vultu ſuſcipiat V. S.^{tas} quo in vitam reuocatum iam eſſe diximus. Nos viciſſim magnum illud & cœleſte Numen, cuius auſpicijs hęc belli decora parta ſunt, felix & propitium eidem precabimur; vt & eam quamdiutiſſimè incolumem cõſeruare, & tam felicia cœpta ad exitum, hoc eſt, ad ſui nominis gloriam, ad Eccleſię dignitatem, & ad Europæ totius ſalutem perducere dignetur. Amen.

Sereniſſimæ Celſitudinis tuæ
cliens obſeruantiſſimus

FRANCISCVS Moſchus.

FRANCISCVS MOSCHVS CHRISTIANO, BENIVOLO-QVE LECTORI S. D.

MEMORIAE proditum est Theophanem Mitylenæũ, in concione militum a Pompio Magno, cuius ille res gestas scripserat, ciuitate donatum, cunctis factum approbãtibus. Insignis ea fuit merces, sed insigni historico debita. Qui enim illustriũ virorum gesta, qui populorum mores ac ritus, qui Regnorum vices litterarum monimentis consignant, admodum præclarè de posteritate merentur. Vix vlla est regio, vel orbis tractus tam obscurus, qui non aliquid memoriâ dignum habeat, quodq́; ad venturæ ætatis notitiã non sinat emanare. Sed & illustrissimi quiq; Principes, bellicosi Duces, strenui milites, quæ sapiẽter, heroicè, fortiterq́; gesserunt, ab obliuionis iniuriâ adseri, vindicariq́; vel imprimis desiderant. Constat enim Alexandrũ illum Macedonẽ, quũ intellexisset Chœrilum poëtam non ita bonũ de reb⁹ suis scripsisse, singulos eius versus Philippeo numo redemisse, quò doctiores alios ad id genus argumenti, munificẽtiâ exstimularet. Sed & idem in Phrygia profudit lacrymas ad Achillis sepulchrum ingemiscens, quòd Homeri facũdiam rebus illius gestis præoccupatam sentiret. Nec enim homo gloriæ & immortalitatis cupidus nesciebat, se si parem Homero præconem in

rebus

rebus suis celebrandis nancisci potuisset, facilius certiusq; nominis æternitatem cõsecuturum. Augustus Cæsar conscripto iam testamento quatuor libellos addidit, quorum secundo, quæ gesserat, ideò inserenda curauit, vt columnis æreis ad eius sepulcrum erigendis insculperentur. Neq; viros modò illustreis arte militari, & bellica gloria conspicuos isthæc laudis cupido incessit, sed etiam litteratos, & omnigena eruditione insigneis. Nonne Tullius latinæ copiæ genitor, & oratoriæ facultatis apex & Coryphæus, litteris bene prolixis hoc egit apud Lucium Lucceium ciuem Romanum, vt Catilinariæ coniurationis historiam seorsum, ad sui nominis famam longe, latéque proferendam, contexeret, in eaq; quidpiam amicitiæ tribueret, quò superstes adhuc sua gloria frueretur? En quanta in homine φιλοτιμία. Notum est gauisum fuisse Demosthenem audito aniculæ susurrio, οὗτος ἐστὶ Δημοσθένης. Pulsauit hæc honoris ambitio Christianos quoque, tametsi interdum ad publicum bonum spectanteis. Nam Eugenius 4. Pont. Max. quum indicto Florentiæ Oecumenico Concilio (cui ipse præsens cum Palæologo Constantinopolitano Imperatore interfuit) multis iam annis expetita Latinorum, Græcorũq; concordia felicissimè successisset, initæ reconciliationis memoriam non modò Latinis, Græcisq; litteris mandari præcepit, sed etiam, vt neminem res gesta lateret, eam foribus ad D. Petri templum fabrefactis, incidi voluit. Multa sunt scitu iucundissima, cognituq; dignissima, quæ vel omnino nos fugerent, vel nuda maiorum narra-

tione

tione tantum innotescerent, nisi succcurreret historiæ fides. Quis enim nosset ab Alexandro 40. milibus hominum totum orientem domitum, subiugatumque, nisi litterariæ scriptionis. & historicæ relationis beneficio? Quis Epaminondam Thebanorum ducem, paucis, puta, 4. milibus hominũ, ex quibus 400. tantum equites erant, de Lacedæmoniorum exercitu ex 24. peditum milibus, equitibus vero 1600. conflato, victoriam reportasse sibi persuadeat, nisi historiæ testimonio doceatur? Et ne profana tantum exempla persequar, nonne ex sacrarum litterarum libris perspicuum est, magnum illum Patriarcham Abrahamum, assumptis trecentis octodecim expeditis vernaculis, Assyriorum copias fudisse, profligasseq́; receptis cum præda, quam abduxerant, captiuis, & in ijs Loth fratris sui filio? Gedeon ex omni Iudæorum numero, delectis dumtaxat 300. viris, Arabes & Amalechitas, in ipsis castris noctu inuadens, ex ijs centũ milia cecidit. Non est inuoluẽda silentio Iudæ Machabæi virtus & fortitudo, qui quum audiret à suis: Quomodo poterimus pauci pugnare cõtra multitudinem tantam, et tam fortem? Facile est, inquit, concludi multos in manus paucorum: Et non est differentia in conspectu Dei liberare in multis aut in paucis, quia non est in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo. Conseruit ergo manus, & tribus milibus inermium, ingentem Gorgiæ exercitum deleuit. Sũt & alia pænè infinita quibus supersedeo. Ex his & alijs exemplis é sacra petitis historia, incredibile dictu, quantam spem homi-

nes

nes verè Christiani concipiant, quanta animi fortitudine roborentur, quam excelsa, quam magnifica, nec frustra, à Deo exspectent. Vndè liquidò apparet, quam rectè consultoq; fecerint sapientissimi maiores nostri, qui laudabilia fortium virorum acta nequaquam supprimenda duxerunt, sed longa serie quasi per manus ad posteros deriuãda. Contra quã impiè egerint, hodieq; agant, qui res æterna memoria dignissimas, vel liuore, vel ingratitudine, aut aliàs inexpiabili malitia suppromunt, vel in lucem editas corrumpunt, lacerant, aut ignibus consumunt. Hinc tot exustæ Bibliothecæ, in quibus libri pleriq; M.S. quos nusquã alibi reperias. Hæc & alia quum apud me tacitus expendo, non possum non illud Tragicum exclamare: O tẽpora? ô mores? Sed quid hæc sunt præter verba & voces? Non est amuletum, quo hoc genus mali à nobis propellatur: itaq; ferendum æquo animo quod mutari non potest. Supersunt Dei beneficio libri tum typis excusi, tum etiam M. S. ex quibus exempla, quæ ad bene beateq; viuendum cõferunt, petere fas est. Neque modò ad hoc, sed & ad ea cognoscendum, quæ scire delectat. Quo in genere numerandum iudico librum antiquis characteribus in charta pergamena M.S. quo Orientalis, itẽque Occidentalis historia continetur, abhinc annos prope 400. contexta à Reuer.mo Domino Iacobo de Vitriaco, prius Achonensi, deinde Tusculanensi Episcopo S. R. E. Cardinale optimo iuxta ac doctissimo. Cuius quidem libri copiam mihi fecit Reuerendus D. Prior monasterij Oegniacensis Antonius de Mon-

de Montifault, vir perhumanus & eruditus, ac de me optimè meritus, quum ad quinctum Idus Septẽbreis anni 1595. eò me contulissem ad venerandas beatæ Mariæ Oegniacensis reliquias ibidem in lapideo sarcophago reconditas. Redeo ad Cardinalem Vitriacum, virum longè eruditissimum, multo rerum vsu insignem, & grauissimis legationibus functum. Fuit enim summi Pontificis in terra sancta, in Imperio & Francia legatus. qui priusquam ad terram sanctam proficisceretur, crucem contra Albigenseis hæreticos prædicauit, permultisq; tum nobilibus, tum inferioris notæ hominibus diuina eloquẽtia persuasit, vt cruce signati bellum aduersus hosteis Christi, eiusq; sponsæ Ecclesiæ gererẽt: quod & felici admodum successu factum est. Fuit hic Auctor πολύγραφος. *Scripsit enim, Tritemio teste, hãc historiam. librum vnum contra Saracenos. de vita beatæ Mariæ Oegniacensis, ex vrbe Niuigella progenita, libros duos: quib⁹ tertium adiecit Thomas de Cãtiprato. Librum quoq; de SS. mulieribus districtûs Leodiensis vnum. Præterea Epistolarum ad diuersos librum vnum. Nec meminit Tritemius cõscripti ab eodem Auctore magni voluminis sacrarum concionũ in singulos & õnes totius anni Dominicos dies, adsignatis cuiq; tribus concionibus, vna ex introitu Missæ, altera ex Epistola, tertia ex Euangelio diei. quod opus abhinc annos plus minus viginti edidit Damian⁹ a Ligno sacræ Theologiæ Doctor ex ordine diui Dominici, qui & ipse fatetur se vidisse eiusdem Auctoris sermones de Sãctis, & alios quosdam.*

 Porrò

Porrò ex memorato concionum volumine videre est, quam recondita doctrina fuerit, quamq; in explicandis sacræ scripturæ difficilibus locis excelluerit. Vbique videas acre ingenium, excussum iudicium, vastam memoriam, & in rebus, quas tractandas suscipit, methodum insignem. Et verò passim obseruare est tam copiosam & vberem sacrarum scripturarum segetem, vt auctor pænè tertia quaque periodo nunc ex instrumento veteri, nunc è nouo loquatur, & res, de quibus agit, per diuinorum librorum sententias exprimat; non citatis tamen auctorum librorumue nominibus, vel sententiarum capitibus. quod & in D Bernardi operibus frequentissimum est, immò & in multo antiquiorũ scriptis, qui ceu promptuaria quædam fuêre Theologiæ. Et vt quod sentio dicam, Is fere fuit mos antiquitatis eruditæ, vt rebus ipsis addicti, tanquàm occupatiores, librorum, locorũue citationes prætermiserint. quod & in scriptis b. Thomæ Aquinatis, (qui Vitriaco nostro posterior fuit) videre licet bene oculatis. Quãuis enim eos, à quibus aliquid promit, sæpe laudet auctores; multa tamen in argumentorũ solutionibus, aliisque locis effert non sua, sed aliunde sũta, suppressis auctorum nominibus; non maleuolè, nec ãbitiosè, sed pro seculi more. Quod iccirco hîc dictũ volui, ne quid semidocti quidam de nostro hoc Auctore temerè pronunciẽt, qui, si quid in quopiam opere viderint aliundè petitum, nulla loci facta mẽtione, protinus auctorem tanquam plagiarium suggillent. Porrò dictio scriptoris huius, si temporis, quo

vixit,

vixit, ratio habeatur, non insulsa, neque spernenda est. Quos enim eius seculi auctores videas, qui tersè semper, & latinè prorsus loquantur, nullisque interdum vocibus vtantur alienis a linguæ Romanæ castimonia? Sed hic non laboro, tantum ad æquos Iudices prouoco. Nonnulla subtexam de huius operis vtilitate, quæ sanè multiplex est. Primò enim nullus inficias ierit iucundum esse, & honesta cum voluptate coniunctum, domi cura laborem ex historia cognoscere, quæ procul à nobis dissita sunt: & quasi mentis oculis intueri personas, urbeis, monteis, lacus, pascua, siluas, aliaque id genus sexcenta. 2. conducit ad intelligendos alios auctores siue sacros, siue profanos, quoties apud eos personarum, locorum, vel rituum gentis alicuius, de quibus hic agitur, incidit mentio. 3. confert non parum huius historiæ lectio, ad vitiorum odium, & virtutum amorem imbibẽdum: quod quanti sit momenti, æquo, prudentiq; Lectori iudicandum relinquo. 4o. ad Christianæ religionis incrementum, et hæreseôn exstirpationem non parum habet ponderis. Hinc enim perspiciet Lector, qui fuerit illo seculo, Dei, sacrorumq; cultus à maioribus acceptus, & constãtissimè retentus. Hinc etiã videbit quàm fœda, quãq; rectæ rationi dissentanea fuerit tùm vita, tùm doctrina Mahometi. Hinc arma quoq; sumet in alios hæreticos Mahometo posteriores, vt in Luteranos aliosq; Euangelicos pseudoprophetas. Habet enim Luterismus non pauca falsæ doctrinæ capita cum Mahometismo communia, quæ ferè sita sunt aut in religionis nouatione, aut

 in Rituum

in Rituum mutatione. Nam Mahometus quidem, quò sibi auctoritatem compararet, sese Legem & Euāgelium tenere iactabat, seq́; primum vidisse quid in vtroq; testamento corrigendum esset: vnde & nouū ipsum testamentū enormiter mutilauit. Quid? an non Luterus Biblia corrupit? Nonne Germaniā ipsam nunquàm verum ante se audisse Euangeliū impudenter est mentitus? Mahometus dies festos nouauit, quin & Dominicam in diē Veneris commutauit. Quid aliud Euāgelici faciunt, apud quos festi dies magna ex parte sunt abrogati? Carolostadius solum diem Sabbathi colendum docuit. Mahometus indixit bellum sacris imaginib⁹, quas & funditus deleuit. Euāgelici, maxime Sacramētarii Diuorum imagines, atq; adeò Christi crucifixi tollunt. In his & alijs multis Luterani cum Mahometanis conueniunt In quibus ostenso errore Mahometi, sequitur idem in simili specie facti, de Lutero, & eius sequacibus iudicium. Non egit quidem hic Auctor vbiq; argumentis ex professo cōtra hæreticos, sed neque hic solus est modus aduersus eos agendi. nam & contra illos agit, qui doctrinam vel ab ipsis, vel à superioris ætatis hæreticis excogitatam, ceu erroneam, pestilentem & ab Ecclesia damnatam ostendit. Sic enim, vt verissimè ait D. Hieronymus, hæreses ad suam originem reuocasse, refutasse est. Fuerunt sanè & alij complures, qui de rebus Orientalibus, & nominatim aduersus sectam Mahometicam scripsere: vt Ricoldus quidam Dominicanus in libro, cui titulum fecit, Confutatio Legis Mahometicæ. Pius

secundus

secundus: Bartholomæus Hũgrus, Ioannes de Turre cremata, Postellus, & Teutonico sermone Iodocus à Gistelles, & alij. At nihilominus Auctori huic nostro suus constat honos, qui & ante eos hoc argumentum tractauit, & Terram Sanctam, immò bonam Orientis partem præsens lustrauit. Continetur hoc volumine & Occidẽtalis eiusdem Auctoris Historia: vbi Christianæ religionis apud Latinos initia, progressus & fructus luculenter & apertè describuntu. Item de Sacramentis, eorumq́; vi, potestate & effectis tractatus: ac Personarum Ecclesiasticarum distinctiones, gradus, functiones & officia, & alia quædam eò spectantia, ita exactè, & (quod aiunt) examussim proponuntur: vt nihil sit in hoc genere quod æquus Lector desideret. His fruere, cãdide Lector, & nostram hanc in tam vtili tãti Auctoris editone operam æqui boni consule, & Vale.

ẽ 3

ANDR. HOIVS, FRANCISCO MOSCHO COMPATRI SVO, S.

Vitam D. Iacobi à Vitriaco, partim hinc indè excerptam, partim coniecturis quibusdam, à vero, hoc est, à probatorum scriptorum auctoritate, non ita abhorrentibus, concinnatam, breuiter perstrinxi: & varia scriptorum de eodem eulogia adieci. Quæ omnia, quòd ad tui instituti rationem, siue ad horum librorum, qui Historiarum, Orietalis & Occidentalis, nomine inscribuntur, editionem non minimum facere viderentur, pro mea erga te obseruãtia, & spectato amore, non indicij modò, sed mancipij etiam tui facio.

VITA D. IACOBI DE VITRIACO, EX DIVERSIS SCRIptoribus, maximam verò partem ex Thoma Cantipratensi, collecta, per Andr. Hoium Brug. Pr. Gr.

IAcobus de Vitriaco, Francus, ex Argentolio, diœceseos Parisiensis ad Sequanam opido. quem vt Theologicis studijs Lutetię operam nauasse diligentem, satis certò constat; ita in patria vrbe, Argẽtolio, presbyterum curatum fuisse, nec chronica Brabãtię, quę Damianus à Ligno laudat, nec Onufrius Panuinius (licet hic ambiguum quid sonet) Epitome Põtificum & Cardinalium, satis mihi liquidò persuadeãt: vti ex ijs, quæ inferius dicentur, sagax lector possit colligere. Hic quum nomen & vitæ sanctitatem bea. Ancillæ Christi Mariæ Niuellanæ, primò, de VVillebrouc, deinde de Oegnies dictæ, quæ in extremis Lotharingię, siue Gallicanę Brabãtię finibus agebat, fando procul & in intima Gallia inaudisset; relictis Theologiæ

Theologiæ, quibus operam dabat, ſtudijs, Lutetia Pariſiorum ad Oegniacenſe ad Sabim, inter Niuigellam Brabantorum, & Namurcum Eburonum ciuitates, Monaſterium (quod eſt Canonicorum regularium S. Auguſtini: habetque tutelarem Præſidem bea. Nicolaum. Fallitur enim Onufrius, qui nominet Monaſterium S. Mariæ de Oegnies, ratus, vt opinor, hanc Mariam in Diuorũ claſſem relatam, & eius memoriæ conſecratum Monaſterium) peruenit, quò illa ſeſe nuper ex VVillebrouc, & vitandę celebritatis, & exercẽdę religionis, atque adeò deuotę in beatiſsimam Deiparam, quæ ibidem colebatur, pietatis ergô, receperat. Illius ad ſe peregrè aduentum famula Dei omni beniuolentiæ & obſeruãtiæ genere proſecuta, vt relicta æternum Gallia, Monaſterij Oegniacenſis ſodalibus ſeſe adiungeret, precibus ab eodem obnixè contendit. Quod nomine diſsimulato Iacobus ipſe, libro eo, quem de vita eiuſdem conſcripſit, commemorat: concionatorem ſcilicet quemdam à Domino Ancillæ ſuæ datum, quem ipſa crebris precibus moriens Domino Deo commendarit. Hunc nomine iam in ſacram religionem dato inauctoratum, ſibique contubernalẽ, vti ſuſcepta etiam Curiæ ſeu parœciæ præfectura, quem paſtoratum dicimus, crebras ad populum conciones haberet, & animas ex inferi hoſtis faucibus adſertas Chriſto reuindicaret, eadem impellit: & ſuis apud Deum meritis eximiam inter eius ætatis Theologos concionandi, ſacra ſcripta exponẽdi, mentes hominum à flagitijs reuocandi gratiam & peritiam impetrauit: ad Sacerdotij denique dignitatem capeſſendam animauit. Et tantam ille breui ſanctimoniæ de ſe exiſtimationem ex tàm ſancto cõtubernio comparauit, vt quum Lutetia, quò ab Epiſcopo populari conſecrandus ſiue ſacris initiãdus, eadem hortatrice, fuerat profectus, reuerteretur,

 nonmodò

nōmodò pia Christi Ancilla cum Monachis obuiàm aduenieti ad aliquot stadia progrederetur, & manus sacro oleo recens delibutas exoscu laretur; sed iā prę gressū subsecuta, pedū eius vestigia ponè flexis suppliciter genibus premeret, & osculis exciperet. & comiti, qui grauiter tàm supplicem & demissam increpabat atq; à cœpto deterrebat, sibi diuinit' patefactū responderet, hunc à Domino Deo delectum, & gloriosè in posterum extollendum, cuius opera ad salutem animarum probè stabiliēdam ipse vteretur. Nec ita multò post cum Monasterij Antistite, quem Priorem, hoc est, Cœnobiarchā vocāt, de eodem collocuta, eum in transmarina Terrę Sāctę regione ad Epalis Cathedræ culmen euehendum esse Domino patefaciente prædixit: eiusque facti Antistitem, sese iam è mortalibus erepta, conscium & superstitem fore; & ipsius ex tam longinquo tàm eximij patris discessu dolorem gaudio incredibili commutatum iri, quod is ad pristini Cœnobij consuetudinē, relicta vnà cum Pontificatu Palęstina, esset rediturns. Vix annorum quattuor interuallum intercesserat, quū & vrbis Acconensis, quæ Ptolemais est Phœniciæ, Pontificatus Iacobo est delatus, & b. Christi ascetria Maria ex hac vita sublata. Inciderat in annū M.CCX. expeditio in impiam Albiorum siue Albigeorum, qui Tolosano Comitatui sunt attributi, hæresim, Innocentij 3. decreto, & S. Dominici Caligurit ę cōsilio suscepta. Hîc, inter cæteros, ob excellentem in declamando & habendis ad populum concionibus facūdiam (vti Trithemius, Iacobus Meierus Annal. Thomas Cantipratensis lib. Apum testātur) Iacobus Vitriacus Legatus ab Innocentio 3. Belgicis prouincijs & Imperio Germanico destinatus, qui crucem contra hæreticos Albios promulgaret, & Apostolica auctoritate nomina tam sanctæ militiæ professos signaret, præclare

clare & cum laude eo munere est perfunctus. Huius expeditionis, Odo Dux Burgundiæ, Hēricus Niuers, Simon Montifortius, duces fuere primarij. Oppressa atroci prælio gētis hereticę peruicacia. victus & profligatus Raimundus Tolosatium Comes, cum Flussatium & Conuenarum Comitibus. cęsus in acie Petrus Aragoniæ rex. qui omnes ab Albijs, Tolosatium clientibus, tūc stabant, Ab hac hęręsi matrimonia dānata, promiscuos concubitus eosq; nefarios pro sanctis habitos, Sanctorū & b. Virginis Deiparæ inuocationem fuisse improbatam, referunt. Quum à Vitriaco Legato, Fulco Vtenhouius, patria Gandauensis (hospitalis Bilocæ apud populares suos fundator) celebri id temporis vir sapientia & Canonicus Insulan⁹., induci non posset, vt eam expeditionem suis ad populum concionibus commendaret, & ipse idoneum se esse negaret; subitò ceu ab irato & vindice numine grauissima correptus est hæmorrhoide, quā per 24. plus minus annos tam forti infractoque tulit animo, vt & obitus sui diem præsciscere, & Christi Seruatoris adspectu ante mortem frui meruerit. Quæ autem causa sit, cur b. Dominici, qui in Tolosatibus, prouincia Narbonensi, Hispania & Italia maxima famæ celebritate ea tempestate erat nobilis, & Albigeorum non tam armorum vi, quam sermonis efficacia domitor; atque adeo Ordinis, eo auspice & auctore fundati, nulla à Vitriaco, vti b. Francisci, quē vidisse se refert, & cæterorum fiat in Occidua historia mentio; acutioribus iudicandum relinquo: & ad rem instituram reuertor.

Fixa iam in Accone, quam Ptolemaidem esse dicimus vrbem Phœniciæ nobilem, (ineptè Henricus à Gandauo Anconitanum vocat Episcopum) iam Cathedra Vitriacus, Pontificiæ Legationis munere ibidem defungens, varias ad varios è Palæstina epistolas,

las, quæ ad rerum transmarinarum statum ferè pertineret, in Europam misit; quas in vnum volumen redactas fuisse Trithemius & Henr. Gandauensis testantur. Scripsit & Historiam Orientalem, alias Hierosolymitanam siue de Terra Sancta, hoc est, de rebus ibidem gestis & admirandis. Occidentalem scripsisse censeatur iam è Palæstina in Europam redux; qua Romanę, siue Europæę, siue Latinę Ecclesię statum complectitur. vbi permulta de Christianæ per varia Europæ regna disciplinæ instauratione, de nouis Religiosorum Ordinibus, de Sacramẽtis eorumque administrãdi ratione, solidè pertractantur. & Euenta vtrobique, ad illam Diuinæ Prouidẽtię amussim, accuratè pièque expenduntur. Hanc autem vtrãque à tenebris situque vindicatam pro tempore, magnis tuis & sumtibus & laboribus, das nobis, Fancisce Mosche, magnum nostri sęculi, non modò patriæ Niuellæ, ornamentum. Præterea Saracenorum errores, quos Mahometus, ceu diram pestem, genti illi Arabum adflauit, eleganti libro refutauit. Vitam bea. Mariæ de Oegnies duobus libris (non tribus, vt ait Trithemius: nam tertius à Thoma Cantipratano est adiectus) ante suum è Monasterio Oegniacensi decessum, fuisse conplexum, ex ijs, quæ infra dicentur, satis constabit. Et paullò prolixior eius Præfatio in Vitam b. Mariæ ad Fulconem Tolosatium Episcopum, qua mirificam piarum in territorio Leodiensi mulierum sanctimoniam commemorat, fortasseã sit liber de Sãctis mulierib⁹ Leodiensib⁹, cuius meminit Trithemi⁹. Sermones, siue ij, qui Dominicis diebus, siue qui Sãctorum solennibus ferijs sunt attributi, siue qui varijs hominum generibus & conditionibus sunt accommodati; continentes esse videntur totius vitæ curriculi labores, & ingenij fœcundi & semper parturientis monimẽta. Dierum Domin

corum

corum Sermones in lucē edidit paucis abhinc annis Damianus à Ligno Dominicanus: ex quibus ingenij acumen & copia elucescit, & sacrarum litterarum interior cognitio passim sese prodit: quæque pijs mentibus cæterorum operum, quę adhuc premuntur, desiderium & sitim possint accendere. Hæc ἐν παρέργῳ. Monasterij Oegniacensis vestes sacræ sericæ incendio fortuito deflagrarant: & Antistitis ex ea iactura dolorem consolata b. Maria, intra decennium damnū illud submissis aliundè ornamētis abundè resartū iri promiserat. Venerab, itaq; Iacob⁹ è Palæstina Infulā & infinitā vestis byssinę vim, vasa altaris, & choragiū ministeriorū, ex auro & argento fabricata, trāsmisit; alijsque multis ss. reliquijs & Apostolicæ sedis priuilegijs idēmonasteriū amplificauit. Et Romā reuersus ab Honorio 3. Pont. & à Collegis Cardinalib⁹, sed in primis ab Hugone Hostiensi (cui antè vasculum ex argento adfabrefactum, & nucum myristicarum seu vnguentariarū, quæ Moschocarya Græcis, refertum, rari muneris instar, transmiserat) honorificentissimè est exceptus. & hunc, spiritu blasphemię, grauissimo animi vitio, laborantem, partim lectione libri, quem de pientissima Christi Ancilla ipse conscripserat; partim eiusdem, Mariæ, iam inter cœlestes receptæ, imploratione & intercessione, & reliquiarum eius, digiti scilicet argenteo locello inclusi, quas ipse Vitriacus, amuleti vicem, ad collum suspensas assiduè gestabat, & vtenda amico Cardinali ad tēpus & ea fini, dederat, efficacia liberauit. Atque adeò ipse iterum è Palæstiua in Italiam naui transmittēs, & oborta tempestate naufragio proximus, precibus ad Deum, Deique famulam, cuius reliquijs munitus esset, religiosè in tanta trepidatione effusis, in repentinum datus est soporem: & visus sibi videre Ancillam Christi proximè adstantem, & pro eo, quo
viuentem

viuẽtem dilexerat, amore, subsidiũ omne, & in præsentia salutem & liberationem, pollicitantem, & plurima, quorum fidem euentus probauit, prædicentẽ. Visus est enim sibi in templum Oegniacensis Monasterij perduci, & conscẽsa eius testudine altaria quinque sibi ab eadem demõstrari; quorum quatuor beatorũ Cœlitum memoriæ ex Prioris arbitrio, quinctum sanctissimæ & indiuiduæ Trinitati, ipsius monitu, consecraret. coram quo (ipsa locum digito commostrabat) nisi nollet, optata compositus quiete laborum suorum à Christo Domino præmia cõsequeretur. Et quũ post acriorẽ de animi in rebus suscipiẽdis obstinatione, & alieõni cõsilij aspernatione, increpationem, illa disparuisset; ipse expergefactus subitã maris pacati tranquillitatem obstupuit. Neque ita multo post Romam reuersus, & enixissima obtestatione ab Honorio Pont. transmarino Episcopatu Acconis seu Ptolemaidis, solutus, Oegniacum rediјt: & opus tẽpli, quod de celsa testudine in somnis ipsi fuerat antea commonstratum, nondum adfectum comperit. Intereà tamen dum propinquas Lotharingiæ & Diœceseos Leodiensis regiunculas sedulus concionator obiret, à Vener. Priore Ægidio d'Oegnies tota Templi fabrica cum quinque altaribus, vti per insomnia ille præuiderat, fuit constructa. Qua iam perfecta, arcessitur ille, qui Pontificia potestate locũ Deo consecret: & conscensa ipse testudine, non sine profusa animi lætitia operi adridens, cuius sit futurũ Altare, quod medio positum esset loco, ex Priore inquirit. quumque ille se voti reum, ob impetratam diuinitus à quartana febri liberationẽ sanctiss. Trinitati consecrandum id decreuisse responderet; diuinæ patefactionis euenta secum tacitus & venerabundus expauit, & tandem cum Priore Sodalibusque communicauit. At quum anno, 1227. communibus purpuratorum

purpuratorum

puratorum patrum seu Cardinalium suffragijs Honorio 3. Romæ in pontificatum maximum Gregorius 9. Anagninus, qui Hugo Hostiensis anteà audiebat, esset suffectus; ad eum, vti pristina consuetudine sibi olim coniunctissimum, visere instituit Vitriacus. Quę res & Priorem & Sodalitium vniuersum in grauem coniecit solicitudinem & metũ, ne Pontifex hominẽ tot nominibus sibi gratum & notum noua iterum dignitate implicatum detineret. Ille nec nocturnis b. Ancillę Christi Marię terriculamentis, quę ægræ similis sacro oliuo inungi ipsa quidem abnueret; sed Priorẽ cum Sodalibus, ex desiderio & metu ægros, inungi præciperet: nec Antistitis sui & Collegarum lacrymis & deprecatione aut præsagijs, de trium mulierum comitatu, quæ b. Maria Antistiti supplici & solicito per visum obiecerat, retardatus. quod cum inciuile sibi fore, si gratulandi officio in præsens supersederet; tum renitentem se à Pont. sibi amico & obnoxio nequaquam detentum iri arbitraretur; iter Romam versus instituit. ibique altera creatione, anno. 1130. & Tusculanæ vrbis Episcopatu & Cardinalitia purpura, Belgarũ seu Lotharingorum omnium princeps, est à Pont. amplificatus. seu potius, vt religiosa Monachorum Ocgniacensium interpretàbatur simplicitas, à duabus mulieribus cõprehensus & retentus. quem tertia, seu prima verius, Lotharingica scilicet Ecclesia, cui maritali federe primum fuerat & voto religionis & domicilij iure obstrictus, assiduis querelis reposceret. memor eorũ, quæ sibi per quietem diuinitus præsignificata olim fuisse idẽ ipse cõmemorarat: à Gregor. videlicet Pontifice (idque multo ante quã Hugo Hostiẽsis & Pontificis dignitatem & Gregorij nomen esset adeptus) duas insigni specie aues, sed exanimes; à b. Lamberto martyre & Episcopo Leodiensi, vnam quidem, sed longè

ſed longè pulcriorem & viuam ſibi eſſe donatam. Romanæ certè curiæ limina Præſulẽ & Cardinalem terere atque obſidere: ſacrarum litterarum ſtudijs otioſum & priuatum vacare; morti adfinia ſunt, dum interea in Lotharingia, ad quam inſtituendam & in officio continendam à ſummo Pont. Chriſto è Palæſtina ille fuerat amandatus, animæ tot peccatorum, conſilio & auxilio deſtitutæ, ad inferos præcipitarentur. Si magnæ gloriæ loco ducitur, inter purpuratos Romę patres connumerari; at certè ęterna illa gloria, quæ ſola iure optimo maximo glorię nomen ſibi debeat & poſsit vindicare, hac tam euanida & fluxa gloriæ imagine non cõparatur. Obſtupuerant paullo ante vniuerſi pæne mortales, & prodigij loco habuerant, opulento nobiliſsimæ in tranſmarina regione ciuitatis Pontificatu vltrò ceſsiſſe, & Eõas copias cum Oegniacenſi paupertate commutaſsè. Qua gloria, ſeu gloriæ contemtu, nihil potuit excogitari maius aut glorioſius. Quid? quòd vates, haud fallax vnquam reperta, b. Maria Infulam ſiue mitram, Pontificium inſigne, capiti eiuſdem Vitriaci à b. Lamberto impoſitum iri prædixerat, & reuera euentus comprobarat? Quantumuis enim terreni principatus adminiſtratio minimè ſit attributa; totius tamen Leodienſium Diœceſeos cura, ceu ſpiritalis quædam poteſtatis mitra, ipſi fuit concredita. Hæc erat illa auis ſacræ adminiſtrationis contemplatricibus alis exſerta, virtutum pinnis effulgens, & ſanctis actionibus viuida, quam b. Dei martyr Lambertus abſenti & Romę commoranti Patri quotidiè offerre per pias ſubiectorum deprecationes non deſiſteret. Alterę illę aues, à Greg. Pontifice donatæ, mortuę erant & exanimes: in quibus nec viuidę actionis vigor, neque officioſus concionandi feruor; nec fructuoſa excipiẽdi exhomologeſeôn efficacitas, neque cum zelo cõiuncta

iuncta vitiorũ exstirpãdi sedulitas vlla inesset. Quid igitur viuarum vice fouentur? quid fœtorem non exhorrescit mortuarum? Hisce & alijs eius generis querelis & expostulationibus à Lotharingis siue Gallobrabantis Pater ille, Epus & Cardinalis, efflagitabatur, apud quos tam mirificum sui reliquisset desiderium. Quem licet viuum ad se tot votis euocare non potuerint, mortui nihilo minus corpore, non sine aliquanto longinqui mæroris lenimento, sunt potiti. Anno namque .1244. in peruigilio BB. Apostoll. Philippi & Iacobi, Romę Iacobus ille ex hac vita migrauit. quem B. Lutgardis Aquiriani in Brabantia Cœnobij Antistita, quarto post excessum die, in spiritu cognouit, post triduanam ignis purgatorij expiationem, in beatam illam Cælitum Patriam esse translatum. quod pluribus idem quoque patefactũ diuinitus esse proditur. Et corpus Roma (vti testibus extremę volũtatis tabulis ipsum, & memorem eorum quę b. Maria olim prędixerat, & tàm sãcti sepulcralis cõtubernij cupidum, cauisse, mihi vero fit simile) Oegniacum est transportatum: vbi cum prędicta Dei Ancilla, Ioãne Doctore Niuellano, Ægidio Vallicuriano, Baldouino Barbançonio, haud longo inter se interuallo dissitis, in pace requiescit.

DIVERSORVM DE IACOBO A VItriaco, Testimonia & Eulogia.

CHRONICA BRABANTIÆ, QVÆ laudat Damianus à Ligno.

FVit venerabilis Mag. Iacobus de Vitriaco flos in agro Leodiẽsi suaue-olens, qui antè fuerat in Villa propè Lutetiam Parisiorum Argentolio Presbyter Curatus. Hic audita celebritate famę virginis deuotissi-

deuotissimę Mariæ de Oegnies, progenitæ ex ciuitate Niuella, valedictis studijs Theologicis, ad ipsam accessit. quę illum benignè accepit, summisque ab eo precibus obtinuit, vt fratribus ibidem religiosè viuentibus commanere ac cohabitare non detrectaret. Quo facto, sæculoq; abnegato in Monasterio Oegniacensi factus est Canonicus regularis. Cuius ibidē parochię cura cum eidem commissa esset, eidē Marię in eadem parochia conuersanti propter vitæ ipsius sanctitatem valdè familiaris effectus est.

DAMIANVS A LIGNO.

Iacobus de Vitriaco Doctor in scribendis sermonibus exactus, sed voce, quæ plurimum habet energię magisque adficit, longo interuallo præstantior.

ONVFRIVS PANVINIVS, EPITOme Pontificum Romm.

An. D. M. ccxxx. Pontificatus. 4. Romę mense Decembri, Gregorius Papa 9. iterum creauit Cardinales, inter quos primus fuit Mag. Domnus Iacobus de Vitriaco, de villa Argētolio, Diœcesis Parisiensis, Francus Gallus, qui primo fuerat presbyter parœcialis, post Canonicus regularis monasterij S. Mariæ de Oegnies in Gallijs, ex Episcopo Achonensi trans mare Episcopus Cardinalis Tusculanus.

IOANNES TRITENHEIMIVS.

Iacobus de Vitriaco, Epus Achonensis, & posteà S. R. E. Caadinalis Episcopus Tusculanus, vir in diuinis scripturis eruditus, & secularium litterarum nō ignarus, moribus & vita spectabilis, in declamandis ad populum sermonibus excellentis ingenij fuit, & crucem contra Albigenses hęreticos gloriosè prædicans multos fideles in eos Apostolica auctoritate signauit. Scripsit non spernendæ lectionis opuscula,

Historiam Orientalem, lib. 1. Contra Saracenos, lib. 1. Epistolarum ad diuersos lib. 1. Vitam Mariæ de Oegnies,

de Oegnies, l. 3. De sanctis mulieribus Leodiensibus, lib. 1. Alia Præterea. Claruit sub Frider. Imp. 2. anno D.M.ccxx.

HENRICVS A GANDAVO.

Iacobus de Vitreio, qui floruit anno. 1220. Episcopus Anconitanus, scripsit ad diuersos diuersas epistolas ad statum transmarinarum partium, pertinentes. Scripsit etiam historiam, quam vocauit Orientalem, in qua multa expresit de rebus ibi gestis, ex quo Occidentales loca illa primo armis vindicare cœperunt. Exposuit etiam diligenter errorem illum quem induxit genti Arabum perditus ille Mahomas, in quo errore infelix illa gens vsque hodie pertinaciter perseuerat.

IN HOSCE

IN HOSCE DVOS HISTORIARVM D. IACOBI A VITRIACO Cardinalis Libros, opera & sumtibus D. Francisci Moschi Niuigellatis a tenebris situque vindicatos, Carmen And. Hol. Brug. Regij apud Duac. Græc. litt. Professoris.

VITRIACI ó magni manes, & nobilis umbra,
Ne graue sit, decies-septem post lustra, moueri.
Nataleis Argentolei puer editus auras,
Sequana quam liquidis argenteus adluit vndis,
Hausisti. & MARIAE Niuigellidis inclyta famâ
Gloria, & egregij vitæ cœlestis amores,
Parisijs mouêre scholis, patrijsque Paroecum
Sedibus, in dictas Lothari agnomine terras:
Quà lato OGNIACVM perfundit flumine Sabis,
Brabantûm Niuigellam inter, Namurque Eburonum.
Hîc plebis, Mariæ hortatu, solenne docendæ
Curio munus obis: & cultæ fulmine linguæ
Corda feris hominum, CHRISTIQue incendis amore.
Nec satis id. Patris te legibus AVGVSTINI
Angustis per vota sacras, & nomen in artam
Militiam das ritè tuum. Quà publica curas,
Quà priuatus agis; vicina per opida latè
Eximiæ geminum famæ diffundis odorem.
Leodius sua transcribit tibi munia Præsul,
Imperijque vices sacri. Tu diuite præstans
Eloquio, Oratorque patris delecte Quirini,
In gentem Albigeûm, dira impietate nocentem,

Excisti

Excîsti Belgarum animos, sanctaq́; vocâsti
Armatos sub signa CRVCIS. Te sustulit Aca,
Phœnicum Ptolemaïs, Eoa ad sceptra Cathedræ:
Remq́; Palæstinûm curans Legate, propinquam
Christicolis, pestem Mahometi, ab ouilibus arces.
Indè vltrò, positoq́; ad pristina lætus honore
Septa redis, & amica pia secreta quietis:
Quò MARIÆ te busta tua, quò præscia vatis
Dicta vocant, quinisque sacranda altaribus Ædes:
Sed nec claustra tenent, nec dulcibus otia curis,
Quin te diuus amor per compita raptet, & vrbeis,
Coelipotens humana ferentem in pectora Verbum,
Inque viam erranteis prauo de calle vocantem.
Fors iterum inuidit tibi te, aut malè numen amicum:
Fors iterum ingratis aut numen honoribus auxit.
Hugo, olim longo tibi coniunctissimus vsu,
Ostia cui nomen dedit; & decus ordinis ingens
Cardinei; summa Romæ iam sede potitus,
Te quoque purpureæ vestis donauit amictu,
Telegonique vrbem Patri commisit habendam.
Curia dum Romæ te limina sacra terentem
Detinet, aut studijs florentem ignobilis oti;
Quo gemitu, quibus Ogniaci te septa querelis,
Queis Eburonum omnis latè vicinia votis,
Te patrem, vitæq́; ducem, parochumque vocarint;
Quis fando memoret? Non illis copia viui
Facta tui est: Itala corpus regione receptum,
Dignatumq́; tua MARIAE consorte sepulcro,
Adseruant, & grandis habent instar thesauri.
O iterum magni manes, & nobilis vmbra,

 Ne graue

Ne graue sit, decies-septem post lustra, moueri.
Te viuum patrijs viuens Niuigellis ab oris,
Te vita cassum iam mortua mouit ab Vrbe:
Nunc & putre situ, & tam longis obsita sæclis
Ingenij monimenta tui, excultosq; labores,
(Hos, inquam, Historiæ libros; quorum vnus Eôas,
Occiduas alter res pandit, & adsita fata)
Eiusdem Mariæ popularis, & admirator,
Inq; tuæ insistens vitæ vestigia MOSCHVS,
Commouet, & vindex à tristibus illa tenebris
Adserit: ætheriisque adsuescere te docet auris,
Inq; manus hominum, & volitare per ora virorum.

IN HISTORIAS D. IACOBI DE VITRIACO, OPERA PRAEstabilis viri Franc.[i] Moschi, vrbis Armentarianæ Pastoris, & I. V. Licent. in lucem erutas, Carmen Nicolai A costa Sacerd. Soc. IESV.

NOscere vis iusto partos mauorte triumphos
Europæorum Procerum, exhaustosq́; labores
Christiadûm Heroum pro Relligionis honore?
Hæc lege VITRIACI longo vigilata labore
Scripta, quibus cœlo CHRISTI se gloria tollit.
Bella tibi liber iste solo pugnata, saloq́;
Dicet, Agarenaq́; relata è gente tropæa.
Quinetiam tradet iucunda & idonea vitæ
Exempla, Historiæ dulci quæ miscuit Auctor,
Proponens veterum præclara inuenta parentum,
Magnanimûmq́; Ducum miranda nepotibus acta.
Hæc tenebrisq́; situq́; diu iacuére sepulta:
Quæ lucem vt videant, curat clarissimus ille,
Cuius Belgarum iam didita fama per vrbeis,
FRANCISCVS MOSCHVS: quo non præstantior alter
Voce ciêre homines, animosq́; accendere zelo,
Vir Graio Latioq́; potens sermone: Vir vnus
Instar multorum. Vis hæc cognoscere, Lector?
Haud protrita huius præludia perlege Libri,
Quæ clypeo Archiducis munita vides ALBERTI.

SVMMA ARGVMENTORVM, SIVE RERVM MEMORABILIVM, QVÆ SINGVLIS CAPITIBUS primi libri explicantur.

De

De obsidione

De Dominico

De Gummi

De Syria

ARGVMENTA CAPITVM SECVNDI LIBRI.

De fratribus.

FINIS.

PRIVILEGII SVMMA.

REgiæ Cath. Maiest. literis concessum est D. Francisco Moscho I. V. Licētiato & Armentarianę Ecclesię Pastori, vt cui velit iurato intra Belgium Typographo tradat imprimendam ex mēbranis vetustis, Iacobi de Vitriaco S. R. Eccles. Cardinalis Historiam Oriētalem & Occidentalem, quæ Hierosolymitanę nomine inscribitur. alijs omnibus interdicendo ne dictam Historiam absque consensu eiusdem D. F. Moschi, vel imprimat vel alibi impressam diuendat vsque ad sexēnium, à data earumdem literarum exactum, sub pæna confiscationis librorum &c. vt in Regijs literis latius continetur, datis Bruxellæ, 27. Augusti 1596.

Signatis de Bertj

Dictus D. Franciscus Moschus idem Priuilegium concesſit Baltazaro Bellero Typographo Duacensi.

IACOBI DE VITRIACO ROM. ECCLES. CARDINALIS,

Liber primus, qui Historię Orientalis, siue Hierosolymitanę nomine inscribitur, per certa capita distributus.

Cur Dominus terram sanctam varijs flagellis, & subalternis casibus exposuerit.

Capu. 1

TERRA sancta promissionis, Deo amabilis, & sanctis angelis venerabilis, & vniuerso mũdo admirabilis, à Deo electa, & pręelecta, vt eam pręsentia sua visibiliter illustraret, & in ea liberationis nostrę sacramenta ministrando genus humanum redimeret, quantò maiori zelo dilecta est à Domino; tantò frequentius, peccatis habitantium in ea exigentibus, flagellata est, & varijs casibus exposita ab eo, qui san-

Matt. 8. ctum dare canibus, & ante porcos prohibet proijcere margaritas. Dum alijs decedentibus, & alijs succedentibus, diuersis tradita est possessoribus; omnes ferè inter sanctum & prophanum non habentes distantiam, pro nihilo habuerunt terram desiderabilem, terram lacte & melle manãtem, Domini nostri Iesu Christi, & sanctorum Patriarcharum & Prophetarum & Apostolorum patriam varijs eam sordium immunditijs maculantes, ita quod in ea videatur impletum, quod dicit Dominus per Prophetam. Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei. Pupilla enim inter omnia corporis membra, tenerrima affectione diligitur: ita quod sordes intrinsecus in oculum decidentes, statim pro posse nostro ab eadem remouere festinamus. Sic Redemptor noster à terra sancta, cui super omnes alias amoris sui contulit prærogatiuam, sordeis & inquinamenta peccatorum remouendo, peccatores in ea commoranteis affligit, flagellat & eijcit. Pœnitentibus ad cor, eam clementer restituit, dum abyssus abyssum inuocat, scilicet abyssus miseriarum abyssum misericordiarum.

Ezec. 22
Ps. 105.
Exod. 3.
Zach. 2.
Psal. 4.

De varijs

FINIS.

Hierusalē ciuitas sancta, quę vocata est Bethel, & Luza. Vnde à quibusdā dicitur, quod locus ille in quo Iacob dormiens lapide capiti supposito vidit scalam vsque ad cælum erectam, & Dominum innixum scalę, & angelos ascendentes & descendentes, vnde & euigilans ait: Non est hic aliud nisi domus Dei & porta cæli; eo quod locus ille Luza & Bethel in Genesi nū-cupatur, sit ille locus in quo postea templum Domini constructum est à Salomone. Abraham igitur terram sanctā promissionis vsque ad obitum inhabitans, in eadem idoneam elegit sibi sepulturam in loco sancto, qui dicitur Hebron & Cariath-arbe, eo quod ibi sepulti sunt in speluca duplici quattuor Patriarchę: Adam scilicet cum Eua vxore sua, & Abraham, & Isaac, & Iacob. Licet enim defunctus fuisset in Ægypto, voluit tamen & præcepit filijs suis vt corpus suum in terra sancta cum patribus suis sepelirent. In qua tamen terra multis diebus, Domino sustinente, pessimę & abominabiles, & Deo odibiles habitauerunt nationes, scilicet septem gentes, quas Dominus à facie filiorum Israel eiecit de terra, quę suos deuorat habitatores. Et quoniam commisti sunt inter gētes filij Israel, & didicerunt opera eorum, & fornicati sunt in adinuētionibus suis, & hereditatē Domini contaminauerūt; tradidit eos Dominus in manibus inimicorum suorum, & dominati sunt eorum qui oderunt eos. Vnde decem Tribus, quę vitulos aureos in Dan & in Bethel adorabant,

Gen. 28

Gen. 25.

Gen. 24.

Ps. 105.

3. Reg. 12.

bant, ad tantam indignationem prouocauerunt Dominum, quod vſque in hodiernum diem exilio perpetuo condemnatę à terra ſancta miniſterio regis Aſsyriorum procul valdè eiectę ſunt, & tanquam lutum platearum deleuit eos Dominus, qui dura ceruice & incircunciſo corde legi Dei ſubiecti eſſe renuerunt. Poſt hæc vero tanquam mare quod mortuos expellit, & cadauera retinere non poteſt, reſiduum populi, ſcilicet, Tribus Iuda & Beniamin, terra ſancta, vt prædictum eſt, vſque in Babylonem euomuit. Quantas autem tribulationes & perſecutionum moleſtias, poſtquam reuerſi ſunt à Babylonia, & multiplicata ſunt mala ſuper terram, ab Antiocho illuſtri, qui muros ſanctę ciuitatis deſtruxit, & abominationem deſolationis, Idolum videlicet abominabile, in templo Domini poſuit, & ab eius ſucceſſoribus perpeſsi ſunt, nullus ambigit, qui geſta Regum Antiochorum, & hiſtorias & prælia Machabæorum agnouit. Sed & Pompeius, cum ingreſſus eſſet Hieruſalem cum exercitu Romanorum, multipliciter eos oppreſsit, adeo quod in veſtibulo templi Domini, loca ſancta & venerabilia irreuerenter pertractás, equos proprios collocauit. Poſtquam vero ad Herodem alienigenam & filios eius, & poſtea in manus Romanorum, regnum Iudæorum cum terra ſancta deuenit; impletum eſt in ipſis Iudæis, quod lōgè antè pſalmiſta prophetauerat de ipſis dicens: Deus venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt

4. Reg. 17.
Pſal. 17.
1. Machab. 1.
Pſal. 78

Psal.62 templum sanctũ tuum. Et iterum; Tradentur in manus gladij, partes vulpium erunt. Vulpem Luc.13. enim appellat Dominus Herodem in Euãgelio dicens: Dicite vulpi illi. Filij etiam huius sæculi, Luc.16. qui prudẽtes sunt in generatione sua & dolosi, & in peccatis suis fœtidi, non immerito vulpes appellantur. Postquam vero Dominũ nostrum Iudæi crucifixerunt, cum quadraginta duobus annis expectasset eos Dominus ad castigationẽ; ipsi autem excæcati in peccatis noluerũt bene- Ps. 108. dictionem, & elongata est ab eis; venerunt Romani locum eorũ tollentes sub Tito & Vespasiano, succendentes ciuitatẽ, & vsque ad fundamenta destruentes, vt lapis super lapidẽ non remaneret, parte Iudæorũ fame perempta, parte gladio trucidata, parte pretio distracta & in omnem ventũ dispersa: sicut ex libris Iosephi & alijs Psal.79. historijs manifestè declaratur. Et Propheta lõgè antè prædixerat: Exterminauit eã aper de silua, & singularis ferus depastus est eam. singularẽ ferum, crudelem ducem, seu crudelem gentẽ Romanorum, eos esse depasturos, præuidit. Sed & Christianorum temporibus refrigescente multorum charitate, & maximè Græcorum & Surianorum, qui in terra sancta tempore Heraclij Imperatoris Romani habitabant, cum iam sanguis Christi, qui prius, quando recenter effusus fuerat, in cordibus fidelium feruebat, per vniuersum fere mundum cœpisset tepescere; Cosdroas tyrannus rex Persarum terram sanctam cum exercitu infidelium ingressus, ciuitatem

vastauit,

vastauit, ecclesias euertit, vniuersum populum varijs calamitatibus oppressit: alijs gladio peremptis; alijs secum in Persidem captiuis deductis. Ciuitati autẽ sanctę non parcens, effractis muris violenter irrupit, loca sancta & atria, in quibus steterunt pedes Domini, ingressus est canis immundus, prophanans Domini sanctuarium, & ecclesiam sanctam subuertẽs, Dominicum lignum, in quo vera mundi hostia pependit, secum ausus est in Persidem deportare. Dominus autem cum iratus fuisset, misericordię recordatus fulgura in pluuiã fecit: impio tyranno ab Heraclio Augusto interẽpto, & sancta cruce Dominica ciuitati Deo amabili à prædicto Imperatore cum triumpho & gloria magna deuotissimè, cũ hymnis & laudibus diuinis restituta. Abak. 2.

Qualiter à Duce Arabum Homar, discipulo Mahometi, occupata est terra sancta.

CVm autem Imperator ecclesias ordinari, quas nequissimus Cosdroas deiecerat, & ex proprijs sumptibus reparari præcepisset; statim post eius recessum, princeps Arabum, nomine Homar, collecta secum infinita multitudine tam potenter, quam violenter terram sanctam hostiliter ingressus, modico tempore non solum contra Christianos, qui in regno Hierosolymitano morabantur, præualuit, sed etiam vniuersas ciuitates à Laodicea Syrię, vsque in Ægyptum, Damascum etiam cum multis vrbibus alijs, cum multa sanguinis effusione, bestia sæuiens Capu. 3

occupauit. Hic autem impiissimus Homar discipulus erat perfidi & sceleratissimi Mahometi, & regni eius successor tertius.

De Mahometo.

Caput. 4 Leg. sub tēpora.

MAhometus enim parum ante tempora beati Gregorij regnante prædicto Heraclio, abominabilem doctrinam suam primo in Arabia, vnde oriundus extitit, & postea bestiali populo in partibus vicinis, hominibus rudibus & incultis, partim prædicauerat, partim per timorem & violentiam in errorem suum contradicẽtes impulerat. Cuius successores tanto furore & feruore diabolico succensi sunt, vt in pestiferam magistri sui doctrinam non solum verbis & exhortationibus populos insipientes inducerent, sed vi & metu, & gladijs tam Arabes, quam alios orientales populos miserabiliter impingerent. Seductor autem ille, qui dictus est Mahometus, quasi alter Antichristus & primogenitus satanę filius, tanquã Satan in angelũ lucis transfiguratus, ira Dei magna & indignatione maxima sustinente, & inimico generis humani cooperante; plures populos peruertit, & in errorem suum traxit, quam aliquis alius hæreticus ante tempora ipsius legatur subuertisse, vel aliquis sanctus prædicatione vel miraculis ad Dominum conuertisse reperiatur. Doctrina enim eius pestifera, serpens vt cancer, non solum Arabes & Syros, Medos

2. Cor. 11.

2. Timoth. 2.

Medos & Persas, Ægyptios & Æthiopes & alios orientales populos lætaliter infecit, sed etiam Africam & plures occidentales regiones corrumpens vsque in Hispaniam peruenit. Nec puto quod ab infantia primitiuę Ecclesię vsque ad senectam & senium eiusdem, videlicet vsque ad tempora filij perditionis, maior fuerit, vel futura sit abominatio desolationis, vel maius flagellum ecclesiam sanctam Dei oppresserit, quam execrabilis erroris venenum pestiferum, quod serpens antiquus per os Pseudoprophetę & successorum eius in tanta populorum multitudine, iam ferè per sexcentos annos euomuit. Iustus es Domine, si disputem tecum, veruntamen iusta loquar ad te. Cur bestię tam crudeli tam laxas habenas concessisti? Quare tanquam potens crapulatus à vino, & tanquam vir fortis qui saluare non potest, tanto tempore siluisti, conculcante impio & vastáte vineam tuá, & tot animarum milia, pro quibus sanguinem fudisti, tibi auferente? Cur fortis armatus inimicus noster tanto tempore in pace custodiuit atrium suum, & fortior non superuenit, qui vasa eius potenter auferret, eripiens inopem de manu fortiorum eius, egenum & pauperem à diripientibus eum? O altitudo diuitiarum sapientię & scientię Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles vię eius? Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? Quis est homo qui respondeat Deo, vel disputet cum ipso? Nunquid dicit

1. Thess. 2. *Ierem. 12.* *Psal 77* *Luc. 11.* *Rom. 11* *Rom. 11*

figmentum ei qui se fecit, quid me fecisti? An non habet potestaté figulus luti ex eadẽ massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam? Iudicia Domini abyssus multa. Scimus enim, quod licet antiquus aduersarius noster nihil possit nisi quantum Deus permiserit, peccata tamen nostra adeo fecerunt ipsum contra nos potẽtem, vt Deus iusto, licet occulto, iudicio vsque ad tempora nostra per filium perditionis perfidum Mahometum eundem inimicum permiserit insanire.

De origine & vita Mahometi.

Caput. 5
Gen. 16

FVit autẽ Mahometus Ismaëlita, ex Agar ancilla Abrahę, ex progenie Ismaëlis, hominis ferocis, cuius manus contra omnes, & manus omnium contra ipsum. Licet enim Saraceni à Sara, tanquam ex libera, mendaciter & inaniter se nominent Saracenos; verius tamen Agareni ab Agar, quę concubina fuit Abrahę, debent dici. Cum autem puer esset, & defuncto patre suo Abdimeneph, & matre sua, relict⁹ esset pauper & orphanus, susceptus est à quodam homine Gentili & Idololatra, qui nutriuit eum in illo loco Arabię, qui dicitur lingua eorum Salingua. Postquam autem factus est ætatis adultę, & ad annos iuueniles peruenit, cum iam proprij corporis exercitio, more pauperum, victum sibi laboriosè posset acquirere, factus est mercenarius cu-

rius cuiusdam mulieris viduę, cuius asinum custodiens à quibusdam viatoribus, quos super asinum ad partes Asię deferebat, mercedem recipiebat ad opus Dominę suę: quę etiam camelos suos postmodū eius custodię commisit, & ad ciuitates vicinas & oppida circunstantia factus negotiator, merces deportabat. Cumque pro seruitio suo & huiusmodi negotiatione prędictę viduę gratiam & familiaritatem fuisset adeptus, sese inuicem libidinosè concupiscētes, primo occulto & fornicario concubitu pariter coïerunt: Postea verò mulier illa cum eo publicè matrimouium contraxit, & copiosam pecuniam tradidit illi. Ipse vero, qui semper vitam miseram & inopem vsque ad dies illos duxerat, subitò & quasi casu fortuito & inopinato ditatus cæpit in oculis suis extolli, & apud se inaniter gloriari, cogitans intra se & modis omnibus procurans, qualiter super gentes illas, quę regem non habebant, & tribus suas posset dominari, & apud homines illos magnus haberi. Primo igitur congregauit homines pauperes & inopes, & obligatos ære alieno, viros prophanos, latrones, prædones, homicidas & raptores, vt eorum auxilio multa pecunia per violentiam & rapinam congregata, nomen sibi faceret, & ab omnibus timeretur. Cum autem ex huiusmodi peruersis & desperatis hominibus, filijs Belial, non modicam multitudinem congregasset, posuit eos iuxta

iuxta vias publicas in insidijs & locis abditis, vt negotiatores causa mercimonij de Asia venientes, sine misericordia spoliarent. Quadam die misit triginta de latrunculis suis vt mercatores quosdam per partes illas transeuntes spoliarent. Quidam autem vir potens de partibus illis, cuius camelum Mahometus abstulerat, cum trecentis hominibus occurrens socijs Mahometi, fugatis ipsis, mercatores illos de manibus prædonum liberauit. Alia vice misit sexaginta de militibus suis vt sibi prædam adducerent, qui omnes à quibusdã in insidijs positis ita sunt occisi, vt nec vnus ad Dominũ suum reuerteretur. Misit tertia vice multos ex socijs ad locũ quendam, vt multitudinem asinorum, qui per locum illum transire debebant, mercibus varijs onerati, raperent; Sed antequam ad locum illum peruenissent, mercatores cum asinis die præcedente transierant. Hæc autem Propheta mendax præuidere non potuit, nec in prædictis casibus sibi vel socijs suis potuit præcauere. Mentiuntur ergo miseri Saraceni, qui eum summum Prophetam Domini fuisse perniciosè protestantur. Aliquando etiam cum fugisset de prælio quodam multis dentibus confractis vix euasit. In multis enim prælijs deuictus, & cum exercitu suo fugatus, nec sibi, nec suis aliquod potuit præstare subsidium. Misit frequenter socios suos, vt homines sibi contradicentes nocte in domibus suis iugularét. Vicinos etiam suos, quibus inuidebat, clam & proditoriè trucidari

Leg. Iudæos.

faciebat

faciebat, & maximè Iudęos quos plurimũ odio habebat. Plerumquè autem impij & facinorosi eius complices villas & casalia subitò ingredientes, ex improuiso homines, paruulos etiam & mulieres passim occidebant, & partem prædę Domino suo, qui defensionem & authoritatem eis præstabat, afferebant: Frequenter autem hi, quos ad exercenda latrocinia mittebat, ab his quos spoliare volebant, sunt occisi. A quodam autem prælio dentibus suis à dextera parte excussis, labro superiori conciso & genis confractis, vultu lacerato & deturpato vix euasit. Quidam autem ex socijs suis eleuans manum suam super eum ad tutelam amputato digito vno vix eum valuit liberare. Ecce quam decepti sunt, & crassis tenebris inuoluti miseri Saraceni, qui mendaciter affirmant ipsum super omnes Prophetas spiritum Prophetię habuisse, & Decem angelos sibi fauentes, & eum custodientes omni tempore secum habere. Dicunt etiam, quod antequam Deus à principio cœlũ & terram creasset, nomen Mahometi quasi in conspectu Dei consistebat, & nisi ipse Mahometus futurus fuisset, nec cœlum, nec terra, nec infernus, nec paradisus fuisset. Ipse verò cum ei frequenter malè accidisset, & a præliorum conflictu victus & fugatus cum magna reuerteretur confusione, ad sui excusationem dicebat: quod missus erat à Domino, non vt miracula faceret, sicut alij Prophetę ante ipsum; sed vt Leges datas Iudæis per Moisen, & Christianis per Christum ex-

Gen. 1.

stum ex-

stum exponeret mūdo & declararet; & eos qui mandata legis malè intelligebant, corrigeret & instrueret: ita quod si quis mādata eius suscipere recusaret, vel gladio interficeretur, vel pro incredulitatis suę pretio tributū soluere cogeretur. Si qui autē credere legi suę renuerent, vel contrarium prædicarēt, contra eos pręlia semper inferrent, & ipsis trucidatis, si possent, vxores eorum & liberi perpetuę seruituti subderentur. Inimicis etiam fidei suę nec fidem, nec promissionem obseruare, sed eos omnibus modis decipere concedebat. Cum igitur ipse de se fateatur quod gratiā faciendi miracula non haberet, miracula illa quę de illo Saraceni gloriantes prædicant, constat esse falsa, & ipsos deceptos oculis penitus excæcatis veritatem ignorare. Dicunt enim quod lupus quidam in via qua ambulabat aliquando ei obuiam venit, contra quem cū tres digitos Mahometus erexisset, lupus exterritus confestim fugiendo recessit. Affirmant etiam homines animales & bruti, quod bos quidam quandoque cum eo loquutus fuisset, & quod arbor fici ad eius vocationem & imperium ad terram inclinata, ad eum humiliter accessit. Dicunt etiam quod lunā ad ipsum descendentem in sinu suo recepit, & ipsam lunam in partes ab eo diuisam iterum coniunxit. Asserunt etiam quod cum venenum in carne agnina aliquando sibi fuisset oblatū, agnus loquutus sit ei dicens: In me habeo venenū: caue ne me sumas in cibū. Socius autē eius, qui cum eo in mēsa sedebat, ex

eo co-

eo comedit, & vitã veneno amisit. Ab illo tamẽ die post annos decẽ & octo Mahometus veneno sibi occultè dato interijt, nec tamen mortem suam Pseudopropheta præsciuit. Ipse autem diuino percussus iudicio, morbo caduco laborans aliquando in terrã cadendo spumabat. Prædicta autẽ vxor eius prę verecundia & morbi abominatione volebat eũ dimittere. Ipse autẽ dicebat vxori suę, quod Angelus Domini Gabriel ei loquebatur, ipsum de lege, quã dabat hominib⁹, instruens, & Dei mãdata ad ipsum deferens: Ipse verò prę sentiã numinis corporaliter sustinere nõ poterat. Spirit⁹ autẽ eius quasi in ecstasim rapt⁹ angeli vocẽ audiebat, & præcepta firmiter retinebat. Mulier autẽ simpliciter credidit, & sic in matrimonio cũ ipso remãsit. Erat luxuriosus & libidinis ardore succẽsus super omnes homines Orientalis regionis; ex quo tamen in immensum gloriabatur, iactãs se solũ supra quadraginta homines ex diuino munere virtutẽ generatiuã habere, & coeũdi supereminentẽ potestatẽ à Deo accepisse. Vñ quindecim duxit vxores, exceptis ancillis & cõcubinis, quas omnes Zelotypię spiritu impulsus ita recluserat, quod nunquã poterant exire, nec vlli homini alij fas erat eas videre, vel ad eas aliquo modo intrare. Vnde vsque hodie Saracenorum, & ferè omnium Orientalium mos est, quod vxores suas ita recludant, vt vix solis radiũ videre queant. Ab earũ etiam colloquijs cõsanguineos quantumcumq; proximos prorsus priuãtes. Virgines etiam earũ ita coram homini-

hominibus. Vultus abſcondunt,& collũ & manus quibuſdam linteaminibus velant, quod plerumquè aliquis vxorem ducit, nec faciem eius, antequã eam traduceret, agnouit. Quandoquè autem contra aliquam earũ iratus iurauit quod ad eam per menſem non intraret, ſed libidinis ſuę turpitudine deuictus ſpreto iuramento ante terminum eidem commiſcebatur. Cuidam autem ex vxoribus ſuis in dotem ſeu donationem propter nuptias loricã ex fragmentis cornuum factam conceſsit, & duas molas cum duobus ceruicalibus rotundis ex palmarum foliis contextis. Propter has autem ab alienorum vxoribus nullatenus homo impudicus abſtinebat, ſed paſsim, quaſcunque ſibi placentes habere poterat, adulterio polluebat. Ita quod cum propter hoc infamaretur, & à multis accuſaretur, & maximè à ſocijs erroris ſui & coadiutoribus maleficij repræhenderetur eo quod propter turpitudinem vitę, eius prædicatio à multis iam non reciperetur: Ipſe ad ſui excuſationem & populi indignationem ſedandam legem promulgauit, quę vſque ad præſentem diem à Saracenis firmiter obſeruatur, de adulterijs videlicet puniendis. Vnde mulier adultera apud eos occiditur. Sibi ſoli tamen dixit eſſe à Domino, angelo Gabriele nuntiante, in priuilegio ſpecialiter conceſſum, quod ad aliorũ vxores poſſet accedere, & prophetas & filios virtutis ad cultum Dei generare. Ipſe autem ſeruum quendam habebat, qui propter vxoris ſuę pulchritudinem

tudinem Domini sui luxuriam valdè suspectam habebat. Vnde vxori suę districtè præcipiebat ne aliquo modo à Domino suo videretur, vel cum eo loqueretur. Illa tamen nihilominus quadam die loquuta est cum Mahometo: Seruus autem ille indignatus & iracundiâ concitatus eam repudiauit, & à se statim eiecit. Dominus autem eiectam eius vocauit, & cum vxoribus suis eiectam recepit. Timens autem ne de adulterij crimine blasphemaretur, finxit quod charta de cœlo missa fuisset illi à Deo, in qua à Domino mandaretur, vt genti suę legem promulgaret, quatenus siquis vxorem repudiauerit, si alius eam recipere voluerit, vxor illius sit, qui eam suscepit. Istud vsque hodie inter Saracenos habetur pro lege. Si autem adultera non possit à marito conuinci, & propter criminis suspitionem, vel propter fœditatem aliquam, siue ob aliam causam eam repudiatam dimiserit, si postea pænitentia ductus ipsam velit ad thorum reuocare, non aliter licet mulieri ad virum suum accedere, nisi prius tanta verecundia confundatur, quod in oculis mariti sui ab alio viro extraneo cognoscatur; & sic per huiusmodi pollutionem ipsam miserabiles homines existimát purgari, & dignam quod ad maritum suum reuertatur. Porcus autem ille & canis immundus in tantum libidinus feruorem exarsit, quod ipse alijs concessit modum turpitudinis, quo in proprijs vxoribus abutebatur. Ait enim in libro suo quem vocat Alchoranum: Si vxores vel ancillas

 habetis,

habetis, ipsas pro modo vestro ad voluntatem vestram parate. pro quo execrabili verbo statim viuus deberet concremari. Per hoc enim latenter vitium Sodomiticum hostis naturę in populo suo introduxit. Vnde ipsi ex maxima parte non solum in vtroque sexu, sed etiam in brutis turpitudinē abusiuè operantes, facti sunt, sicut equus & mulus quibus non est intellectus. Asserunt enim ad perniciosam sui excusationē quod re propria ad omnem voluntatem & voluptatem suam quilibet licitè posit vti. Hæc autem de pessima & abominabili eius vita parua de magnis, pauca de multis, dicta sufficiant. Nunc autem de execrabili eius lege, vel potius errore, aliqua subiungamus.

Psal. 31

De pessima doctrina & vita Mahometi.

Caput. 6

QVadam die dum de ciuitate Matham veniens camelū quendam inuenisset in via, rapuit & duxit in ciuitatē Mecham, in qua hodiè sepultus ab impijs & deceptis populis adoratur. In prædicta autem ciuitate cum de seipso testimonium proferret, asserens se esse Prophetam, & à Deo ad salutem populi transmissum, illi noluerunt eum recipere, nec eius falsis & vanis acquiescere sermonibus: sed tanquam falsarium, & viarum prædatorem & latronem à ciuitate sua proiecerunt. fugit igitur cum suis socijs cōfusus & expulsus ad ciuitatem quandā desertam, vbi erant

homines

homines ex parte Iudæi, & ex parte gentiles, Idololatræ, rudes & indocti, qui nunquam vel raro veritatis audierát prædicationem. Videns autem pauperes illos & incultos homines faciles ad seducendũ, constituit in ciuitate templũ quoddam in quo figmenta sua & vana documenta vanis & Idiotis prædicaret. Et quoniam magnus laqueus diaboli, & profũda fouea perditionis futurus erat homo ille, cum rudis esset & illiteratus, prouidit ei ille mille artifex, Christianę religionis inimicus, socios & coadiutores erroris sui, qui eidem tanquam impietatis instrumenta assisterent, & ipsum fallaciter instruerent, & in nequitia fouerét. Quidam enim monachus, homo apostata & hæreticus, vir Belial, nomine Sosius, cum de execrabili hæresi Romę fuisset publicè conuictus & condemnatus, & excommunicationis vinculo innodatus extra omnem ecclesiam Dei esset eiectus, & à fidelium consortio fuisset penitus expulsus, fugit ad partes Arabię, cupiens se de molestia sibi facta contra Christianos vindicare. Cum autem inuenisset Mahometum, qui iam aliquam habebat in populo suo præeminentiã, nec tamen à multis adhuc Propheta putabatur, cæpit eum cum quodã Iudæo, qui similiter ipsi Mahometo adheserat, exhortari & ammonere, quatenus sicut Moyses, & Christus legẽ dederunt populo suo, & propter hoc ab vniuersis reputati sunt magni, ita vt & ipse magni nominis & summus propheta haberetur, cõsilijs & documẽtis ipsius

(Mille nocendi artiũ.)

Monachi & Iudæi, legem daret illi populo, cuius maior pars Idola colebat, & facile ad eius doctrinam flecti possent. Mahometus autem eorum peruersis acquiescens suggestionibus, vt maioris auctoritatis lex eius esse videretur, ex veteri & nouo testaméto ad augmentum erroris sui, prædictis hæretico, & Iudæo docentibus, quædam adiunxit, ex adinuétionibus proprijs, quę suggeréte diabolo de corde suo finxit. Vnde secundum ritum Iudæorum circunciduntur Saraceni, carnes autem porcinas nō comedunt: cuius rationem cum vellet Mahometus assignare, dicit quod ex fimo cameli porcus post diluuium fuerit procreatus: Vnde tanquam ex immundicijs natus nō debet à populo mundo manducari. Similiter pisces non habentes squámas, secundum cōsuetudinem Iudæorum, non manducant. In hoc autem cum Christianis conueniunt, quod credunt vnum solum Deum omnipotentem omniū creatorem: Trinitatem autem non recipiunt, sed abominantur fidem nostram, & derident nos tanquam tres Deos adoremus, ineffabilem filij generationem non recipientes à patre, sed carnaliter tantum, & per partium decisionem omnem indifferenter intelligétes generationem: Caro enim & sanguis & nō pater noster qui est in cœlis reuelauit eis. Animalis enim homo ea quę Dei sunt non percipit. Asseruit auté Pseudopropheta vera quædam falsis interserens: quod Moyses fuit magnus Propheta; sed Christus maior & summus fuit

Mat. 16.

Cor. 2.

fuit prophetarum ante tempora sua, natus ex *Maria* virgine ante partum, & in partu & post partum, omnium fœminarum sanctissima: conceptus de virtute Dei, absque semine carnalis hominis. Postea vero venenum infidelitatis adnectens, asserit ipsum fuisse purum hominem, sicut alij Prophetę non dij, sed homines puri fuerunt. Nesciens autem humilitatis virtutem, & sanctę crucis mysterium ignorans, asserit cum Manichæis, quod Christus, nec verè fuit crucifixus, nec verè passus, nec in veritate mortuus vel sepultus, nec tertia die resurrexit: sed alius quidam homo, similis ei, pro eo fuit crucifixus. Christus autem sicut à Deo venit, ita ad Deum viuus absque vlla mortis passione rediјt, & in cœlos, ad Deum, qui miserat eum, ascendit. Vndè est quòd templum Domini, quod dicitur Salomonis, in quo Dominus à beata virgine fuit oblatus, & quædā alia loca in quibus Christus, cum Maria & Ioseph transiēs in Ægyptū, dicitur quieuisse, in magna reuerentia habeant. Ecclesias etiam beatę Marię virginis in multis locis honorent. Rubum etiā quem vidit Moyses ardere, & non comburi, & alia loca in quibus in monte & circa montem Synai Dominus Moysi apparuit, magno venerentur obsequio. Crucem tamen Domini, & locū sepulturę eius derident dicentes; quod tantus Propheta tam ignominiosam mortem cum posset euadere, nunquam vellet sustinere. Persequuntur autem Saraceni Iudæos, & cum odio maximo eis im-

Luc. 2.

Exod. 3.

Ioan. 19 properãt, quod sanctissimũ Prophetã Christum recipere noluerunt, & multas ei persequutiones intulerunt. Et maximè quia Mahometus in alcorano suo de Iudæis valdę cõqueritur, eo quod essent durę ceruicis & mãdatis eius acquiescere
Act. 7. recusarent. De Christianis autẽ dicit, quod magis pij sunt, eo quod legẽ eius audirẽt & flerẽt. Ipse autẽ tã Christianos, quã Iudæos, frequẽter homines legis appellat; & ita cõfusus est in tractatu suo, & sibi ipsi cõtrarius, quod aliquãdo affirmat, quod quilibet homo in lege sua possit saluari: Aliquãdo verò asserit, quod omnes præter Saracenos dãnabuntur. Ipsi autem Saraceni omnes, quantumcunque pessimè egerint, ad preces eius, quẽ Deus in omnibus exaudiet, saluabuntur. Ex quo verbo timorem peccãdi populo seducto abstulit, & ad omnes turpitudines & impietates suos incitãs, securos in iniquitatibus suis reddidit. Et quoniã in Euãgelio Iesu Christi ip-
Matt. 3. sum Christũ à beato Ioanne baptizatũ audierunt Saraceni, ipsum beatum Ioannẽ in magna reuerentia habentes, loco baptismi post omnes immundicias, quas turpiter operantur, & maximè quando ad oratoriũ debent accedere, corpus suũ aqua simplici abluẽdo, ab immundicijs suis hoc modo se æstimãt purificari. Vnde passim & frequenter hac fallacia seducti obscœnis & abusiuis voluptatibus inquinãtur; & postea, vt dictũ est, aquis abluuntur. Quãdoque etiam à sacerdotibus Christianis filios suos faciũt baptizari, nullam aliam spem in baptismo ponẽtes, nisi quod propter

ꝓpter hoc filios diutius suos viuere, vel ab infirmitatib⁹ corporis facili⁹ putãt liberari. Recipiũt autem Pẽtateuchũ Moysi, & omnes libros Prophetarum, & Apostolorũ, quos à Deo fuisse loquutos, & homines fuisse sãctos nõ negãt. Psalterium etiã, & totius veteris testamẽti translationẽ secundũ septuaginta interpretes recipiũt. Sed more Iudæorũ vel ad litterã tantũ intelligũt scripturas, vel peruerse aliqua quandoq; exponunt. Euãgelia autẽ Domini nostri Iesu Christi legũt & nõ intelligũt: Vera tamẽ esse confitẽtur quæcumque loquutus est Christus. Eodẽ modo Apostolos, qui conuersati sunt cũ Christo, quos Mahometus libro suo vocat viros albis indutos, & eorũ libros recipiũt. Omnes autẽ qui cũ Christo, dũ esset in terris, nõ fuerunt, tanquã falsarios & Euãgelicę veritatis ignaros, nõ admittũt; sed tam eos quã eorũ libros despiciunt. Vnde beatũ Apostolũ Paulũ è libris suis, & omnes alios qui post Paulũ varios libros scripserũt ipsi abominãtur, doctrinã eorũ blasphemãtes. Quãdo autẽ ex libris Euangeliorũ Christi vel sanctorũ Apostolorũ, vel etiã ex veteri testamẽto aliqua legi suę repugnare vidẽtur, cũ aliter non possunt euadere, dicũt libros nostros à falsarijs esse corruptos, quibusdã subtractis, & alijs pro volũtate appositis. hoc est vltimũ & miserabile eorum refugium. Ita enim quolibet idiota respondẽte, nec ipsi ex libris suis, nec Iudæi ex veteri testamento, nec aliqui ex scriptis antiquorum, per locum ab auctoritate, possent aliquid probare.

 Quam

Quam absurda autem & friuola sit huiusmodi responsio, patet ex hoc, quod sancti qui post Christi tempora sequuti sunt, eadem miracula, quę Christus fecit, & etiã aliqua maiora Christi virtute fecerunt. Quidquid autem in libris suis scripserunt, ex nouo vel veteri testamento habuerunt, idipsum sentiẽtes, & concorditer scribentes de thesauro suo noua & vetera protulerunt. Notum est autem quod sancta Euangelia, & libri apostolorum & alia legis Christianorũ volumina, in diuersis mundi partibus, & varijs idiomatibus, & diuersis etiam scriptoribus, & varijs temporibus scripta sunt concorditer, & absque vlla sententiarum contrarietate; & ab omni hominum genere vsque ad tempora nostra successiuè sunt recepta, ex quorum vniformitate manifestũ est quod nullo modo potuerunt esse falsata. Quomodo enim tot falsarij & ita à se remoti tam idiomatibus, quam locis, in vnum penitus possent conuenire? Quidam autem prudentiores ex ipsis, & naturaliter ingeniosi, & tam in libris naturalibus gentiliũ Philosophorum, qui penitus legi Mahometi contradicunt, quam in libris nostris exercitati, euangelia Christi legentes, & legis nostrę puritatem cum erroribus impij seductoris conferentes, ad gratiam baptismi Christi frequenter confugerunt: & longè plures conuolarent, nisi carnalibus illecebris, & peruersę vitę consuetudinibus irretiti, Christi paupertatem & vitam Christianorum nimis arctam reputantes, Christi suauissimum

Mat. 13.

Mat. 11.

ſimum iugum aſperum & quaſi intolerabile reputarent. Hæc autem præcipua fuit cauſa quod peruerſas huius ſeductoris traditiones, & inſanias falſas, plures, quam alicuius alterius hæreſiarchę, ſequuti ſunt homines. Lex enim Euangelica auaritiam & deſideria terrena deteſtatur, carnales voluptates, & fœdas concupiſcentias tanquã inimicas animę prohibet & execratur. Vnde fluxus carnales reſtringere & motus illicitos cohibere, & curam carnis in deſiderijs non perficere, & corpus præcipit ſpiritui ſubiugare, terrenis lucris nõ inhiare, mundana & tranſitoria omnia contemnere, inimicos diligere, nulli malum pro malo reddere, pro perſequutoribus orare, & multa iubet talia, quę licet homini ſint impoſsibilia, Deo tamen, qui virtutem ſubminiſtrat, ſunt facilia. Vnde diuina gratia præueniente & cooperantę non ſolum facilè, ſed cum gaudio & ſpirituali delectatione à Chriſti fidelibus adimplentur. Carnales autem & imprudentes Saraceni, lucra temporalia, & terrena deſideria, & præſentis vitę delicias, futuram beatitudinem nullatenus credunt impedire. Vnde more pecudũ poſt carnis concupiſcentias abeũtes, in luto voluptatis obſcœnę infixi, mortui, & ſepulti, nullis vitijs reſiſtere norunt, ſed carnis paſsionibus miſerabiliter ſubiecti & ſuppeditati, plerumque nõ prouocati ab appetitu, credunt eſſe meritorium fœdos appetitus prouocare. Ex quo factum eſt quod in partibus Orientis, & maximè in calidis regionibus bruti

Pſal. 31

Rom. 13

Matt. 5.

 & luxu-

& luxuriosi homines, quibus austeritas Christianę religionis intolerabilis & importabilis videbatur, arctā viam quę ducit ad vitam, & angustam portam deserentes, latam & spatiosam viam, quę ducit ad mortem facilè sunt ingressi, & multiplicati sunt super numerum carnalibus illecebris irretiti. Cum autem contra alias hæreses sancti viri zelo iustitię, & diuini amoris feruore succensi, prædicando, disputando, & ex diuinis scripturis ratiocinando sese viriliter opponerēt, & de faucibus Leuiathan plures in hæresim lapsos extraherēt: homo ille perditissimus ad cumulum nequitię suę, cum de veritate vel etiam probabilitate sectę suę diffideret, præcepit genti seductę ne cōtra legem suam prædicatores admitterent: Sed si quis contradicere vellet, statim gladio feriretur. Quicumque etiā ipsum Mahometū negaret, protinus occideretur. Dicebat enim frequēter auditoribus suis: Videte, ne decipiamini. nemo propheta fuit, cui gens & plebs eius non imposuisset mendacium. Nolite ergo credere, quę homines dicturi sunt de me. Timeo enim ne gens mea postquam mortuus fuero de me mendacia dicat, & mihi falsa opponat. nolite detrahentibus credere, sed tantum ea de me credatis, quę in libro legis, quem vobis daturus sum, inuenietis. Si quis autem contradixerit & blasphemauerit, occidatur. Et quoniam ille homo libidinosus plures habuit tam vxores quam concubinas, concessit & meritorium prædicauit cuilibet plurimas habere vxores,

Matt. 7.

vxores, & tot cõcubinas quot posset procurare, & in necessarijs prouidere. Saraceni autem tres vel quatuor simul, & nõ amplius, hodiè ducunt vxores, quę liberę sunt. Concubinas & ancillas quas emunt, quotcumque volunt, possunt habere. Magis autem religiosus iudicatur inter eos qui plures potest impraegnare. Filijs autem concubinarum aeque, vt filijs vxorum, pro voluntate sua relinquunt possessiones & haereditates, vt sit filius ancillę haeres cum filijs liberę. Et plerumque postpositis filijs vxorum, filios concubinarum, quos magis diligunt, regnorum suorum viri nobiles haeredes constituunt. Ex quo frequenter accidit quod potentes Saraceni Christianarum mulierum filij nostris amici facti sunt, & Christianis in terra sua commorantibus beneuoli & propitij fuerunt. Mahometus enim in multis propitius fuit mulieribus, & propter libidinem suam valdè eis compatiebatur. Vnde legem promulgauit, vt postquam ancilla de Saraceno conciperet, libera confestim efficeretur: & postquam natus esset foetus, cuiuscumque legis esset mater, libera permitteretur abire. Ita tamen quod partus ventrem non sequeretur, sed cum patre remaneret, & legem suam inuiolabiliter obseruaret. Vt autem nõ solum gentiles & Idololatras, sed etiam Christianos simplices ad sectam suam detestabilem facilius traheret, quasi in laudẽ Domini nostri Iesu Christi quædã miracula de infantia Saluatoris, quę in libris inueniun-

inueniuntur apocryphis, libro legis suę, quę alcoranus dicitur, inseruit dicens: Quod Christus cum puer esset de luto terrę volucres procreauit: Et quædam alia miracula, quę nec in Euangelijs continentur, nec ab ecclesia recipuntur, de Christo prædicauit. Vera autē miracula, quę Christus indubitanter fecit, quemadmodū in Euangelio legimus, penitus tacuit, nullam indè faciens mentionem. Vt autem peruersę sectę suę falsitatem, & irrationabilia instituta non deprehenderent, & quibusdā ea quasi honestis religiosis mandatis posset inuoluere, & aliquo religionis colore suum excusaret errorem, eleemosynas & orationes multum commēdauit: sed super omnia pro defensione legis suę vsque ad sanguinis effusionem & mortem fortiter pugnare, meritorium esse dogmatizauit. Dicebat enim quod mors metuenda non esset, cum Deus vltimum diem & finem cuiuslibet præuiderit, quem nullus potest præterire; vel aliquo modo terminū, quem Deus infallibiter præuidit, potest homo præuenire vel anticipare. Quoniā autem Christiani versus Oriētem solent orare; Iudæi autem ad Occidentem, ipse nolens aliorum imitator reputari, vt singulariter & super alios eius auctoritas præemineret, nouum modum orandi inuenit; scilicet versus Meridiem. Ipsi autem Saraceni nec decimas reddunt, nec aliqua sacrificia faciunt, nec etiam aliquas in matrimonijs suis benedictiones adhibentes, more canum copulantur. Faciunt autem qualibet nocte legem

Maho-

Mahometi ab aliquo in eminente loco astante proclamari. Qui cum legẽ Mahometi sanctã & iustam esse, & ipsum summum Prophetã à Deo missũ fuisse in auribus omniũ proclamauit; alij omnes respondentes affirmant ita esse: & hoc sibi sufficere credunt ad salutem. Attendens autem quod Iudæi secundum legem suam vnum diem Sabbati qualibet septimana quiescendo feriantur; similiter Christiani diem vnũ, scilicet Dominicũ, in honore resurrectionis Dominicę, singulis hebdomadis solemnizãt, vt gens eius à prædictis nationibus distincta, alias imitari recusaret; sextam feriam, diem scilicet veneris, ipse solemniter in qualibet septimana præcepit obseruare. Ieiunia autẽ semel in anno per mensem integrum fieri instituit, quem nos quadragesimam Paganorum appellamus. Ieiunant autem per totam diem nihil prorsus manducantes vel bibentes: nocte autem quotiescunquè volunt comedentes & bibentes, à nullis delicijs carnalibus abstinent. Per totam noctem more pecudum ventres diuersis ferculis vsque ad crapulam & vomitũ adimplentes, in noctibus cum fœnore recuperãt, quod amiserunt in die. Vinũ tamen in diebus ieiuniorum non est eis licitum bibere. Alijs autem diebus à vino plerumque maior pars Saracenorum consueuit abstinere, & maximè qui inter eos magis religiosi esse videntur, & hi qui peregrini fuerint Mahometi; corpus eius in Mecha ciuitate visitantes. Mahometus enim vinum valdè vituperans, eo quod sibi à

sibi à vino gastrimargus homo temperare nesciret, bibentis excessum, ad excusationem sui, in vinum retorquebat. Hæc est autem certior, & magis euidens ratio quare à vino præcipiantur abstinere. Ipsi enim gulosi & nullo freno sobrietatis astricti, ferè quotiescunque vinum bibunt, amisso rationis vsu adeo inebriantur, quod more porcorum nunc in luto sese volutantes proijciunt, nunc per vicos & plateas ciuitatis titubando incedunt, & inter se rixantes sese mutuo interficiunt. Et quoniam vsum veneris & luxuriam meritorium reputant, frequentius in tempore ieiunij concubinis & vxoribus commiscentur, vel causa libidinis explendę, vel vt plures filios ad legis suę defensionem valeant generare. Sicut autem in diuinis scripturis spiritualiter duę distinguuntur ciuitates, coniunctę quidem corpore, sed diuisę mente; Vna Dei, altera diaboli: vna Hierusalem, altera Babylon nuncupata: Ita Mahometus ad litteram duas ex vna parte ciuitates Dei sanctas, & omni acceptione dignas, scilicet Mecham & Hierusalem asseruit. Ex alia autem parte duas ciuitates diaboli Antiochiam videlicet & Romam, vrbes pessimas & execrabiles prædicauit. Vnde Saraceni non solum ciuitatem Mecham, in qua corpus Mahometi sepultum est, causa peregrinationis & orationis adeunt: sed etiam cum magna veneratione ad ciuitatem Hierusalem, etiam quando à Christianis possidebatur, à partibus remotis veniebant in templo Domini,

Domini, quod ipsi rupem seu templum Salomonis appellant, orationes & oblationes votiuas reddituri. Et quoniam carnalis populus spiritualium ignarus non nisi carnalibus facilè moueretur, prædicauit etiam ille magister erroris, quod omnes sibi credentes post resurrectionem corporum pulcherrimas in paradiso voluptatis haberent virgines, & speciosas mulieres cum magnis oculis, ex quibus quotcuuq; vellent filios generarét. Cum tamen dicat Dominus in Euangelio: Post resurrectionem neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei. Et iterum: hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Econtra vero Antichristus ille dogmatizauit dicens: hæc est vita æterna in paradiso post mortem; vt manducetis & bibatis quæcumque fercula volueritis: Quæcumque enim petieritis; statim de cœlo mittétur vobis. Omnibus autem affluetis voluptatibus, semper gaudebitis, nullus offendet vos, & nihil vobis nocebit. Addidit etiã seductor ille; quod tria flumina lactis scilicet, & mellis, & vini optimi aromatici habebunt in paradiso, quibus in iocunditate sua, quotiescunque placebit, poterunt vti: & quod angelos Dei pulchros & magnos sint visuri, ita quod ab vno oculo Angeli vsque ad alium sit spatiũ itineris vnius diei. Multa quoque alia ita friuola & vana dixit homo ille illiteratus, qui nihil ex aliquibus litteris didicerat; sed asinos & camelos, vt prædictum est, cu-

est, custodierat, quod multi ex Saracenis, qui liberales artes nouerũt, & libros Philosophorum legerunt, magistri sui doctrinam derident: vitam tamen imitãtur desiderio voluptatum carnalium, & timore aliorum Saracenorum, legem Mahometi superficialiter venerantes.

De morte Mahometi & successoribus eius.

Caput. 7

CVm autẽ annis quadraginta miserabilem vitã Mahometus protraxisset, & morte sibi imminente veneno se oppressũ sensisset, dixit cognatis & amicis suis. Quando me mortuũ videritis, corpus meum nolite sepelerire: Scio enim corpus meum post triduum in cœlum esse deferendum. Cum igitur indignam vitam digna morte terminasset, discipuli eius & socij non solum per triduũ, sed per dies duodecim corpus seruauerunt, expectantes vtrum in cœlum deferretur. Videntes autem magistri sui dicta prorsus irrita esse, & effectu caruisse; cum iam intolerabilis esset fœtor cadaueris; ipsum corpus aqua non lauantes, sub terra absconderunt. Qui autem inter eos prudentiores fuerunt, deprehensa seductoris falsitate, omnia quæcunque dixerat falsa & irrita æstimantes ab eius lege discesserunt. Cum autem ad exemplũ eorum omnes fere alij vellẽt discedere, cognati Mahometi & socij, qui prius in honore & reuerentia apud populum habebantur, & occasione legis multa lucra-

lucrabantur, moesti & confusi cum multis blanditijs & promissionibus cœperũt omnibus modis simplices attrahere; & ad sectã prædictã animos eorũ inclinare. Quędam autẽ ex discipulis Mahometi loco eius elegerunt, quem vocauerunt Calypham, quasi successorẽ siue hæredem, eo quod dignitatis & principatus Mahometi successor existeret. Hic vero dignitatem & potestatem adeptus, cœpit partim blãditijs, partim comminatione & metu, populos ad se reuocare, & multitudinem hominum congregare. Quidam autẽ socer Mahometi, Achali nomine, contra prædictum Calypham inuidia cõcitatus, & indignatione cõmotus concupiscentia lucri, & ambitione sæcularis dignitatis tractus: modis quibus potuit per se, & per suos eidem se opponens, & multipliciter expugnans, non cessauit donec ipsum à principatu remouit.

De Calypha Ægyptio.

Caput. 6

POst hunc vero quidam patruelis Mahometi, nomine Haly, cum obtinuisset principatũ, vehementer commoueri cœpit & indignari, quod successor Mahometi vocaretur, cum se digniorem ipso Mahometo reputaret, & Prophetam eximium; cui Dominus familiarius, quam Mahometo, loquutus fuisset, se vellet ab omnibus æstimari. Hic igitur & cõplices eius legi Mahometi maximè detrahebãt, & in ipsum multa maledicta proferebant, alios

ritus & alias institutiones, & alium orandi modum, quàm tradidisset Mahometus, prædicãtes. Illi autem qui legem Mahometi tenere voluerunt, in partibus Orientis Calypham Baldacensem statuerunt: qui in tanto honore & reuerentia à suis habetur, quod nisi mandato & auctoritate illius nullus quantumcunque potẽs aut nobilis appelletur Soldanus, & omnes eius subditi tam Reges, quam alij, pedes eius ad terram prostrati reuerenter osculantur. Successores autem Haly, de quo supra fecimus mentionem, contra singularem orientis Calypham sedem suam erexerunt in terra Ægypti, innumeris diuitijs & delicijs affluẽtes. Vnde inter Ægyptios & alios orientales populos magna semper ex tunc fuit dissensio, & odium implacabile, & in lege discordia & contradictio, Saracenorum populis in duas partes diuisis: quadam parte Haly & eius successoribus adherente, maiori tamen parte consentiente Mahometo. Postquam autẽ Saladinus temporalẽ administrationẽ Ægypti sub Domino suo Calypha Ægyptio adeptus est, timens sibi, eo quod Calyphę non immerito, multis eum accusantibus, erat suspectus; vt ipse Saladinus ad nullum superiorem haberet respectum; sed ipse sibi ~~&~~ Soldanus esset & Calypha, accessit ad Dominum suum Calypham Ægyptium, tanquam ei debitam & solitam vellet exhibere reuerentiam, & claua ferrea, quam gestabat in manibus, ex improuiso ipsum ad terram prostratum deiecit, & per proditionem oc-

nem occidit. Omnes autem eius filios & cognatos & speciales amicos, vel interficere iussit, vel carceri in perpetuum mancipare. Ex tunc Soldanus Baldacensis solus monarchiam & dignitatem tam super Ægyptios, quam super omnes alios orientales obtinuit, Saladino compellente Ægyptios vt ei concorditer obedirent, & nullum Calypham alium instituere præsumerent, nec ritus alios, quàm alij Orientales, obseruarent.

De Calypha occidentali Myramommelino.

Caput. 9

PRinceps autem occidentalium Saracenorum omnium, qui Mahometi legem obseruant potentissimus, qui caput & imperij sui dignitatem, & regni sui solium in ciuitate Maroch, quę quondam Carthago dicebatur, collocauit & non solum Æthiopię & Africę, sed etiam Hispanię ex magna parte dominatur, orientali Calyphę cum vniuerso populo suo, subiectus esse recusauit: Sed se ipsum regem & Calypham reputans, Miramommelin, id est, regem credẽtium, se & omnes successores præcepit appellari. Lingua enin eorum mira, idem est quod rex, Mommelin autem credentium interpretatur. Vnde inter orientales & occidentales Saracenos magnum est schisma, & dissensiones quamplurimũ vtiles Christianis: eo quod isti illis in prælijs &

expeditionibus contra nos renuunt præstare subsidium, regno ipsorum in se-ipso diuiso & magna parte dissoluto.

De Gentilibus qui legem Mahometi suscipere noluerunt.

Cap. 10. COpiosa tamen Gentiliũ & Idololatrarũ multitudo, & hi maximè qui septentrionalẽ inhabitãt regionem, circa paludes Mæotidas, & in partibus Bulgariȩ & Cõmaniȩ, vsque ad fines Hungariȩ; Et qui in confinio regni Daciȩ, & in alijs partibus adiacentibus commorantur, Mahomet legem recipere renuerunt. Et quia ab alijs Saracenis orientalibus & occidentalibus valdè remoti sunt, per metum seu violentiam non potuerunt compelli. Vnde vsque hodie quidam eorum errorem vetustum retinentes, Idola colunt, venerantur, & adorant. Alij autem more pecudum nec legem, nec scripta, nec litteras vllas habentes, arbores, & arbusta, & pecudes, & generalirer quidquid mane casu aliquo primum eis occurrit, illud pro Deo reputantes, per totum diem colunt & adorant. Quidam autem ex eis se verum & summũ Deum ignorare confitentes, putãtes tamen Deum ignotum aliquo placare sacrificio, & obsequio venerari; carnes vel panem, seu aliam huiusmodi oblationem in altum proijciunt, in honore illius, qui Deus est, & habitat in excelsis, clamantes & dicẽtes: Eius

sit hæc

fit hæc oblatio, qui super omnes est, & summę diuinitatis inter alios obtinet principatum.

De Turcomanis.

AB his autem septentrionalibus Saracenis, qui Comani nuncupantur, principium & originem, hi qui Turcomani dicuntur, & in terra Turcorum inhabitant, traxisse creduntur. Vnde nomine composito à Turcis, & Comanis, appellantur Turcomani. De Turcis siquidem ex antiquis Orientalium historijs certum habemus, quod ex septentrionali regione exeuntes, Persarum fines ingressi, non solum regionem illam, sed vniuersas ferè Orientales prouincias armata manu occupauerunt violenter. Ex tunc autem gens illa, prius rudis & inculta, nec habens certam mansionem, sed passim cum vxoribus & filijs, & pecoribus vagans, & pascuarum commoditatem sectans, regem sibi præfecit, ciuitates & oppida possidere incipiens, agriculturę dans operam, quę prius de peculio tantum viuebat, iura ciuilia sibi constituens. Hi autem, qui in sua ruditate permanentes, priorem viuendi modum deserere noluerunt, appellati sunt Turcomani: In multis autem illos, qui Bedewini dicuntur, imitantur Saracenos. Differunt tamen natione, & quibusdam alijs consuetudinibus viuendi.

Cap. 11.

De Bedevvinis.

Cap. 12.

BEdewini autem ex Arabum gente principaliter duxerunt originem, ex quorum stirpe dicunt descédisse Mahometum. Hi autem dogmatizantes quod diē mortis à Deo sibi constitutum nec præuenire possunt, nec præterire, nunquam ad pugnam armati procedunt: sed solummodo camisiati: Peplis more fœminarum capita inuoluentes, Lanceis & ensibus tantummodo vtentes: arcubus autem & sagittis more aliorum Saracenorum pugnare dedignantur. Et licet leuiter & de facili conuertantur in fugam, alios tamen Saracenos timidos & ignavos reputant, qui spicula & sagittas à longè iaculantur. Sunt autem non solū Christianorum, sed etiam Saracenorum proditores, mendaces & inconstantes & amici fortunę, & duplici via gradientes, his quos cernunt præualere, libéter adhærentes. Portant autem in capitibus pileos rubeos cum peplis, in tentorijs de pellibus animalium habitantes: Ouinis etiam pellibus & caprinis plerumque vestiuntur. Nullam autem habentes certam mansionem, in campestribus & pascuis turmatim per tribus incedentes, vagi habitant, & pascuarum vbertatem sectantes, diuersas regiones circumeunt, lacte viuentes, & animalium copiam secum trahentes. Ipsi autem penitus ociosi, tam equorum, quam pecorum vxoribus suis procurationem relinquunt. Ex orienta-

orientalibus nonnulli, qui legem Mahometi custodiunt, excepto quod more Christianorum ad ortum solis adorant, eo quod patres eorum, qui Christiani fuerunt, hunc modum orãdi eis reliquerunt; ab alijs Saracenis hæretici & prophani reputãtur. Ex quibus nõnulli ipsum solę Deum summũ reputãt, eo quod inter omnes creaturas visibiles, præcellentem habeat pulchritudinem.

De his qui legem habent occultam.

SVnt insuper quidam alij miserabiles in montanis homines, circa iuga Libani in partibus Tripolitanis commorãtes, qui licet ex parte magna Mahometi legẽ obseruent: dicunt tamẽ se legem quandã aliam occultã habere, quam nõ licet alicui reuelare, nisi filijs eorũ cum iã adultę sunt ætatis, vt secreta pueriliter nõ reuelent: vel mortis articulo imminẽte cum patres in extremis laborantes spem euadendi non habent. Vxores autem eorũ & filię in lege maritorum & parentum suorum, ignorãtes legem illam, dicũt se credere. Quod si fortè filius leuitate aliqua legem illam, quam vocãt occultam, matri suę reuelaret, vxor à marito, & filius à patre absq; vlla retractatione necarẽtur. Hi autem præter morem aliorũ Paganorum vinum bibũt, & carnes porcinas edũt, & ab omnibus alijs tanquam hæretici legis reprobantur. Hi autem pessima & abominabilia & sexui fœmineo cõtraria in occulto turpiter operãtes, sicut illis narrantibus qui ab eis recesserunt cognitũ est, timent ne

Cap. 13.

vxores eorum eos relinquerét, vel contemptui haberent, si execrabiles ritus eorum & immundicias sectę peruersissimę cognoscerent.

De Assasinis.

Cap. 14

IN prouincia autem Phænicis, circa fines ciuitatis Enteradésis, quę hodiè vulgariter appellatur Tortosa, quidam populus scopulis & montibus vndique circunclusus inhabitat, habens castella decem fortissima, & propter viarum angustias & rupes inaccessibiles, inexpugnabilia, cum suburbanis & vallibus omnium fructuum & frugum fertilitate fœcundissimis, & amœnitate iucundis. Horum autem hominum, qui Assasini nuncupantur, quadraginta millium numerum excedere dicitur multitudo. Præficiunt autem sibi Capitaneum nõ successione hæreditaria, sed meritorum prærogatiua, quem ipsi veterem seu senem appellant, non tam prouectę ætatis ratione, quam prudentię & dignitatis præeminétia. Primus autem & summus infaustę religionis eorum Abbas, & locus, vnde principium habuerũt, & à quo in Syriam venerunt, in partibus est orientalibus valdè remotis versus ciuitatem Baldacésem, & partes Persidis prouincię. Hi autem vngulam non findentes, neque sacrum à prophano discernétes, omnem indifferenter obedientiam superiori suo exhibitam sibi credunt esse vitę æternę meritoriam.

Leuit. 11

Vnde

Vnde tanto subiectionis & obedientię vinculo magistro suo, quem senem nominant, astringuntur quod nil ita periculosum est aut difficile, quod ad mandatum Domini sui hilari animo, & ardenti voluntate amplecti & perficere vereantur. Senex autem, Dominus eorum, pueros de populo illo in locis secretis & delectabilibus facit nutriri, & diuersis idiomatum generibus diligenter imbutos & instructos ad varias prouincias mittit cum cultellis, & potentes homines tam ex Christianis, quam ex Saracenis, vel quia ex aliqua causa habet eos odio, vel ad preces amicorum suorum, seu etiam propter immensę pecunię pretium sibi datum, mandat occidi; promittens propter huius mandati executionem longè maiores delicias habituros sine fine in paradiso post mortem, quam sint illę in quibus fuerunt enutriti. Quod si propter huiusmodi obedientiam eos mori contigerit, martyres à suis iudicantur, & inter sanctos ab illo populo deputati in summa habentur reuerẽtia. Parentes autem eorum à magistro, qui senex dicitur, multis muneribus ditati, si serui fuerant, de cætero liberi dimittuntur. Vnde miseri & seducti adolescentes de conuentu prædictorũ fratrum ad varias partes mũdi transmissi, cũ tanto gaudio & desiderio legationem mortiferam suscipiunt, cum tanta diligentia & sollicitudine perficiunt, sese varijs modis transfigurantes, & aliarum nationum ritus & habitum sibi assumentes, aliquãdo in specie Mercatorum, quan-

 doque

doque in specie Clericorum seu Monachorum, & infinitis alijs modis sese occultãtes, quod vix aliquis in vniuerso mundo adeo cautus est, qui sibi posit ab eorũ insidijs præcauere, contra inferiores personas aliquid machinari dedignantur: Potẽtes autem, quibus ipsi aduersantur, vel pretio magno se redimunt, vel armati incedẽtes cum caterua satellitum, cum suspicione & metu mortis, semper incedũt. Hi autem super omnes alios Saracenos legem Mahometi & eius instituta diligenter & arctisime seruauerunt vsque ad tempora cuiusdam magistri sui, qui naturali præditus ingenio diuersarũ scripturarum exercitatus studio, Christianorum legem, & Christi Euangelia cœpit cum omni diligentia legere & perscrutari, admirans miraculorum virtutem, & doctrinę sanctitatem. Ex quorũ comparatione friuolam & irrationabilẽ cœpit abominari Mahometi doctrinam, & tandem cognita veritate, subditos suos à ritibus maledictę legis studuit paulatim reuocare. Vnde exhortatus est eos, & mandauit, quod vinum cum modestia biberent, & carnes porcinas manducarent. Tandem vero post multas admonitiones, & varias doctoris sui prædicationes, in hoc omnes concorditer consenserunt, quod relicta Mahometi perfidia, percepti baptismi gratia efficerentur Christiani: Ita tamen quod eiusdem essent cõditionis & libertatis, vt alij Christianorum legi subiecti. erant enim tunc temporis fratribus militię templi tributarij, duo millia byzãtiorum eisdẽ annuatim perso-

persoluentes pro securitate cuiusdam terrę suę, quę in confinio terrę prædictorum fratrum sita erat, qui multas eis molestias occasione vicinitatis inferre consueuerãt. Præfatus autem Assasinorum magister vnum de familiaribus suis, virum eloquentem, prudentem, & strenuum, de quo plurimum confidebat, misit ad regem Hierosolymitanum. Rex autem intellecta causa legationis, pro tanti populi visitatione, & tot animarũ à laqueis diaboli liberatione Deo gratias agens, nuntium senis cum summo gaudio & honore magno recepit, & ipsum ad propria reuertẽtem, vt Domino suo bonã regis & Christianorum voluntatem, & magnum desiderium nuntiaret, vsque ad fines terrę suę deduci præcepit. Qui dum fines suos iam ferè ingressurus Tripolim pertransisset, quidam ex nostris, vir Belial & iniquus Dei, timorem ante oculos suos non proponẽs, hominem de regio ducatu, & fidei Christianorum sinceritate confidentem, improuisum & nil tale sibi metuentem, in detrimentũ Christiani nominis, & maximè ecclesię orientalis, occidit. Vnde populus ille, qui tanquam planta nouella nondũ plenè radicatus erat in fide, cũ ira magna, & indignatione fidem nostram respuens, & nostrorum consortiũ suspectum habens à tam sancto & honesto proposito resiluit, & vsque ad tẽpus præsens Christianos & Dei ecclesiã persequi & infestare non prætermisit. In vno igitur corporali homicidio prędictus ille proditor animas innumeras interfecit.

fecit. His igitur & alijs innumeris monstruosis hominibus miserabilis regio Orientalis corrupta est, & alię quamplures eius pernicioso infectę sunt exemplo, & coinquinatę contagio. Nec inuentus est aliquis vir Catholicus, qui se murum pro domo Domini tantę pesti valeret opponere. eo quod Saraceni contra legem suam prædicatores non admittunt, & maximè quia ante maledicti Mahometi tempora tanta perfidorum hæreticorum multitudo aduersus paucos fideles præualens Orientalem vastauit ecclesiam, quod pauci vel nulli inuenti sunt in partibus illis prælati, qui ad bestias Ephesi pugnarét, vel caperét vulpeculas vineam Domini sabaoth demolientes, & eius tunicam inconsutilem lanìantes. Quanto autem hæc pestis recentior, tanto fuit feruentior. Vnde, sicut superius tetigimus, Homar Princeps Arabię potentissimus, & in errore Mahometi feruentissimus, & tertius eius successor, tépore Heraclij Imperatoris sanctam & Deo amabilem ciuitatē cum vniuerso regno Hierosolymitano adeo oppresserat, & tyrannidi suę subiugauerat, quod populum Christianorum in ciuitate commorantem non solum sibi tributarium fecit, sed varijs oppressum calamitatibus extremis conditionibus sibi seruire coëgit. Peccatis igitur exigétibus Christiani in ciuitate sancta, & in partibus adiacentibus commorantes, per quadringentos nonaginta annos iugum durissimum infidelium & crudelium perpessi sunt Dominorum.

Ezec. 13
1. Cor. 15
Cant. 2.
Ioan. 19

Ad quantam miseriam deuenerit Orientalis Ecclesia.

CVm autem Orientalis Ecclesia ab origine sua, instar illius reginę quę à dextris regis in vestitu deaurato circundata varietate astitisse perhibetur, prærogatiua religionis floruerit, & suę lucis primitiuos radios ad partes occidentales transmiserit; à tempore perfidi Mahometi vsque ad tempora nostra, consenescentis mundi die vergente ad vesperam, eclipsim passa tetendit ad occasum, immò ferè peruenit ad defectum. Et quę crebris pressurarum tunsionibus concussa, sæuientis inimici vibrantem hastam, cedere nesciens, ad pugnam edocta, constanter sustinuit; fallacibus Pseudoprophetę persuasionibus, & carnalis voluptatis illecebrosis fluxibus emollita, & miserabiliter irretita, quinimo grauiter sauciata succubuit, & amplexata est stercora, quę nutrita fuit in croceis. Et propter hoc à Domino derelicta est tanquam vmbraculum in vinea, & tanquam tugurium in cucumerario. Quę tamen in quibusdam membris suis, quasi pauci racemi finita vindemia, & paucę oleę post concussionem oliuę, quasi Iob in terra Hus, & Loth in regione Sodomorũ, quasi liliũ inter spinas, inter malleum & incudem adhuc perseuerans cogitur proclamare. O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte si est dolor sicut dolor meus. Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem

Cap. 15. *Psal. 44* *Hiere.* *Thren.* *Isaia 1.* *Iob. 1.* *Gen. 19* *Cant. 2.* *Thren. 1* *Isaia. 1.*

Thren.4 autem spreuerunt me. Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus nolite *Ruth.10* me vocare Noemi, id est pulchram, sed vocate me Mara, id est, amaram: quia me amaritudinibus repleuit omnipotens.

De visitatione terræ sanctæ per Petrum Eremitam, & per occidentales populos.

Cap.16. HIs & consimilibus vocibus vidua paupercula tempestate diuulsa, *Ephes.3* dum clamare non cessaret, & *Luc.12.* coram pijssimo Domino genua flectere & ad ostiũ misericordię *Thren.1* eius sine intermissione pulsare non desisteret; eius afflictionem & humiliationem Dominus respiciens, cuidam pauperi & religioso homini, de regno Francię, in Ambianensi Episcopatu vitam eremiticam agenti, qui & Petrus Eremita dicebatur, inspirauit, quatenus sepulchrum Dominicũ, & loca religiosa & reuerẽda visitaturus cũ multo labore & periculo Hierosolymã adiret. Cum igitur ad portam ciuitatis peruenisset, dato nũmo aureo pro ingressũ ianitoribus, qui à peregrinis recipiebant tributum, videns loca sancta ab impijs irreuerenter tractari, virũ etiam venerabilem Symeonem, ciuitatis Patriarcham, vna cum subditis suis tanquam vile mancipium cum omni abiectione innumeris oppresionibus affligi, sicut erat vir sanctus & valde compatiens, & super afflictos pia gestans viscera, cæpit dolere, & vehemẽter contristari & varijs modis secum

secum anxius cogitare, si quo modo possit afflictis subuenire. Cum autem quadam nocte in ecclesia dominicę Resurrectionis in orationibus Domino supplicãs pernoctaret, lõgo vigiliarum labore fatigatus supra pauimentũ ecclesię somno humanit⁹ irruente cæpit paululũ dormitare. Dominus autem Iesus Christus apparuit ei in somnis iniungẽs ei legationem ad Dominũ Papam, & ad alios principes occidẽtales, pro liberatione terrę sãctę. Ipse vero diuina reuelatione confortat⁹, & zelo charitatis succensus, cũ litteris prædicti Patriarchę Symeonis & aliorũ fidelium Hierosolymis commorantiũ, primo Dominum Papam Vrbanum petijt: à quo benignè receptus, Italiam transcurrẽns, & alpes transiẽs, tam Principes Occidentales, quam inferiorem populum sollicitius admonẽdo, & varijs exhortationibus, sicut erat vir prudens & potens, in opere & sermone, modico tempore multorum animos ad suscipiendum peregrinationis Hierosolimytanę laborẽ inclinauit, Domino cooperãte, & legati sui sermonibus cõpiosam gratiã largiente. Non multo autẽ tempore post, venerabilis Pater Apostolicę sedis antistes Vrbanus prædictum Petrum in Galliã subsequutus, conuocato generali concilio apud Clarummõtem, Aluernię ciuitatem, calamitates & oppressiones fidelium in terra sancta commorantium, & tam dominicum sepulchrum, quam alia loca sancta ab immundis canibus conculcata & prophanata diligenter exposuit omnibus, quos spiritus

Tit. 1.

ſpiritus ſanctus ad vltionem iniuriarũ crucifixi, & ad terrę ſanctę liberationem inſpiraret, in remiſsionem omnium peccatorum, tam ſanctam & Deo placitam peregrinationem iniungens. Semen autem diuini verbi in terram bonam & fertilem cecidit per gratiá Domini, qui verbum dedit euangelizanti ſeruo ſuo, virtute multa. Nam in eodem ſermone multi, qui præſentes fuerant, ſigno ſalutiferę crucis humeris ſuis affixo, ſeſe voto peregrinationis Domino obligauerunt. Quorum primus fuit vir venerabilis & ſanctę conuerſationis Epiſcopus Podienſis, cum multis alijs tam nobilibus, quam inferiobus viris. Prælati autem eccleſiarum, & alij viri prudentes & litterati, ſecundum quod in mandatis acceperant, tam in vtroque regno, quam in imperio talentum ſibi creditum cum omni prouidentia & ſollicitudine multiplicantes innumeram tam nobilium, quam aliorum multitudinem ſignauerunt. Inter quos præcipui & præeminẽtes extiterunt Dux Normannorum: Comites Toloſanus, & ſancti Ægydij, & Flandrenſium, Bleſenſium, & Carnotenſium. Hugo frater Regis Francorum. Godefridus Dominus de Boillon, Dux Lotharingię, cum fratre ſuo Baldwino. De regno etiam Sicilię Boamundus cum Tancredo cognato ipſius.

Luc. 8.

Pſal. 67

De perti-

De peregrinatione cruce signatorum, & de his quæ sustinuerunt in via.

ANno igitur ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo sexto, Petrus Eremita, copiosam vtriusque sexus secum trahens multitudinem, Teutonicorum regnum transiens, per partes Hungariæ Constantinopolim peruenit. Multa autem in via illa à gente Bulgarorũ passus incommoda de exercitu suo ferè decem millia amisit in prælio. Currus etiam & plaustra vsque ad duo millia, cum paruulis & mulieribus & diuitijs multis, & varia supellectilia à prædictis barbaris & impijs hominibus detenta sunt, & violenter ablata. Eodem siquidem anno Principes, comites, & Barones, cum innumerabili populo, ex omnibus Tribubus, & linguis, & nationibus, non simul, sed succesiue & seorsum, propter hospitiorum & victualium commoditatem, vsque Constantinopolitanam vrbem subsequuti sunt Petrum. Traditis autem sibi ab Alexio Græcorum Imperatore Ducibus itineris, qui plenam locorum habuerunt peritiam & experientiam; transmisso Hellesponto, qui hodie brachium sancti Georgij dicitur, cum vniuersis legionibus Nicæam peruenerunt ad vrbem, quam nostri cum multis machinis & bellicis instrumẽtis multipliciter & viriliter cum summo labore expugnantes, ciues ad deditionem coëgerunt; & eam

Cap. 17.

& eam in manu Imperatoris Constantinopolitani relinquentes, varijs transcursis regionibus, & prolixi itineris diuturno labore plurimum fatigati, mense Septembri ante ciuitatem Antiochenam, quę tunc erat Saracenorum subiecta dominio, castra locauerunt.

De obsidione & captione Antiochiæ.

Cap. 18.

CVm autem per menses ferè nouem in obsidione ciuitatis continuè laborassent, & varijs tribulationibus oppressi, videlicet fame, frigore, & hyemalibus imbribus, & multimodis ægritudinibus, & diuersis mortis generibus, à Turcis in ciuitate commorantibus sibi illatis, parum profecissent, nec vllis bellicis instrumétis contra munitissimam ciuitatem præualerent; respexit Dominus afflictionem populi sui, per quendam fidelem Christianum, in ciuitate sub infidelium dominio cõmorantem, qui de nocte per scalam Domininm Boamundũ Principem Tarentinum clam cum militibus suis in ciuitatem recepit: Illi vero portas nostris aperientes, interfecto eius Duce, nomine Axiano, cum alijs fere vndecim millibus, quibusdam autem vinculis mancipatis & compedibus alligatis, ciuitatem nobilem, multarum prouinciarum à diebus antiquis Metropolim, & moderatricem, dãte Domino, possederũt, Anno gratię Millesimo nonagesimo octauo die tertia mensis Iunij.

Alias Cassiano.

De pu-

De pugna Christianorum contra Corbagath & eorum victoria.

Cap. 19.

SEd quoniam pauca admodũ in ciuitate victualia repererunt, diuturna famis inedia laborantes ex magna parte cum suis equis cõsumpti sunt. Princeps enim Persarum potentissimus, cum innumerabili Turcorum exercitu, quendam militię suę principem Corbagath nominatum, quem nostri vulgariter Corbaram appellãt, in auxiliũ miserat, qui nostros intra ciuitatis ambitum ex omni parte concluserat, multitudine pugnatorum adeo premens obsessos, quod absque mortis periculo nullus exire valebat. Tandem autem inedia perurgente, & fame intolerabili compellẽtę, de necessitate facientes virtutem, pauci cõtra multos ad prælium coacti sunt exire. Lancea Domini sancta, qua latus eius in cruce fuerat perforatum, quę paulo ante per reuelationem sub terra reperta fuerat, eos pro vexillo præcedente. Nostris autem ab vrbe egressis, non in humana virtute, nec in pugnatorum multitudine, sed tantũ in Domino confidentibus, ros de supernis infusus consolatione mirabili ipsorum animos exhilarans, equos debiles & macilentos & iam ferè deficiẽtes subitò robore suscepto, miraculosè cõfortauit. Ex quo factum est quod nostrorũ exercitus innumeram infidelium multitudinẽ audacter aggrediens, & brachio forti & extẽto viriliter pugnans, diuino prote-

Alias Corbanam.

Ioã 19.

Ierem. 32.

protectus adiutorio, gloriose de hostibus triũphauit: alijs gladio trucidatis, alijs terga vertentibus, & equorũ velociũ præsidio fuga elapsis. Nostri verò, qui suprema paulò ante laborauerant inopia, ad hostium castra reuersi, tantam auri & argenti, equorum & victualium inuenerunt copiam; vt omnes cumulati diuitijs & victualibus supra modum abundantes, cum hymnis & laudibus ciuitatem ingressi, Domino pro tanta victoria gratias referrent. Post hæc verò Dominium ciuitatis Boamundo concedentes, ordinatis ecclesijs, & clero in ciuitate relicto, stipendijs vnde sustentari possent assignatis, in ecclesia Cathedrali Apostolorum principis Patriarcha constituto, ad voti completionem vnanimiter aspirantes, feruenti animo & intenso desiderio versus partes Hierosolymitanas iter valdè laboriosum, & periculosum per angusta viarum, & angustias hostium aggressi sunt.

pro, referrent,

De obsidione & captione ciuitatis sanctæ Hierusalem.

Cap. 20.

POstquam verò Deo deuotus exercitus, nec labore victus, nec morte vincendus, per mediũ circunstantium regionum Hierosolymorum montana conscendens, ante sanctam ciuitatem peruenit, tentoria figens, & castra secundum militarem disciplinam collocans, ex omni parte ipsam vrbem obsidione vallauit.

Erectis

Erectis autem petrarijs & alijs bellicis instrumentis, & scalis muro applicatis multum laborantes, parum in principio profecerunt. Quibusdam enim ex nostris sagittarum imbre grauiter sauciatis; alijs vero molariũ immissione peremptis, machinis etiam ligneis ex magna parte igne succensis, ab his, qui in ciuitate fortiter resistebant, maxima frequenter Dei martyres perpessi sunt detrimenta. Tandem vero fiduciam in Domino resumentes, de supernis auxilium inuocantes, quadam sexta feria, quę specialiter dies est crucifixi, ardore animi succẽsi, & crucis signo muniti, prompto animo pro illo mori parati, qui pro ipsis eodẽ die mortuus est, strenui Dei pugiles scalas muris innitentes, per sagittas & spicula, per lapides desuper veniẽtes & ingentia saxa, per gladios, lanceas, & ignes supra muros ascendẽdo, omnes ferè Saracenos, quos in ciuitate repererunt, iusto Dei iudicio trucidantes, tanto tempore ab impijs occupatam, diuino freti auxilio, recuperauerunt ciuitatem, Christi & Christianorum hereditatem à perfidis liberantes, anno incarnationis verbi millesimo nonagesimo nono. Suriani vero, & alij fideles ab intolerabili iugo seruitutis liberati, ad cœlos manus tendentes, & prę ingenti gaudio lachrymantes, Petro Eremitę, qui ad eorum preces pridem legationem pro liberatione ciuitatis susceperat, Deo & sancto viro gratias agentes, occurrerunt, & tam ipsum, quam vniuersum exercitum cum cereis & crucibus, cum

hymnis & canticis ſpiritualibus, ad Dominicum ſepulchrum deducētes; poſtquam omnipotenti Deo, qui proſperum iter eorum fecerat, multiplices gratiarum actiones noſtri principes cum vniuerſo populo reddiderunt, & alia loca ſancta deuotiſsimè cum orationibus & oblationibus viſitauerunt: inſtituētes Patriarcham Latinum, & tam clerum, quam eccleſias ordinantes, Godefridum Dominum de Boillon, militem ſtrenuum, & virum Deo & hominibus acceptum, Dominum ciuitatis vnanimiter elegerunt. Qui licet ciuitatis adminiſtrationem ad multarum precum inſtantiam ſuſcepiſſet, prę reuerentia tamen Domini, & cordis humilitate noluit rex appellari, nec coronam auream deportare, vbi Dominus noſter ſpinis coronatus fuit pro noſtra redemptione, & totius mundi ſalute.

Qualiter quibuſdam recedentbius, alij, qui remanſerant, Chriſtianorum fines viriliter amplianerunt.

Cap. 21. POſt liberationē ciuitatis ſanctę multi ex noſtris voti ſui aſſecuti finem, & deſiderio ſuo completo ad propria cum gaudio ſunt reuerſi. Alij vero magnamini & magnifici viri, prudenter attendentes quod ciuitatem non poſſent retinere, niſi fines ſuos valerent ampliare, & hoſtes vicinos à ſe longius propulſare, vt hoſtię ſuę finem conſummationis apponerēt, & ſecundum præceptum Dominicum, non ſolum caput, ſed & caudam

Leuit. 3

caudam in sacrificio suo offerrent; praelegerunt in summo periculo potius remanere, quá ciuitatem relinquere. Et quamuis numero paucissimi essent respectu circunstantiũ nationum, & vndique infideliũ multitudine vallarentur, habentes Arabes, Moabitas, & Ammonitas ab oriente: Idumaeos & Ægyptios & Philistaeos à meridie: Ciuitates autem maritimas Ptolemaïdem siue Accon, & Tyrum & Tripolim & omnes alias vsque Antiochiam ab occidente: Tyberiadem vero & Caesaréam Philippi & regionem Decapoleos & Damascum à septentrione; maluerunt tamẽ animas suas pro Christo morti exponere, quam missa manu ad aratrum, retrò respicere, & negotium imperfectũ relinquere. Et quoniam haec sancta animalia cum ambularent non reuertebantur, sed posteriorum obliti, in anteriora se extendebant, nil putantes actum, cum aliquid superesset agendũ; Dominus erat cum eis consolando eos & confortando, & tantũ timoris & formidinis aculeum infidelibus circunquaque immittendo, quod vnus ex eis persequebatur mille, & duo decem millia. Vndè non in fortitudine sua neque in multitudine, sed in sola Dei protectione spem habentes, & salutiferę crucis vexillum secum semper in praelio deferentes, inimicis partim fugatis, partim trucidatis, partim carceri mancipatis, vrbes munitissimas & castra inexpugnabilia Christo subiecerunt, terram sanctam de manibus impiorũ tam faeliciter quam fortiter eruentes.

Luc. 9.

Ezec. 1.

Deut. 32

De his ciuitatibus quas sub Duce Godefrido nostri ceperunt.

Cap. 22.

IN primis autem auspicijs expeditionis suę ciuitatem Ioppen in littore maris sitam obsidione vallantes & fortiter expuguantes, ceperunt. Vt hi qui de partibus trransmarinis ad subsidium Christiani exercitus nauigarent, nauibus suis collocandis sub prædicta ciuitate portũ habere valerent. Ramulam etiam, quę à quibusdam Ramatha dicitur, in campestribus sitam ciuitatem quondam nobilem, populosam, & muro valido circundatam, & turribus excelsis munitam. Caypham etiam, quę alio nomine dicitur Porphyria, in littore maris sub prima parte Carmeli montis sitã, ab Accon quasi miliaribus quatuor distantem. Et præterea Tiberiadem ciuitatem in Galilæa supra stagnum Genesareth sitam; quod ab eadẽ ciuitate, mare Tiberiadis dicitur, & etiam mare Galilææ plerumque nominatur, anno primo post captionem Hierusalem nostri sub Duce strenuo Godefrido subiugauerunt.

De primo Rege Hierosolymorum Latino Baldvvino, & qualiter obtinuit oppidum Arsur.

Cap. 23.

Iosuė 23.

IPso vero in fine eiusdem anni viam vniuersę carnis ingresso, frater eius Baldwinus, miles in armis strenuus, ab annis adolescentię suę prælijs exercitatus, de cõmuni

omnium

omnium assensu electus est in Dominum, & in Regem inunctus. Ipse autem vir militaris, & in agendis negotijs suis prouidus & sollicitus, cum summo studio fines suos & regni angustias cupiens dilatare, auxilio fretus Ianuensium, quorum classis in portu Ioppensi circa veris initium applicauerat, oppidum maritimum Assur expugnauit: quod alio nomine Antipatrida dicitur, ab Herodis genitore Antipatro sic dictum, inter Ioppen & Cæsaream situm, in loco siluis condensis amœno, & pascuis herbosis fœcundissimo.

De Cæsarea maritima.

POst hæc vero prædictis Ianuensibus opem ferentibus Cæsaream Palæstinam terra & mari obsidione vallatã, sibi subiugauit. Hæc autẽ Cæsarea, antequam Herodes, qui pueros interfecit, in honore Cæsaris eam ampliasset Turris, stratonis nomen habebat; quę supra maris littora sita portum commodum non habet. Hortorum autem & pascuorũ & aquarum fluentium plurimam habet vbertatem. Ipsa vero metropolis est Palæstinę secundę. In hac autem beatus Apostolus Paulus longo tempore detentus in carcere, vt pergeret Romam, suam prosequutus est appellationem.

Cap. 24.

Matt. 2.

Act. 23. & 27.

De obsidione & captione ciuitatis Accon.

Cap. 25.

CApta Cæsarea addidit dictus rex collecto vniuerso exercitu à minore vsque ad maiorem, Acconensem obsidere ciuitatem: eo quod peregrinis suscipiendis esset aptissima, & portum habens idoneum tutam nauibus præberet stationem. Ianuensibus autem cum septuaginta galeis eam ex parte maris obsidẽtibus, nostris verò ex parte terrę ipsam continuè & instanter impugnantibus, post viginti dies, cum iam impetũ nostrorum, & crebras congressiones ciues vltrà sustinere non possent, interpositis conditionibus, quod eis cum rebus suis exire liceret, regi resignauerunt ciuitatem. Est autem prædicta ciuitas binominis; vocatur enim Ptolemaïda & Accon: eo quod duo fratres, vnus dictus Ptolemęus, alius Accon, ipsam fundasse, & à nominibus suis nomina ciuitati dicantur imposuisse. Est autem inter mare & montes, Belo flumine præterfluente satis commodè fundata, hortis & vineis, & casalibus circunstãtibus & arabili terra sufficienter abundãs, in prouincia Phænice; sub Tyro Metropoli constituta.

De obsi-

De obsidione & captione ciuitatis Berythi.

POstea verò terra & mari Berythensi ciuitate obsidione cincta, adiuncto sibi viro nobili Bertramnio comite Tripolitano, post menses duos obsidionis, turribus ligneis mœnibus applicatis, & scalis muro coniunctis, nostri violenter vrbem ingressi multos ex ciuibus occiderunt: Alijs vinculis mancipatis, & captiuitate detentis. Est autem Berythum ciuitas maritima, inter Sidonem & Biblium, in Phænicis regione, sub Tyro metropoli sita, arboribus fructiferis & siluis, & vineis fertilis, & amœna: in qua quõdam de latere crucifixi lignei, in contumeliam Christi lancea & clauis à Iudæis perforati, sanguis copiosus effluxit. Quo viso miraculo omnes qui in ciuitate erant Iudæi baptismi gratiam susceperunt. *Cap. 26.*

De obsidione & captione ciuitatis Sidonis.

EOdem autem anno, quo capta est vrbs Berytus, Dominus Rex nõ otio torpẽs, nec Christi gratiã in vacuum recipiens, ciuitatem Sidonem suo subegit dominio, in manu forti & brachio extẽto ciues resistere non valentes, vrbem sibi reddere compellens. Est autẽ Sidon in prouincia Phœnice, inter Tyrum eiusdẽ Metropolim, & Berythum, supra maris litus sita, arboribus fructiferis *Cap. 27.* *2. Cor. 6* *Ierem. 23.*

& vineis,

& vineis, siluis & agris pascualibus & frugiferis multam ciuibus præstás commoditatem. Cuius fines Dominus Iesus præsentia sua dignatus est visitare, sicut in Euágelio legitur: Egressus Iesus secessit in partes Tyri & Sidonis. Et in secundo Regum Salomon ad Hyram, sic ait: Scis enim quod non est in populo meo, qui nouerit ligna cædere, sicut Sidonij.

Mat. 15.

3. Reg. 5

De ædificatione Montis regalis.

Cap. 28.

CVm auté rex fines regni sui ex parte occidétali prædicto modo dilatasset, cupiens ad orientem trans Iordanem regnũ Christianorũ ampliare, in tertia Arabia, quę Syria Sobal nuncupatur, in colle sublimi castrum fundauit munitissimũ, cui nomen imposuit Mons regalis: eo quod à rege fuisset fundatum. Habet autem fæcunditatem frumenti, vini & olei: aëris salubritate & amœnitate præcipua maximè commendabile: vniuersam regionem adiacentem vsque ad fines Moabitarum & aquas contradictionis proprię subijciens ditioni.

De munitione dicta Scandaliũ, & morte Regis Baldouini, & eius successore Baldovvino secundo.

Cap. 29.

Eccl. 45

EOdem autem anno prædictus rex Balduinus, cuius memoria in benedictione erit vsque in perpetuum, postquam inter Ptolemaïdem & Tyrum quoddam fundauit

dauit præsidium, quod vulgariter appellatur Scandalion, fontibus irriguum, & à Tyro quinquemiliaribus remotum, viam vniuersę carnis ingressus, sub Caluaria, in loco, qui Golgatha dicitur, honorificè, prout regię competit magnificentię, est sepultus. Cui successit vir nobilis & strenuus, in officio militari exercitatus, religiosus & timens Deum, Baldouinus de Burgo, de regno Franciæ, prædicti regis consanguineus.

Iosue 23

Ioan. 19

De quatuor principatibus quos nostri sibi subiecerunt.

LOngum & super ingenij mei paruitatem esset singulariter enumerare quam potenter & magnificè, quam eleganter & strenue prædictus vir, & alij Christi milites, tanquam alteri Machabæi, in regno ampliando & finibus Christianorum dilatandis, in hostibus impugnandis & in ciuitatibus & alijs munitionibus expugnãdis, manus suas Domino consecrãtes, se gesserunt. Quorum prælia & triumphos vsque in finẽ sæculi enarrabit omnis ecclesia sanctorum. Et vt generaliter & breuiter de multis pauca tãgamus; quatuor principatus egregios, à perfida gẽte paganorum longo tempore detentos, opitulante Domino, Christi ecclesię subiecerunt. Quorum primus est Edessanus comitatus, in regione Medorum, à silua quadam quę dicitur Marich habens initiũ; protenditur autem trans fluuium

Cap. 30

Eccl 44

Eufraten

Eufraten versus partes orientales, multas in se continens ciuitates, & plurima castra & munitiones.

De ciuitate Edessa.

Cap. 31. EST autem Edessa ciuitas nobilis, Medorum metropolis, cuius priscum nomen, sicut in Tobia legitur, fuit Rages; nunc autem vulgariter Pöase nuncupatur. Ad hanc Tobias à ciuitate Niniue, Tob. 4. quę hodiè Mussula dicitur, vulgariter autem Mosse, filium suum misit ad Gabelum. Hanc beatus Thadæus Apostolus ad Christi fidē verbo diuinę prędicationis & virtute miraculorum conuertit, in qua beati Thadæi Apostoli corpus sanctum dicitur esse sepultum. In hac autem ciuitate, vt veteres tradunt historię, sicut etiam in ecclesiastica reperitur historia, Rex Abgarus Christi tempore regnauit. Qui audiēs & admirans mira Christi opera, & inaudita miracula quę Dominus Iesus in Iudæa faciebat, epistolam suam misit ei. Cui Dominus noster scribere, & litteris eius dignatus est respondere. Hanc siquidem antiquam & egregiam vrbem Dominus Baldouinus, frater Ducis Godefridi, antequam ad regnum Hierosolymitanum vocaretur, possedit. Et tam ipse, quam eius post eum successores totum comitatum Edessanum expulsis Saracenis suę ditioni subiecerunt. Est autem prouincia illa siluis & pascuis & fluuijs opulentissima.

Speciali-

Specialiter autem regio illa dicitur Meſopotamia, eo quod inter duo flumina ſit medio loco conſtituta: Meſos enim græcè, medium latinè: Potamos autem fluuius à græcis appellatur. In hac autem eſt Carram ciuitas, in qua Abraham egreſſus à Chaldęa, antequam in terram promiſſionis veniret, habitauit. Habebat autem prædictus Comitatus tres Archiepiſcopos: Edeſſanum videlicet, Geropolitanum & Coricienſem ſub Antiocheno Patriarcha conſtitutos.

Gen. 12
Leg. Hierop.

De principatu Antiocheno & de ciuitate Antiochia.

SEcundus autem principatus eſt Antiochenus, cuius Metropolis eſt Antiochia. Habet autem initium verſus occidẽtem à Tharſo ciuitate Ciliciȩ, de qua beatus Paulus Apoſtolus extitit oriunpus: Finem vero à parte orientali in riuo qui eſt inter Valeniã ſub caſtro Margath, & Maracleã vrbes maritimas. Huius autem ciuitatis antiquum nomen fuit Reblata, ſicut in 4. Regum libro legitur, quod Rex Hieruſalem Sedechias ductus fuit ad Regem Babylonis Nabuchodonoſor in Rablatha, & filijs ſuis coram eo interfectis exoculatus eſt à prædicto Rege Babylonis. Inde verò ab Antiocho Rege, qui eam mirificè ampliauit, & omnium prouinciarum, quas tractus orientalis continet, principem & moderatricem inſtituit, Antiochiȩ nomen accepit. Poſtquam vero beati Petri Apoſtolorum principis,

Cap. 32.
Act. 22.
4. Reg. 25.

principis, qui in ea primo cathedralem dignitatem suscepit, ad Dominum conuersa est prædicatione & miraculis, à viro nobili, & in vrbe potétissimo Theophilo, qui postea eiusdē ciuitatis septimus ordinatus est antistes, appellata est Theophilis, vt quę prius à prophano rege nomen habuit; à viro sancto & religioso nouum nomen sortiretur. Est autem hic Theopilus, ad quem beatus Euangelista Lucas, qui de eadem ciuitate originé traxit, actus scribit Apostolorum. In hac autem nomen sanctum, quod os Domini nominauit, primo impositū est Christicolis: vt qui prius Galilæi & discipuli vocabantur, à Christo Christiani de cętero dicerētur. Obtinet autem in ecclesia Dei tertiū dignitatis gradum post sedem apostolicam. Habet autem sub se viginti prouincias eiusdem ciuitatis Patriarcha, quarū quatuordecim Metropolitanos habēt cum sibi suffraganeis Episcopis. Sex vero reliquę sub duobus primatibus, quos Catholicos vocant, continentur; quorum alter Hirimpolitanus est, id est, Baldacensis, quę quondam dicta est Babylonia, alter Annensis, qui Persidis primas appellatur. Est autem sita in prouincia, quę Cœlesyria nominatur, inter montes & flumina situm habens commodissimum, agros fertiles & glebę maximam vbertatem, & tam fluminum quam fontium amœnitaté singularem, & ex vicino lacu copiosam pisciū abundantiam. Distat autem à Mari decem vel duodecem miliaribus, habens portum in faucibus orientis fluminis,

Act. 12.

fluminis, qui portus sancti Simeonis appellatur. Habet autem à septentrionali parte montem quendam, qui vulgariter montana nigra dicitur, in quo sunt multi Eremitę ex omni gente & natione, & plura monasteria tam græcorum, quam latinorum monachorum. Et quoniam fontibus & riuis totus est irriguus, Mons Nero, id est aquosus nuncupatur. Neros enim græcè, aqua latinè. Simplices autem & laici, Nero, Noire, id est, nigra exponunt in vulgari sermone.

Naron, & Neron Græc. humidū, liquidū.

De principatu seu comitatu Tripolitano & de ciuitate Tripoli.

Cap. 33.

TErtius principatus ex quatuor prædictis est comitatus Tripolitanus, initium habens à prædicto riuo, qui est sub castro Margath, finem vero ad riuum, qui fluit inter Biblium & Berythum vrbes maritimas. Est autem Tripolis ciuitas nobilis, & opulenta supra maris littus in prouincia Syrię Phœnicis, idoneam habens positionem, & situm commodissimum, fontibus & riuis irrigua, agris frugiferis & fructiferis arboribus, & pascuis viretibus vberrima, & montis Libani vicinitate, & eidem monti collibus adiacentibus multas habens commoditates. Ad pedes autem Libani mõtis in partibus illis oritur fons amœnissimus aquas habens limpidissimas, quę per quosdam subterraneos meatus fluunt impetu de Libano omnes hortos regio-

Cant. 4. nis copiosè irrigantes. Hunc dicunt esse fontem hortorũ, de quo in canticis facit Salomon mentionem. In medio etiam mari iuxta ciuitatem fontes aquę dulcissimę inter maris vndas salsas & amarissimas abundanter ebulliunt. In partibus etiam illis sunt vineę, quę bis in anno vindemiantur. Hanc autem vrbem ægregiam Paimondus comes Tolosanus, vir per omnia commendabilis, miles strenuus, & Deo deuotus, post captionẽ Hierusalem longa obsidione vallauit, iuxta quam quoddam castrum, vt commodius expugnaret ciuitatem, cõstruxit: quod castrum peregrinum, seu peregrinorum vsque hodiè nominatur, eo quod à peregrinis sit constructum. Post eius vero mortem filius eius Bertrammus obsidionem continuans post septem annos obsidionis prædictam vrbem ciuibus tradentibus possedit, & à Rege Hierosolymitano, qui in captione ciuitatis præsens fuerat, homo Ligius eius effectus, ciuitatem recepit.

De principatu seu regno Hierosolymitano.

Cap. 34. QVartus principatus est regnum Hierosolymitanum, habẽs principium à prædicto riuo, qui inter Biblium & Berithum fluit; finem verò in solitudine, quę vltra castrum, quod dicitur Clarũ, respicit Ægyptum. Regnum autem Hierosolymorum cum summo labore & multa sanguinis effusione Christo acquisierunt,

quisierunt, & recuperauerunt in integrum, manum suam mittentes ad fortia; viri triumphatores & amici Dei, à Dan vsque Bersabee Christi fidei eliminantes inimicos, & à terra sancta propulsantes.

Prou. vltim.

2. Reg. 17.

De ciuitate dicta Dan.

Cap. 35.

EST autẽ Dan, terminus terrę promissionis à parte septẽtrionis, ciuitas antiquissima, ad pedem mõtis Libani sita, qui mõs inter ipsam & Damascũ medius interiacet, cuius nomen antiquum fuit Lesem. Postquã vero capta est à filijs Dan, eam Lesem Dan, vocauerunt, frequẽtius tamen Dan simpliciter nominatur. Postea vero Philippus Tetrarcha, senioris Herodis filius, eã ampliauit, & in honore Tiberij Cæsaris, Cæsareã Philppi ipsam appellauit. Dicitur præterea Paneas vulgari vero idiomate, Belimas nuncupatur. Silua autem quę adiacet ciuitati similiter Paneas appellatur. olim tamen tam ipsa, quam omnis alia silua, quę monti Libani adiacet, saltus Libani dicebatur.

De ciuitate Bersabee.

Cap. 36.

BErsabee autẽ terminus est terrę sanctę à parte australi. Est autem ciuitas Bersabee in illa parte Iudeę, quę cessit in partem Tribus Symeon, ad radicem montiũ, in initio campestriũ inter montes & Ascalonã sita, decem miliaribus distans ab Ascalona. Interpretatur

tatur autem puteus fœderis, siue fœdus putei, eo quod Abraham in signum fœderis, quod habuit cum Rege Abimelech, in eodem loco puteum fodit. Dicitur præterea puteus septimus: & vulgariter hodiè Gibelin appellatur.

Gen. 21

De terminis & spatio terræ acquisitæ, & de ciuitatibus maritimis.

Cap. 37.

OPus admodum difficile, & quod vires meas excedit, est prosequi & enumerare quantū armis profecerint, & Christianorum fines ampliauerint, Domino opitulante, gloriosi Christi milites, quorum memoria est in benedictione. Omnes enim ciuitates & munitiones à ciuitate Belbais, quę alio nomine dicitur Pelusium, & est in solitudine, in confinio Ægypti; vsque ad Edessam & Carram, & fines comitatus Edessani, trans fluuium Eufraten, in regione Mesopotamię, Christianorum ditioni subiecerunt Christi milites, & veri nominis Christiani, induti virtute ex alto, longo tempore, & sub diuersis regibus contra Saracenos pugnantes. Multis autem ex ipsis fælici martyrio coronatis regnum Hierosolymitanū & Christianorum fines proprij sanguinis effusione in immensum ampliauerunt. Cum autem ex parte terrę ciuitates non paucas, oppida, & munitiones multas suo subiugauerint dominio, nullas ex parte maris reliquerunt ciuitates, seu munitiões maritimas à ciuitate dicta Pharamia,

Eccl. 45.

quę est

quę est sita in confinio Ægypti, & regni Hierosolymorum, vsque ad Laodiciam Syrię, quas Christianorum ditioni non subiecissent.

De ciuitate Pharamia.

Est auté Pharamia vrbs antiquissima in littore maris non longè ab ostio Nili in introitu Ægypti sita, quam primus Rex Hierosolymorum Latinus Baldouinus violenter effractam potenter occupauit, manubias multas & prædam copiosam sibi & suis commilitonibus diripiens. Cap. 31.

De ciuitate Laris & Pelusio.

Post Pharamiam sequitur alia ciuitas antiqua propè mare in solitudine sita, quę Laris nominatur; deinde ciuitas Belbeis, quę in prophetis appellatur Pelusium, quinque stadijs distans à littore maris. Has prædictas ciuitates vltra fines regni Hierosolymitani, ex parte Ægypti, scilicet vltra vltimam eiusdem regni munitionem, quę dicitur Darum, nostri suo subiecerunt imperio. Cap. 32.

De munitionibus Darum, Gaza & Ascalona.

Est autem Darum præsidium quoddam seu oppidum in confinio Idumeę & Palæstinę situm, quinque stadijs distans à mari. Hanc autem munitionem Rex Hierosolymorum Cap. 33.

lymorum Almaricus in aliquantum, eminenti loco fundauit, forma rotunda, quatuor turres angulares habentem, vbi quondam fuerat monasterium græcorum, vnde adhuc priscum nomen retinet, id est Darum, quod interpretatur domus græcorum. Post hanc sequitur gaza ciuitas antiquissima, à prædicta munitione quatuor stadijs distãs, vna quondam ex quinque ciuitatibus Philistinorum: quam dirutam, & habitatoribus vacuam, quartus Hierosolymorum Rex Baldouinus reædificauit in parte collis aliquantum eminentis, suprà quem prædicta ciuitas sitũ habuerat, & præsidium fundauit: & partibus suis competenter absolutum & consummatum fratribus militię templi, qui ipsum custodirent, & ab inimicis nostris defenderent, perpetuo possidendum donauit. Distat autem decem miliaribus ab Ascalona, quę similiter vna fuit ex quinque vrbibus Philistim in littore maris sita, formam habens quasi arcus siue semicirculi, cuius corda iacet secus ripam marinam; circumferentia vero super terram, respiciẽs ad orientem. Hanc autem ciuitatem prædictus rex ex omnibus regni Hierosolymitani ciuitatibus vltimam adhuc à Saracenis detentam, cum multo labore, & magna difficultate longo tempore obsessam vix tandem potuit subiugare. Erat enim muris & ante murabilibus turribus plurimis, & aggere valido, armis & victualibus, & pugnatorũ multitudine sufficientibus munita. Tandẽ vero saluis personis & rebus Ascalonitas ad deditionẽ coëgit.

De

De Azoto, Geth & Hybelin, & Gibelino & Albaspecula & Acharon.

INter Ascalonem autem & Ioppen, est Azotū decem miliaribus ab Ascalona: quondam vna ex quinque ciuitatibus Philistæorū distans non longè à mari. Nunc vero ad modici casalis redacta est paruitatem. Quarta autem ciuitas Philistim nomine Geth, non longè à Lidda, & Ramula in colle aliquantum edito, fuit sita. Ex lapidibus autem eius quę dudum vastata fuerat, tertius Rex Hierosolymorum Fulco in eodem colle præsidium, cui nomen Ibelim, ædificauit, tradens illud cuidam viro nobili Belliano; cuius omnes successores ab eodem loco, vsque hodiè nominati sunt de Ibelin. Hoc autem oppidum, cum quibusdam alijs, scilicet Bersabee siue Gibelin, & Abba specula, quę vulgariter dicitur blanchegarde, & octo miliaribus distat ab Ascalona, cōtra superbiam Ascalonitarum, ad eorum insolentias, & violentas irruptiones in regnum nostrum reprimendas, nostri antequam capere possent Ascalonam, fundauerunt. Quinta Philistinorum ciuitas dicta est Acharon, propè mare non longè ab Azoto sita.

Cap. 40.

De alijs munitionibus maritimis vsque Tyrum.

Cap. 42. POst prædictas autem quinque vrbes Phylistijm, per quas arcam Domini in primo Regum libro circunduxisse leguntur Philistæi, propter plagam prominétium extalium; sequuntur maritimę ciuitates, & aliæ munitiones: Ioppe scilicet, Assur, Cæsarea, Palæstina. Est autem alia Cæsarea, quę dicitur Philippi, siue Dan. Post has Petra incisa, siue districtum, inter Doram & Capharnaum. Est autem alia ciuitas, quę similiter dicta est Capharnaum, iuxta mare Galileę; in qua Dominus docuit & miracula multa fecit. Deinde Cayphas siue Porphyria: post hác Accon seu Ptolemaida. De his omnibus sufficienter diximus superius.

1. Reg. 5

De Tyro & qualiter obsessa fuit & capta.

Cap. 43. POst has verò sequitur Tyrus, egregia & famosissima ciuitas in corde maris sita, ex omni parte ferè marinis fluctibus circundata, portum idoneum & securá infrà mœnia præbés nauibus stationem. Est autem metropolis & caput vniuersę Phænicis prouinciæ, muro & antemurali & turribus eminentibus circunsepta, piscium fertilitate commodissima, fontibus & riuis aquę dulcis irrigua, vineis & hortis, arboribus fructiferis & agris frugiferis fertilis & amœna. In cuius territorio in loco aliquantu-

quantulum edito est fons siue puteus, supra quem fessus ex itinere dicitur quieuisse Dominus, cum transiret per fines Sidonis & Tyri. Habet autem aquas limpidissimas intrinsecus ità copiosè scaturientes, quod omnia pomaria & hortos olerum & vniuersam irrigat regioné. Hunc Salomon in canticis puteum aquarum viuentium appellat. Est autem extrà ciuitatem, iuxta muros eiusdem, lapis quidam tam ab indigenis quam peregrinis in honore magno & reuerentia habitus, eo quod super illum dicitur sedisse Dominus, & docuisse turbas confluétes, nec tamen gentilium voluit ingredi ciuitatem. Hanc autem ciuitatem antiquissimam post diluuiũ dicitur fundasse Tyras filius Iapheth, qui fuit Noe filius, & à nomine suo Tyrum appellauit. Hebraicè autem dicitur Sor, & nos vulgariter eam Sur appellamus. Quãta autem fuerit eius dignitas & præeminétia & gloria, manifestum est ex scripturis Ezechielis, qui ad Tyrũ loquens inter alia dicit. Tu dixisti perfecti decoris ego sum, & in corde maris sita. Et iterum: Quis cogitauit hoc super Tyrum quondam coronatam: cuius negotiatores, principes institores eius terrę incliti. & cœtera multa quę de eius diuitijs & excellentia & negotiationibus narrat Propheta. Huius vrbis Rex fuit Agenor, cuius filius Phænix toti regioni nomen imposuit. Ex hac etiã Dido traxit originem, quę in Africa cõdidit Carthaginem, quam hodiè Marroch appellant. Huius etiam Rex fuit Hyram,

Cant. 4. *Gen. 10* *Ezec. 27* *3. Reg. 5*

.d ædificium templi Domini Cedros de
no ministrauit Salomoni, cuius seruus Ab-
.us omnes parabolas & ænigmatum obscu-
.tes, quas Salomon. Hyram Regi Tyriorum
uendas mittebat, mira ingenij subtilitate so-
luebat; quę si non solueret, Hyram multam pe-
cuniam daret Salomoni. E contrario autem
Hyram huius consilio Salomoni quædam pro-
blemata sub certa pæna pecunię soluenda mitte-
bat. Hunc quidam estimant esse Marcol qui Sa-
lomoni æquipollenter respōdebat. Huius etiam
prædictę vrbis rex fuit Apollonius, cuius gesta
latè patent in vulgaris historijs. In hac etiam se-
pultum est corpus Origenis, teste beato Hiero-
nymo, qui in epistola quam mittit Pammachio
& Oceano sic ait: Centum & quinquaginta an-
ni propè sunt hodiè, ex quo Origenes Tyri
Mat. 15 mortuus est. Ex hac etiam fuisse dicitur illa mu-
lier Chananæa, quę Domino Iesu Christo pro
filia à Dæmonio malè vexata supplicauit, iuxta
Psal. 44 Dauid vaticinium. Filię Tyri in muneribus
vultum tuum deprecabuntur. Ex hac etiam
Vlpianus legis peritus extit oriundus. Tyrij au-
tem, vt dicitur, primi figuras litterarum inue-
nerunt. Vnde Lucanus Phenices primi, famę si
creditur, ausi Mansuram rudibus vocem signare
figuris. Tyrij etiam primi dicuntur ex murice
tinxisse purpurā. Vnde preciosior purpura ho-
diè tyria appellatur. Hanc autem ægregiam &
munitissimam ciuitatem primus Hierosolymo-
rum Rex Baldouinus, cum per menses quatuor
obsedisset,

obſediſſet, Tyrijs viriliter reſiſtentibus videns quod non proficeret, multiſque expenſis inutiliter in expugnatione grauaretur, ſoluta obſidione receſsit, tempore magis idoneo cum maiori apparatu reuerti proponens. Vndè vt poſſet Tyrẽſes magis coarctare, & amplius moleſtare; inter Acconenſem ciuitatẽ & Tyrum, caſtrum quoddã reædificauit in littore maris, quod quõdam Alexander Macedo, quando Tyrum obſedit ædificauerat, ipſum Alexandrum nuncupãs. Noſtri autem hodiè Scandaliũ ipſum appellant. Eſt autem locus ille fontibus irriguus, quinque miliaribus diſtãs ab vrbe Tyrenſi; Sed & vir nobilis Hugo de ſancto Aldomaro, Tyberiadenſium Dominus, inter ciuitatẽ ſuam, & Tyrum in mõtibus excelſis vrbi Tyrenſi prȩeminẽtibus ad decem miliaria caſtrum munitiſsimũ dictum Toronũ ædificauit, vt indè Tyrenſes quaſi è vicinio amplius coarctare poſſet & moleſtare, & eorum ſubſequentiũ impetus declinare: Eſt autem inter mare & Libani montẽ quaſi in medio conſtitutum, arboribus & vineis & agriculturȩ commodiſsimum. Poſt hæc vero cum ſecundus Hieroſolymitanus Rex Baldouinus de Burgo peccatis exigentibus in captiuitate Saracenorũ detineretur, Dominus Patriarcha Hieroſolymitanus cũ Archiepiſcopis & Epiſcopis & alijs regni Baronibus cum comite Tripolitano ciuitatẽ obſidione vallauit, cum Duce etiã venetorum, qui multitudine pugnatorũ comitatus cum galeis quadraginta & multis tam maioribus quam minoribus

minoribus nauibus ex parte maris vrbem obsedit. Qui cum imméso labore & multa sanguinis effusione, cum varijs machinis & bellicis instrumentis lõgo tempore ciuitatem impugnassent, quinto obsidionis mése ciues fame intolerabili deficientes ad deditionem compulerunt, qui saluis personis, & rebus, nostris resignauerunt ciuitatem.

De ciuitatibus maritimis à Tyro vsq; ad Laodiciam Syriæ.

Cap. 44. POst hanc autem est ciuitas Sarepta propè mare, in cuius introitu loquutus est Helias Propheta ad viduam mulierem ligna colligentem, cuius farinula, eo quod panem indè fecit viro Dei, suscepit incrementum. In eodem loco iuxtà portam ciuitatis modicam capellam fecerunt Christiani. Post hanc autem sequuntur aliæ ciuitates maritimæ, primo Sydõ, postea Berithum, deinde Biblium, quę vulgariter hodiè Gibeleth appellatur, in Phænicie prouincia suprà littus maris constituta, quondam Euæa dicta, eo quod Euæus, vt dicitur, sextus filiorum Chanaam, ipsam fundauerit. De hac in Ezechiele dicitur: Senes Biblij, & prudentes eius, ô Tyre, prębuerunt nautas ad ministerium varię suppellectilis tuę. Et iterũ in libro regum 2. sic inuenitur. Porro Biblij præparauerunt ligna & lapides ad ædificandũm domũ Domini. Hanc comes Tripolitanus Bertramus, Ianuensibus cum galeis septuaginta sibi præstantibus auxilium,

3. Reg. 17.

Bib. habent Giblij.

Ezec. 27

3. Reg. 5

auxilium, sibi subiugauit, & Ianuensibus concessit. Post hanc suprà mare sita est ciuitas, quę dicitur Botrium, vulgariter autem Betiron nuncupatur. Deinde castrum quod Nephin appellatur: postea ciuitas Tripolis nũcupata. Deinde ciuitas Archis dicta, quę per miliare vnũ à mari distat. Deinde Arrados ciuitas in insula iuxta littus maris sita, quam Arradius filius Chanaan ædificauit: in qua beatus Petrus Apostolus matrem beati Clementis mendicantem inuenit, & ad fidem conuersam, filio restituit, sicut in itinerario Clementis legimus: in quo etiam fit mentio de duabus columnis vitreis mirabili artificio in prædicta insula cunctis admirãtibus in altum erectis. Inde Anteradensis ciuitas sic dicta, quasi ante Arradum sita: vulgari autem appellatione hodiè dicitur Tortosa. in qua beatus Petrus Phænicem circuiens, cum à partibus Hierosolymitanis transiret in Antiochiam, in honore beatę virginis Marię modicam fundauit ecclesiolam, in qua etiam diuina celebrauit mysteria. quę vsque hodiè in magno habetur honore, & multorum populorum accessu frequentatur; eo quod beata virgo in illo sibi ab infantia primitiuę ecclesię consecrata multa operatur miracula, & infirmis illuc venientibus grata confert subsidia sanitatũ. Dicitur autem à multis, quod inter omnes beatę Marię Ecclesias ista fuerit prima. non solum autem à Christianis, sed etiam à Saracenis in magna habetur reuerentia, qui filios suos plerumque ad præfatam ecclesiam

ecclesiam adducunt baptizandos, vt diutius viuant, vel vt corporalem recuperent sanitatem. Prædictam vero ciuitatem Anteradensem, post captionem ciuitatis sanctę, quidam viri nobiles per partes illas causa peregrinationis transeuntes & Hierosolymam pergentes, comites videlicet Pictauiensium & Blesensium, cum quibusdam aliis viris illustribus, ab hostibus expeditā comiti Tripolitano tradiderunt. Post hanc sequūtur alię maritimę ciuitates, videlicet Maraclea, Valania, cum castro Margath. Gabulum, quod vulgariter dicitur Gibeb, & inter omnes vltima ex parte Antiochię ciuitas situm habens ægregium, & bonorum temporalium magnam habens vbertatem, Laodicia Syrię nuncupata, vulgariter autem Liche nominatur. Vir siquidem illustris & strenuus in armis Dominus Tancredus, cum Antiocheni principatus administrationem suscepisset, eodem die quo nobilem occupauit ciuitatem dictam Aparatam, ditioni suę subegit prædictam ciuitatem, vno die duabus ægregiis vrbibus Antiochenum magnificè amplians principatum. Est autem alia Laodicia in Asia minori, quę à beato Ioanne inter septem Asię ciuitates in Apocalipsi numeratur. Has omnes maritimas ciuitates nostri viriliter occupātes, nec vnam solam munitionem propè mare Satanis reliquerunt. Vnde ex parte maris hostium penitus enarrata est fortitudo.

Apoc. 1.

De ciui-

De ciuitatibus mediterraneis, quas nostri obsederunt, sed non ceperunt, quasdam tamen sibi fecerant tributarias.

Cap. 45.

QVasdam tamen mediterraneas ciuitates, quas maximè vltra iuga Libani nostri subiugare nequieuerunt, fines earum & suburbana frequenter vastando, & multas ciuibus insidias machinãdo, vt à molestatione cessarent, sibi tributo seruire cõegerũt. Emissena vero ciuitas, quę hodie Camela seu Camele nuncupatur, & quædam alię ciuitates Cælesyrię, scilicet Hiliopolis, quę alio nomine dicitur Maubech, & Aman, cũ quibusdam alijs, propter vicinitaté à nostris cõmodius poterant molestari, vnde pacem & securitatem multa pecunia redimebãt. Sed & tam Calipha, quam Soldanus Ægyptius, nostrorũ impetus & violentas in regno suo irruptiones sustinere non præualens multa Regi Hierosolymitano annuatim tributa soluebat. maximè quãdo sibi à Soldano Damasceno Ægyptij metuebãt. E contrario auté Rex Damasci data multa quãtitate pecunię à nostris, qui medij inter Damascenos & Ægyptios erãt, trengas & securitaté obtinebãt.

De obsidione Halapiæ & Damasci.

Cap. 46.

CIuitatem siquidé Halapię secũdus Hierosolymorum Rex latinus, Baldouinus scilicet de Burgo collectis ex toto regno viribus obsedit, sed multitudine Saracenorum à parti-

à partibus orientis ad succursum ciuitatis properante, Rex longè viribus inferior soluta obsidione recessit. Quartus autem Hierosolymorũ Rex Baldouinus Fulconis Regis filius, cum Romanorum Imperatore Conrado, & Rege Francorum Ludouico, qui sancto Clareuallense Abbate Bernardo prædicante signum crucis receperat, cũ Hierosolymitano Patriarcha & Portuensi Episcopo Apostolicę sedis Legato, cum multis Archiepiscopis & Episcopis, Ducibus, comitibus & alijs Baronibus, tam de regno quã de Imperio, Damascenam obsedit ciuitatẽ. Est autem Damascus ciuitas antiquissima ferè inter omnes orientales vrbes quantitate & populorũ multitudine habens præeminentiam, à quodam Abrahę seruo, qui eam fundasse dicitur, sic nominata. Est autem minoris Syrię, quę Phænicis Libanica appellatur, Metropolis: sicut legitur in Propheta: Caput Syrię Damascus. Est autem in campestribus, in agro sterili & arido sita, nisi quantum aquarum irrigatur beneficio, quę de montibus descendentes per quosdam meatus deducuntur, & vniuersam irrigantes planiciem reddunt fertilem & arboribus fructiferis abundantem. Iuxta prædictam ciuitatem in loco, qui hodie dicitur Melgissaphar, apparuit Dominus Saulo cum appropinquaret Damasco dicens ei: Saule Saule, quid me persequeris? Prædicti igitur Principes cum innumerabili exercitu ciuitatem è vicino ex vna parte obsidentes, pomœria ciuitatis violenter effregerunt, Fluuium iuxta

Isaia. 7.

Act. 9.

muros

muros ciuitatis defluentem ad vsus suos forti manu occupantes. Damasceni autem de suis viribus diffidētes cum iam diu ex parte pomœriorum nostris resistere non valerent, quosdam ex his qui de Syrię partibus peregrinis principibus ducatum & consilium præbuerant, cupiditate cœcatos more suo corruperunt, qui persuaserunt ad aliam ciuitatis partem transferri exercitum. Vnde relicto priori loco, & à Saracenis occupato, & contra nostros munito deficientibus victualibus & aquarum pænuria laborante exercitu, attendentes Principes nostri manifestam illorum, quorum se fidei commiserant, malitiam, indignantes, & orientalium fidem seu magis perfidiam detestantes & suspectam habentes, induti confusione & reuerentia, multum laborantes & parum proficientes, ad propria redierunt.

Psal. 40

De obsidione Cæsareæ magnæ, & Botrensis ciuitatis & de situ Ytureæ, & Traconitidis Regionis.

Cap. 47

IOannes autē Constantinopolitanus Imperator, cum infinita multitudine militum, curruum, & equorum, vna cum principe Antiocheno & comite Edessano, Cæsaream ciuitatem, ab Antiochia non multum distantem, que hodiè Cæsarea magna nuncupatur, obsedit; sed indignatus eo quod prædictus Princeps & comes in expedi-

tione desides & remissi ipsum iuuare & sibi obedire negligebant, accepta ab obsessis pecunia obsidione soluta recessit. Sed & rex Hierosolymitanus Baldouinus quartus cum labore multo & periculo maximo Bostrensem ciuitatem occupaturus adijt, sed inueniens eam suprà id quã crediderat munitã & inexpugnabilem, reuersus est, multa in redeundo à Saracenis passus incõmoda, & pluribus ex suis interfectis. Est autem Bostrum ciuitas antiquissima primę Arabię Metropolis, quę hodiè vulgari appellatione Bussereth dicitur, continẽs sub se Traconitidem regionem. De qua in Euangelio beatus Lucas sic ait: Philippo autem Ituraæ & Traconitidis regionis Tetrarcha. Quoniam autem fontibus & riuis regio illa penitus caret, illius terrę habitatores aquas pluuiales per tracones, id est meatus subterraneos colligunt in lacunis. Vnde propter hoc regio illa Traconis appellatur. Populus etiam illius regionis in speluncis habitãs, & in traconibus habens domicilia, moratur in cauernis. Post regionem autem Decapoleos, cuius fines seu extremitates sunt inter mare Galilææ & Sydonem, quę etiam post ciuitatem Tyberiadensem versus Damascum protenditur, est Ituræa regio, scilicet post territorium Sidonense & montana, media inter nos & Saracenos, in valle quę dicitur Bachar. & quia ad radices Libani protenditur, saltus Libani nuncupatur. Ituræa autẽ regio prædictę regioni Traconitidi vicina est & contermina.

Luc. 3.

De obsi-

De obsidione Cayri, Alexandriæ & Damiatæ.

Cap. 48.

REx autem Almaricus prædicti Balduini germanus ciuitatem Ægypti nominatam Cayrum obsidione cinctam facilè, vt dicitur, expugnasset, & etiã totam Ægyptũ nomini Christiano & Christianorũ ditioni subegisset; nisi consilio pessimo cuiusdam malitiosi hominis Milonis de planti, accepta ab hostibus pecunia, obsidione soluta recessisset. Ipse enim prius Alexandriã egregiam Ægypti ciuitatem, quã Siracunus & nepos eius Saladinus Soldano Ægyptio abstulerãt, obsederat: & eos ad deditionẽ compellẽs ex pacto eam Soldano Ægyptio, recepta ab eo promissa pecunia, resignauit. Postea vero idẽ Rex Constantinopolitano Imperatore innumerã græcorum multitudinem sibi in auxilium mittente cum ingenti tam galearum, quam aliarum nauium classe, Damiatamq; ciuitatem Ægypti munitissimam obsedit. sed fame & frigore, & immoderata pluuiarũ inundatione repulsus, cũ magno exercitus sui detrimento, ab obsidione recessit.

De quibusdã munitionibus quas nostri in confinio Saracenorum fundauerunt.

Cap. 49.

CVm igitur ciuitates memoratas plures que alias maximè mediterraneas nostri subiugare non possent, in extremitatibus terrę suę, vt fines suos defenderent castra

munitiſsima & inexpugnabilia inter ipſos & hoſtes extruxerunt, ſcilicet Montem regalem, & Petram deſerti, cuius nomen modernum eſt Crac vltrà Iordanem, Sapheth & Beluoir, cum multis aliis munitionibus citra Iordanem. Eſt autem Sapheth caſtrum munitiſsimũ inter Accon & mare Galileę non longè à montibus Gelboë ſitum. Beluoir vero non longè à monte Thabor iuxta ciuitatem quondam egregiam & populoſam Iezrael, inter Citopolim & Tyberiadem ſitum eſt in loco ſublimi. Scythop.

Qualiter terra à noſtris acquiſita regi & Baronibus eſt diſtributa.

Cap. 50. AD maioris autem ſecuritatis cautelam inter diuerſos principes & Barones diuiſum eſt regnũ Hieroſolymitanum, qui terram ſub rege defenderent & cuſtodirent. Ipſo rege partem ſibi digniorem & meliorem retinente, ſcilicet ciuitatem Hieruſalem, Neapolim, Accon, & Tyrum, cum quibuſdá oppidis & caſalibus. Homines Ligij regni fidelitate & Sacramento cum certo militum numero ſeruitio regio obligati fuerunt, Comes Tripolitanus, Dominus Berythi, Dominus Sydonis, Dominus Cayphę ſeu Porphyrię, Dominus Cæſareę, Princeps Galileę, qui & Dominus Tyberiadis; Comes Ioppes & Aſcalonis: Dominus montis regalis & totius terrę trans Iordanem: Dominus Aſſur & Dominus Ibelim cum quibuſdam

busdam alijs. Sed inter alios maiores erant præeminentiam & dignitatem obtinentes.

De regno, natione, & ampliatione orientalis Ecclesiæ.

EX tunc cepit orientalis Ecclesia reuirescendo florere, & cultus religionis in partibus orientis ampliari, & vinea Domini nouos botros germinare. Ita quod in ea videretur impletum, quod scriptum est in canticis canticorum: Hyems transijt, imber abijt & recessit, flores apparuerunt in terra nostra: tempus putationis aduenit. A diuersis enim mũdi partibus, ex omni tribu & lingua, & omni natione quę sub cælo est; odore sanctorum & venerabilium locorum tracti deuoti Deo peregrini, & homines religiosi, ad terram sanctam confluebãt. Reparabantur ecclesię veteres, nouę fabricabantur. Monasteria regulariũ largitione Principum, & eleemosynis fideliũ in locis idoneis construebantur: ecclesiarum ministri & alia ad seruitium & ad cultum diuinum pertinentia sufficienter & competenter ordinabantur vbique. Viri autem sancti sæculo renunciãtes varijs affectionibus & desiderijs tracti, & feruore religionis accensi eligebant sibi loca proposito suo & deuotioni magis competentia.

Cap. 51.

Cant. 2.

Act. 2.

De varijs religionibus, & diuersitate regularium personarum, & de quarantena, & monte Carmeli, & de mari mortuo.

Cap. 52. Matt. 4. ALij exẽplo Domini specialiter ducti desertum illud desiderabile, in quo Dominus noster post baptismũ quadraginta diebus solitarius ieiunauit, quod quarantena appellatur, vt vitam ducerent eremiticam, præeligentes, in modicis cellulis Domino deuotitissimè militabãt. Alij ad exemplum & imitationem sancti viri & solitarij Elię Prophetę in monte Carmelo, & maximè in in parte illa quę supereminet ciuitati Porphyrię, quę hodiè Cayphas appellatur, iuxta fontẽ, qui fons Elię dicitur, non longè à monasterio beatę virginis Margaretę, vitam solitariam agebant in aluearibus modicarum cellularum, tanquam apes Domini, dulcedinem spiritualem mellificantes. Est autem alius Carmelus trans Iordanem iuxtà desertum solitudinis, in quo latuit Dauid fugiens à facie Saul, vbi erat habitatio Nabal viri stulti. Hic autem, in quo conuersatus est Elias, situs est in maritimis, distans Ab Accon quatuor miliaribus.

3. Reg. 17.

1. Reg. 25.

De solitu-

De solitudine Iordanis, & de stagno Genesareth, quod est mare Galilaea, & de Iordane.

QVam plures verò in solitudinibus Iordanis, vbi beatus Ioánes Baptista fugiens hominū turbas, vt liberius Deo vacaret, ab annis puerilibus delituit; mortui mundo, vt viuerent Deo, quietis sibi sepulchrum elegerunt. In hac autem Eremi solitudine non nisi locustas cum melle beatus Ioannes edebat. Est autē in partibus Syrię plerisq; consuetudo, aduenientе locustarū multitudine, eas colligēdo & congregādo ad victum reseruare. Mellis autem ex calamellis maximam in partibus illis vidimus abundantiam. Sunt autem calamelli calami pleni melle, id est, succo dulcissimo, ex quo quasi in torculari compresso, & ad ignem condēsato prius quasi mel, post hæc quasi zuccura efficitur. Vocantur autem alio nomine canamelles, quod nomen ex Cāna & melle componitur, eo quod cānis siue arundinibus huiusmodi calami sunt similes. Quoniam autem veri simile mihi non videbatur, quod beatus Christi baptista locustarum carnes mādu caret, qui pane etiam vesci renuebat, quæsiui diligēter à quodā Surianorū monacho, cuius cœnobiū in partibus illis erat, habens maximam monachorum multitudinem sub vno abbate, vitam arctissimam ducen-

Cap. 53.
Matt. 3.
Marc. 1.
Luc. 3.
Marc. 1.

ducentium, cuiusmodi essent locustę quas in solitudine illa Iordanica beatus Ioannes manducasse perhibetur, Qui mihi statim respondit, quod frequenter in refectorio suo quædã herba monachis ad edendum apponebatur, quam langustę, id est locustam nominabant, cuius circa monasterium suum magna habebatur copia. adiungens quod illa esset, quam edebat beatus Ioannes. Sed & de melle siluestri ex apibus in deserto illo, frequenter copiosè reperiebant. Alij autem ex viris religiosis in deserto illo, quod adiacet mari Galileę, (in quo Dominus frequenter turbis predicauit, panibus hordeaceis cum paucis pisciculis hominum multitudinem pauit, & varijs miraculorum signis regionem illam illustrauit. in quo etiam loco post resurrectionem suam discipulis suis manifestus apparens, cum eis manducauit & bibit; Pedibus autem supra mare illud ambulauit: Ibi etiam quosdam ad se discipulos euocans, ait: Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum) solitariam sibi elegerunt habitationem. Quidam in planicie, in qua fœnum multum reperitur ex herbis desiccatis: Alij in monte propinquo, in quo Dominus seorsum consueuerat orare. Est autem mare Galileę, stagnum in finibus Galilææ, ex aquis dulcissimis collectum, varijs piscium generibus commodissimum, visu amœnum, & delectabile ad potandum. Et quoniam tam in longitudine quam in latitudine valdè spaciosum est, more Hebræorũ

Mat. 14

Ioã. vlt.

Mat. 14

Matt. 4.

& Ægy-

& Ægyptiorum, qui quaslibet aquarũ copiosas & spatiosas congregationes tam ex aquis dulcibus, quam ex salsis, mare nominant, prædictus lacus maris nomine nuncupatur. Dicitur etiam mare Tiberiadis, eo quod ciuitati Tiberiadensi, quę vulgariter Thabaria nominatur, adiacet, iuxta quam ciuitas Petri & Andreę, quam Dominus propria illustrauit præsẽtia, sita est Bethsaida. Dicitur præterea quandoque stagnum Genesareth quod interpretatur, auram generãs, eo quod ex fontibus montium circunstantium frequenter ventũ colligit validum, ex quo facta in stagno perturbatione, & inualescente tempestate, vndis fluctuantibus nauiculę plerumq; submerguntur. Fluuius autem Iordanis ad radices Libani mõtis, iuxta Cęsaream Philippi, ex duobus fontibus, videlicet Ior & Dan, ex quibus nomen trahit & originem, in prædicto stagno Genesareth descendit: & inde totus egrediens per centum ferè miliaria regionem adiacentem irrigans, per vallem illustrem, quę vallis Salinarum dicitur, in mare mortuum se infundit, & postea nunquam apparens absorbetur in abysso. Est autem secus locũ, qui dicitur Segor, qui hodiè vulgari appellatione Paumier nominatur. Dicitur etiam prædictum mare lacus Alphates, siue Alphatidis, & mare salis, eo quod sit ita salsum & amarũ quod ex eo nec homo nec bestia bibere potest. & plerumque etiam mare diaboli, eo quod nihil viuum in eo generatur, nec aliquid vitam habens in eo submergi valet.

Asphaltes.

Habet autem iuxta se montem salis excelsum, arbores etiam iuxta ripas eius poma ferunt pulchrum exterius corticem habentia, interius autem non nisi cinis, & quasi fauilla fœtida reperitur. Dominus enim ignẽ & sulphur pluit super Sodomam & Gomorram, & alias tres ciuitates. Homines illi pessimi erant, & hostes naturę, ignominiosam, & abominabilẽ turpitudinem inter se abusiue operantes. In loco autem illo, qui Pentapolis dicebatur, est prædictus lacus, cuius fundus inueniri non potest. Dominus enim ciuitates illas vsque in abyssum post prædictum incendium submersit. Fluuius autem Iordanis, de quo paulo antè fecimus mentionẽ, à monte Libani vsque ad locum illum, multas ex se præbet commoditates vniuersę regioni. Reddit etiam hortos irriguos, & terram fructiferam, habens aquas dulces ad bibendum, & pisces sanos ad edendum, & ripas idoneas ad arundines, seu cannas procreandas, ex quibus tecta domorum tegunt, & parietes contexunt. Campi autem adiacẽtes ex calamellis condensa multitudine stillantes dulcedinem, zucarę procreant abundantiam. Peregrini enim & etiam indigenę corpora sua & vestimenta in aquis Iordanis cum magna deuotione soliti sunt abluere: eo quod Redemptor noster à beato Ioanne in flumine illo baptizatus contactu mundissimę carnis fluuium sanctificauit, vim regeneratiuam conferens vniuersis aquis. Tota etiam trinitas illum fluuium fœlicem & dignissimum dedicauit: Su-

Gen. 19

Matt. 3.

Matt. 3.

uit: Supra quem pater est auditus, spiritus sanctus in columbę specie visus, filius in humana natura baptizatus. Multi autem vtriusque sexus homines & mulieres baptismo pænitentię à beato Ioanne in prędictis aquis baptizati, Christi gratię & baptismati sese habiles & idoneos, & aquarũ submersioni assuefactos reddiderunt. In signum autem futurę purificationis Naaman Syrus in hoc flumine à lepra mũdatus, quasi carnem pueri recepit. Iosue autẽ cum multitudine filiorum Israel aquis superioribus in altũ ascendentibus, inferioribus autem in mare descendentibus, sicco vestigo pertrãsiuit: ex quo duodecim lapides, iuxta numerum duodecim tribuum, filij Israel extraxerunt. De quibus ad litteram dixit beatus baptista Ioannes: Potens est Dominus de lapidibus istis suscitare filios Abrahę. Helias autem, & Helisæus aquis Iordanicis Helię pallio percussis, & in duas partes diuisis, per siccum transierunt. Multi igitur ex viris religiosis propter fluminis sanctitatẽ & aquarum opportunitatem, vicinas fluuio construxerunt habitationes.

Marc. 1. Luc. 3. 4. Reg. 5 Iosue 3. & 4. Matt. 3. 4. Reg. 2

De monte Thabor, & de his qui regulariter in ciuitatibus vixerunt.

IN monte Thabor, qui sublimis est & arduus valdè, in quo Dominus coram Petro & Iacobo & Ioanne, præsentibus Moyse & Elia, transfiguratus gloriam futurę resurre-

Cap. 54. Matt. 2.

resurrectionis ostendit. propter loci reuerētiam & honorem, monasterium construxerunt. Est autem prædictus mons in regione Galileę, non longè à Nazareth, habens ad radicem eius torrentem Cisson: montes autem Gelboë ex vna parte, ex altero verò mare Galilææ. De montibus autem Gelboë quidam fabulantur quod nec ros nec pluuia ad litteram super eos descendat: Sed hoc falsum esse à vicinis habitatoribus frequenter est comprobatum. De ordinibus etiam Cisterciensium & Præmonstratensium in locis idoneis monasteria construxerunt. Multi autem ex his qui desiderio sanctę terrę de terra sua & de cognatione sua & de domibus patrum suorum exierunt, licet turba & tumultus hominum plerumque religioni sint impedimentum, maluerunt tamen inter turbas populorum corporaliter habitare, quam à sanctarū ciuitatū Hierusalem, Bethleem & Nazareth, quę tanquā cellę aromaticę saluatoris redolent conuersationem, habitatione priuari. In Nazareth enim de spiritu sancto ex Maria virgine conceptus fuit Dominus: in Bethleem natus: in Hierusalē pro salute nostra crucifixus, mortuus & sepultus.

2. Reg. 1

Luc. 1. Matt. 1. & 2. Mat. 27.

De ciuitate sancta Hierusalem & de Patriarcha & suffraganeis eius.

Est autem Hierusalem ciuitas ciuitatum, sancta sanctarum, Domina gentium, Princeps prouinciarum, speciali prærogatiua ciuitas regis magni dicta, & quasi in cen-

Cap. 55. Thren. 1

tro mun-

tro mundi in medio terrę sita, vt ad eam cōfluerent omnes gētes, possessio Patriarcharū, alumna Prophetarum, Doctrix Apostolorum, salutis nostrę cunabula: Dñi patria, mater fidei, sicut Roma mater est fidelium: à Deo præelecta & sanctificata, in qua steterūt pedes eius ab, angelis honorata, & ab omni natione, quę sub cælo est, frequentata. Est autem in monte eminenti constituta, ex vtraque parte montuosa, in illa parte Syrię, quę dicitur Iudæa & Palæstina, lacte, & melle fluens: frumento, vino & oleo & omnibus bonis temporalibus abundans. Fluminibus autem prorsus caret; fontes autem non habet, excepto vno, qui Syloë nominatur, qui sub monte Syon per medium vallis Iosaphat fluens, quandoque copiosas ministrat aquas: plerumque vero modicę vel nullę penitus aquę reperiuntur in ipso. Sunt autem tam in vrbe, quam extra vrbem cisternę multę ex aquis pluuialibus, tam hominibus, quam animalibus ad potum sufficiētes, & ad alias varias necessitates. Habet autem plura & diuersa nomina ex varijs euentibus & secundum diuersas linguas & nationes. Primo enim vocata est Iebus, postea Salem, ex quibus duobus vocabulis nomē tertium habet Hierusalem. Dicitur etiam Solyma & Hierosolyma: Luza, & Bethel. Ad vltimum dicta est Helya ab Helio quœstore Romano, qui eam in loco, in quo modo est, post destructionē à Tito & Vespasiano factā, reædificauit. Primus eius Episcopus fuit Apostolus Iacobus, qui per-

Isaia. 2.

Aelia, ab Aelio Hadriano Imperatore.

qui pertica fullonis in Hierusalem percussus, Martyrio transiuit ad Dominum. Post hunc vsque ad tempora Iustiniani Imperatoris non nisi simplices habuit Episcopos, nulla maioris dignitatis prærogatiua præeminentes. Temporibus autem prædicti, Deo dilecti & religiosi Imperatoris, in synodo generali, apud vrbem Constantinopolitanam, ob reuerentiā ciuitatis sanctę, in ea constituerunt Patriarcham, quosdā suffraganeos Antiocheno & Alexandrino subtrahentes, eo quod in confinio & limite horum duorum Patriarchatuum erat constituta. Obtinet autem quartum locum post Apostolicam sedem in Ecclesia Dei. Habet autem sub se quatuor Metropolitanos: quorum primus est Tyrensis, continens sub se quatuor suffraganeos Episcopos, scilicet, Acconensem, Sydonensem, Berithensem & Paneadēsem. Est autem Paneas ciuitas illa, quę nunc vulgariter Belinas nuncupatur, ad radicem Libani montis sita; Damascenę ciuitati satis est vicina, & est terminus terrę promissionis. Secundus Metropolitanus seu Archiepiscopus est Cæsariensis, vnum solum subiectum habens suffraganeum, Episcopum videlicet Sebastensem.

De ciui-

De ciuitatibus Sebasta, Tyberiade & Bethsam, & Petra deserti.

SEbasta alio nomine olim dicebatur Samaria, in qua sepulti fuerunt viri sancti, Ioannnes baptista, Helisæus, & Abdias Propheta. Ciuitas autem quę dicitur Cayphas siue Porphyria, non habet Episcopum: subest autem immediatę Archiepiscopo Cęsariensi. Tertius Metropolitanus est Nazarenus, vnum solū habens suffraganeum, Tyberiadensem Episcopum. Est autem Tiberias ciuitas supra mare Galileę sita in regione Galileę, frumenti & vini & piscium vbertate redundās. Fuit autem quondam sedes Archiepiscopalis in vrbe Citopoli; quę hodiè dicitur Bethsam, inter mōtes Gelboë & Iordanis fluuiū in campestribus sita. Est autem fertilis valdè, riuis & fontibus irrigua, quę quondam tertię Palæstinę & vniuersę Galilęę Metropolis extitit: sed propter dignitatem loci, & reuerentiam Dominicę Conceptionis translatus est Archiepiscopatus ad ciuitatem Nazarenam. Quartus Metropolitanus est Petracēsis, vnum solum habens suffraganeū Episcopum græcū in monte Synai, ecclesię beatę virginis Catharinę, & monachis eiusdem monasterij præfectum. Est autem Petra ciuitas munitissima, que vulgari nomine hodiè dicitur Crac, & Petra deserti, vltrà Iordanem in finibus Moab in monte sublimi sita, secundę Arabię Metropolis. Est autem,

Cap. 56.

Scythopoli.

vt dici-

vt dicitur, locus ille de quo dicit Isaias Propheta: Emitte agnum Domine dominatorem terrę, & cætera. Est autem iuxta vrbem antiquissimam, quę dicitur Rabath, ante quam ciuitatem procurante Dauid occisus fuit Vrias.

Isaie 16

De ciuitatibus Nazareth, Ebron & Lidda.

Cap. 57.

HAbet præterea Hierosolymitanus Patriarcha quosdam Episcopos suffraganeos sibi nullo mediante subiectos, scilicet Bethleemitanum, & Ebronensem & Liddensem. Fuit autem ecclesia Bethleemitica Prioratus Canonicorum regularium vsque ad tempora Baldouini primi Regis Latinorum in Hierusalem. Rex vero propter loci dignitatem & dominicę Natiuitatis præcellentiam, eam cathedrali dignitate sublimauit, cōstituens in ea Episcopum de mandato & voluntate bonæ memoriæ Paschalis papę, qui ei Ascalonem ciuitatem eidem immediatè subiecit. Similiter Ebronensis ecclesia, quę prius fuerat prioratus, propter loci dignitatē, in quo sepulti sunt Adam & Eua, & tres Patriarchę Abraham, Isaac, & Iacob, cum Sara & Rebecca, in speluca duplici: & propter reuerentiam seruorum Dei, ad Episcopalem sublimata est dignitatem, Ebrō autem antiquis nominib⁹ Arbe & Cariatharbe appellatur. Lidda autem ciuitas quondam Diospolis appellabatur, nunc ad sanctum Georgium nuncupatur.

Iosu. 14.

De

De Abbatibus & Prioribus sub Patriarcha Hierosolymitano constitutis.

Cap. 58.

HAbet insuper prædictus Patriarcha Abbates & Priores, sibi subiectos, insignia Pontificalia, baculos scilicet & mitras, annulos, & sandalia ex priuilegio dignitatis habentes, Domino Patriarchę in ministerio reuerenter asſiſtẽtes. Patriarchalis siquidem ecclesia, quę est dominici sepulchri sub monte Caluarię, canonicos habet regulares secundum habitum & regulam beati Augustini viuentes. Habẽt autem Priorem, ad quem cum prædictis canonicis pertinet eligere Patriarchã, qui est eis loco Abbatis. In ecclesijs autem Templi Domini & montis Syon, & montis Oliueti, sunt Abbates & Canonici secundum regulam prædictam beati Augustini Domino ministrantes. In ecclesijs verò seu monasterijs de Latina & valle Iosaphat, sunt Abbates cum monachis nigris secundum regulam beati Benedicti Domino seruientes. In Bethania verò, quę est castellum Marię & Marthę & Lazari fratris earum, & distat ab Hierusalẽ quindecim stadijs, vltrà montem Oliueti, in decliui eiusdem montis, est Abbatia sancti Lazari, quę dicitur de Bethania, in qua est Abbatissa nigra, & moniales sancti Benedicti regulam & instituta profitẽtes. Est autem alia Bethania trãs Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans. Eiusdem autem ordinis &

 profes-

professionis est Abbatia sanctę Annę genitricis matris Domini, iuxtà portam quę dicitur Iosaphat, iuxtà probaticam piscinam sita, in quo beata virgo Maria nata fuisse perhibetur: in qua est Abbatissa cum monialibus nigris. Abbatia insuper sanctę Marię monialium in Hierusalem cum Abbatissa & monialibus nigris sub sancti Benedicti regula Deo seruientibus tanquam cella aromatica sanctis & castis & Deodeuotis personis erat referta, quę religionis districtionem, vitę honestatem, & caritatis feruorem nulla compellente aduersitate vel paupertate reliquerunt. In monte Thabor est Abbatia nigrorum monachorũ, sub metropolitano Nazareno. Ioppensis autem ciuitas non habet Episcopum, sed immediatè subest Priori & Canonicis Dominici sepulchri. Similiter ciuitas Neapolis, quę in Euãgelio dicitur Sychar, vbi est puteus Iacob, iuxta quẽ Dominus loquut⁹ est Samaritanę mulieri, Episcopo caret, pertinet autẽ immendiatè ad Abbatẽ Dominici Tẽpli. Multę etiam alię sunt ciuitates in terra promissionis, quę licet ante tempora latinorum proprios haberent Episcopos Surianorum & Græcorum, Latini tamen propter multitudinẽ & paupertatem eorum, ne dignitas Episcopalis vilipenderetur, plures ecclesias Cathedrales & ciuitates vni cathedrali subiecerunt. Nunc autem de his locis, quę inter alia loca venerabilia maiorem habent sanctitatis præeminẽtiam; breuiter subiungamus.

Ioā 4.

De ciui-

De ciuitatibus Nazareth, & Bethleem.

NAzareth ciuitas est modica ferè in introitu Galilęę ex parte occidẽtali iuxta montes sita. Inter ipsam autem & Sephor est fons irriguus & perspicuus aquas ex se copiosas emittens, qui fons Sephoritanus appellatur: in quo loco forte Reges Hierusalẽ frequenter propter aquarum & herbarũ commoditatem, solẽt exercitus suos congregare. In hac autẽ ciuitate à quibusdã beata virgo nata fuisse perhibetur. Hoc autẽ non est dubiũ, quod in eà postquam desponsata fuit Ioseph, virgo sancta morabatur, ad quam missus est Angelus salutis nostrę nunciãs primordia. Hæc autem sancta & Deo amabilis ciuitas, in qua verbũ caro factum est, & flos omnia vincens aromata in vtero virginali germinauit: Vnde & meritò flos interpretatur, in hoc super omnes alias speciali gaudet priuilegio, quod salutis nostrę Dominus in ea principiũ procurauit, & in ipsa præterea nutriri, & parentibus subijci dignatus est, cui pater omnia quę sunt in cælo & in terra subiecit. Bethleem vero quę domus panis interpretatur, in qua natus est verus panis qui de cælo descendit, in decliui montis Hierosolymitani sita est, non longè distans à ciuitate sancta per miliaria scilicet quatuor. In hac veri Dauid ciuitate est sancta & venerabilis ecclesia Cathedralis in honore beatę virginis consecrata. Præsepium etiam in quo iacere & reclinari dignatus

Cap. 59.

Luc. 1.

Ioh 1.

Isaia 11

Ioan. 6.

est ille cuius cœlum sedes est, terra autem scabellum pedum eius, factus fœnum secundum carnem, quo pia animalia vescerentur, in quo loco pastores reuelatione angelica admoniti puerum pannis inuolutum cum Maria matre eius inuenerunt, & tres magi stella duce ad prædictam ciuitatem venientes natum regem humiliter adorantes, mystica ei munera obtulerunt. In hac impius hostis Herodes Christum quærens occidere, multos innocẽtes paruulos crudeliter interfecit. In ea etiam sepulchrum est Rachelis vxoris Iacob, quę dum peperisset Beniamin; in eodem loco vitam finiuit. Ex hac traxit originem illa mulier Noëmi, quę Ruth Moabitidem adduxit de Petra deserti, quã duxit Boos vxorem, ex quorum progenie ad mõtem filię Syon venit agnus terrę dominator. De cisterna autem Bethleemitica Dauid aquas concupiuit, aquas sapientię salutaris potare desiderans de cisterna beatę virginis. Hanc autem sanctam & Deo dilectam ciuitatem beatus Latinus interpres Hieronymus, vt ibi Domino seruiret, præelegit, in qua etiam corporis eius gleba pretiosa tradita est sepulturę. Beata etiam Paula & Eustochium filia eius cum multis alijs virginibus in monasterio sanctimonialium Dei seruitio, & diuinę contemplationi deuotissimè vacantes, regna mundi, & omnem eius ornatum, propter amorem Domini nostri Iesu Christi, & loci sancti deuotionem, contempserunt.

Luc. 2. *Matt. 3.* *Gen. 53.* *Ruth. 1. & 4.* *Isaie 16*

Iterum de ciuitate Hierusalem, & de locis sanctis quæ in ea continentur.

CIuitas autem sancta Hierusalem, in qua redemptionis nostrę mysteria Dominus corporaliter exhibuit, quanto omnibus alijs locis & ciuitatibus priuilegio præeminet sanctitatis, & excellentia dignitatis, tátò quasi odore agri pleni, cui benedixit Dominus, plures religiosas personas ad se traxit, qui locorum venerabilium multitudinem varijs & cõpetentibus temporibus cum feruore spiritus visitantes, nunc ex his, nunc ex illis materiam deuotionis assumentes, & ardore desiderij animas suas vrgentes, ipsas prę tædio dormitare non sinebant. Est autem sæpè nominata & nominãda ciuitas secundum omnes eius partes in monte sublimi sita, muro valido vndique circundata, nec nimia paruitate angusta, nec magnitudine cuiquam fastidiosa, à muro vsque ad murum habens distãtiam, quantum arcus quater proijcit sagittã. Habet autem à parte occidẽtali munitionẽ ex lapidibus quadris, cemento & plumbo fusili quasi indissolubiliter compaginatis constructam, quę ex vno eius latere pro muro est ciuitati, & turris Dauid appellatur. Montem autem Syon habet à meridie, in quo Dauid in arce Syon eiectis Iebusæis habitauit, & eam ciuitatem Dauid appellauit. Montem autem Oliueti habet ab oriẽte. Mons siquidem Caluarię, in quo crucifixus est Dominus in

cap. 60.

nus in parte illa quę Golgotha nuncupatur, & locus Dominici ſepulchri, quo loco illi proximus eſt ſub monte Caluarię, vſque ad tempora Helij Hadriani Imperatoris extrà ciuitatis ambitū erant. Dominus enim paſſus eſt, & ſepultus eſt extra portā ciuitatis. Prędictus autem Helius Adrianus, ciuitatē à Tito & Veſpaſiano deſtructam reparauit, vicos & plateas decenter pauimēto decorauit, ductus aquarū conſtruēs quibus pluuiali tempore ciuitas à ſordibus purgaretur.

Aelij.
Heb. 13.

De Dominico ſepulchro & loco Caluariæ & monte Syon.

Cap. 61.

ADeò autē ampliauit ciuitatē, quod locū Dominici ſepulchri infra murorū ambitū incluſit, in quo loco poſtea Chriſtiani ob reuerentiam Dominici ſepulchri artificioſo opere, decēti ſchemate, forma rotūda, vno tantū foramine ſuperius apertā Dominicę reſurrectionis, eccleſiā glorioſam conſtruxerunt, quę inter ſancta & venerabilia loca nō immerito obtinet principatū. In quo loco corpus Domini pretioſum cum aromatibus honorificè ſepultū, vſque in diem tertiū requieuit. Die autem tertia reſurrexit, in quo loco ſancti Angeli mulieribus apparuerunt. Milites autem ſepulchrū cuſtodientes velut mortui effecti ſunt, in quo etiam loco in nocte Dominicę reſurrectionis ignis ſacer deſcendit de ſupernis. Cum autem per mundum vniuerſum à fidelib⁹ dicatur: Surrexit Dominus de ſepulchro qui pro nobis pepēdit in ligno: ſoli

Mar. 16.

Canonici

Canonici ecclesię resurrectionis Dominicę speciali gaudent prærogatiua dicentes, & ad oculũ demõstrationem faciẽtes: Surrexit Dominus de hoc sepulcho. Similiter in Euangelio Paschali, cũ dicitur, surrexit, non est hic; diaconus qui legit Euangeliũ digito demõstrat Dominicá sepulturam. Is autẽ qui dicitur Caluarię locus, hebraicè, autẽ Golgotha, Ecclesię Dominici sepulchri vicinus, inter loca sancta magná obtinet dignitatẽ, & maximá ob memoriá Dominicę passionis habet cõpunctionis virtutẽ, in quo Dominus passus est pro salute nostra, vestimentis exutus, in cruce leuatus, clauis affixus, felle & aceto potatus, à Iudęis irrisus, inter iniquos deputat⁹, morte ignominiosa cõdemnatus, pro trãsgressoribus orauit, matrẽ suá discipulo cõmendauit, Latroni salutẽ promisit, cũ clamore & lachrymus spiritũ emisit, ex latere perforato sanguinẽ & aquá, quibus mundũ ablueret, produxit: in quo loco vestimẽta eius diuiserunt, & super tunicá eius sortem miserunt, terra mota est, & Petrę scissę sunt, sanguis eius in terrá cecidit, sol obscuratus radios suos subtraxit. His omnibus, dũ locus sacer à deuotis peregrinis frequẽtatur, cor contritũ & humiliatum compungitur, & quasi torculari passionis lachrymę compassionis exprimũtur. Vrbs autem fortitudinis nostrę Syon, mons coagulatus, mons pinguis, mons in quo beneplacitum fuit Deo habitare in eo, quasi fauus stillans dulcedinem, & flos redolens suauitatis odorem, pias mentes afficit & confortat, & reficit, & san-

Mat. 27. Mar. 15. Luc. 23. Ioan. 19

Isa. 27. Psal. 76

& sanctitatis suę praeminentia, consolatur & pascit, in quo Dominus Pascha cum Discipulis celebrauit, pedes Apostolorum linteo præcinctus lauit, exemplum humilitatis ostendit, vestimenta resumens cum Discipulis manducauit & bibit, nouũ testamentum instituit, panem in corpus suum & vinũ in sanguinem proprium conuersum, Discipulis ad manducandum & bibendũ tradidit, diuinis sermonibus Discipulos informauit. in quo loco beatus Ioannes supra sanctum pectus eius recubuit, & beata virgo cum Ioanne sibi ad custodiam deputato, post mortem filij sui quandiu vixit, habitauit, & Dominus Discipulis suis in domo clauso ostio commorantibus apparuit. Apostoli etiam post Ascensionem Domini vsque ad diem Pentecostes in eodem loco cum ieiunijs & orationibus promissum spiritum sanctum expectantes permanserunt. In die verò Pentecostes in specie ignis in illo loco spiritum sanctum cum scientia linguarum omnium ad robur receperunt. Facto autem super locum illum de cælo sono repentino, multitudo Iudæorum confluxit, quibus beatus Petrus prophetiam Iohelis exponens, multos ad Dominum conuertit. His omnibus insignijs locus ille præeminens, inter alia loca sancta, maximã obtinet priuilegij dignitatem.

Ioan. 13

Luc. 24.

Act. 2.

Ioel. 2.

De Tem-

De Templo Domini & Templo Salomonis & monte Oliueti.

Templum autem Domini ſanctum, quod in monte Moria, in area Ornam Iebuſæi à Salomone conſtructum eſt, inter loca ſancta & venerabilia nullatenus eſt prætereundũ: quod licet à Babylonijs primo ſit deſtructum, & poſtea à Romanis; à fidelibus tamen & religioſis viris opere rotundo & decenter & magnificè in eodem loco miro & ſubtili artificio, iterum eſt reparatum. In hoc loco ſupra rupem quę adhuc in eodem templo conſiſtit, dicitur ſtetiſſe & apparuiſſe Dauid exterminator angelus, qui propter peccatum denumerationis Iſraelitici populi, quę Dauid præcipiente facta eſt, multa millia de populo interierunt. Vndè Saraceni templũ Dominicũ vſque hodiè rupem appellant, quod in tanta veneratione habent, vt nullus eorum ipſum audeat aliquibus ſordibus, ſicut in alijs locis ſanctis faciunt, maculare, ſed à remotis & longinquis regionibus, à temporibus Salomonis vſque ad tẽpora præſentia, veniunt adorare. Quoties autem ciuitatem ſanctam poſsident, imaginem Mahometi ponentes in templo nullum Chriſtianum permittunt intrare. In prædicta autem rupe creditur à quibuſdam arcam Domini vſque hodiè fuiſſe recluſam. eo quod Ioſias, Rex Iſrael imminentem præuidens ciuitatis deſtructionem, ipſam

Cap 62. *3. Reg. 6* *4. Reg. vltimo.* *2. Reg. 24.*

in ſanctuario Templi includi pręceperit, & abſcondi. In ſecundo tamen libro Machabæorum reperitur, quod imminente captiuitate; exiuit Ieremias Propheta in montem, in quo Moyſes aſcendit, & vidit Dei hæreditaté, & in ſpelunca quam inuenit tabernaculũ & arcam, & altare incenſi intulit, & oſtium ſpeluncę obſtruens ait, quod ignotus erit locus donec congreget Dominus congregationem populi ſui. & Prioratus fiat, & tunc Deus oſtendet hæc, & apparebit maieſtas Domini. In hoc autem ſancto & venerabili loco, cum Salomon opere conſummato Domino ſacrificia offerret, nebula impleuit domum, & apparuit gloria Domini, & ignis deſcendit de cælo, & deuorauit holocauſta & victimas, & maieſtas Domini impleuit domum, nec poterant ſacerdotes ingredi domũ Domini, ſed omnes filij Iſraël videbant deſcendentem ignem, & gloriam Domini ſuper domum. Cum autem flexis genibus & manibus ad cœlum expanſis oraſſet Salomon Dominũ, vt quicunque Templũ beneficia petiturus ingrederetur, preces eius à Domino reciperetur, apparuit ei Dominus dicens. Exaudiui orationem tuam & deprecationem tuam quam deprecatus es coram me, ſanctificaui domum hanc, quam ædificaſti mihi, oculi quoque mei erunt aperti, & aures meę erectę ad orationem eius, qui in loco iſto orauerit. Elegi enim & ſanctificaui locum iſtum mihi. In hoc loco ſicut in 2. Machabæorum legitur Heliodoro à Rege Antiocho miſſo, vt locum

Mach. 2.

2. Paralip. 7.

2. Mach. 3.

locum ſanctum violaret, & pecuniam depoſitam per violentiam auferret, apparuit equus terribilem habens ſeſſorem, optimis operimentis ornatus. Qui autem ſedebat videbatur habere arma aurea. Equus autem Heliodoro cum impetu priores calces alliſit. Alij autem apparuerunt duo Iuuenes virtute decori, optimi gloria ſpecioſique amictu, qui circunſteterunt eum, & ex vtraque parte flagellabant ſine intermiſsione, multis plagis verberantes. In hoc beata virgo donec à Ioſeph deſponſata fuiſſet cum alijs virginibus dicitur miniſtraſſe: Templi cortinas, & veſtimenta ſacerdotalia præparando literas ſacras addiſcens, ieiunijs, vigilijs, & orationibus & diuinarum ſcripturarum ſtudio prudenter & humiliter vacans, annis etiam puerilibus à parentibus, vt ſiſterent eam coram Domino, ad Templum adducta, omnes gradus quibus aſcendebatur ad Templum per ſe abſque vlla difficultate dicitur aſcendiſſe, quod in oculis omnium mirabile viſum eſt, & à ſæculo de paruo inauditum. In hoc loco dum Sanctus Zacharias incenſum offerret Domino, apparuit ei Angelus nuntians eius orationem à Deo exauditam. Omnes enim ſacerdotes pro Meſsia venturo & populi liberatione in hora incenſi Domino ſupplicabant. Addidit etiam quod Elizabeth vxor eius ſterilis filium ei fuiſſet paritura. In hoc loco Dominus IESVS Chriſtus cum turture & columba à paren-

Luc. 1.

Luc. 2.

à parentibus est oblatus, à Simeone susceptus, à sancta Anna vidua omnibus, qui expectabant redemptionem Hierusalem, annunciatus: & cum iam duodecimum ętatis annum attigisset, vt diuinę scripturę studio vacandi daret exemplum, in medio Doctorũ ad disputationem sedens, opponebat & respondebat, ita vt omnes super responsis & prudentia eius mirarentur. Cũ autem ascendisset orare in Templum, eiecit ab eo vendentes, & ementes, & mensas numulariorum & cathedras vendentium columbas euertit, obijciens eis scriptum esse: domus mea domus orationis vocabitur. Aliquando etiam suprà pinnaculnm templi ascẽdit vbi diabolus, vt se deorsum mitteret, tentando suggesſit. Imminente eius pasſione tota die erat in Templo docens, & in vespere in Bethaniam secedens summo mane reuertebatur. Huius Templi velum in morte eius scissum est à summo vsque deorsum, vt pateret introitus ad sancta sanctorum. Ab huius Tẽpli pinnaculo beatus Iacobus Apostolus prędicãs præcipitatus pertica fullonis percussus, coronatus est Martyrio. Est præterea Hierosolymis Templum aliud immensę quantitatis & amplitudinis, à quo fratres militię Templi, Templarij nominantur, quod Templum Salomonis nuncupatur, forsitã ad distinctionem alterius, quod specialiter Templum Domini appellatur. Mons autem Olìueti, mons pinguis, mons Oliuarum, mons triũ Luminum, mons Sanctus & omni acceptione dignus, quasi

Mat. 21 *Matt. 4.* *Mat. 21.* *Mat. 27.*

pasſibus

passibus mille distat ab Hierosolymis, in cuius decliuio est Bethphage, quę interpretatur dom⁹ buccę, viculus sacerdotum: & Bethania castellũ Marię & Marthę & Lazari, in quo Maria Domini pedes vnxit, & capillis suis tersit, & ministrante Martha ad pedes Domini sedés, verbum ex ore eius auidè suscipiebat. In quo Christus Lazarum suscitauit: in quo etiam frequenter dignatus est hospitari, prædicare, & miracula facere. In hoc sancto & dignissimo monte Dominus sedebat contra Templum, quãdo Discipuli eius signa aduentus eius ad iudicium, & consummationis sæculi ab eo quæsierunt. In hoc autem monte frequẽter cum Discipulis exibat ad orationem, & maximè imminente passione. In hoc monte à pueris Hebræorũ cum ramis palmarum sibi obuiã occurrẽtibus honorificè est susceptus, & ab illo loco cum hymnis & laudibus vsque in Hierusalem super asinum deductus. Ex hoc monte videntibus Discipulis suis ad cælos gloriosè ascendit.

Ioan. 12 *Luc.* 10. *Ioan.* 11 *Mat.* 24 *Mat.* 24. *Actor.* 1.

De valle Iosaphat & quibusdam alijs venerabilibus locis.

SVnt alia loca sancta & venerabilia tam in ciuitate, quam extrà, scilicet vallis Iosaphat, quę est inter montẽ Syon, & montem Olìueti, in quo loco dicitur esse trans Torrentem Cedron, viculus paruus, qui dicitur Getsemani, & iuxta illum hortus, in quo à Iudæis captus est Domi-

Cap. 63. *Mat.* 26.

Dominus. In hac valle beata virgo ſepulta fuit. In hoc autem loco Dominus ad iudicium creditur eſſe venturus. Probatica piſcina, in cuius aqua ab Angelo commota ſanabantur infirmi; & natatoria Siloë. in quo cæcus natus curatus eſt à cæcitate. Eccleſia beati Protomartyris Stephani, in quo loco ipſe à Iudæis fuit lapidatus. Caſtellum Emmaus, quod diſtat ab Hieruſalem ſtadijs ſexaginta, habens iuxta ſe Modin ciuitatem Machabæorũ, & ciuitatem Gabaon, in quo Dominus panem frangens, & gratias agens duobus Diſcipulis in fractione panis apparuit. Sunt alia loca quá plurima, quę Dominus corporali præſentia ſua viſitare & ſanctificare dignatus eſt. Quæcunque enim loca Dominus pedibus ſuis calcauit, ſancta & conſecrata, & pro pretioſis reliquijs à fidelibus habentur. Vnde non immeritò terra illa promiſsionis lacte & melle fluens, & omnium aromatum ſuperás fragrantiam, non ſolum religioſos clericos, ſed etiam laicos, tam milites quam alterius conditionis, vt in ea relictis parentibus & proprijs patrimonijs regulariter viuerent, incitauit, attraxit, & illexit: quorum quidam Hoſpitalarij ſiue fratres Hoſpitalis ſancti Ioannis: Alij fratres militię Templi: alij fratres Hoſpitalis ſãctę Marię thentonicorum in Hieruſalem nuncupantur.

Luc. 24.

De reli-

De religione Fratrum Hoſpitalis ſancti Ioannis.

HOſpitali ſancti Ioannis à tempore Surianorum & Græcorum, cum adhuc ſub Saracenorũ Dominio ciuitas ſancta captiua teneretur, initium habuit in hunc modum. Licet temporibus illis totam terram promiſsionis Saraceni peccatis exigentibus occupaſſent, multi tamen Chriſtiani de gente Surianorum patriam ſuam deſerere noluerunt, ſed extremis conditionibus afflicti, & iugo durę ſeruitutis oppreſsi inter Saracenos habitabant. Princeps autẽ Ægyptius, qui vniuerſas regiones à Laodicia Syrię vſque ad extremam Ægypti ciuitatem Alexãdriam poſsidebat, quartam ciuitatis Hieroſolymitanę portionẽ ex parte Dominici ſepulchri Surianis & Patriarchę eorũ ſub annuo tributo ad habitandum conceſſerat: Alias autem tres portiones inhabitabant Saraceni. Vnde ex occidentalibus regionibus plerũque ad terram promiſsionis veniebãt Chriſtiani, quidam cauſa negotiationis tracti, alij cauſa deuotionis & peregrinationis cũ magno periculo, dato Saracenis tributo, loca ſancta viſitabant: inter quos quidã de Longobardis, & maximè Almaphitani de ciuitate ſcilicet Almaphia, quę non niſi ſeptem miliaribus diſtat ab egregia ciuitate Salerno, quia merces peregrinas afferebãt, & principem Ægyptium tributis & muneribus ſibi beneuolũ

Cap. 68.

& plac-

& placatum reddiderant, apud ipsum optimas inuenerunt conditiones. Vndè ab ipso principe facilè obtinuerunt, vt in honore beatę Marię propè ecclesiam sepulchri Dominici, quantum vix iactus est vnius lapidis, ecclesiam latinorum construerent, eo quod Suriani Græcorum consuetudines & instituta in diuinis officijs penitus obseruabant, vndè vsque in hodiernum diem prædicta ecclesia dicitur ecclesia sanctę Marię de latina. Latinum enim Abbatem & Monachos more latinorum diuina celebrantes in ea instituerunt. Temporę autē procedente extrà septa monasterij, in quo mulieres peregrinas recipere eiusdem loci monachi inhonestum reputabant, aliud ordinauerunt monasteriū in honore beatę Marię Magdalenę, & sorores mulieres religiosas quę peregrinis mulieribus latinis in prædicto loco ministrarent, & eas in hospitio reciperent. Post hæc verò confluente peregrinorum multitudine, cum prędicta monasteria ad recipiendos omnes pauperes afflictos & infirmos non sufficerent, iuxtà ecclesiam suam prædictus Abbas & monachi ad opus infirmorum & egenorum hospitale & capellam in honore sancti Ioannis Eleemonis in eodem loco construxerunt. Hic vir sanctus Deo placens, & per omnia commendabilis Cyprius fuit natione, & meritis sanctitatis exigentibus ad Patriarchatum Alexandrinum fuit vocatus. Et quoniam in eleemosynis & in alijs operibus pietatis singulariter præcellebat, Eleemon, id est, misericors est appellatus.

Et quo-

Et quoniam a principio prædictum Xenodochium seu hospitale sancti Ioannis reditus vel alias possessiones non habebat, de fragmentis & reliquijs mensarum vtriusque monasterij & de quibusdam eleemosynis fidelium Abbas de Latina, ad quem illud hospitale spectabat, pauperibus & infirmis faciebat prouideri. Postquã autem diuinę placuit pietati, vt ciuitaté redemptionis nostrę per Ducem Godefridum & alios Christi fideles ab impiorum Dominio liberaret, & eam cultui restitueret Christiano, vir quidam sanctę vitę, & probatę religionis nomine Gerardus, qui longo tempore de mandato Abbatis in prædicto hospitali pauperibus deuotè ministrauerat, adiunctis sibi quibusdam honestis & religiosis viris habitum regularem suscepit, & vestibus suis albam crucem exterius affigens in pectore, regulę salutari & honestis institutionibus facta sollemniter professione, seipsum obligauit. Cui etiam mulier quædã Agnes nomine, Romana natione, nobilis carne, sed nobilior sanctitate, quę in monasterio mulierum vicem gesserat Abbatissę, in ministerio pauperum adiuncta eandem regulam, & humilitatis habitum votiue suscepit. Prædicti igitur fratres humiliter & deuotè Domino seruientes, & infirmis pauperibus de paupertate sua diligenter ministrantes in agro, qui dicitur Acheldemach, mortuos suos sepeliebant. Hic est ager ille figuli, qui emptus est à Iudæis in sepulturam peregrinorum ex triginta argenteis, quos Iudas in Templo

Mat.27.

 proiecit.

proiecit. Abbati autem sanctę Marię de Latina, qui prædicti hospitalis principium extiterat, & tam ipsos quã infirmos eorum de propria mensa diu sustentauerat, obedientiam & reuerentiam quam diu pauperes fuerunt, non negauerunt: primum paupertatis suę patronum & coadiutorem eorum & loci apud Dominum protectorem beatum Ioannem eleëmona deuotissimè venerantes, & ipsum Dominum & aduocatum suum confitentes, Domino etiam Patriarchę Hierosolymitano deuòtè obedientes de bonis suis decimas secundũ sacros Canones, & vtriusque testamenti præcepta absque contradictione reddebant. Orationi autem vacantes, vigilijs & ieiunijs se ipsos affligentes, operibus misericordię affluentes, parci sibi & austeri, pauperibus autem & infirmis, quos Dominos suos appellabant, largi & misericordes existebant. Panes de pura simila largiebantur infirmis, residuum verò cum furfure, ad vsus proprios reseruabant. Si quis autem inter ipsos in aliquo delinquebat, nullo modo relinquebatur impunitum, ne facilitas venię præberet incentiuum delinquendi. Secundum enim quod culpę reatus exigebat, quidam signo crucis à vestimentis auulso tanquam membra putrida prorsus eijciebantur, alios vinculis & carceri mancipabant, alios ad pedes fratrum in terra cibum arctissimũ vsque ad condignam satisfactionem, sumere decernebant. Et quoniã Deus erat cum eis, ab omnibus amabantur. Vndè factum quod in omnem terram Chri-

ram Christianorum exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrę forma sanctitatis eorum. Et quoniam ex omni natione, tribu, & lingua post terrę sanctę liberationem Christi fideles sepulchrum Domini visitaturi Hierosolymis cõfluebant, largitione Principum & eleemosynis fidelium modico tempore adeò ditati sunt, quod ab vniuersis occidentalibus prouincijs redditus copiosos colligẽtes, Casalia sibi & oppida tanquam terrę principes comparantes ditioni suę subiecerunt.

Psal. 18

De religione Fratrum militum Templi.

Cap. 65.

HIs ita gestis procedente tempore cum omnibus mundi partibus diuites & pauperes, iuuenes & virgines, senes cũ iuniorib⁹ loca sancta visitaturi Hierosolymam pergerent, latrunculi quidam & raptores, & viarum publicarum prædatores incautis peregrinis insidiantes, multos ex ipsis spoliabant, quosdam autem trucidabant. Quidam autem Deo amabiles & deuoti milites charitate feruentes, mundo renunciantes, & Christi se seruitio mancipantes, in manu Patriarchę Hierosolymitani, professione & voto sollemni sese astrinxerunt, vt à prædictis latronibus & viris sanguinum defenderent peregrinos, stratas publicas custodirent, more Canonicorum regularium in obedientia

& castitate, & sine proprio militaturi summo Regi. Quorum præcipui extiterunt viri venerabiles & amici Dei, Hugo de paganis, & Gaufridus de sancto Aldemaro. In hoc autem tam sancto proposito nõ nisi nouem fuerunt à principio. Talibus autem vtẽtes vestibus, quales eis in eleemosyna largiebãtur fideles, nouem annis in habitu sæculari seruierunt. Rex autem & eius milites prædictis viris nobilibus, qui omnia pro Christo reliquerant, compatientes, vna cum Domino Patriarcha de rebus proprijs eos sustentabant, quædam beneficia & possessiones eisdem postea pro remedio animarnm suarum conferentes. Et quoniam nondum propriam habebãt Ecclesiam, neque certum domicilium, Dominus Rex in quadam parte palatij sui iuxtà Templum Domini, eisdem ad tempus habitaculum concessit. Abbas autem & Canonici Templi Domini plateam, quam habebãt iuxta Regis Palatium, ad opus officinarum eis tradiderunt. Et quoniam iuxtà Templnm Domini mansionem habuerunt, fratres militię Templi postea vt dicitur sunt appellati. Cum autẽ annis nouem in hac professione & sancta paupertate communem vitã ducentes concorditer & quasi vnius moris in domo permansissent, anno gratię millesimo centesimo vigesimo octauo, de mandato Domini Papę Honorij, & Domini Stephani Hierosolymitani Patriarchę, instituta est eis regula, & albus habitus absque aliqua cruce assignatus. Hoc autem factum est in concilio generali

Psal. 76

generali apud Trecas ciuitatem Campanię celebrato, sub Domino Albanense Episcopo Apostolicę sedis Legato, præsentibus Remensi & Senonensi Archiepiscopis, & Cisterciensis ordinis abbatibus, cum multis alijs ecclesiarum Prælatis. Post hæc vero Domini Eugenij Papę mandato cruces rubeas vestimentis suis exterius affixerut, vestes albas in signum innocentię deferentes. Per cruces autem rubeas martyrium designantes, eo quod sanguinem proprium secundum instituta regulę pro defensione terrę sanctę effundere sunt professi: Et Christi crucis inimicos viriliter expugnãdo, à Christianorum finibus propellere: & ad nutum & mandatum eius, qui præest militię, non impetuosè neque inordinatè, sed prudenter & cum omni cautela ad prælia procedendo, primi in progrediendo, in regrediẽdo postremi. nec est eis licitum terga fugiendo dare, vel sine mandato reuerti. Et quoniam strenui & fortes Christi milites, tanquam alteri Machabæi, de viribus suis non præsumentes, sed in virtute diuina spem omnem ponentes, & in cruce Iesu Christi summam habentes fiduciam, pretiosè in conspectu Domini morti corpora sua pro Christo exponebant, Dominus cũ ipsis & pro ipsis pugnabat. Vndè adeò formidabiles facti sunt fidei Christi aduersarijs, quod vnus persequebatur mille, & duo decem millia. non quot essent, sed magis vbi essent, dum ad arma clamaretur, interrogantes: Leones iu bello, agni mansueti in domo: in

Deut. 32

expeditione milites aſperi, in eccleſia velut Eremitę & monachi: inimicis Chriſti duri & feroces, Chriſtianis autẽ benigni & mites, vexillum bipartitũ ex albo & nigro, quod nominãt bauceant, præuium habẽtes: eo quod Chriſti amicis candidi ſunt, & benigni: nigri autem & terribiles inimicis. Et quoniã religionis vigor abſque diſtrictione diſciplinę non poteſt obſeruari, viri religioſi & prudẽtes à principio ſibi præcauẽtes, & in poſterum prouidentes, tranſgreſsiones ſeu negligentias delinquentiũ fratrum nullo modo diſsimulare, vel impunitas præterire voluerunt, ſed quantitatem criminum & peccatorum circunſtantias circunſpecto examine diligenter ponderantes, à conſortio ſuo quoſdam irreuocabiliter eijcientes, crucem rubeam auferebant, ne morbidę caprę contagio, grex ouium macularetur. Alios autem vſque ad condignam ſatisfactionem ad terram abſque mappa cibum tenuem ſumere, vt coram omnibus eis rubor, & alijs timor incuteretur, iniungentes: quibus etiam ad cumulum maioris confuſionis & expiationis canes, ſi fortè ſecum manducarẽt, non liceret amouere. Alios etiam vt à gehennali carcere valerent liberari, carceribus & vinculis ad tempus, vel in perpetuum, ſecundum quod expedire videbatur, coërcebant. Multis inſuper alijs modis ſecundum regulę ſalutaris inſtituta, ad obſeruantiam regularis diſciplinę & profeſſionis honeſtę, rebelles & contumaces compellebant. Domino etiam Patriarchę Hieroſolymi-

ſolymitano, à quo preſeſsionis pıincipium, & vitę corporalis ſubſidium habuerunt, debitam obedientiam & reuerentiam humiliter exhibebant. Decimas & alia quę ſunt Dei, Deo; & quę ſunt Cæſaris, Cæſari reddentes. Nulli moleſti erant, ſed ab omnibus propter humilitatem & religionem amabantur. Ex quo factum eſt quod nomen honeſtatis eorum, & fama ſanctitatis, quaſi cella aromatica redolens ſuauitatem odoris, diffuſa eſt per mundum vniuerſum, & impleta eſt domus ſanctę eccleſię ex odore vnguenti, & memoria eorum in ore omnium fidelium quaſi mellis dulcedinem ſapiebat. Virtutes autem & prælia eorum, & glorioſos de inimicis Chriſti triumphos, enarrabit omnis eccleſia ſanctorum. Milites autem ex vniuerſo mundo non ſolum mediocres, ſed & Duces, & Principes eorum exemplo mundi vincula diſrumpentes, & omnibus pro Chriſto renunciantes, ad eos confluebant. profeſsionis & religionis eorum cupientes eſſe participes, pompoſam mundi vanitatem, & carnales delicias à ſe penitus relegantes, & tanquam ſtercora reputantes, Chriſti militiam & religionis humilitatem diuinitus inſpirati deuotiſsimè amplexabantur. Vndę modico tempore adhuc multiplicati ſunt, quod in conuentu eorum pluſquam trecentos equites, exceptis ſeruientibus, quorum non erat numerus, omnes albis chlamydibus indutos haberent. Amplis autem

Luc. 20.
Mat. 22.

 poſſeſ-

poſſeſsionibus tam citrà mare quã vltrà dilatati ſunt in immenſum. villas, ciuitates, & oppida exemplo Fratrum hoſpitalis ſancti Ioãnis poſsidentes, ex quibus certam pecunię ſummam pro defenſione terrę ſanctę ſummo eorũ magiſtro, cuius ſedes principalis erat in Hieruſalem, mittunt annuatim. Pari modo ſummo & principali magiſtro hoſpitalis ſancti Ioannis procuratores domorum, quos pręceptores nominant, certam pecunię ſummam ſingulis annis tranſmittunt. Prædicti enim hoſpitalis fratres, ad imitiationem fratrũ militię Templi, armis materialibus vtentes, milites cum ſeruientibus in ſuo collegio receperũt, vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam Prophetam de promotione & ſtatu futurę eccleſię: Ponam te in ſuperbiã ſęculorum. Et iterum: Lupus & agnus paſcẽtur ſimul, Leo vt bos comedet paleas, habitabit Lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit: Vitulus & Leo, & ouis ſimul morabuntur.

Magiſtros. *Iſa. 60.* *Iſa. 65.*

De Ordine Fratrum Teutonicorum, ſiue militia Teutonica.

Cap. 66. *Eccl. 4.*

ET quoniã funiculus triplex difficile rumpitur, placuit diuinę prouidẽtię prædictis duabus domibus addere tertiã, ſanctę terrę admodum neceſſariam, quaſi ex prædictis duabus compoſitam. Profeſsionem enim & regulã & inſtitutiones fratrum militię Templi, tam in bello, quam in pace, prorſus

obſeruant:

obseruant: infirmos, peregrinos, & alios nihilominus, sicut fratres hospitalis sancti Ioannis, in hospitali suo, quod dicitur sanctę Marię Teutonicorum in Hierusalem, recipiũt, eisdem cum omni deuotione & pietate necessaria sufficienter ministrantes, Domino Patriarchę & alijs ecclesiarum prælatis humiliter obedientes. Decimas autem integras ex omnibus bonis quę possident, secundum quod exigit ordo iuris, & diuina institutio, reddentes, Ecclesiarum Prælatos non molestant. Hi autem quasi à modico & tenui fonte principium habentes in magnum fluuium excreuerunt, beata virgine Maria eorum aduocata, cui cum omni deuotione & humilitate seruiunt, eos tam in bonis spiritualibus quã temporalibus subsidijs promouente, & incrementum largiẽte. Cum enim ciuitas sancta post prædictam eius liberationẽ habitaretur à Christianis, & multi ex Teutonicis & Alemannis causa peregrinationis pergẽtes Hierusalem linguam ciuitatis ignorarent, inspirauit diuina clementia cuidam honesto & religioso viro Teutonico, qui in ciuitate cum vxore sua morabatur, quatenus quoddam Xenodochiũ de bonis suis construeret, in quo pauperibus & infirmis Teutonicis hospitalitatẽ exhiberet. Confluentibus autem ad ipsum ratione cõmercij linguę & noti sibi idiomatis, de gente illa multis pauperibus & peregrinis, de consensu & voluntate Domini Patriarchę, quoddam oratorium composuit iuxta prædictum hospitale in honore

beatę Dei genitricis Marię. Longo autem tempore in magna paupertate tam de bonis suis, quam de his quę colligebat, ex fidelium eleemosynis pauperes infirmos procurabat. Quidam autem & maximè de gente Teutonicorum prædicti viri charitatem & meritum attendentes, omnibus renunciantes, se & sua Deo & prædicto hospitali tradiderunt, ministerio pauperum, deposito sæculari habitu, voto se astringentes. Procedẽte autem tempore cum non solum de inferioribus, sed de equestri ordine, & de nobilibus Alemanię viris Deo deuotis prædicto hospitali sese voto obligassent, paupertatem voluntariam, & abiecti in domo Dei esse magis quam habitare in tabernaculis peccatorum eligentes; visum est eis Deo gratum esse & acceptum & magis meritorium, non solum pauperibus infirmis seruire, sed insuper animas suas pro Christo ponere, & ab inimicis fidei Christianę terram sanctam defendendo, Christo tam spiritualiter quam corporaliter militare. Vnde, sicut prædictum est, regulam & institura fratrum militię templi ita susceperunt, quod opera pietatis & Deo amabilem hospitalitatem non reliquerunt. Sic animalia sancta habentes faciem hominis pariter & Leonis, & vtrumque seruitium ità religiosè & diligenter adimplentes, quod Dei & hominum gratiam promeruerunt & fauorem. Ad differentiam aliorum cruces nigras albis chlamydibus assuentes. Et quoniam vsque ad tempora præsentia in

Ps. 83.

Ezec. 1.

humili-

humilitate paupertatis & feruore religionis permanſerunt, auertat Dominus ab eis ſuperbas, auaras, litigioſas, & ſolicitudine anxias & religioni inimicas diuitias. Quid enim prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animę autem ſuę detrimentum patiatur? *Mat. 16.*

De incremento gloriæ Terræ ſanctæ, eiuſque propugnatorum. De Italici generis hominum dotibus & qualitate.

Cap. 67. MVltis præterea viris regularibus, & religioſis anachoretis, monachis, canonicis, ſanctimonialibus, & incluſis virginibus Deo dicatis, viduis caſtis & ſanctis, terra ſancta velut paradiſus voluptatis florebat, & tanquam ex roſis, lilijs & violis, odorem ſuauitatis ſpirabat. Benedixerat enim Dominus coronę anni benignitatis ſuę, vnde adeo pingueſcebant ſpecioſa deſerti, quod vbi ſerpentes prius & dracones habitauerant, oriebatur viror calami & iunci. Licet ad punctum in modico dereliquerit eam Dominus, in miſerationibus magnis eius filios congregauit. Ex varijs autem generibus hominum, & diuerſis linguis & nationibus vniuerſam terram reddidit populoſam, ità quod illud propheticum, in ea videretur impletum: Filij tui de longè venient, & filię tuę de latere ſurgent. Videbat autem & affluebat, mirabatur & dilatabatur cor eius quando *Pſ. 64.* *Pſ. 48.* *Iſa. 60.*

quando conuersa fuisset ad eam multitudo maris, & maximè Ianuenses, Veneti & Pisani. Fortitudo autem gentium venisset ei præcipuè de partibus Franciæ & Alemanniæ, homines bellicosi. Hi in mari fortiores, illi potétiores in terra: hi marinis prælijs aptiores, vsu & exercitio in aquis promptiores ad pugnandum; hi in terra probiores, & ad bella doctissimi, & in exercitu equestri gladio & lancea magis strenui ad præliandum: Hi in galeis meliores, illi in equis præcellentes. Homines siquidem Italici grauiores & maturi, prudétes & compositi, in cibo parci, in potu sobrij, in verbis ornati & prolixi, in cósilijs circunspecti, in re sua publica procuranda diligentes & studiosi, tenaces & sibi in posterum prouidentes, alijs subijci renuentes, ante omnia libertatem sibi defendentes, sub vno quem eligunt capitaneo cómunitati suæ iura & instituta dictantes, & firmiter obseruantes, terræ sanctæ valdè sunt necessarij, non solum in præliando sed in nauali exercitio, In mercimonijs & peregrinis & victualibus deportandis. Et quoniam in potu & cibo modesti sunt, diutius in oriétali regione viuunt, quam aliæ occidentales nationes.

De aliarum Europæ nationú moribus & qualitate. De Pollanis. De diuersis orientalium sectis.

Cap. 68. ALemanni autem & Francigenæ, Anglici & alij transmontani, minus compositi & magis impetuosi, minus circunspecti in agendis, in cibis & potibus magis superflui, in expen-

In expensis magis profusi, in verbis minus cauti, in consilijs festini, & minus prouidi, in ecclesia deuoti, in eleemosynis & alijs operibus misericordię feruentiores, in prælijs autem animosiores, & ad defensionem terrę sanctę quamplurimum sunt vtiles, & valdè formidabiles Saracenis: qui tamen propter quorundam eorum leuitatem & intemperantiam, filij Hernaudi à Pollanis appellãtur. Pollani autẽ dicuntur qui post prędictam terrę sanctę liberationẽ ex ea oriundi extiterunt. Vel quia recentes & noui, quasi pulli respectu Surianorũ reputati sunt: vel quia principaliter de gẽte Apulię matres secundum carnem habuerunt. Cum enim in occidentalium principum exercitu paucas mulieres respectu virorum adduxissent nostri, qui in terra sancta remãserunt, de regno Apulię, eo quod propius esset alijs regionibus, vocantes mulieres cum eis matrimonia contraxerunt. Sunt præterea in prædicta terra sancta plures alię nationes varios ritus habẽtes, in cultu diuino & modo religionis à se inuicem valdè dissidentes. Suriani videlicet & Græci, Iacobitę, Maronitę & Nestoriani, Armeni & Georgiani, negotiationib⁹ & agriculturę, & alijs commoditatibus nõ modicum necessarij terrę sanctę, seminantes agros & plantantes vineas, & facientes fructum natiuitatis.

Ps. 106.

De Vatum

De Vatum priorũ prædictionibus ista ætate in terra sancta, Ecclesia & Vinea Domini, completis. De diaboli inuidentia ob tam prosperos Ecclesiæ successus.

Cap. 69. CVm igitur cælis desuper roratibus Dominus daret benignitatẽ, & terra sãcta daret fructũ suum, & sicut lętantiũ omniũ habitatio esset in ea, & esset canticũ populo Domini sicut vox sanctificatę sollẽnitatis, & lætabãtur corã Domino sicut qui lætãtur in messe, sicut exultãt victores capta præda quãdo diuidũt spolia, ex õni parte mundi concurrebãt. Cortina cortinam trahebat, & qui audiebant, dicebant; venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob. Visitauit enim Dominus terram suam, & inebriauit eam, multiplicauit locupletare eam. Non solum autem de Saba, sed de vniuerso mundo veniebant, aurum & thus in Hierusalem deferentes, & laudem Domino annunciãtes: & erat sepulchrum eius gloriosum, adeo quod ad litteram completum videretur illud Isaię: Erit præparatus mons domus Domini in vertice montium, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi & dicent illud, quod legimus in Tobia de Hierusalem, Luce splendida fulgebis, & omnes fines terrę adorabunt te. Nationes ex lõginquo ad te venient, & munera deferentes adorabunt Dominũ in te. Illud autem quod tempore Iudæorum, peccatis eorum exigẽtibus, Dominus non comple-

Psal. 84. Isa. 9. Isaie 2. Psal. 64. Isa. 60. Isa. 11. Isaie 2. Tob. 13.

compleuit, tunc demũ videbatur impletũ; scilicet quod dicitur in Deuteronomio: Omnis loc⁹ quem calcauerit pes vester, vester erit, à deserto & Libano & flumine magno Eufrate vsque ad mare occidentale, erunt termini vestri. Cũ igitur prædicta Domini vinea vsque ad extremũ terræ spiraret suauitatẽ odoris; serpẽs antiquus, draco venenosus humano generi inimicus, odorẽ bonum diu sustinere non valẽs, videns & inuidens tantam in partibus orientis dexteræ excelsi mutationem, ecclesiam sanctam scilicet dilatari, cultum diuinum ampliari, infideles cõfundi, Christianos exaltari, innouari signa, immutari mirabilia, ignem de supernis sancto Sabbatho Paschæ in ecclesia Dominicæ resurrectionis descendere, populũ deuotissimè accurrere, Dei gloriã prædicare & ei⁹ magnalia attollere, infideles erubescere, fideles autẽ in Domino gaudere: tanto lumine obtenebratus, & quasi lætali vulnere malitiæ suæ interius sauciatus, cæpit mille modis cogitare, & varijs machinationibus procurare, qualiter venenũ suum posset latẽter infundere, vineam Domini demoliri, & in agro Domini dormiẽtibus pastoribus Zizania superseminare.

Deut. 11

Mat. 13.

Ex otio, & immodicis diuitijs in terra sancta habitatores omne flagitiorum genus inualuisse.

Cap. 70.

CVm igitur à principio in locis aridis & inaquosis, in primis scilicet peregrinis adhuc pauperibus, & multis laboribus confectis & attenuatis requiem non inuenisset,

Mat. 12.

inuenit

inuenit demum domum vacátem, ſcopis mundatam: homines otio vacátes, & iam ſecurè habitantes: à fructu fruméti, vini & olei ſui, multiplicatos, & bonis temporalibus ſuprà modum refertos: & aſſumens ſeptem ſpiritus nequiores ſe, cum ſeptem videlicet peccatis criminalibus, propter ingratitudiné nequioribus quam prius introiuit, & facta ſunt poſteriora peiora prioribus, dum vulneribus iteratis à facie inſipientię putruerunt, & corruptę ſunt cicatrices eorum. Impingnati enim, incraſſati, dilatati recalcitrauerunt: & ex adipe diuitiarũ & deliciarum prodijt iniquitas inſipientium hominum. Saturauit eos Dominus & mæchati ſunt, & in domibus meretricum luxuriabantur: tanquam aqua effuſi ſunt, & poſt concupiſcentias ſuas abierunt: non ſunt transfuſi de vaſe in vas, requieuerunt in fęcibus ſuis tanquá iumenta in ſtercoribus putreſcentes: equi emiſſarij facti ſunt. Vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat: ſupercecidit ignis & non viderunt ſolem: oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram, ſuperbi, elati, inflati, contumelioſi, ſeditioſi, inuicem mordentes, inter fratres diſcordiam ſeminantes, malitioſi, ſortilegi, & ſacrilegi, iracundi, & iniqui, deſidia, & ignauia torpentes, auaritia inſatiabiles, crapula & ebrietate prægrauati, luxuria & immunditia fœtidi, fures, raptores, homicidę, viri ſanguinum, & proditores, parentibus & maioribus ſuis non obedientes, inſipientes & incompoſiti, ſine affectione, abſque fœdere, ſine miſericor-

Pſal. 4. | Pſ. 37. | Deut. 32 | Pſ. 72. | Ierem. 5 | Eccl. 18 | Ioel. 1. | Ierem. 5 | Pſ. 57.

miſericordia, & vt prophetico vtar eloquio, maledictum, & mendacium, homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit: ideò dilatauit infernus animam ſuam, abſque vllo termino, & ſingulis criminibus & vitijs ſingula præparauit hoſpitia, & infinita multiplicauit tormenta. Adeo autem omnis cogitatio hominum impiorum intenta erat ad malum omni tempore, & corruperát viam ſuam ſuper terram, adeò virtus omnis & religionis honeſtas emarcuerant, & multorum refrigeſcente charitate, filius hominis fidem in terra non inueniebat, quod vix aliquis reperiebatur, qui inter ſanctum & profanum haberet diſtantiam, vel à vili pretioſum ſepararet. Omnes in præcipitium & confuſionem ferebantur, à planta pedis vſque ad verticem non inueniebatur ſanitas, & erat ſicut populus, ſic ſacerdos.

Oſee 4. *Gen. 6.* *Luc. 18.* *Ezec. 22* *Iſaia 1.* *Oſee 4.*

De Paſtorum negligentia, alijſque vitæ propudijs.

VT enim à ſanctuario Domini incipiamus, poſtquam omnis penè mundus in eleemoſynis, & oblationibus, & varijs muneribus, eccleſiarum prælatis, & perſonis regularibus factus eſt tributarius, paſtores ſemetipſos paſcentes, lanam & lac ex ouibus quærentes, de animabus autem non curantes, quinimò proditionis exempla in ſubiectos tranſmittétes, vaccę pingues in monte

Cap. 71.

Samarię facti sunt de Christi paupertate diuites, de eius humilitate superbi, de illius ignominia gloriosi, de crucifixi patrimonio impinguati, dilatati, incrassati: cum tamen dixerit Dominus Petro, Pasce oues meas: nunquam Tonde oues meas, ipsum dixisse reperimus. Dum enim quę sua sunt quærerent, non quę Iesu Christi, facti sunt cæci Duces cæcorũ, canes muti non valentes latrare. Domũ Domini pompaticè ingrediẽtes, clauem scientię habentes, ipsi tamen nec intrabant, nec alios intrare sinebãt. Lepra autẽ Gyezi miserabiliter respersi, cathedras, vendentium columbas, & numulariorum mensas, quas Dominus euertit, ipsi passim in ecclesijs erigebant, dicentes, cum Iuda proditore: Quid vultis mihi dare, & ego vobis tradam illum. Omnes autem diligebant munera, sequebantur retributiones, auferentes claues Simoni Petro, & eas Simoni mago tradentes. Diffluentes autem luxu multiplici, & otio turpi marcentes, non solũ de micis, quę cadebant de mensa Domini, sed de panibus integris, & de cibis delicatis pascebant catellos suos, quos de turpibus concubinis ipsi turpiores procrearant.

Ierem. 5 · *Ioan. 12* · *Phil. 2.* · *Isa. 16.* · *Amos 6.* · *Luc. 11.* · *4. Reg. 5* · *Mat. 21.* · *Mat. 26.* · *Isaia 1.* · *Mat. 15.*

De Regularium contumacia, simultatibus, dissensionibus, licentia viuendi.

Cap. 72. REgulares autem postquam veneno diuitiarum infecti, amplis possessionibus suprà modum excreuerunt, contemptis superioribus suis disrumpẽtes vincula eorum, & proijcien-

Psal. 2.

proijciẽtes ab eis iugũ ipsorum, non solũ ecclesijs & ecclesiasticis viris molesti facti sunt, sed & ipsi inuicem inuidẽtes, & inuicẽ detrahẽtes, non sine graui scãdalo totius christianitatis, vsq; ad apertas cõtumelias, & odia manifesta, & ferè vsque ad conflictus, & violentias & pugnas nõ solum verborum, sed verberũ plerumq; procedebant. Postquam enim turrim Babel ædificare cęperũt, confusis & diuisis linguis à se inuicem discedentes, non solum inter se discordabãt, sed & partes sibi faciẽtes, inter alios discordias procurabant. Multi tamen ex ipsis melius affecti, viri iusti & timorati, quantum eis in hac tempestate licebat, salutarem regulã & sanctas ordinis institutiones, obseruantes, tanquam granum inter paleas, & lilium inter spinas puncti & compuncti, & vehementi cordis dolore intrinsecus grauiter sauciati, non abierunt in consilio impiorũ, & in via peccatorum non steterunt: nec sederunt in cathedra pestilentię. Adeo tamen iniquorum & deterius affectorum præualuit impietas & superabundauit iniquitas, quod frequenter à Prælatis interdictos, vel anathematis vinculo nominatim & specialiter innodatos, ipsi ad diuina recipere non timebant. Et qui cum gaudentibus gaudere, & cum flentibus flere debuerunt, alijs lugentibus soli lætabantur. Et propter hoc Ecclesiasticę disciplinę rigore districtionis eneruato, sæculares & pestilentes homines Prælatorum suorum sententias, & spiritualis gladij iustitiam terribilem vilipendentes,

Gen. 11

Cant. 2.

Psal. 1.

Rom. 12

contemnebant. Abbates enim, Priores, & Monachi eorũ mercenarij & miſerabiles Capellani, timore Domini proiecto, falcem ſuã in meſſem alienam mittere non formidabant, clandeſtinis matrimonijs perſonas illegitimas vel fugitiuas copulantes, infirmos cauſa cupiditatis non cauſa pietatis viſitantes, & eiſdem contradicentibus proprijs Paſtoribus ſacramenta miniſtrantes, ligantes & ſoluentes, cõtra Deum, & ſanctorum ſtatuta canonum, animas quarum cura ad ipſos non pertinebat. Cum tamen dicat Apoſtolus: Tu quis es, qui iudicas ſeruum alienum? Mortuos autem, Prælatis eorum contradicentibus, paſsim ad ſepulturã admittebant, ius parochiale ſibi illicitè vſurpantes. Monachorum enim officium eſt plangere, & orare; non ſacramentum laicis miniſtrare. Non ſolum autem monachi, ſed & ipſę moniales ſuperioribus ſuis inobedientes, excuſſo diſciplinę iugo de clauſtro exiliebant, tanquam lapides ſanctuarij in capite omnium platearum diſperſi, publica balnea cum perſonis ſæcularibus irreligioſè frequentantes. Nec hæc ſupradicta memorauimus, vt præcedentium crimina ſubſequẽtibus & his qui præſentis ſunt temporis imputemus, ſed vt ipſi manus ſuas lauantes in ſanguine peccatorum diſcãt bonos imitari, malos autem deteſtari & reprobare. Diſcant humiliari cum Chriſto, & eius amplecti paupertatem, puritatẽ & charitatem, & non ſolũ habitu exteriori mundo renunciantes in patientia ſua poſsideant animas ſuas.

Rom. 14 *Thren. 4* *Pſal. 57*

De Pol-

De Pollanis, subole à patribus degeneri, de eorum Zelotypia, & contemtu externorum.

INter laicos autem & personas sæculares quantò maiores & potentiores extiterunt, tantò perniciosius vias suas corruperunt. Generatio enim praua atq; peruersa, filij scelerati & degeneres, homines corrupti, & legis diuinę pręuaricatores, ex suprà dictis peregrinis, viris religiosis Deo acceptis, & hominibus gratiosis, tanquam fæx ex vino, & amurca ex oleo, quasi lolium ex frumento, & rubigo ex argento procedentes, paternis possessionibus, sed non moribus successerunt: bonis temporalibus abutentes, quę parentes eorum ad honorem Dei contrà impios strenue dimicantes, proprij sanguinis effusione sunt adepti. Filij autem eorum, qui Pullani nominantur, in delicijs enutriti, molles & effeminati, balneis plusquam pręlijs assueti, immunditię & luxurię dediti, more mulierũ mollibus induti, circumornati & compositi vt similitudo Templi, quam desides & ignauos, quam pusillanimes & timidos, cõtra Christi inimicos se exhibuerint, nemo dubitat: qui quantum à Saracenis paruipendantur, non ignorat. Vnde cum coram prædictis eorum patribus, licet admodum paucis, Saracenorum multitudo tanquã à facie tonitrui trepidaret, istorum inertiam, nisi Francos & Occidentales populos secum haberent, plusquam

Cap. 73.

Deut. 32

Ps. 143.

Ps. 103.

ſexum fœmineum non formidarent. Ipſi autem cum Saracenis fœdus ineuntes, & inimicorum Chriſti pace gaudentes, à ſe autem inuicem pro facili cauſa diſsidentes, lites & iurgia, & bella ciuilia inter ſe concitantes, & plerumque ab inimicis fidei noſtrę contra Chriſtianos auxilium poſtulantes, vires & expēſas, quas ad honorem Dei in paganos conuertere debuiſſent, ipſi inaniter in Chriſtianitatis detrimentum inter ſe conſumere, nō erubeſcunt. Verbis autem compoſitis intra mentis propoſitum palliare didicerunt, folijs pulcherrimis ſine fructu velut ſteriles ſalices cooperti & ornati: quod qui eos per experientiam plenius non nouerunt, vix eorum in corde & corde loquentiū diſsimulationes poſſunt perpendere, & fallacias euitare. Vxores autem ſuas homines ſuſpicioſi, & Zelotypię ſpiritu concitati, ſub arcta cuſtodia recludentes, ita ſtudiosè & ſollicitè cuſtodiunt, quod fratribus earum & cognatis quantuncunque propinquis vix ad ipſas patet introitus. Eccleſias autem & proceſsiones, & diuini verbi ſalutiferas prædicationes, & alia ad ſalutem animarū pertinentia, ipſis adeo interdicunt, quod vix ſemel in anno licet eis eccleſias viſitare. Quidā tamen ter in hebdomada exire ad balnea cum diligēti cuſtodia ſuis cōcedunt vxoribus. Hi autem qui inter ipſos ditiores & potētiores ſunt, vt Chriſtiani appareant, & aliquam habeant excuſationem, iuxtà lectos vxorum ſuarum erigi faciunt altaria, per quoſdam miſeros capellanos, &

imperitos

imperitos Prebyterulos sibi missas celebrari procurantes. Quantò autem Pullanorum vxores arctius recluduntur, tanto studiosius mille artibus, & infinitis machinationibus foramina reperire satagunt, & nituntur. Sortilegijs enim & maleficijs & abominationibus innumeris à Surianis & Saracenis mulieribus suprà modum & incredibiliter sunt instructę. His autem qui de remotis partibus & longinquis regionibus causa deuotionis, & ad eorum subsidium adueniunt, Peregrinis, cum laboribus maximis, & intolerabilibus expensis, se & sua Domino offerentes, non solum ingrati, sed multipharie molesti existunt. Mallent enim otio semper torpere, & desiderijs carnalibus satisfacere, quam ruptis & deficientibus treugis conflictum cum Saracenis habere. Postquam autem in hospitiorum immoderato pretio, & mercimonijs & concambio, & alijs multimodis negotiationibus circunuenientes & depauperantes peregrinos in immensum ditati sunt, tunc demum Christi pugiles, & pro Christo exulantes contemtui & derisui habentes, multis iniurijs & contumelijs affligunt, filios Hernaudi, tanquã fatuos, & idiotas, eos appellantes, & quod vindicaturi sua forent, eisdé quibus compati debuerant, frequenter improperant. Tanta & longè deterior est hominum reproborũ peruersa malitia, & malitiosa peruersitas, qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus

Prou. 2.

rebus pessimis, quibus procella tenebrarum reseruata est in æternum. Ducunt enim in bonis dies suos, sed in puncto ad inferni nouissima descendent. Quemadmodum enim impiorum malitiam detestamur, secundum quod dicit propheta: Vidi præuaricantes & tabescebam. Et iterum: Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi; ita bonos, si qui sunt inter eos, in Domino commendamus. Si aliquis igitur propter hæc prædicta mihi irascitur, de se ipso quod huiuscemodi sit, videbitur confiteri.

Iob 31.

Ps. 118.

Ps. 138.

De Italorum, terræ sanctæ inquilinorum, dissensionibus ciuilibus, & auaritia.

Cap. 74.

ILli autem qui de Ianuensium, Pisanorum, & Venetorum præclaris ciuitatibus, & de alijs Italię partibus in Syria commorantur, quorum Patres, & prędecessores de Christi inimicis gloriosè triumphantes immortale nomen, & æternam coronam sibi acquisierunt, valdè formidabiles existerent Saracenis, si cessante inuidia & insatiabili auaritia, pugnas & immortales discordias inter se non haberent. Quoniam autem frequentius & libentius contra se inuicem, quam contra perfidam Paganorũ gentem præliantur, negotiationibus verò & mercimonijs plusquam Christi prælijs implicantur, lætificant & securos reddunt inimicos nostros, qui parentes eorum viros pugnaces & strenuos, quondam maximè formidabant.

De Suria-

De Surianis, eorumque moribus, lingua, à Latinis dissidio. De Spiritus sancti processione. De pane azymo in confectione Eucharistiæ. De Rom. Ecclesiæ principatu. De ordinibus sacris Clericorum Surianorum.

Cap. 75.

SVnt alij homines à diebus antiquis sub diuersis Dominis in terra commorantes, sub Romanis, Græcis, Latinis & Barbaris, Saracenis & Christianis, vicib⁹ subalternis longo tempore iugum passi seruitutis, vbique serui, semper tributarij, ad vsus agriculturę, & ad alias inferiores necessitates, ac Dominis suis reseruati, prorsus imbelles, & prælijs velut mulieres inutiles, exceptis quibusdam qui inermes & ad fugam expediti, arcubus & sagittis tantum vtuntur. Hi Suriani nuncupatur, vel à ciuitate dicta Sur, quę inter Syrię ciuitates magnam à priscis temporibus obtinet præeminentiam: Vel à Syria, Y conuersa in V, Suriani dicuntur, qui in scripturis antiquis Syri nominantur. Sunt autem homines magna ex parte infideles, duplices, & more græcorũ velut vulpes dolosi, mendaces & inconstantes, amici fortunę, proditores, & qui ad munera facilè inclinantur, aliud in ore, aliud in corde habentes, furtum & rapinam quasi pro nihilo reputantes: secreta Christianorũ, pro modico pretio facti exploratores,

nuntiãt Saracenis, inter quos nutriti ſunt, quorum etiam lingua libentius vtuntur, quam alia, & quorum mores peruerſos ex parte magna imitantur. Commixti ſunt enim inter eos, & didicerunt opera eorum, vxores ſuas more Saracenorum recludentes, & tam ipſas quam filias ſuas linteaminibus vndique ne videri poſsint inuoluẽtes, barbas autem ſicut Saraceni, Græci, & ſicut omnes ferè orientales non radunt, ſed cum magna diligentia eas nutrientes, in ipſis quam plurimum gloriantur, virilitatis ſignum, vultus honorem, hominis auctoritatem & gloriam, ipſam barbam reputantes. Sicut autem apud Latinos Eunuchi, qui barba penitus carẽt, indecentes & quaſi effæminati cenſentur,ità ipſi pro ſummo habent opprobrio non ſolũ ſi barbę radantur, ſed etiam ſi vnus àb eis pilus extrahatur. Vndè nuntij Dauid, quibus Naas Rex Ammonitarum in contemptum Dauid, dimidias barbas raſit, aliam partem radere noluerũt, ſed abſcõderunt ſe in Hierico donec barbarum recuperaſſent honorem. Vndè cum comes Edeſſanus Baldouinus more orientaliũ barbam nutriuiſſet, eo quod filiam Ducis nobilis Armeni natione, ſed Græci fide, nomine Gabrielis, in vxorem duxiſſet, vt à Socero ſuo diuite, ipſe pauper poſſet extorquere pecuniam, dixit ei quod neceſsitate coactus barbam ſuam pro magna ſumma pecunię quibuſdã creditoribus ſuis obligaſſet. at ille dolens & admirans valdè, & opprobrium ſempiternum filię ſuę, & generis

Pſ. 105.

2. Reg. 10.

ſui cu-

sui cupiens euitare, triginta milia bisantiorum hac conditione dedit illi, quod de cætero nulla paupertate compellēte, nullo casu contingente, barbam suam præsumeret obligare. Vtuntur autem Suriani in sermone vulgari, lingua Saracenica. Littera etiam & scriptura Saracenica vtuntur in contractibus & negotiationibus, & in omnibus alijs, exceptis Diuinis scripturis, & alijs spiritualibus, in quibus littera Græca vtuntur. Vndè in diuinis officijs laici eorum, qui non nisi linguam Saracenicam nouerunt, eos non intelligunt: cum tamem Græci, qui eadem lingua in vulgari & in scripturis vtuntur, sacerdotes suos in ecclesijs, & in litterali sermone, qui idem est cum vulgari, intelligant. Consuetudines autem & institutiones Græcorum in diuinis officijs, & in alijs spiritualibus Suriani penitus obseruant, & eis tanquam superioribus suis obediunt. Latinorum autem Prælatis, in quorum dioecesibus commorantur, non corde, sed ore tantum, & superficialiter se dicunt obedire, timore scilicet secularium dominorum. Habent enim proprios Episcopos Græcos: nec Latinorum excommunicationes, vel alias quascunque sententias in aliquo formidarent, nisi ab eorum communione, in contractibus & in alijs necessitatibus laici nostri se subtraherent. Dicunt enim inter se quod Latini omnes excommunicati sunt, vnde non possunt aliquos aliqua sententia innodare. In Niceno

enim

enim concilio, quod vnum est ex quatuor principalibus concilijs quę ab ecclesia tanquam quatuor Euãgelia, sine retractatione recipiuntur, in quo trecenti decem & octo fuerunt Episcopi, inter alia multa dictum fuit, & determinatum, spiritum sanctum à patre procedere, & in fine omnes qui prædicto concilio aliquid adderent vel subtraherent, anathematis sententia constrinxerunt. Licet autẽ expressum fuerit, quod à patre Spiritus sanctus procederet, non tamen ipsum à filio procedere negauerũt. Multa enim à principio expressa non fuerunt, quę postea propter remouẽdós errores à sanctis subsequentibus determinata & declarata fuerunt. Vnde vbi Græci habent in symbolo, Et in Spiritum sanctum Dominũ & viuificantem, qui ex patre procedit: Latini dicũt expressius, Qui ex patre filioque procedit. Similiter vbi Græci dicunt, Spiritus Sanctus à patre non factus nec creatus, nec genitus, sed procedens. Latini addiderunt, Spiritus sanctus à patre & filio. nõ tamen aliud, hoc est contrarium addiderunt. Sic enim prædicta sententia intelligitur, & est data contra illos qui contrarium addidissent. Quemadmodum Paulus in epistola ad Galatas ait: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Certum est autem quod multa alia quam euangelizauit Paulus, euangelizata sunt à sanctis, sed non contraria. Sic enim huiusmodi prohibitiones intelliguntur. Vnde tam Græci, quam Suriani occasione symboli, quod in Ni-

Gal. 1.

in Nicena synodo composuerunt sancti patres, miserabiliter decepti, negant à filio procedere Spiritum sanctum, cum tamen Dominus Iesus insufflans in discipulos & dicés; Accipite Spiritum sanctum, manifestè ostéderit ipsum spirare Spiritum sanctum, & quod ab ipsò sicut à patre procedit, tanquam nexus & amor amborum. Vndè in Euágelio ipse dicit: Ego noui virtutem de me exijsse. Virtute enim Spiritus sancti ab eo exeunte seu procedente, sanauit mulierem, quę vestimenti eius fimbriam tetigerat. Cum enim ipse ad patrem dixerit, Omnia mea tua sunt, & omnia tua mea sunt; patet quod sicut Spiritus sanctus est patris, ita est & filij, quemadmodum dicit beatus Paulus Apostolus: Misit Deus Spiritum filij sui in corda nostra, in quo clamamus Abba pater. Et beatus Ioannes in epistola Canonica de Christo: vnctio eius docet vos de omnibus. Et iterũ: vnctio quã accepistis ab eo, maneat in vobis. Ex quibus apertè patet, quod Spiritus sanctus siue vnctio, quod idem est, sicut est Spiritus patris, ita est Spiritus filij; & sicut pater mittit eum; ita filius mittit ipsum. Ipso testante qui ait: Cum assumptus fuero à vobis, mittam eum ad vos. Et ita Spiritus sanctus communis est duarum personarum ab vtraque procedens. Fluuius igneus & rapidus, ait Daniel, egrediebatur à facie eius. Propter hæc sicut omnes Latini Spiritum sanctum à filio procedere confitentur, ità qui sapientiores sunt inter Græcos eandem sententiã non negant, licet formam

Ioan. 20

Matt. 9.

Ioan. 17

Rom. 8.

Ioan. 2.

Ibidem.

Ioan. 16

Dan. 7.

verborum

verborum non recipiãt, eo quod nusquam apud se, talem verborum formam, scilicet, Procedit à filio, recipiant. Cum igitur tam Græci quam Suriani, vt prædictum est, omnes Latinos excommunicatos reputẽt, altaria suprà quę Latini celebrauerunt diuina, priusquam in ipsis celebrent, abluere consueuerunt. Sacramẽtis etiam nostris nullam exhibent reuerentiam, nec assurgere volunt, quando corpus Domini ad visitandos infirmos, nostri deferunt sacerdotes. Cum autem sancta Romana Ecclesia, & omnes occidentales ad imitationem Domini, ex azymo pane sacramentum conficiant: Dominus enim postquam secundũ ritum Iudæorum cum azymis agnum manducauit paschalem, panem, quo vtebatur in cœna, in corpus suum conuertit. ipsi contra mysteriũ ex fermentato pane conficiunt sacramenta. Expurgato enim fermento veteri malitię & nequitię in azymis sinceritatis & veritatis mysticè instruimur epulari. Sed & in multis alijs sanctę & summę Romanę ecclesię, à qua propria authoritate recesserunt, ipsi schismatici contradicunt, contra Dei dispositionem: qui Romanam ciuitatem totius mũdi Metropolim & capitaneam, sicut in temporalibus omnibus præerat, ita in spiritualibus vniuersis fidelibus voluit præfuisse. Cephas enim, qui simpliciter caput interpretatur, id est Petrus, totius mundi caput à Domino est constitutus, dicente Domino absque aliquorũ exceptione: Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis. Et ite-

Mat. 26.

1. Cor. 5

Ioan. 10

Mat. 16

Ioan. 21

Et iterum: Pasce oues meas. non dixit tantum Latinos vel occidentales, sed simpliciter oues meas, vt esset vnum ouile & vnus pastor. Patet ergò cum super hanc Petram pro qua Dominus rogauit, vt non deficeret fides eius, post Christum ædificata sit & fundata Christi ecclesia, quod omnes qui ab ecclesia Romana recedunt, qui absque fundamento ædificant, in vanum laborantes, & ab eo qui à Domino Cephas vocatus est separati, acephali & mōstruosi homines, meritò sunt reputandi. Quartas autem nuptias Suriani sicut & Græci non admittunt. Sacerdotes autem eorum & diaconi licet in prædictis ordinibus matrimonia non contrahant, vtuntur tamen vxoribus cum quibus ante sacros ordines contraxerunt. Subdiaconatum vero sacrum ordinem non reputant. Paruuli eorum statim post baptismum à simplicibus sacerdotibus in frontibus chrismate consignantur, quod non est concessnm vel licitum apud Latinos, nisi Episcopis, & supra, qui locum in ecclesia Dei obtinent Apostolorum. Per impositionem enim manuum Apostolorum Spiritus sanctus ad robur & confirmationem conferebatur: cuius impositionis manuum locum obtinet prædictum sacramentum. Diem autem Sabbathi adeò sollemnem reputant, quod non licet alicui eorum in Sabbatho ieiunare, excepto tantummodo Sabbatho sancto Paschę. Sollemniter autem sicut in die Dominica, in Sab-

Ioan. 10
Luc. 22.
Ioan. 10
Act. 8.

in Sabbatho diuina celebrant, & carnes in eis manducantes, more Iudæorum splendidè epulantur. Hæc autem sollemnis obseruatio à Latinis reprobata est; ne Iudaizare videantur.

De Iacobitis eorumque erroribus: qui obiter refutantur.

Cap.76. SVnt præterea in terra sancta & in alijs partibus Oriētalibus alię Barbarę nationes, à Græcis & Latinis in multis dissidentes, quorum alios Iacobitas appellant, à quodam magistro suo dicto Iacobo, cuiusdam Alexandrini Patriarchę Discipulo. Hi à multis iam temporibus à Constátinopolitano Patriarcha Dioscoro excommunicati, & ab ecclesia Græcorum sequestrati, maiorem partem Asię & totius tractus orientalis inhabitabant. Quidam inter Saracenos, alij autem proprias absque infidelium consortio occuparunt regiones: scilicet Nubiam, quę contermina est Ægypto, & magnam Æthiopię partem, & omnes regiones vsque in Indiam, plusquá quadraginta regna, vt asserunt, continentes. Omnes autem sunt Christiani, à beato Matthæo Apostolo & alijs Apostolicis viris ad Christi fidem conuersi. *Mat.13.* Sed postea inimico superseminante Zizania, lamentabilili & miserabili errore longo tempore obtenebrati paruulos suos in vtroque sexu more Saracenorum ex magna parte circuncidétes, non prudenter attendunt, quod baptismi gratia superueniens; carnis euacuauit circuncisionem, quemad-

quemadmodum fructu adueniente flores decidunt & marcescunt. Vndè & beatus Paulus ad Galatas sic ait: Si circuncidamini, Christus nihil vobis proderit, Et iterum: Testificor omni homini circuncidenti se, quoniam debitor est vniuersę legis faciēdę. Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Alius autem error ipsorum est non minor prædicto, quod confessiones peccatorum suorum non sacerdotibus, sed soli Deo latenter faciunt, ponentes thus iuxta se in igne tanquam cum fumo peccatata sua ascendant coram Domino. Errant miseri non intelligentes scripturas. & pereunt ex defectu doctrinę, vulnera sua medicis spiritualibus abscondētes, quorū est inter lepram & leprā discernere, & peccatorū circunstātias pensando pænitentias iniungere, & secundū claues sibi traditas ligare & soluere, & pro confitentibus sibi specialiter orare. Vndè Dominus in euangelio ait leprosis: Ostendite vos sacerdotibus. Et de beato Ioanne baptista legimus, quod baptizabantur ab eo confitentes peccata sua. Erubescentia autem pudoris & anxietas, & confitentis humilitas, maxima pars est pœnitentię. Proniores autem ad peccādum efficiuntur, qui turpitudines suas hominibus non æstimant reuelandas. Cum tamen scriptum sit: Qui abscondit peccata sua, non dirigetur: qui autem deliquerit & cōfessus fuerit, misericordiam consequetur. Tertius error est prædictorum Iacobitarum seu Iacobinorum, & ignorantia

Gal. 4.

Mat 18

Luc. 17.

Matt. 3.

Prou. 28

crassa, & quasi tenebrę palpabiles, quod plures eorum ante baptismū paruulos suos cum ferro calido adurentes & signantes in frontibus imprimunt cauterium. Alij autem in modū crucis in ambabus genis, seu temporibus in modum crucis infantes suos consignant, peruerse putantes eos per ignem materialem expiari, eo quod in Euangelio beati Matthæi scriptum sit, quod beatus Ioannes baptista de Christo dixerit: Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igne. cum tamen omnibus fidelibus liqueat, quod in igne spirituali, id est, Spiritu sancto fiat peccatorum remisśio, & non in igne visibili. Vndè Dominus frequenter in Prophetis arguit filios Israël, eisdem terribiliter comminando, eo quod more gentilium filios traijciebāt per ignem. Ait enim Dominus in Deuteronomio per Moisen Prophetam: Caue ne imitari velis abominationem illarum gentium, nec inueniatur in te qui lustret filium suum aut filiam ducens per ignem. Et constat omnibus Christianis quod Dominus noster vel eius Apostoli, seu aliqui patres sancti huiusmodi consuetudinem in ecclesia non reliquerunt, neque tales adustiones fieri mandauerunt. Horum vero qui inter Saracenos commorantur, tam Iacobinorū, quam Surianorum in brachijs cruces ex ferro calido impressas, aspeximus. Ipsi autem ad Paganornm distinctionem, & ob sanctę crucis reuerentiam crucis characterem sibi imprimi asserebant. Cum autem à Græcis & Surianis diligenter inquireremus ob

Matt. 3.

Deut. 18

mus ob quam causam Iacobitas detestarentur, & eos à suo eiecissent consortio ; hanc esse causam præcipuam asserebant; quod in damnatam & pessimam hæresim incidissent. vnam naturam tantum, quemadmodum vnam personam in Christo esse asserentes. Huiusmodi enim hæretici in concilio Chalcedonensi excommunicati sunt & condemnati. Quorum quidam peruersè asserebant Christum post humanam assumptionem, non ex duabus naturis existere, sed solum in eo diuinam naturam permanere. Hunc errorem introduxit Eutyches Constantinopolitanus Abbas. Alij autem ex duabus naturis, vnam in Christo asserunt naturam. Quidam Alexandrini Episcopi, Theodosius scilicet & Galanus, huius erroris authores extiterunt. Constat autem quod secundum naturam humanitatis Dominus IESVS Christus esuriuit & sitiuit, & alias necessitates sustinuit, mortem etiam in cruce pertulit. Secundum naturam diuinitatis mortuos suscitauit, & alias virtutes operatus est, secundum quam ipse de se dixit: Antequam Abraham fieret, ego sum. Et iterum: Ego principium qui & loquor vobis. Et rursum, Ego & pater vnum sumus. Secundum humanam naturam idem ait: Pater maior me est. Et iterum de Calice transferendo: Non sicut ego volo, sed sicut tu vis. Cum autem diligentissimè à prædictis Iacobinis inquisissem vtrum

Ioan. 8.
Ibidem.
Ioan. 10
Ioan. 14
Mat. 26.

vnam tantum in Christo naturam esse affirmarent, ipsi nescio si timore, vel alia ratione ducti, negauerunt. Cum autem quærerem quare vno tantum digito se signarent, respondebant quod vnitate digiti, vnam diuinam essentiam, tribus autem partibus Trinitatem designababant: In nomine Trinitatis & vnitatis signaculo crucis sese muniẽtes. Græci tamen & Suriani eis obijciebant quod propter vnitatem naturę quam in Christo credebant, vno tantum digito se signarent. Quidam autem eorum vtuntur littera Chaldæa, alij Arabica quę Saracenica dicitur. Laici autem eorum secundum diuersas nationes & prouincias diuersis vtuntur idiomatibus in sermone vulgari. Linguam autem Clericorum suorum, qua in diuinis scripturis vtuntur, non intelligunt. Licet enim littera vtantur Saracenica, vulgare tamen Saracenicum non repræsentat, sed quoddam propriũ idioma, quod non nisi à litteratis intelligitur.

De Nestorinis, siue Nestorianis, eorumque hæresi: quæ obiter refutatur.

Cap. 77.

SVnt alię nationes nõ solum in terra sancta, vel inter Saracenos, sed seorsum per se in maiori parte Indię habitãtes. Hos autem Nestorinos seu Nestorianos appellant, à quodã Hæresiarcha Nestorio, qui peruersa doctrina sua ex magna parte orientalem regionem letaliter infecit, & maximè illos qui in terra potentissimi

tissimi Principis, quem presbyterum Ioannem vulgus appellat, commorantur. Hi omnes Nestoriani sunt cum Rege suo, qui cum Iacobinis longè plures esse dicuntur, quam Latini vel Græci. Vt enim de his qui seorsum habitant, quorum infinitus est numerus, taceamus; inter Saracenos non pauciores, vt dicitur, sunt Christiani infidelibus coniuncti, & eorum dominationi subiecti, quam sint ipsi Saraceni, Qui licet Mahometi legem pestiferá recipere noluissent, ab Hæreticis tamen miserabiliter sunt corrupti. Prædictus autem perditionis filius Nestorius, Constátinopolitanus Episcopus, & omnes illius sequaces beatam virginem Mariam negant esse matrem Dei. Concedunt tamen quod mater est Christi hominis, aliam asserentes personam diuinitatis in Christo, & aliá humanitatis: & secundum duas naturas, duas in Christo distinguentes personas: nec vnum Christum in verbo Dei & carne credunt, sed separatim atque seiunctim alterum filium Dei, alterũ filium hominis affirmant. Hæc autem detestabilis hæresis in Ephesina synodo, in qua fuerunt Patres trecéti, reprobata est & condemnata. Sicut enim anima rationalis & caro, vnus est homo; ita Deus & homo vnus est Christus. Licet enim alia sit natura animę, alia carnis; non est tamẽ alius homo secundum animam, alius secundum carnem. Et quamuis alia sit natura ferri, alia ignis: vna tamẽ res est ferrum ignitum. Secundum prædictam hæresim huiusmodi loquutiones nõ sunt conce-

dendę: Christus est Deus & homo: filius Dei mortuus est, & sepultus. quiá secundum quod est filius Dei, impassibilis extitit, & immortalis. Cum tamen dicat Isaias: Paruulus natus est nobis, & vocabitur nomen eius Deus fortis: Et ita puer paruulus fuit Deus. quod est contra peruersam istorum doctrinam. Similiter de filio Dei Hieremias: Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, cum tamen secundum quod est Deus sit inuisibilis. Et beatus Paulus: Misit Deus filium suum natum ex muliere factum sub lege. Ex quo manifestum est quod filius Dei fuit filius virginis, & ita Maria fuit mater Dei. Homo enim natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Igitur homò qui natus est ex Maria virgine, creauit eam, & ita homo ille fuit Deus. Similiter concedemus, quod puer ille sydera creauit, & ab æterno fuit patri consubstantialis & æqualis. Verbum enim caro factũ est, & habitauit in nobis. Cum enim ipse de se dicat: Ego principium, qui & loquor vobis. non est dubium alicui sani capitis, quin illa eadem persona, quę est principium & creatrix omnium, loqueretur hominibus: & ita patet absque vlla ambiguitate, quod eadem est persona diuinitatis & humanitatis, quod tamen negãt miseri Nestoriani. Chaldæa autem littera vtuntur in diuinis scripturis, & ex fermentato diuina more Græcorum conficiunt.

Isaiæ 9. *Baruch. 3.* *Gal. 4.* *Psal. 68* *Ioan. 1.* *Ioan. 8.*

De Maro-

De Maronitis, eorum erroribus, & conuersione ad Catholicam & Romanam religionem.

Quidam autẽ homines circa iuga Libani in Phœnice prouincia, nõ longè ab vrbe Bibliensi inhabitantes, numero non pauci, arcubus & sagittis in prælijs edocti & expediti, Maronitę nominãtur, à quodam magistro suo Marone hæretico, qui vnam voluntatem, & vnam tantum operationem in Christo asserebat: cuius erroris author extitit quidam Antiochenus Episcopus Macarius. Hic autem cum suis complicibus in sexta Constantinopolitana synodo, ad quam centum quinquaginta Patres conuenerunt, condemnatus est, & tanquam hęresiarcha vinculo anathematis innodatus ab ecclesia fidelium est eiectus. Sicut enim in homine puro alia est voluntas rationis, alia sensualitatis; ita in Christo alia fuit voluntas humanitatis, secundũ quam voluit manducare, & bibere, & calicem passionis à se transferri; alia diuinitatis, quę eadem fuit cum voluntate patris. Has autem duas voluntates manifestè aperuit, cum dixit: Non sicut ego volo, sed sicut tu vis. Quis autem ignorat quod manducare & bibere, & alię huiusmodi necessitates, quę fuerũt in Christo homine, operationes sint humanitatis, & ad immutabilẽ diuinitatem non pertinent? Mortuos autem suscitare, & animam post

Cap. 79.

Mat. 26.

post mortem resumere, ad humanitatem non pertinet, sed tantum ad diuinitatis potentiam. Ex quibus manifestum est aliam esse operationem humanitatis, aliam diuinitatis. Similiter & de duplici cuiuslibet hominis voluntate beatus Apostolus Paulus in epistola ad Romanos manifestè nos instruit, ita dicens: Non enim quod volo bonũ ago, sed quod odi malum illud facio. Ecce quanta pugna est inter voluntatem rationis & voluntatem sensualitatis. Et iterum ait: Velle nihi adiacet, perficere autem bonum non inuenio: Spiritus enim promptus est secundum voluntatem rationis, caro autem infirma secundum sensualem voluntatem, secundum quam alius cinxit Petrum, & duxit quo non voluit, qui tamen sponte reuersus Romam, voluit crucifigi voluntate rationis. Has autẽ duas voluntates exprimit Paulus Apostolus per duas leges in homine repugnantes, sic dicens: Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meę, & captiuãtem me in lege peccati, quę est in membris meis. Prædictus igitur Maro diabolica illusione imprudenter obcęcatus, multos habuit erroris sui sequaces, quos Maronitas appellant, qui per annos ferè quingentos ab ecclesia sancta & consortio fidelium sequestrati, seorsum sacramẽta sua conficiebant. Qui tamen postea reuertẽtes ad cor in præsentia venerabilis Patris Hauerici Antiocheni Patriarchę fidem catholicam profitentes, & errorem prædictum abiurantes, sanctę Romanę ecclesię

Rom. 7. *Mat. 26.* *Ioan. 21* *Rom. 7.*

sequuti

sequuti sunt traditiones. Vndè cum omnes alij orientales Prælati, exceptis dumtaxat Latinis, annulis & mitris pontificalibus non vtãtur, nec baculos pastorales gestent in manibus, nec vsum habeant campanarum, sed percussis baculo vel malleo tabulis populum ad ecclesiam soliti sunt congregare; hi prædicti Maronitę in signum obedientię consuetudines & ritus obseruant Latinorum. Vnde & eorum Patriarcha interfuit generali concilio Lateranensi, sub venerabili Papa Innocẽtio tertio in vrbe Romana sollemniter celebrato. Vtuntur autẽ Chaldæa littera, & vulgari idiomate Saraceno.

De Armenis, siue Armenijs, eorumque in fide erroribus: qui obiter refutantur.

Cap. 79.

POpulus autem Armenorum, qui in Armenia prouincia propè Antiochiam inter Christianos & Saracenos seorsum inhabitat, ab omni Christianorum natione ritus habens singulares & proprias obseruationes, seiunctus est, & diuisus. Habent autem prædicti Armeni propriũ primatem, quem Catholicon appellant, cui cum summo honore & reuerentia omnes à minimo vsque ad maximum tanquam alteri Papę obediunt. Inter hos autẽ & Græcos inexorabiles sunt discordię, & dissensiones implacabiles, & inuicem alij aliorum ritus & instituta detestantur. Habent autem proprium idioma, & proprias litteras, & in vulgari sermone

diuinas ſcripturas pronunciāt, ita quod ſacerdotes, & clerici eorū à laicis in Eccleſijs intelliguntur, ſicut dictū eſt de Grȩcis. Natiuitatem autem Domini ſecūdum carnē, non celebrāt, ſed in diebus Natalis Domini ipſi ieiunāt. Finito autē ieiunio, in die apparitionis Domini, ſimul cū ſollemnitate apparitionis feſtū celebrant baptiſmi Dominici, & eodē die feſtū ſpiritualis dominicȩ natiuitatis aſſerūt ſe celebrare: cum tamē Dominus propriè nō poſsit dici regeneratus ſeu renatus, eo quod in aquis baptiſmi purgatus nō fuerit, qui peccatum originale nō habuit, qui etiam actuale peccatū non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Quadrageſimam verò, quȩ eſt antè Dominicā reſurrectionē, ità arctiſsimè ieiunādo obſeruant, quod non ſolū à carnibus & caſeo, & ouis, & lacte abſtinent; ſed etiā piſces non manducant, oleo nō vtuntur, vinū non potant. ſi tamen ieiuniū dici debeat: nā fructus & legumina quoties placet eis in die, manducant. Vt autem manifeſtius æmulis ſuis, Græcis ſcilicet & Surianis, contradicere videantur, in quibuſdam ſextis ferijs carnes edunt. Aquam autem cum vino in Sacramento ſanguinis Chriſti non ponunt: in quo ritu peruerſo non modicum errare conuincuntur. Nam Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſecundum morem non ſolum Iudæorum, ſed omnium orientalium, qui nunquam puro vino vtuntur, in cœna poſuit menſam, miſcuit vinum, ex vino lymphato Sacramenta conficiens. Vino enim non tēperato in partibus

1.Pet.2.

illis ne-

illis nemo commodè valet vti. Vnde beatus Cyprianus de hac vini cum aqua commixtione, sic ait: Si quis de antecessoribus nostris vel ignoranter, vel simpliciter non obseruauit & tenuit, quod nos Dominus facere exemplo & magisterio docuit, potest simplicitati eiusdem indulgentia Domini venia cōcedi. Nobis non potest ignosci: qui nūc à Domino admoniti & instructi sumus, vt calicē Domini cum vino mixtum, secundum quod Dominus obtulit, offeramus. Ex hoc igitur manifestum est quod Dominus calicem vini mixti in cœna obtulit. Vnde prædicti Armeni in altaris Sacramento nec Dominū imitantur, nec obseruant mysteriū. Aqua enim, quę labilis & fluxibilis est, populū mortalem & fluxibilem designat. Vndè aqua vino cōmiscetur, vt tam Christo, quam sanguini redēptionis nostrę populus sociandus esse designetur. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis. Si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo: nec significatur prędicta coniunctio, cum Sacramentum debeat esse sacrę rei signum. Non igitur debet in calice Domini, aut vinum solū aut aqua sola offerri, quia vtrūque ex latere eius in passione sua legimus profluxisse. *Ioan 19.* Licet autem Armeni summo pontifici, & sanctę Romanę ecclesię obedientiā promiserint, quando scilicet Rex eorum ab Imperatore Romano Henrico, terrā suam recepit, & coronā regiam ab Archiepiscopo Maguntino suscepit; ritus tamne veteres, & consuetas obseruationes mutare noluerunt.

De

De Georgianis, eorumque bellica virtute.

Cap. 80.

EST præterea in regione Orientali quidam alius Christianorum populus bellicosus valdè, & in prælijs strenuus, fortis robore, & potens innumera pugnatorum multitudine: Saracenis valdè formidabilis: Persis & Medis & Assyrijs, in quorum confinio commoratur, & ab infidelibus populis vndique clauditur, frequenter valdè damnosus in expeditionibus extitit. Hi homines Georgiani nuncupantur, eo quod sanctum Georgium, quem in prælijs suis contra gentem incredulam aduocatum habent & patronum, & tanquam signiferum, cum summa reuerentia colunt & adorant, & præ alijs sanctis specialiter honorant. Vtuntur autem Græco idiomate in scripturis diuinis, & Græcorum consuetudines in sacramentis obseruant. Clerici eorum rotundas habent coronas, laici verò quadratas. Quotiescunque Dominicũ sepulchrũ visitaturi peregrè adueniunt, absque tributo aliquo cum erectis vexillis ciuitatem sanctam ingrediuntur. Saraceni enim nullo modo molestare præsumunt, ne fortè cum ad propria reuersi essent, alijs Saracenis sibi vicinis, vicem rependerent. Nobiles autem mulieres eorũ more Amazonũ tanquam milites armis vtuntur in prælijs. Hi valdè indignati sunt comminantes Principi Damasceno Corradino, eo quod absq;

eorum

eorum voluntate muros Hierusalem euertere præsumpsisset, cum populus Latinorum ciuitatem Damiatę obsidebat. Crines autē & barbas nutrientes vnius ferè cubiti longitudine, pileis in capitibus vtuntur.

De Mosarabibus.

ILLi verò Christiani qui in Africa & Hispania inter occidentales Saracenos commorantur, Mosarabes nuncupati, Latinam habēt litteram, & Latino sermone in scripturis vtuntur, & sanctę Romanę ecclesię, sicut alij Latini, cum omni humilitate & deuotione obediunt, ab articulis fidei vel sacramētis in nullo deuiantes. Constituunt autem sacramentum altaris de pane Azymo quemadmodū alij Latini. Sanctam autem Eucharistię formam quidam eorum in septem partes diuidunt; alij verò in nouem, cum tamen Romana ecclesia, & alij eidem subiecti, ipsam Eucharistiam in tres tantum portiones partiātur. Huiusmodi autem partitio cum nō sit de substantia sacramenti, nō variat, vel impedit virtutem sacramenti. *Cap. 81.*

De Essæis, Sadducæis, Samaritis, alijsque Iudæis in varias orbis regiones dispersis.

SVnt alię miserabiles in partibus orientis nationes, Deo odibiles, & hominibus contemptibiles & abiecti, quorum quidam dicuntur Essæi, de genere Iudæorum descenden- *Cap. 82.*

descendentes, quorum quidam vitam post mortem & dogmatizant, & recuperare sperant. Matrimonia autem non contrahunt, vt caueant fœminarum intemperantiam, quas nunquam vni viro fidem credunt seruare. Alij matrimonia contrahunt, & cum prægnantibus non concumbunt, vt ostendant quia non causa voluptatis, sed causa procreandę prolis, vxoribus commiscentur. Animarum autem post mortem, vel supplicia denegant, vel honores. Sed quia his sectis sinistrè incedunt, laborem suum infatuati perdunt. Ex his Assasini præmemorati dicuntur habuisse principium. Vndè adhuc in parte scripturam retinent Iudæorum, ex Hebræo & Chaldæo litteras habentes permixtas. Alij sunt Sadducæi, qui resurrectionem mortuorum non credunt, libros tamen Moysi recipiunt, sed eos non intelligunt. Vndè Dominus in Euangelio redarguit eos dicens: Erratis nescientes scripturas, neque virtutem Dei. Cumque introduxisset hanc authoritatem ex libris Moysi: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, conuincens eos concludit in hunc modum: Non est Deus mortuorum, sed viuorum. Alij sunt Samaritani, litteram habentes Hebræam, sicut Iudæi, Moysi pentateuchum tantum recipiunt, Prophetas autem & alias Iudæorum scripturas non admitttunt. Cum autem Salmanazar Rex Asyriorum decem tribus Israël captiuasset, prędictos Samaritanos loco Iudæorum, vt terras excoleret, in Samariam transmisit. Cum autem ad præ-

Mat. 22.

4. Reg. 17.

Act. 8.

ad prædicationem Apostolorum recepisset Samaria verbum Dei, quidam eorum in errore antiquo remanserunt, quibus Dominus ideo vuluam sterilem, & vbera arentia tradidit, in tantum terram maledictam & reprobam æternis incendijs deputatam ariditate & sterilitate condemnauit, quod vix trecenti eorum vt dicitur in vniuerso mundo superstites reperiuntur. Alij autem ex Iudæis libros Moysi & Prophetas, & totum vetus testamentum ad litteram tantum recipiunt. Contra quos ait Apostolus Paulus: Littera occidit, spiritus autem viuificat. Et Dominus in Euãgelio: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam, id est, intelligentia carnalis. Ex quo patet quod diuina scriptura nihil prodest Iudæis, immo nocet eis, sicut dicit Propheta Dauid: Fiat mensa eorum in laqueum, & in retributionem & in scandalum: Obscuretur oculi eorum ne videant. Mensam eorum diuinam scripturam appellans. Maxima autem pars eorum seorsum habitat, in illis partibus orientis in quibus infra Caspios montes Rex Macedonum Alexander eos fertur inclusisse, qui temporibus Antichristi educendi sunt, & ad terram sanctam reducendi. Inter eosdem montes Caspios & mare, idem Alexander inclusit Gog & Magog, cuius innumerabilis est multitudo quasi arena maris, eo quod carnibus humanis, & crudis immundorum animalium carnibus vescebantur, eorum abominationes detestatus. Alij autem Iudæi de qui-

2. Cor. 3

Ioan. 6.

Psal. 68.

Mat. 27. de quibus patres eorum clamauerunt: Sanguis eius super nos & super filios nostros, per vniuersum ferè mundū, & in omnem ventum dispersi,

Isa. 10. vbique sunt serui, vbique tributarij. fortitudo eorum, vt ait Isaias Propheta, conuersa est in fauillam. Imbelles enim & imbecilles facti sunt quasi mulieres. Vnde singulis lunationibus, vt

Psal. 87 dicitur, fluxum sanguinis patiuntur. Percussit enim eos Deus in posteriora & opprobrium sempiternū dedit illis. Postquam enim fratrem suum verum Abel occiderunt, facti sunt vagi &

Gen. 4. profugi super terram, sicut maledictus Caim, habentes caput tremulum, id est, cor pauidum, die ac nocte timentes, & vitę suę non credentes. A Saracenis autem, inter quos habitant, magis habentur odio & contemptui, quam à Christianis. Cum enim Christianorum Principum detestabilis auaritia eos propter lucra temporalia sustineat, & Christiana mancipia ipsis habere permittat, & immoderato vsurarum fœnore ab ipsis Christianos spoliari concedat, ipsi apud Saracenos proprijs manibus abiectissima & vilia operantes, mancipia & serui sunt paganorum, & extremis conditionibus inter eos commorari permittuntur: nec tamen ab ipsis Saracenis, sicut nec à Christianis trucidantur, truncum siluestrem igni deputatum hiemali, &

Isaia 5. vineam reprobam ad tempus Domino reseruante, eo quod fructū pretiosum in fine mundi, quando reliquię Israël saluabuntur, debeat germinare & facere vuas, quę modo in amaritudine

conuersa,

conuersa, non facit nisi labruscas. Quemadmodum de ipsis ait Propheta Dauid: Dominus ostendit mihi super inimicos meos ne occidas illos nequando obliuiscantur populi mei. Ipsi enim mortis Christi nobis memoriā renouant, & ex scripturis eorum testimonium sumimus de his quę pro nobis operatus est Dominus, quemadmodum dicit Daniel: Occidetur Christus, & non erit populus eius, qui eum est negaturus. Et Dauid Filij alieni inueterati sunt, & claudicauerunt à semitis suis. Nec est aliquis ex Prophetis qui contra ipsos testimonium non perhibeat pro nobis. Adeò tamen excæcatum est cor populi huius palpantis & impingentis in meridie, sicut in tenebris: & aures eius aggrauatę, & clausi oculi eius, quod non intelligit, neque aduertit populus insipiens & durę ceruicis, quam grauiter in morte Christi Dominum contra se exasperauerunt. Cū enim ante Christi passionem idola colendo, & alia abominabilia operādo Dominum multipliciter offendissent, aliquando tradidit eos Dominus in manus inimicorum suorū, vt seruirēt eis, quandoq; decem annis, quandoq; viginti, quandoq; autem quadraginta, sicut in libro Iudicū reperitur. Aliquādo etiā annis septuaginta in captiuitate Babylonica detenti sunt, & postea à Domino liberati. Postquā autem Dominū Iesum occiderūt, licet postea idola coluisse non legātur, iam plusquam annis mille in captiuitate detēti misericordiā à Domino nondum sunt consequuti. Sed quemadmodum

Psal. 68
Dan. 9.
Psal. 17.
Iudic. 4.
Iud. 13.
2. Paral. vlt. & Iere. 25.
Psal. 40.

admodum Christus ad Deum orauit: Tu autem Domine miserere mei; & resuscita me, & retribuam eis: itá à Deo patre obtinuit. & sicut eis longè ante Moyses prædixerat ex persona Domini dicens: Mea est vltio & ego retribuam eis in tempore, vt labatur pes eorum. Et iterum: Occurrent vobis mala in extremo tempore, quando feceritis malum in conspectu Domini, vt irritetis eum per opera manuum vestrarum. Hanc autem vltimam eorũ captiuitatem prædixit Daniel Propheta his verbis: Ciuitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, & finis eius vastitas, & post finem belli, statuta desolatio, & deficiet hostia & sacrificiũ, & in templo erit desolationis abominatio, & vsque ad consummationem & finem perseuerabit desolatio.

Deu 32. Deu. 31. Dan. 9.

Quali hominũ peste caperit terra sancta laborare, & paullatim degenerare.

Cap. 83.

HI verò qui ab initio recuperationis & liberationis terrę sanctę statuta eius plenius agnouerunt, & varias alternasque illius mutationes, decrementa & promotiones diligentius inspexerunt, in veritate affirmant, quod nullum genus hominum, nullaque alia pestis efficacior fuit ad nocendum, quam flagitiosi, & pestiferi homines, scelerati, & impij sacrilegi, fures & raptores, homicidę, paricidę, periuri, adulteri, & proditores, cursarij, seu piratę, ruta-

tę, rutarij, ebriosi, ioculatores, deciorum lusores, mimi, & histriones, apostatę monachi, & moniales, meretrices publicę, & quę relictis maritis suis lenonibus adhæserant, vel qui fugiẽtes vxores proprias, alias superducebant. Huiusmodi monstruosi homines in partibus occidẽtis mare mediterraneũ trãseuntes, & ad terram sanctam confugientes quia cælũ non animũ permutant, innumeris flagitijs & sceleribus ipsam cõmaculantes, tantò audacius consueta mala perpetrabant, quanto à notis & propinquis suis magis remoti, sine verecundia peccabãt, non Dominũ timentes nec hominem reuerentes. Facilitas autem euadendi, & impunitas delinquendi, impietatis eorum habenas relaxabãt, eo quod post facinora perpetrata vel ad Saracenos vicinos Christum abnegantes fugiebant, vel in galeis, & nauibus seipsos recipiẽtes, ad insulas maritimas transmeabant, vel ad regulariũ domos quas passim & vbique reperiebant currentes, perniciosa priuilegiorum libertate impios defendente, impunè euadebant. Quidam autem viri sanguinum & filij mortis in patria sua deprehensi, in iniquitatibus & maleficijs suis mutilationibus membrorum, vel suspẽdio adiudicati, prece vel pretio plerumque obtinebant, vt in terram promissionis sine spe reuertendi perpetuo condemnati exilio, remanerent. Hi autem non pænitentia compuncti, sed violentia coacti terrę sanctę incolę facti, peregrinis hospitia immoderato pretio locantes, modis quibus

 poterant

poterant decipientes incautos, & extraneos homines, & ab eis pecunias negotiationibus indebitis emungentes, miseram vitam de spolijs hospitum suorum sustentabant: Sicarijs & latronibus, alearũ lusoribus, & meretricibus publicis, spe lucri maioris apud se receptacula præparantes. Diuitibus autem & potentibus, vt eorum fautores essent, & eos in prædictis iniquitatibus sustinerent, annuum censum reddebant, ad cumulum impietatis & damnationis vtrorumque. Hi enim qui prostibulorum & deciorum principatum & dominiũ pretio magno acquirebant, à meretricibus & lusoribus maiorem extorquebãt pecuniam. Qui autem contra Dominicum præceptum pretium prostibuli accipiunt, omnium peccatorum & abominationum quę in ipsis fiunt, semetipsos participes constituunt; consentiẽtes enim & facientes par pœna cõstringit. Nonnulli autẽ ex his quos animi vanitas, & inconstantię leuitas impellebant, non tam causa deuotionis loca sancta visitaturi peregrè procedebãt, quam causa curiositatis & nouitatis ad partes sibi incognitas, transmigrabãt. vt mira inexpertis stupẽda, quę de partibus oriẽtis audierãt; nõ sine magno labore probarẽt. Multa enim in partib' illis mirabiliter operatus est Dominus, quę sicut iusti & benè affecti & prudentes homines ad laudẽ Dei cõuertunt & gloriam; quemadmodum beatus Brandanus longo tempore per maria nauigauit, vt videret mirabilia Dei in profundo: ita leues & curiosi

Deu 23.

homines

homines ad vanitatem retorquent, quę Dominus in argumentum potentię suę, & materiam laudis dignatus est operari. Ex quibus pauca de multis præsenti operi dignum duximus de nectenda, diligentibus & studiosis lectoribus forsitan profutura.

De rebus in terra sancta admirabilibus, terræmotibus, tonitribus, imbribus, niuibus.

TErrę motus periculosi, horribiles, & terribiles valdè non solum in regno Hierusalē, sed in partibus adiacētibus frequēter fiunt, & maximè in partibus maritimis ex violētia ventorum, qui de spiramine & impulsione vndarū in locis cauernosis & speluncis terrarum concepti, dum liberam exhalationem aër inclusus & concitatus non habet, terram cum magno impetu & tremore concutiunt: quę si resistere non valeat, rumpitur, & fit hiatus immensus, & quandoque ob hanc causam ciuitates absorptę sunt in abyssum. Quando vero terra non rumpitur, tam vehementi impetu à spiritu procellarum cōcitatur, & impellitur, quod ciuitates cum muris & turribus & alijs ædificijs subitò corruentes, homines improuisos suffocant & opprimunt. Vndè qui sapientes sunt in partibus illis, ignorantes qua hora prædicta tempestas superuentura sit, cum omni diligentia vigilātes, animas suas præparare nō negligunt, nec viuere præsumunt in statu illo, in quo mori non auderent.

Cap. 84.

rent. Et huiusmodi pestifera concussione Tyrensis ciuitas postquam in manus Latinorum deuenit, cum habitatoribus suis ferè penitus est deleta. Cum autem in partibus occidentalibus coruscationes & tonitrua habeāt fieri in æstate; in terra sancta fiunt in hyeme. In æstate enim nunquam vel raro pluit in ea. In hyeme vero licet non adeo frequenter imbribus irrigetur, tribus tamen aut quatuor continuis diebus ac noctibus, postquam fieri incipiunt pluuiarum vehemētes inundationes, quasi particulari quodam diluuio terram totam inebriāt, & submergunt. Niues autem nisi circa montes altitudine nimia præeminentes, cuiusmodi est Libanus, in terra rarissimè reperiuntur. In toto autē æstiuo tempore, & maximè in diebus canicularibus feruentissimis, & in mense Augusti nix frigidissima à monte Libano per duas vel plures dietas defertur, vt vino commixta tanquam glaciem ipsum frigidum reddat. Conseruantur autem prædictę niues sub palea, ne feruore solis seu calore aëris, dissoluantur.

De fontibus, fluuijs, mari rubro, 4. paradisi fluminibus, & varijs fontium aquarumque miraculis.

cap. 85. FOntes autem limpidissimi dulcis aquę, tam in mari quam in terra inueniuntur: quorum vnus, vt dicitur, in partibus Samarię alternis coloribus quater in anno variatur. Viridem scilicet & sanguineū, puluerulentum seu turbidum & limpidū colorem mira & grata vis-

grata vicissitudine inspicientium oculis prętendendo. Fons autem Syloë non singulis & continuis, sed diebus interpolatis ter vel quater in hebdomada dulces aquas ex visceribus suis emittit. At verò iuxtà mõtes Libani, inter duas ciuitates, Archas scilicet & Raphaneam, fluuius quidam cursu velox & aquis plurimum abundans, defluit, quem Sabbaticũ appellãt, eo quod sex diebus in hebdomada nullas ex se penitus exhibẽs aquas, die septimo profert copiosas, ex sicco subito exuberãs, & inundans effectus. In Tyrensi autẽ & Acconensi territorio ex arenulis maris, ex sabulo videlicet & glarea marina; subtili artificio vitrum efficitur purissimum. Mare autem rubrum quod siccis pedibus filij Israël transierunt, in confinio est Ægypti & Arabię, cuius aquę ex terra adiacẽte, quę quasi sanguinei coloris est, rubeę esse videntur: quę tamen eiusdẽ sunt coloris, cuius sunt alterius maris aquę. Est autem quidam fluuius in Perside, qui semper de nocte congelatur, adeo quod homines & animalia per glaciem valeant pertransire, de die autem semper in aquas resoluitur. Quidã autem fluuij in partibus orientis aureas arenas habere dicuntur. Fons pręterea limpidissimus & amœnus, qui in paradiso terrestri in remotis orientis partibus in oriente oritur, tantã ex se copiã producit aquarũ, vt in quatuor flumina diuidantur: quę tamẽ statim sub terra abscõdũtur, & per viscera terrę defluẽtia, quibusdã subterraneis meatibus in alijs remotis regionibus iterũ oriuntur.

Nam Phiſon,qui & Ganges,ex quodam monte Indię ſcaturiens, iterum incipit ſuper terram curſum ſummi oſtendere, apertè defluendo. Gyon,qui & Nilus,non longè à monte Atlante de terra exiens, à terra protinus abſorbetur, ſub qua latenter fluendo mare rubrum pertranſiens in ipſo littore rubri maris incipit iterũ aparere, & Æthiopiam circuiens, in terram Ægypti ſe infundit. Tygris autem & Euphrates quaſi ex eodem fonte in quodã monte maioris Armenię egredientes, ſtatim à ſe inuicem ſeparantur, & mediterraneo mari abſorbentur. Cum autem prædictus fons Paradiſi vniuerſę terrę ſuperficiem in quatuor fluminibus irrigare dicatur, ex varijs tamen terrę qualitatibus quidam fontes frigidas habent aquas, alij calidas & fœtidas ex terra ſulphurea. In Epiro autem eſt fons mirabilis in quo faces accéſę extinguuntur,& extinctę iterum accenduntur.In Æthiopia apud Garamantes fons quidam eſt tam frigidus de die vt non bibatur, tam calidus de nocte vt non tangatur. Eſt fons quidam in partibus orientis, ex cuius aquis ignis Gręcus efficitur quibuſdam alijs admixtis, qui poſtquam vehementer fuerit accenſus, vix aut nunquam poteſt extingui niſi aceto & hominum vrina,& ſabulo. Prædicti autem fontis aquas magno pretio comparant Saraceni. Sunt aquę quædam quę vulneribus medentur: alię quę ſanant ægritudines oculorum, alię quę bibẽtes canoros reddunt. Sunt quidam fontes qui memoriam conferunt, alij qui obli-

uionem

tionem faciunt. Sunt alij qui luxuriā auferunt, alij qui libidinem accēdunt. Sunt alij qui steriles fœcundant, alij verò fœcundas steriles reddunt. Sunt flumina ex quibus bibentes oues nigrescunt, ex alijs autem velut nix albę fiunt. Sunt stagna in quibus nulla res natare potest, sed omnia merguntur: sunt alia in quibus omnia fluitant, nec mergi possunt. Sunt lacus in quibus ter in die aquę amarę sunt, & ter in die dulces fiunt. Sunt quidam fontes calidi, qui oculis medentur, fures autem arguunt. Nam qui sacramento furtum negat, si periurus efficitur, aquis prædictis excæcatur: si autem non fuerit reus, clarius videt quam prius. Hoc autem magis miraculo ascribendū est, quam naturę. Est præterea fons quidam quietus & tranquillus, si autem iuxta ipsum insonent tibię, quasi exultabundus ad sonitum eleuatur, & tanquam miretur vocis dulcedinem extra ripas intumescit.

De Arboribus, & fructibus earum, Herbis, Aromatis.

Cap. 86.

PRæter communes quidem arbores quę in Italia & Alemania & Frácia & in alijs Europę partibus habentur, sunt ibi speciales tá fructiferę, quam steriles. Sunt ibi palmę corticibus asperę, graciles in imo, dilatantur in summo, fructus quos dactylos appellant ex se procreantes: in summitate autem tantam habent

teneritudiuem & saporis suauitatę, quod quasi nuces albę & recentes, prædictarum arborum partes superiores manducantur. Sunt in eadem terra arbores mirabiles, quas propter earum præcellentiam nominăt arbores paradisi, poma oblonga suauissima, & quasi vnctuosa, dulcissimum saporem habentia ferentes: in vno autem globo plusquam centum sese contingentia & compressa inuoluuntur. Folia autem arboris memoratę vnius cubiti habent longitudinem, dimidij cubiti dimensione dilatantur. Sunt ibi alię arbores poma pulcherrima & citrina ex se producentes, in quibus quasi morsus hominis cũ dentibus manifeste apparet, & idcirco poma Adam ab omnibus appellantur. Sunt præterea alię arbores fructus acidos, pontici videlicet saporis, ex se procreantes, quos appellant Limones. Quorum succo in æstate cum carnibus & piscibus libentissimè vtuntur, eo quod sit frigidus & exsiccans palatum, & prouocans appetitum. Sunt ibi præter ficus communes, quædam singulares ficuum species, fructus in ipsis truncis absque ramis & folijs facientes, non inter folia vel ramos superiores, sicut fit in alijs arboribus, sed ipsi trunco adhærentes. Has autem ficus Pharaonis appellant. Sunt insuper cedri libani pulchrę & sublimes valdè, sed steriles. Quædam autem quę dicuntur cedri maritimę paruę sunt, sed admodum fructuosę, facientes ex se fructus pulcherrimos secundũ humani capitis quantitatem, quos citrones seu poma citrina appellant,

triplicem

triplicem in se substantiam & saporem habētia. In prima parte calida, in media tēperata, in vltima vero quę latet intrinsecus, frigida existunt. Hunc autē dicunt esse fructū, dę quo Dominus dicit in Leuitico: Sumetis vobis die primo fructus arboris pulcherrimę. In paruis autem arboribus quædā crescunt alia poma citrina minoris quantitatis frigida, & acidi seu pontici saporis, quę poma Orēges ab indigenis nūcupātur. Cucumeres autē, melones, & cuccurbitę, licet capitibus Asinorū sint maiores, herbis potius quam fructibus assignantur. Sunt ibi præterea arbusta quædā quę semināntur, ex quibus colligūt bōbacem, quē Francigenę cotonē seu cotun appellāt, & est quasi medium inter lanā & linum, ex quo subtilia vestimēta contexuntur. Sericum autem non colligunt ex aliquo semine terrę, neque ex arbustis, vel arboribus, sed ex quorundam vermiū stercoribus siue ex sputo procreātur. Quædam autem species spinarū, quas spareas nominant, priusquam decrescant in rhamnū, optimę sunt ad ad edendū. De quibus dicit Dauid Propheta: Priusquā intelligerēt spinę vestrę rhamnū. Quēadmodū prædictę spinę molles sūt in principio, & delectabiles ad mādųcandū; postea verò durę fiūt & quibusdā aculeis pungūt; ita peccatorū suauitas in aculeū remordētis cōscientię, & pœnę æternę cōuertitur. Sunt insuper in terra canamellę, de quib⁹ Zucchara ex compressione eliquatur. Olim in vniuerso mūdo vinea balsami nō nisi in terra sācta, in loco qui dicitur Hierico, inuenie-

Leui. 23
Psal. 6.

inueniebatur. Procedente autem tempore ab Ægyptijs translata est in campũ ciuitatis Ægyptię, quę Babylonia nũcupatur, & à Christianis sub dominio Saracenorũ detentis excolitur. Dicunt autẽ Ægyptij & experimẽto probauerunt, quod si à Saracenis excolatur, illo anno sterilis permanet, quasi fructũ facere dedignetur. Sunt autem in prædicto cãpo sex fontes, in quorum vno dicunt quod beata virgo Christũ paruulum balneauit. Vndè certum est & probatum quod liquor balsami, quem opobalsamum Physici appellant, translata prædicta vinea seu frutice in alium locum, nunquam potest procreari. Sunt insuper in partibus orientis & maximè in India pretiosę quædam & speciosę & aromaticę arbores, quarum fructus sunt gariophili, nuces muscatę, cassia fistula, caldamomũ, piper album, nigrum quod est rotundũ, & piper oblongum. Dicunt tamen quidã quod omne piper nascitur album, sed quoniam inter arbores piperis multitudo serpentiũ inhabitat, oportet quod comburantur serpentes, & ita ex combustione piper nigrescit. Quando etiam sine adustione colligitur, mittunt illud in clibanum ne in alijs partibus possit seminari, & fructificare, & vt diutius valeat conseruari. Sunt alię arbores quarum radices sunt Zingiber, Galanga & Zedoaria, quę vulgariter Citouart appellatur. Dicunt tamen quidam quod sunt radices orientaliũ herbarum. Mandragora autem radix est cuiusdam herbę, quę formam habere videtur humanam. Est autem quæ-

Caryophylla.

tem quædam mandragora masculina, quædam fœminina. Alię autem sunt arbores, quarũ rami sunt liquiritia, caßia lignea, lignum aloes. nemo tamen huius arboris potuit deprehendere originem: rami autem eius in flumine Babylonico reperiuntur: impulsione enim ventorum, aut temporis vetustate de montibus cadentes in fluuiũ, cum retibus capiuntur. Dicunt autem quidam quod de paradiso terrestri per flunium huiusmodi lignum aloes deferatur. Aliarum autem orientalium arborum cortex est cinnamomum. Mastix autem flos est nucis muscatę, vel, vt dicunt alij, cortex illius. Cyminum autem semen est non arboris sed herbę.

De Gummi, fruticibus, Iunipero, Arboribus & montibus, cannis, & vitibus India: de herba Sardoa, de Seribus de arboribus fatidicis, de paradiso.

GVmmi autem ex arboribus seu arbustis defluentia sunt opobalsamum, myrrha, tragacanthum, mastix, thus, terebinthina. Ambra verò non pertinet ad arbores vel herbas, sed est sperma ceti, & est aromaticum valdè & confortatiuum. Similiter muscus suauissimi odoris, licet inter species aromaticas nominetur, est tamen vt dicunt stercus, seu struma

Cap. 87.

ſtruma inguinis cuiuſdam orientalis animalis, quod muquiliet dicitur. Vndè in latrinis & inter ſtercora, odorem amiſſum recuperat. Aliam quandam herbam, quam dictamum appellant, feræ ſagittis vulneratę diligenter quærunt, & inuentam manducant, quę tantę virtutis eſt, vt ſagittas de corporibus earum eijciat. Quercus mambre ſub qua habitauit Abraham, vſque ad tempora Conſtantini Imperatoris permanſit. In partibus enim illis arbores tempore longiſsimo perdurant. Vndè cedrum & ebenum imputribiles æſtimant. Iuniperus autem adeo conſeruat ignem, quod prunę cineribus eius opertę vſque ad annũ nõ extinguuntur. In India autem quædam ſunt inſulę in quibus arbores omni tẽpore vireſcunt: Habẽt autem in vno anno duas hyemes & duas æſtates. In eiſdem etiam partibus montes aurei ſunt, quos dracones & gryphes cuſtodiunt. In Sardinia autẽ eſt herba quædam ſimilis apiaſtro, quę comedentibus rictus contrahit, & quaſi ridentes interimit. Sunt prętereà in partibus Indię cannę fluuiales quaſi pinus, habẽtes altitudinem ſexaginta pedum, ex quibus naues & domus conſtituuntur. Quædam etiam arbores ſunt apud Seres folia tanquam lanam ex ſe procreantes, ex quibus veſtes ſubtiles contexuntur. Alię autẽ fructus odoriferos ferentes, cum ſole oriuntur, & cum ſole occidentes, ſub terra abſconduntur. Alię etiam centum pedibus in altum extolluntur, ſimiles lauris, & oliuis, quaſi opobalſamum & thus

ex ſe

ex se procreantes. Aliȩ etiam ferentes nuces hominum capitibus maiores, in quibus serpentes multi sunt, & simiarum maxima multitudo. Vites etiam in partibus illis tantȩ magnitudinis botros seu racemos producunt, quod plures homines in vecte vix vnum possent sustinere. De arboribus autem quas in extremis Indiȩ partibus magnus Alexander inuenit, quȩ ipsum in Babylonia veneno moriturum prædixerunt, licet diuino imperio asina Balaam loquuta fuerit, credimus tamen quod in ipsis dæmones sint loquuti; mirabile tamen videtur quod cogitationibus Alexandri respondebant, & futura tanto tempore priusquam contigissent, præscire potuerint. Illas autem preciosissimas medicinales, & aromaticas arbores, quas Dominus in extremis & excelsis & temperatissimis Orientis partibus ab initio plantauit in horto voluptatis, præsenti opusculo tanquam ignotas inserere non valemus. Magnum enim chaos positum est inter exilium nostrum, & prædictum voluptatis paradisum. Magnus enim tractus terrarum interiacens, innumerique serpentes locum nobis inaccessibilem reddiderunt, præsertim cum vsque ad cælum muro igneo clausus esse dicatur, & angelus Domini non solum hominibus sed etiam malignis spiritibus inhibeat. De præfatis autem arboribus paradisi, duas ex scripturis diuinis aliquatenus cognoscimus, quarum vna dicitur arbor scientiȩ boni & mali, de cuius

Nu. 22.

Gen. 2.

cuius fructu vetito in detrimentum posteritatis suę, primi parentes comederunt. Altera lignum vitę nuncupatur, de cuius fructu qui manducaret in eodem statu semper immortalis permaneret.

De feris, Leone, Lanzani, canibus siluestribus, pantheris, Elephantis, rhinocerotibus & monocerotibus, Lynce, Tigri, Castore, Vrsis, Camelis, & alijs monstris.

Cap. 88. IN terra promissionis, & in alijs partibus orientis quædam sunt animalia, quę in alijs partibus mundi non habentur. Sunt ibi Leones in pectore & pedibus anterioribus, & in cauda virtutem magnam habentes, quorum fetus vsque ad tertium diem, in quo ad rugitum parentum quasi de morte excitantur, aliquo sensu non vtuntur. Dormit autem Leo apertis oculis, & cauda sua delet vestigia pedum suorum, ne à venatoribus percipiantur. Hominibus, nisi prouocatus ad iram, non nocet, parcit supplicibus, inuadentes ipsum inuadit, magistrum suum metuit quãdo catulus ante ipsum verberatur. Est ibi sæuissimũ quoddam animal, quod Lanzani nuncupatur; à cuius crudelitate nulla bestia potest esse tuta: nam, vt dicunt, ipsum Leonẽ terret. Sunt ibi papiones quos canes siluestres appellant, Lupis acriores, continuis clamoribus de nocte vlulãtes. Leæna primo

primo partu quinque fetus emittit, deinde per singulos partus numerum minuens postquam ad vnum peruenit sterilis efficitur. Sunt ibi pulcherrima animalia quę Pantherę nominantur, ex albo & nigro minutis orbiculis superpictę, quarum odore cætera animalia mirabiliter affecta eas sequuntur. Postquam enim diuersis venationibus pastę & satiatę fuerint, tribus diebus & noctibus continuè dormiunt in speluncis suis. Euigilantes autem & rugitum proferentes tantę suauitatis odorem de gutture suo emittunt, qui cuncta pretiosa aromata vincit, quod omnes bestias, exceptis serpentibus, qui bono odore necantur, dulcedine spiraminis ad se trahunt. Hę autem non nisi semel pariunt: nam fetus earum postquam partui propinqui sunt non expectantes debiti temporis horam matricem vnguibus lacerãtes ipsam semini retinendo prorsus reddunt inutilem. Sunt ibi pręterea Elephantes robusti viribus & corpore magni velut montes, sunt bellicosi & audaces, & maxmè quando eis sanguis ostenditur ad prælium amplius animantur, cum quibus Persę & Indi pugnare solent, turres ligneas cum hominibus armatis super eorum dorsa ponentes. Habent autem rostra maxima prominentia quasi ampla intestina, quę appellant proboscides, cum quibus homines capiunt, deuorant & trãsglutiunt. Magnus autem Alexãder pugnaturus aduersus Indos æreas statuas prunis ardentibus adimpleri præcepit: putantes autem Elephantes statuas

illas esse homines protendentes labia comburebantur, & statim tam homines quam hominum ærea simulacra fugere cœperunt, neminem audentes cõtingere. Alia vice grunnitu & stridore porcorum cum sonitu buccinarum multos superauit elephantes, eo quod talibus stridoribus assueti non erant. Incedunt autem gregatim sese inuicem diligentes, & concorditer ambulantes, motibus quibus possunt sibi applaudunt, alter alterum quasi salutando & se inuicem coadiuuantes. Frigidę naturę sunt, vndè & ebur quod de ossibus eorum fit, frigidum est, & candidum. Nam si ebur panno supponatur igne superposito, pannus non comburitur, sed naturali eboris frigiditate, vt dicunt, extinguitur ignis. Tantum semel gignunt, fœtus suos in vtero gestant annis duobus, viuunt autem annis trecentis, mures timent & fugiunt: dracones autem maximè formidant; nam ab ipsis implicati & innodati prosternuntur, & necantur. Vndè in insulis postquam pepererint, fœtus suos reponunt propter dracones. pariunt autem in aquis, nam si fœtus in terra caderet surgere non valeret. habent enim ossa solida sine iuncturis: vndè crura & tibias flectere nequeunt. Quando autem quiescere volunt, arboribus inclinantur & incumbunt. Venatores autem arbores secant, & quibusdam obicibus, ne penitus corruant, fulcientes, in insidijs latent, donec reuertens Elephas cum arbore cui innititur cadat, & resurgere non valeat. Ad barritum autem & gemi-

& gemitum illius plerumque concurrunt alij elephantes. cumque se incuruare & socium suum erigere nequeunt, gemunt pariter & barriunt, & quasi compatientes cum lugente lugent. Paruuli autem elephantes prout valent sese supponentes, ipsum aliquando subleuantes erigunt, & ita de manu venatorum liberatur. Per fumum autem, qui fit ex inguine & pilis elephantis, quælibet animalia venenata fugantur. Sunt ibi vnicornes quos Græci Rhinocerotes appellant, habentes in media fronte cornu robustissimum longitudine quatuor pedum. Hoc cornu quodcunque animal ventilant, perforant etiam ipsum elephãtem & in vertice percutiendo deijciunt & occidunt. Quãdo autem à venatoribus capiuntur, ex sola indignatione animal superbum moritur. Nulla tamen venantium fortitudine capi possunt, sed virgo pulchra & ornata ante eorum oculos proponitur, quę aperit eis sinum suum, & statim omni deposita feritate in puellę gremio suscipiũtur, & ibidem quiescentes sõporati capiuntur. Monoceros autem alia est bestia, quasi monstrum quoddam atrocissimũ mugitu horrido, caput habẽs quasi cerui, corpus velut equi, caudam ad modum porci, pedes autem elephãtinos, vnó cornu acutissimo in medio frontis armatur, captũ potest perimi, sed nequaquam domari. Sunt ibi lynces quę ita perspicaces habent oculos, quod solida corpora subtilitate visus penetrare dicuntur. Qui autem huius animalis naturam plenius

fort. Monocerotes.

Rhinoceros.

cognouerunt, eius vrinam in lapidis pretiosi naturam, qui Lyncurius appellatur, conuerti dicunt. Vndè inuidia quadã naturali liquorem emissum arenis, in quantũ possunt, abscõdunt, ne in vsus humanos, talis vrinę egestio conuertatur. Sunt ibi tygres, quibus Hyrcanorũ regio maximè abundat, fuluis colorum maculis in superficie nitentes, veloces supra modum vt volare videantur, quando cursu agitantur. Sunt autem ferocissimę & incomparabili rabie sæuientes, præcipuè quando raptis catulis insequuntur venatores, qui vix euadere possent, nisi clipeos vitreos in ipso itinere proijcerent, in quibus quasi in speculis tigres figuram suam intuentes, & fœtus suos reperisse putantes sistunt, amplexantes & deosculantes ipsum vitrum & tandem pedibus confringentes, nihil reperiunt, & interim venatores fugiendo euadunt. Castor autem animal est talis naturę, vt dicitur, quod cum ipsum venatores sequuntur, seipsum dentibus suis castrando, genitalia proijcit. Sunt enim medicaminibus apta, & propter hæc se à venatoribus æstimat infestari, & eis proiectis liberari. Et quoniam non potest diu subsistere, nisi caudam in aquis teneat, ædificat domum suam super aquas, faciens in ea mansiones diuersas, vt cum aquis crescẽtibus in superioribus ascendat, & cum decrescentibus ad inferiorem mansionem descendat. Sunt ibi præterea vrsi maximi, quorum virtus maxima in brachijs est & in lumbis. Caput autem habent inualidum & debile.

& debile. Et quia vrsa ante fœtus perfectionem immaturam prolem parere festinat, carnem quam ex se producit lambit, & fœtum formando, producit in membra. Sunt equę in Cappadocia quę à vento concipiunt, sed fœtus earum non nisi triennio viuere possunt. Sunt autem equi qui nullum sessorem præter proprios Dominos admittere volunt, quibus mortuis dolēt supra modum, & lachrymantur & manducare renuentes fame & inedia moriuntur. Camelus animal est oneriferum, deforme valde, adeo quod equis, & quibusdam animalibus timorem incutiat. Habet autem strumam in dorso, collum longum, & crura prolixa, horribiliter stridet, hordeum citò transglutiens reseruat vt rursus ruminando tota nocte manducet. Est autem animal pigrum, & lento gradu incedens. Quidam tamen sunt cameli, quos cursarios appellāt, seu dromedarios, qui plures dietas vno die perficiunt, & velociter currunt. Est ibi præterea quoddam animal monstruosum, manticora, habens hominis faciem, corpus Leonis, caudam scorpionis, triplicem in dentibus ordinem habens, colore rubea, oculis glauca, habēs sibilum quasi serpentis, ita sonorum, quod modulos imitatur fistularum, carnes humanas ad edendum auidissimè affectans, ita velox cursu, sicut auis volatu. Est ibi alia bestia Cencrocota, quę velocitate præcedit bestias vniuersas, habens corpus asini, clunes cerui, pectus & crura Leonis, vastum oris hiatum, vsque ad aures: loco

autem dentiũ os habet solidum, vocem autem hominis imitatur. Est ibi alia bestia quę dicitur eale, cuius corpus equi, maxilla apri, cauda elephantis, nigro colore horrens, in aqua & in terra æqualiter potẽs, habens cornua maxima, quorũ vno pugnans, aliud post terga reflectit, quo obtuso, reliquum ad pugnam dirigit. Hyæna bestia est sæuissima & dolosa valdè, carnibus humanis vescitur, ex sepulchris mortuorum effodiendo extrahit cadauera, pabula pastorum insequitur, vt auditu assiduo voces humanas imitari possit, quibus vocibus homines nocte accitos deuorat & perimit. Vomitus quoque humanos & singultus simulans, canes concurrentes dilaniat, qui postquam eius vmbram attigerint, latratum prorsus amittunt. Dicitur autem quod quodcunque animal lustrauerit, mouere se non possit. In oculis eius lapis pretiosus reperitur, qui Hyæna vocatur. Onocentaurus autem animal est, vt dicitur, monstruosum, natura biforme, habens caput velut asini, corpus autem quasi hominis. Parandri verò species multiformis dicitur esse: est enim boum magnitudine, ramosis cornibus, ceruino capite, vrsino colore, & pilis villosis & condensis. Hunc affirmant habitum & colorem metu variare, ita quod cum in aliquo delitescit loco siue saxo albo, siue fruteris virentibus, ad eorũ similitudinem permutatur. Crocodilus animal est quadrupes quod in terra nascitur: In fluminibus tamen sicut in terra inhabitat, nec minorem habet po-

quid si, Elant?

bet potentiam in aqua, quam in terris. Per diem autem humi frequentius acquiescit, nocte verò in aquis: habet autem oua velut anserum, quę in terra profert. In fluuio autem Nili plusquam alibi inueniuntur crocodili. Reponunt autē oua sua vbi fluuius exuberans non possit attingere. In flumine autem Cæsareę Palæstinę similiter habitant: Deuorant autem tam homines quam animalia: plerumque ad viginti cubitos longitudinis excrescunt, linguis carent, maxillas superiores mouent, morsus habent horribiles & tenaces, vnguium immanitate armati sunt, maxima pellis firmitate quasi clipeo muniuntur. Horum carnem Saraceni manducant. Hippopotamus similiter in terra nascitur: in aquis sicut in terra similiter potēs est, & inhabitat. Est autem plerumque maior elephantibus, habens rostrum resupinū, vngulas bifidas, caudā tortuosam, dentes pruriginеos, dorso & hinnitu similis equo. Noctibus autem segetes depascit, ad quas pergit quasi retrogrediens, vt fallente vestigio reuertenti nullę insidię præparentur. In partibus autem Indię præcipuè reperiuntur. Est autem in Babylonia quædam alia bestia, quam Chimæram appellant, alta in anteriori parte, submissa autem in posteriori. Hāc autem in magnis sollemnitatibus pallio operiētes pretioso, Domino suo, vt ipsi honorificè & magnificè seruiant, præsentant Saraceni. Sunt præterea quidam fului tauri in partibus orientis, condensis & asperis setis, horridi, grandi capite, oris

fort. ferruginеos.

rictu ab aure vſque ad aurem patente, omnia ſpicula duro & impenetrabili tergo repellunt, cornua autem ad pugnam viciſsim deponunt. Ibi etiam boues ſunt tricornes, pedes equinos habentes. Myrmicoleon autē, ſeu formicoleon, quod idem eſt: modicum eſt animal, alijs animalibus eſt velut formica: Formicę autem ſunt quaſi Leo. Abſconditur enim in puluere, inſidiando formicę frumentum portanti, quam ex improuiſo perimit, & frumentum conſumit. Leonthophonos Græcè dicitur quoddā animal paruum, quod capiunt venatores & exurunt, cuius cineres ſuper carnes conſpergunt, ex quibus carnibus Leones comedentes illicò moriuntur. Vndè Leones huiuſmodi beſtiam naturali quodam odio perſequuntur, quam captam vnguibus ſtatim dilaniant, ex ea verò guſtare non audent. Sunt ibi porci magnę & mirę magnitudinis, habentes dentes cubiti vnius. Quædam etiā alię beſtię nigrę & horribiles capitibus ſimiles equis, elephantibus fortiores, tria cornua in frontibus habentes. Mures etiā vulpibus maiores, morſu animantia perimētes, homines autem licet mordeant, parum tamen eos morſibus moleſtāt. Alię etiam beſtię ariete maiores, facie hircina, collo velut aſelli crinito, vngulis bifidis & cauda vitulina. Sunt inſuper alię quædam beſtię ſimiles Hippopotamis, pectore velut crocodilus, ſetas quaſi porci in dorſis habentes, dentibus ad bellum fortiſsimis, tardę in inceſſu ſicut teſtudo, quę non lanceis, vel ſagittis penetrari

penetrari possunt, sed malleis ferreis ab his qui contra ipsas præliantur, conteruntur. Sunt aliȩ bestiȩ pedes bifidos velut porcus habentes, cum vngulis trium pedum magnitudine, caput porcinum, caudam verò habētes Leoninam. Quædam autem ferȩ in eisdem partibus ossa quasi serrata, acuta valdè velut gladium habent in capite, cum quibus milites armatos cum clipeis transfodientes interficiunt. Sunt præterea Cynocephali, ceruicem equinam cum immensis corporibus habentes, flammis, quas ex ore aspirant, homines perimentes.

De Serpentibus, Dracone, Basilisco.

IN prædictis autē partibus orientis maxima, & varia procreatur serpentium multitudo. Sunt autem serpētes natura frigidi, vndè parum vel nihil nocēt, nisi postquam incaluerint. Nocte autem minus lædunt, quam die, eo quod nocturno rore frigescunt. Hyemali autem frigore in nodos torquentur, æstate autem resoluuntur. Qui autem veneno inficitur, primitus obrigescit; postquam verò calefactum fuerit venenum, hominem ariditatē interficit. Dicunt autem quod nocere non possit, nisi hominis sanguinē contigerit. Hominem autem nudum fugit vt dicitur, nec ipsum audet molestare; caput autem abscondens totum corpus obijcit ferienti: nam si caput eius euaserit, nihilominus viuit amisso corpore. Ingressurus

Cap. 89.

 autem

autem aquas venena deponit: Postquam autem ab aquis exierit, eadem resumit. quod si forte casu quolibet amissa non inuenit, terrę frequenter caput allidens, moritur prę dolore. Viuit autem serpens longo tempore: nam postquam senuerit, ieiunando carnes proprias consumit, donec cute prę macie laxata per foramen petrę transit, vbi pellem veterem deponendo iuuentutem recuperans, renouatur. Odorem autem bonum fugit, quo plerumque necatus moritur. De medullis autem hominum quandoque serpens procreatur. Inter omnes serpentes & supra omnia terrę animantia maximus est draco, qui abstractus à spelunca sua quandoque super aërem fertur, ipsum concitando, & vehementer impellendo. Est autem cristatus, ore paruo & strictis arteriarũ fistulis, quibus spiritũ attrahit, & linguam exerit, dẽtibus autem non nocet. Cauda autem si quem ligauerit, occidit, à quo nec elephas tutus est corporis sui magnitudine. Aurã autem spirãdo inficiẽs flatu pestifero mortem ingerit: pedibus autẽ carens pectore & vẽtre serpit. De cerebro autẽ eius lapis pretiosus dracõtias exciditur. Sicut Leo rex est animaliũ, ita basiliscus rex dicitur esse serpentiũ. Vndè idẽ est basiliscus Græcè, quod regulus Latinè. Timent eum & fugiunt omnes serpẽtes, eo quod solo afflatu necat illos: homines autem visu venenato interficit. Ab eius etiam aspectu nulla auis illæsa pertransit. Est autem longitudine semipedalis, albis maculis lineatus: terram per

quam

quam transit polluit, & exurit, extinguit herbas, arbores inficit, & corrumpit. Quidquid morsu eius occiditur, nec fera, nec alite depascitur. Ædes autem in quibus aliqua corporis eius particula reseruatur, nec serpentes ingrediuntur, nec aues fædant, nec intexunt araneę. A mustelis tamen basiliscus vincitur, quas homines cauernis eius inferunt, quibus visis fugit serpens, illę persequuntur & occidunt. In partibus autem Hierico circa solitudines Iordanis, quidam serpens inuenitur qui Tyr nominatur, ex cuius carnibus cum quibusdam, quę illis admiscentur, fit confectio quædam quasi electuarium, quę dicitur tyriaca, omne venenum in corpore humano superans & extinguens. Cum autem contra omne aliud venenum valeat, contra prædicti tiri venenum nihil prodest. Salamandra Græcè dicitur, stellio Latinè: nominatur etiam, vt dicunt, chamæleon. Est autem quadrupes habens faciem quasi lacertę, caudam prolixam & tortuosam, vngues subtili aduncitate hamatos, corpus asperum, cutem qualis est in crocodilis. Profert autem ex cute quasi quandam lanam, de qua Zonę contextę comburi non possunt igni. Prædictum enim animal viuit in igne, & non solum non vritur, sed plerumque incendium extinguit. Est autem pigrũ incessu, victorẽ suum interfectũ perimit: nã si vel ales modicũ ex eo comederit illicò moritur. Inter õnia venenata animalia maximam habet nocẽdi virtutẽ. cętera enim singulos
perimunt,

perimunt, hæc plurimos pariter interimit. Nam si arbori irrepserit, poma omnia adeo inficit veneno, quod quicunque ex eis comederint moriuntur. Si autem in puteum ceciderit, vis veneni eius omnes potantes interimit. Vipera serpens est sic dicta, eo quod vi pariat, cuius natura ea esse traditur, vt pater in cōceptione moriatur, mater vero in partu necetur. Voluptate enim libidinis quasi in insaniam versa, caput maris ore receptum, præscindit: cuius cum ad partum venter intumuerit, catuli non expectantes maturam naturę solutionem, corrosis eius lateribus, cum matris interitu vi erumpunt. Aspis quorundam verborum virtute incātatur, ne veneno noceat. Ipsa verò quando percipit incantantes, vnam aurem terrę affigit, alteram cauda obturat, vt non audiat vocem venefici incantantis sapienter. Saura serpens est, qui quando senescit, oculi eius cæcantur, ipse verò ingreditur foramen parietis respicientis ad ortum solis, & oculos contra solem intendit, & sic lumen recuperat. Hypnapis vero genus est aspidis somno quos mordet interimens. Veneno enim somnū immittit, & quos mordet, dormiendo perimit. Scytalis tanta præfulget tergi varietate, vt notarum genera videntes retardet. Est autē tanti feruoris, vt hyeme pellem deponat. Huius morsu siquis tangitur, velut ardore igneo consumitur. Amphisbæna serpens est, duo habens capita, vnum in loco suo, alterum in cauda; vtroque autē capite currit. Seps

Psal. 57.

exiguus

exiguus serpens est, qui simul carnem & ossa veneno consumit. Serpentes dicti tarentę, modicę sunt quantitatis: Illi autem, quos pungunt, vehementer angustantur, & nisi theriaca eis subueniatur, quandoque anxietate moriuntur. Cerastes serpens est habens in capite cornua: abscondit totum corpus in puluere, cornua sola volucribus ostendens. Postquam autem super eam aues insederint eas intermit. Hæmorrhois serpens est morsu sanguinem eliciens, & dissolutis venarum meatibus, totum cruorem extrahens, mortem ingerit. Contra tria genera serpentum, qui filios Israël in deserto perimebāt, erectus est serpens æneus in palo. Hi fuisse dicuntur dipsades, situlę, & Scorpiones. Dipsas adeò subtilis est, quod quasi inuisibiliter percutiens, cum calcatur, non videtur. Inducens autem timorem & inflationem homines perimit. Situla quos inficit, siti perimit. Scorpio blandum & quasi virgineum dicitur habere vultum, sed aculeum habet in cauda venenosa. Sunt in India serpentes tam vasti, vt ceruos deuorare dicantur, & ipsum Oceanum transnatare. Sunt alij serpentes piper album comedentes, lapides pretiosos in capitibus habentes: Singulis autem annis inter se præliantes, sese mutuò ex magna parte interficiunt. Habēt autem quidam serpentes cornua velut arietes, quibus homines ventilando percutiunt.

Nu. 21.

De Auibus quibusdam & piscibus raris.

Cap. 90.

SVnt præterea in partibus orientis aues mirabiles, quę nusquam alibi reperiuntur. Est ibi phœnix auis singularis & pulcherrima, magna corpore, plumis autem, vnguibus, & oculis decora. Dicitur autem quod in capite cristam habent velut pauo. Collum eius aureo colore refulget: roseas habet pennas, in posterioribus purpureas: caudam habet cerulei coloris: Viuit autem multis annis. Dum autem se viderit senuisse, petit locum præeminentem valdè & amœnum, in cuius medio fons est magnus vbertate profluus, & serenitate præclarus, in cuius margine arbor est nobilis & sublimis valdè. In huius vertice de varijs aromaticis speciebus nidum seu sepulchrum sibi construit. Ex calore autem solis plausu alarum seipsam accendens, de cineribus suis innouata resurgit. Psittacus auis est Indię, colore viridi, torque aureo, grandi lingua, vnde & articulata profert verba, ita vt si eam non videas hominem loqui putes. Homines autem salutat dicens: Aue vel χαῖρε. Primo & secundo anno citius discit, & tenacius verba retinet: paulo senior indocilis est & cito obliuiscitur. Nobiliores quinos habent in pedibus digitos, cæteri autem ternos. Ibi auis est niliaca, semetipsam purgat rostro, aquam in posteriora fundens. Ore autem parit pullos, serpentum

pentum populatur oua, gratissimamam nidis suis ex his escam deportans. Pellicanus dicitur pellem canam habens. Hæc auis fertur occidere pullos suos: eosque per triduum lugens seipsam nostro proprio vulnerat, & sic pullos occisos proprij sanguinis aspersione viuificat. Diomediç Latinè dicuntur aues, quas Græci Herodios appellant. Si Græcus ad eas accesserit, ipsis vt dicunt blandiuntur: alias autem nationes morsibus impugnant. Sunt autem magnitudine cygnorum, colore niueo, duris & ingentibus rostris. quando autem lachrymosis vocibus dolent, vel sui mutationem; vel Regis interitum prænunciando significant. Gryphes aues sunt ferocissimç vltra omnem rabiem sæuientes: sunt autem corpore magnç, & adeo fortes, quod armatos homines præliando superant & occidunt. Onocrotalus auis quç multas simul in ventre recondit escas, postea verò extrahit & manducat. Sirenes licet in parte superiori virginibus assimulantur, partes tamen inferiores auis speciem prætendunt. Vndè inter aues marinas eas deputant, licet sint monstruosç. In partibus autem Indiç sunt vespertiliones columbis maiores, habentes quasi hominum dentes, homines autem in faciem percutiunt, nares & aures & alia membra eis amputantes. In eisdem autem partibus sunt aliç volucres magnç velut vultures, rubei coloris, pedibus & rostris nigris. Hominibus autem non nocent, sed tantummodo pisces,

pisces, quos de fluminibus extrahunt, deuorãt. In Ægypto autem ex ouis gallinarũ in clibano calefactis absque matrũ cubatu, pulli procreantur: Vndè quot oua habent; tot pullos eodem die prædicto artificio, si placet, habere possunt. Sunt præterea columbę, quę nnntiorum fungentes officio, litteras dominorum sub alis deportãt, hora, tempore modico, multa terrarum spatia transeuntes. Sunt autem valdè vtiles, maximè quãdo per terras inimicorum alij nuntij transire non audent. De his autem auibus, quas Alexander vidit in Perside, quę si in faciem ægrotantium inspicerent, conualescebant, si autem respicere noluissent, absque dubio moriebantur: & de his similiter quas sanctus Brandanus vidit in quadam excelsa & pulcherrima arbore, quarum vna respondit ei quod essent spiritus pœnitentiam suam in corporibus volucrum ibidem facientes, vtrum verum sit aut posibile, prudenti lectori iudicandum relinquimus. In flumine Gange sunt anguillę longitudine triginta pedum, in quo etiam quidam vermes sunt, qui instar cancri bina habent brachia longitudine sex cubitorum, quibus Elephantes corripiunt, & vndis immergunt. Indicum etiam mare gignit testudines, de quarum testis capacia hospitia sibi faciũt homines. Sunt autem cancri in mari occidentali qui homines apprehendunt, & submergunt, habent autem terga dura velut Crocodoli. Sunt ibi pisces ex quorum pellibus homines ampla & pulchra sibi

faciunt

faciunt indumenta. In fundo autem Oceani quidam sunt pisces cum animantibus terrestribus similitudinem habentes: quorum quidam pedibus ambulantes, fructus arborum in imo maris nascentium, manducant. Echinus piscis est semepidalis tãtę virtutis vt nauim adherẽdo retineat: Ruant venti, sæuiant procellę, tollantur fluctus; nauis tamen quasi radicata immobilis stat, nec procedere potest, pisciculo non tam eam detinente, quam ei adherente. Murænę fæminini sexus tantum esse dicuntur, & à serpente concipi. Vndè à piscatoribus tanquam à serpente sibilo euocantur. Fustibus & malleis cum difficultate interimuntur: capite percusso vix interimi possunt, cauda statim necantur. In quibusdam conchis marinis lapides pretiosi inueniuntur: dicunt enim quod nocturno tempore littus adeunt, & rore cœlesti margarita concipiunt. Decrescente Luna vacuantur, crescente iterum implentur. Ostrea autem species sunt concharum seu cochlearum, quarum carnibus cancri miro ingenio viuunt. quia enim testas earum aperire non valent; explorant in insidijs, quando claustra aperiunt, & latenter inijcientes lapillum, impedita conclusione, carnes earum corrodunt. Delphini pisces sunt, qui tempestate imminente in superficie vndarum apparentes ludunt. Cete autem omnium piscium maximum est: habet autem strictos oris meatus, vndè nõ nisi paruos pisciculos deglutit, quos odorifero oris anhelitu

Echeneis.

Cetus.

N euocans

euocans & ad se trahens in ventrem suum mittit. Cum autē tempestas oritur in mari attollit se fluctus. Quidam autem ceti ita magni sunt, quod insulę vel montes vidētur, quibus vrgente tempestate nautę naues religantes dum credunt se super solidam terram manere, ignes accendunt, quos bellua sentiens, tam naues quam nautas secum trahit in profundum.

De lapidibus pretiosis.

Cap. 91. SVnt præterea in partibus orientis lapides pretiosi admirabilis virtutis & incredibilis inexpertis. Adamas in vltima India reperitur, lucidi coloris & ferruginei: quantitatem nuclei nucis auellanę non excedit, duritia sua omnibus metallis resistit, hircino tamen sanguine recenti & calido rumpitur: igne non calescit, ferrum occulta quadam natura ad se trahit. Acus ferrea postquam adamantem contigerit ad stellam septemtrionalem quę velut axis firmamenti, alijs vergentibus, non mouetur, semper conuertitur. vnde valdè necessarius est nauigantibus in mari. Iuxta magnetem positus non sinit eum rapere ferrum. Quod si magnes ferrum traxerit, accedente adamant[e] ferrum rapit, auferendo prædam magneti. Dicitur autem quod fugat venena, artibus maleficis resistit, noctis fantasmata & somnia vana repellit: Insanis autem multum prodest contactus adamantis. Magnes

Lege accedens adamas.

similiter

similiter lapis est Indicus, ferruginei coloris, adeò apprehendens ferrum vt cathenam faciat annulorum: In magicis præstigijs vtuntur eo magi. Valet contra Hydropisin & contra ignis adustiones. Est ibi smaragdus coloris viridissimi, cuius corpus cum planum & extensum fuerit, velut speculum imaginem reddit: oculos autem intuentium recreat & confortat. Valet contra emitreum & caducum morbum: Prodest etiam ad motus libidinis compescendos. Eius viror intenditur si vino ablutus fuerit, & oleo oliuarum perunctus. Est ibi carbunculus, qui & anthrax Græcè dicitur, & vulgariter ruby, eo quod rubei sit coloris, lucens in luce & tenebris plusquam ignitus carbo, flammas ad oculos vibrans & effundens velut ignem. Est ibi Sapphyrus sereno cœlo colore similis, nunquam tamen quantumcumque purus sit imaginem speculi in se ostendit: Dicitur autem vegetare & confortare membra gestantium ipsum & tumores sedare. Sudorem restringit, ardorem refrigerat interiorem, vlcera sanat, ex oculis sordes, & ex fronte tollit dolores, morbis linguę medetur. Hac gemma in maleficijs suis vtuntur necromantici. Est ibi Topazius aurei coloris & imaginem intuentium transuersam repræsentans. Est autem frigidę naturę & valet contra luxuriam: vndas bullientes compescit: prodest autem hæmorrhoidibus. Est ibi lapis viridis & translucentis coloris.

Leg. bemitriteum.

Inueniuntur tamen aliorum colorum quinon adeo sunt pretiosi. Valet contra phantasmata, & febres & hydropisim. Mulieribus etiam parturientibus fertur prodesse. Est ibi amethystus purpurei coloris, & violacei. Valet autem multum vinũ potantibus, nam contrarius est ebrietati. Est ibi achates habens albas venas nigro permixtas. Valet autem contra venena, & contra sitim, & visum fouere dicitur. Quod autem dicitur conferre gratiam & facundiam, magis ascribẽdum est superstitioni, quam fidei.

Asbestus. Abestus lapis est Arcadię ferrei coloris, qui semel accensus nunquam potest extingui. Pyrites lapis est persicus, fului coloris, tenentis manu si vehementer prematur, vrit adeo vt teneri non posſit. Gagates lapis est niger, lucidus, planus & leuis, ardet in aqua, oleo autem extinguitur: calefactus cõfricatione paleas ad se trahit: prodest hydropicis: ablutus aqua, dentes labefactos consolidat: fumus eius mulieribus menstrua reddit, qui etiam multum prodest caducis. Valet etiam prædictus lapis contra infirmitatem ventris & præcordiorũ. Aqua autem in qua tribus diebus immergitur, valet parientibus si bibatur, vt citius liberentur. Valet autem contra magorum præstigias: Fugat insuper serpentes, vnde aquila contra serpentes ipsum ponit in nido suo. Dicit tamen Sergius, quod aquila tanti caloris est quod oua sua cubans decoqueret, nisi gagatem lapidem frigidisſimum nido adhiberet.

Aetites. Est ibi præterea Ethites, qui facillimè igne

vicino

vicino accenditur. Hunc similiter aquila collocat in nido suo. Sunt autem bini, masculus & fœmina: Prosunt autem non solum aquilę ad pariendum oua, sed prægnantibus alligati, partus celeritatem efficiunt. Hyacinthus lapis est granatus, flore purpureo: non potest scindi, nisi fragmentis adamãtinis. In ore positus frigidior extrahitur, confortat hominem, tristitiam & vanas suspiciones tollit. Lyncurius ex vrina lyncis procreatur, habens colorem quasi electri, trahit autem ad se paleas si fuerit confricatus. Ictericis valet & contra dolores stomachi, & contra vẽtris perturbationẽ. Alectorius lapis est crystallo vel aquę limpidę similis. In iecore verò galli gallinacei reperitur si castratus fuerit, postquam tribus annis vixerit. Nunquam autem excedit fabę quantitatem. Postquam autem prædictus lapis in ipso fuerit, nunquam postea bibit. Hunc lapidem si quis in ore suo posuerit sitim penitus extinguit. Valet autem frigidis, qui coire non possunt. Chelidonius lapis est modicus, qui in hirundine reperitur. Est autem niger & quandoque rufus: valet autem contra insaniam, & contra lunaticam passionem, & contrà febres, & contra noxios humores. Aqua ablutus infirmis oculis prodest. Chrysolithus auro micat, & velut ignis scintillat, medium habens colorem inter cæruleum & viridem. Reperitur autem in Æthiopia, & multum valet contrà noctium fantasmata. Ibidem etiam reperitur Chrysopassus qui de nocte lucet, de die

Leg. Chryso-prasius.

 verò

verò obſcurus eſt. Beryllus in India reperitur conſpicuus, oleo vel aquis marinis aſsimilatur colore. Aqua ablutionis eius valet infirmis oculis. Prodeſt etiam contra eructationes & ſuſpiria, & contra hepatis dolores. Sardius autem & Onychinus lapides ſunt pretioſi, quos in rationali ante pectus ſacerdotis Dominus cum alijs decem margaritis ferri præcepit. Sardius rubeę terrę ſimilis eſt. Onychinus autem vnguis hominis habet ſimilitudinem. Reperitur autem in flumine paradiſi qui Phiſon nuncupatur. Habet autem ruborem candori permixtum. Sunt inſuper alię gemmarum ſpecies in partibus orientis. Ad commendationem autem diuinę potentię, vt confiteantur Domino opera eius, hæc prædicta de lapidibus pretioſis ſufficiant.

Exo. 28.

De Amazonibus, Gymnoſophiſtis, Brachmanis, De alijs barbaris & monſtruoſis populis ex B. Auguſt. Iſidoro, Plinio &c. De miraculis quibuſdam regionum occidentalium, De Auium vulgarium qualitatibus.

Cap. 92.

SVnt præterea in partibus orientis quidam homines ab alijs mūdi nationibus valdè diſsimiles. Sunt ibi Amazones egregię in armis & prælijs mulieres iuxta mōtes Caſpios in inſula vndique fluuio clauſa commorantes. Sunt

Sunt autem plusquam ducenta millia prædictarum mulierum absque virorum consortio seorsum in prædicta insula habitantium. Omnes autem tenentes gladium & ad bella doctissimę: quando victrices cum regina sua reuertuntur à prælijs, à viris suis, qui extra insulam per se commorantur, adorãtur. Semel autem in anno transeũtes ad maritos suos, postquã reuersę fuerint, si masculum conceperint, ipsum per sex annos nutriunt, & postea patri suo transmittunt. Si verò fœminã pepererint, ipsam secũ reseruantes custodiunt. Sicut autem in quibusdã volucribus fæminę fortiores sunt, quã masculi, ità prædictę Amazones fortiores sunt viris suis: quibus ad bella procedentibus, mariti earũ domi remanentes, quiescunt. Et quoniã ex frequenti vsu libidinis multi spiritus consumuntur; quantò rarius coëunt, tãto præfatę viragines fortiores sunt, & magis idoneę ad pugnãdum. Sunt alij homines quos Oxydraces seu Gymnosophistas appellãt, id est nudos sapientes. In nuditate enim & paupertate & humilitate ambulant contẽpta fallaci & transitoria mundi huius vanitate, in tugurijs & speluncis habitãtes, non habentes casalia vel ciuitates. Nulli autem nocent, nec armis contra aliquos se defendunt. Filij autẽ eorũ & vxores seorsum inhabitant cũ animalibus quę ad vitam sobriã sustentandã enutriunt. Hos homines cũ Alexander Macedo reperisset, valdè miratus ait illis: Petite à me quod vultis, & dabo vobis. Qui respondentes dixerũt: Da nobis immortalitatẽ,

quam super omnia desideramus: Alias enim diuitias non curamus. Quibus Alexander, mortalis cum sim, immortalitatem vobis quomodo dare possem? Cui illi: Si mortalem te agnoscis, quare tot mala faciendo discurris? Sunt alij homines valdè mirabiles vltrà Gangem fluuium habitantes, quos Brachmanos appellant, quorum religionem & mores & ritus ex epistola subsequenti, quam prædicto Alexandro rescribendo miserunt, plenius diligens lector agnoscere potest. Scripsit enim Rex eorum Dindimus Alexandro, in hunc modum.

Didymus.

Dindimus Brachmanorum didascalus, Alexandro regi, gaudium. Cognouimus per tuas litteras quia desideras scire, quid sit perfecta sapientia. Veruntamen ex hoc cognoscimus te multum esse sapientem, & valdè laudamus quia desideras scire perfectam sapientiam, quod melius est omni regno: quia Imperator qui nescit sapientiam non dominatur subiectis suis, sed dominantur illi subiecti. Tamen impossibile nobis videtur, vt vos positis tenere vitam & mores nostros, quia nostra doctrina multum est separata à vestra. Nam neque deos colimus sicut vos colitis, neque vitam quam vos tenetis, nos tenemus. Voluissem denique à te petere veniam pro hac causa, vndè nos rogasti super omnia, quia nihil prodest si scripsero de vita & consuetudine nostra. Tempus enim non habes ad legendum, eo quod occupatus es in causis bellorum. Sed ne dicas quia pro inuidia hoc faciam, quantum-

quantumcumq; possum de hac re scribere, vnde nos rogando mandasti, scribã. Nos enim Brachmani simplicem & puram vitam ducimus, nulla peccata facimus, & nolumus quidquam habere, nisi quantum ratio nostrę naturę exigit. Omnia patimur & sustinemus. Illud dicimus esse necessarium, quod non est superfluum. apud nos illicitum est arare campũ cum vomere, & terrã seminare, & boues ad carrum iungere, & retia in mare mittere ad capiendos pisces, aut aliquas venationes facere, siue de quadrupedibus terrę, siue de auibus cœli: abundanter enim annonam habemus: nullam aliam annonam quærimus ad manducandum, nisi quam terra producit sine hominis labore. De talibus cibis implemus mensas nostras, qui nobis non nocent, & de ipsis cibis non multũ implemus vẽtrem nostrum, quia illicita est apud nos extensio ventris. Proinde sumus sine aliqua ægritudine, & dum viuimus & quandiu viuimus, semper sanitatem habemus, nullam medicinam nobis facimus, nullum adiutorium quærimus pro salute nostrorum corporum. Vno termino mortis vita nostra finitur, quia non viuit vnus plus altero, sed secundum ordinem natiuitatis, vnicuique terminus mortis succedit. Nullus autem de nobis ad focum sedet pro frigore; nullnm frigus aliquando corpora nostra sentiunt, sed stamus nudo corpore semper contra ventum. Desideria corporis nostri non facimus. Omnia per patientiam supportamus. Tu autẽ Imperator omnia

 ista vin-

ista vince:& si istos inimicos, quos intra corpus habes, viceris, iam fortior inimicis haberi poteris. Propter hanc causam pugnas cum inimicis quos foris habes, vt istos inimicos nutrias quos intus portas. Nos autem Brachmani omnes inimicos quos in corpore nostro habuimus, occisos habemus:& ideò inimicos, quos foris habemus non timemus, nec adiutorium ab aliquo contra illos quærimus, neque de mari neque de terra, sed securi semper & sine aliquo timore viuimus. Corpora nostra cooperta habemus de frondibus arborum & fructus earum manducamus: lac comedimus & aquam de fluuio bibimus. Laudes Deo semper canimus & desideramus vitam futuri sæculi: & non desideramus vllam causam audire, quę ad vtilitatem non pertinet:& non loquimur multum, sed cum locuti fuerimus, non dicimus nisi veritatem & statim tacemus. Diuitias non amamus: est enim insanabilis causa cupiditas, quę solet ad paupertatem adducere homines, cum non possint acquirendi finem facere. Inter nos nulla inuidia est: nullus inter nos fortior vel potentior est altero. Paupertatem habemus, & per eam diuites sumus, quia omnes illam communem habemus. Litem non facimus, nec apprehendimus arma. pacem habemus per consuetudinem non per virtutem. Iudicia non habemus, quia non facimus vndè ad iudicium ire debeamus. Vna lex est contraria nostrę naturę, quia misericordiam nullam facimus, eo quod nec

nos ta-

nos talem causam facimus, vt per eam Deus remittat nobis peccata nostra. nec damus diuitias nostras pro peccatis nostris, sicut vos facitis. Nullum laborem facimus qui ad auaritiã pertineat: membra nostra libidini non tradimus, adulteria nulla committimus, nec aliquod vitiũ facimus, vnde ad pænitentiã ire debeamus, sicut vos, qui de malo quod facitis, quãdo pænitentiam inde agitis, sic loquimini cõtra vos de ipso malo quod facitis, velut contra inimicos soletis loqui. De factis nihil querimur, quia omnes rectum facimus. Subitam mortem non patimur, quia per sordida facta ipsum aëra non corrumpimus. Nullum vestimentum in varios colores tinguimus. Fœminę nostrę non ornantur vt placeant: etiam ipsum ornamentum pro pondere computatur, quia nolunt pulchrę esse pro ornamentis, sed tantum in ea natura qua natę sunt. Nam quis potest naturę opus mutare? Quod si aliquis illud mutare voluerit, quasi non sit rectè factum, criminosum est. Balnea non facimus, neque aquam calidam vt corpora nostra lauentur. Sol enim nobis calorem dat, & de rore infundimur. nullam cogitationem super alium habemus: non dominamur super homines qui sunt nostri similes, alioquin crudelitas est premere hominem ad seruitium, quem nobis ipsa natura fratrem dedit, & qui est creatus sub vno patre cœlesti, sicut & nos sumus. Petras non resoluimus in calcem vt faciamus domos ad habitandũ, neque vascula nisi de terra

de terra facimus. In fossis aut speluncis mõtium habitamus, vbi nullus sonus ventorum auditur, & vbi nullam pluuiam timemus. In terra dormimus absque solicitudine: nos enim tales domos habemus, in quibus dum viuimus habitamus, & dum morimur habemus illas pro sepulturis. Ad negotiandum per mare non nauigamus, vbi & multa pericula sustinent, qui illuc nauigant, & multa miracula cognoscunt. Nos artem non discimus vt bene loquamur, per simplicitatem omnia dicimus, quę nunquam nos permittit mentiri. Scholas Philosophorum non frequentamus, in quorum doctrina discordia est, & nihil certum atque stabile, sed semper mendacia; sed illas scholas frequentamus in quibus discimus vitam, & quę demonstrant nobis hoc quod in scripturis ostenditur, & non docent nos aliquem lædere, sed secundum veram iustitiam alios iuuare nos docent, & non discimus in eis aliquam causam, quę nobis aliquam tristitiam facit. Ludos nullos amamus: si autem volumus scire aliqua quę ad ludum pertinent, legimus facta prędecessorum vestrorum, & vestra; & cum debemus exinde ridere, plangimus tamen. Videmus alia in quibus admiramur & delectamur: hoc est, cœlum optimè resplendere ex stellis, solem rubicundum in cursu suo, & radios eius illuminare totum mundum. Videmus mare semper purpureũ esse, & quando illic tempestas surrexerit; non dissipat vicinam terram, sicut in vestris partibus facit, sed com-

plectitur

plectitur eam, sicut sororem suam. Ibi videmus cotidie diuersa genera piscium, & saltum dare & ludere Delphinos. nec non & delectamur videre florentes campos, de quibus naribus nostris suauissimus odor ascendit, & de optimis locis siluarum & fontium, vbi audimus cantilenas auium. Hanc consuetudinem semper habemus. Nostra etenim natura hāc consuetudinem habet Imperator, quam si tenere volueris, credimus quoniam durum tibi esse videbitur, & si nolueris eam tenere, nostra culpa non est, quia de quibus nos rogasti & mandasti, per has litteras scriptum tibi dirigimus. Sed tamen, si placet, dicemus aliquantulum de nostra doctrina, propter quam nostra vita tibi dura esse videtur. Vos Pactoli atque Hermi fluuios, splendido auro currentes, absque colore & pauperes reddidistis. Vos Nilum fluuium bibendo alueum cursu minuistis. Vos monstrastis vt horribilem oceanum nauigaret homo. Vos, tartareum custodem, idest canem Cerberum sopiri posse pretio confirmatis. Vos omnia manducantes vultum semper ieiunum portatis. Vos in sacrificio filios vestros interficitis. Vos facitis adulterare matres vestras. Vos mittitis discordias inter reges: qui sunt humiles, per vos etiā superbi facti sunt. Vos suadetis hominibus nequaquam sufficere eis spatia terrarum, sed cœli quærere habitacula præparatis, atque prouocatis. Vos etiā per vestros deos multa mala committitis, sicut illi fecerunt. nam testimonium potestis accipere

à Ioue

à Ioue Deo vestro, & à Proserpina dea vestra, quam colitis, quia ille multas fœminas adulterauit, & illa multos viros secum concumbere fecit. Vos homines non dimittitis in sua libertate viuere, sed seruos illos habetis. vos non iudicatis recta iudicia, vos facitis iudicibus mutare legem. Vos multa dicitis quę debent fieri & non fiunt: vos non tenetis alium sapientem, nisi illum qui habet facundiam loquendi. Omnem sensum vestrum in lingua habetis, & tota sapientia vestra in ore vestro consistit. Et quamuis potestatem habeatis in lingua vestra multa loquendi, multo tamen meliores sunt illi, qui sciunt tacere. Vos argentum & aurum colitis, & desideratis habere maximas domos, & multos seruos, & tamen tantum manducatis & bibitis, quantum alius homo manducat & bibit. Omnia tenetis, & dominamini super illas diuitias quas habetis, sed sola sapientia Brachmanorum vincit vos in omnibus; quia sicut nos consideramus, illa mater vos genuit, quę & lapides. Vos autem ornatis sepulchra vestra, & in vasis gemmarum cineres corporum vestrorum reponitis. Quid enim peius esse potest, quam ossa quę terra recipere debet, vos ea incenditis, & delectabilem vobis miseri sepulturam construitis, & non dimittitis vt in sinu suo recipiat terra quos genuit. Discant homines quale meritum vestris amatoribus post mortem redditis.

ditis. Nos in honorem deorum pecudes non occidimus, neque templum facimus, vbi ſtatuam aurea n vel argenteam ponamus cuiuſcunque Dei, ſicut vos facitis, neque altaria de auro & argento vel gemmis facimus. Vos autem talem legem habetis, vt de omnibus bonis veſtris honoretis Deos veſtros, vt vos exaudire debeant. Vos non intelligitis quia Deus non pro pretio, neque pro ſanguine vituli, neque pro ſanguine hirci aut arietis, exaudit aliquem hominem, niſi per bona opera, quę Deus diligit, quia in verbo tantummodo homo ſimilis eſt Deo, quia Deus verbum eſt, & verbum iſtud mundum creauit, & per hoc verbum viuunt omnia. Nos autem hoc verbum colimus, hoc adoramus, hoc amamus. Nam Deus ſpiritus & mens eſt, ideo non amat aliud, niſi mundam mentem. Quapropter nimium vos eſſe inſipientes dicimus, pro eo quod tenetis vt natura veſtra cœleſtis ſit, & quòd Dei habeat communitatem, vos autem ſordidatis illa de adulterio, & fornicatione, & ſeruitute idolorum. Vos iſtas cauſas amatis, iſtas ſemper facitis, quas cum facitis quouſque viuitis, mundi non eſtis, & poſt mortem exinde tormenta ſuſtinebitis. Vos denique ſperatis Deum habere propitium pro carne & ſanguine quem ei offertis. Vos nō ſeruitis vni Deo qui ſolus regnat in cœlo, ſed multis dijs ſeruitis. Vos tot Deos colitis,

Ioan. 1.

quot

quot membra habetis in corpore: nam hominem dicitis esse mundum paruum. & sicut corpus hominis multa membra habet, ita dicitis diuersos deos in cælo consistere: & vnicuique partes nostri corporis attribuitis, & proprias singulis victimas occiditis, & nomina illis exquisita donatis: affirmantes Minoruam, pro eo quod fuit inuentrix multorum operum, natam de capite Iouis, & tenere sapientiam. proinde dicitis eam tenere summitatem capitis. Iunonem pro eo quod fuit iracunda, dicitis esse deam cordis. Martẽ pro eo quod fuit præses bellorum, dicitis esse Deum linguę. Herculem pro eo quod duodecim mirabiles virtutes fecit, dicitis esse Deum brachiorum. Bacchum quia fuit inuentor ebrietatis, dicitis Deum gutturis, & sic stare supra guttur hominis, quomodo si stetisset supra cellam vino plenam. Cupidinem pro eo quod fuit fornicator, dicitis tenere faculam ardentem in manu, cum qua accendat libidinem: proinde dicitis illum esse Deũ iecoris, vbi habitat maxima pars ignis corporis. Cererem, pro eo quod fuit frumenti inuentrix, dicitis deam esse ventris. Venerem pro eo quod fuit mater luxurię, dicitis deam esse membrorũ genitalium. Totum enim corpus hominis diuiditis inter deos. Nullam partem corporis vestrę potestati relinquitis, & nõ tenetis quia corpora vnus Deus, qui in cœlo est, creauit. Exinde tamen nullam gratiam vobis reddunt ipsi dij vestri, sicut liberis hominibus, sed vt

ſed vt colonis & ſubiectis imponunt vobis tributum, atque alijs alia tributa à vobis offeruntur. Marti denique offertis aprum: Baccho offertis hircum: Iunoni offertis pauonem: Ioui mactatis taurum: Apollini occiditis Cygnum: Veneri immolatis columbā: Mineruę noctuam occiditis: Cereri far ſacrificatis: Mercurio mella ſoluitis: Altaria Herculis coronatis ex frōdibus arboris populi: Templum Cupidinis roſis ornatis. & ſi neceſsitas vobis euenerit, non volunt commune ſacrificium, nec communia templa, ſed vnuſquiſque Deus proprium ſibi præmium datumque aſſequitur. Vnuſquiſque autē Deus de his quos colitis ſiue auem, ſiue frumenta, ſiue quadrupedem, ſiue qualemcunq; aliam cauſam conſecratam habet. In illis eſt illorum poteſtas, non in corpore veſtro. Et vos quomodo dicitis illos habere poteſtatē in veſtro corpore qui non habent poteſtatem niſi in animalibus quę offeruntur illis? Certè digna tormenta ſuſtinebitis poſt mortem propter veſtros errores. Reuera enim nō rogatis Deos adiutores, ſed carnifices. quia membra veſtra per diuerſa tormenta diuident. Neceſſe eſt enim tot tormenta ſuſtinere corpora veſtra, quot Deos dicitis habere poteſtatem in corporibus veſtris. Vnus Deus vos facit fornicari, alius bibere, alter litigare. Omnes vobis imperant, & vos omnibus ſeruitis, omnes colitis, & miſerum corpus veſtrum debet deficere propter tot ſeruitia, quę facitis multis dijs. & rectum eſt vos talibus dijs ſeruire,

propter tanta mala quę facitis, & quia non vultis cessare à malis; ideo seruitis talibus dijs. Sine causa enim seruitis talibus dijs, qui vobis imperant omnia mala facere. Si vero exaudierint vos ipsi dij vestri, quando eos rogatis, damna faciunt in conscientia vestra: Si vero vos non exaudierint, erunt contrarij desiderijs vestris, quia vos non de alia causa rogatis eos, nisi de malo, Ergo siue exaudierint, siue non exaudierint, vobis semper nocent. Hę sunt deę vestrę quę dicuntur furię, quę peccata hominum post mortem, per furorem vindicant.

Hæc sunt illa tormenta quę vobis doctores vestri dixerunt, quę vos velut mortuos iam in isto sæculo cruciant. Etenim si benè volueritis considerare, non peiorem causam potest aliquis sustinere, quam vos modo sustinetis. Et quanta simulacra dicunt doctores vestri esse apud inferos, vos estis. Pœnę sunt plurimę in inferno, & vos modò pœnas patimini, quando vigilatis propter committenda adulteria & fornicationes & furta. Dicunt autem tantum malum esse in inferno, quod semper sitiant, & nunquam satientur: & vos tantam cupiditatem habetis acquirendi diuitias, vt nullo tempore satiemini. Dicunt Cerberum esse in inferno, qui habet tria capita: & venter vester, si conspicitis, sic est quomodo cerberus, propter multam comestionem & bibitionem. Similiter di-

liter dicunt quod ſit in inferno ſerpens qui vocatur Hydra, & vos propter multa vitia, quę per ſaturitatem ventris habetis, Hydra dici poteſtis. Et omnia alia quę doctores veſtri dicunt eſſe in inferno, ſi conſiderare vultis, propter mala veſtra vos eſtis. Heu vos miſeri qui talem fidem tenetis vnde poſt mortem tormenta ſuſtinere debetis. Et rurſum in ſecunda epiſtola inter alia ſic ait: Nos non ſumus habitatores iſtius mundi, quaſi ſemper hic eſſe debeamus, ſed ſumus peregrini in iſto mundo, quia morimur & pergimus ad domos patrum noſtrorum: non grauant nos peccata noſtra, nec manemus in tabernaculis peccatorum: nullum furtum facimus, & pro noſtra conſcientia quam habemus, in publicum non eximus. Deus autem qui omnia creauit in mundo, varias operatus eſt cauſas; quia non poterat conſtare mundus niſi per diuerſitatem multarum rerum: & dedit arbitrium homini ad diſcernendum de omnibus quę in mundo ſunt. Quicunque ergo dimiſerit peiora & ſecutus fuerit meliora, hic non eſt Deus, ſed amicus Dei. Nos enim, quia ſanctè & continenter viuimus, ideò dicitis quia aut Deos nos facimus, aut contra Deos inuidiam habemus. Iſta ſuſpitio quam de nobis habetis ad vos pertinet. Nam cum tantum inflati ſitis de proſperitate quam habetis, ponitis ſuper vos glorioſum ornamen-

 tum.

tum. Mittitis autem in digitis vestris, sicut fœminę faciunt. Vndè sciatis quia de hac causa vndè speratis vos esse maiores, ad verá humilitatem nihil vobis prodest. De auro autem non fiunt beatę animę, neque corpora humana exinde satiantur, sed magis de hac causa vitiantur. Nos auté, qui veram humilitaté cognoscimus, & scimus ipsam naturam auri, quando sitimus imus ad fluuiũ vt bibamus aquá, ipsum autem aurum cum pedibus calcamus. Aurum enin non tollit famen neque sitim: si sitierit homo & habuerit aquam tollitur sitis eius. Similiter est si esurierit & comedat, cessabit fames eius. Si ergo de eadem natura aurum esset, cùm acceperit illud homo, sine dubio cessaret cupiditas illius. Sed ideo malum est aurum, quia cum incipit homo illud habere, plus augetur cupiditas illius. Quicunque est malus homo, honoratur, & colitur à vobis, quia omnis homo cũ tali homime habet dilectionem, qualis ipse est. Vos enim dicitis vt non curet Deus mortalia. ædificatis vobis tépla, statuitis altaria, & delectamini quando occiduntur ibi pecora, & nomen vestrum nominatur. Hoc factum est patri tuo, hoc auo tuo, cunctisque parentibus, hoc etiam & tibi promittitur. Vos autem nobis qui recta videmus vultis adducere tenebras cæcitatis vestrę, & non dimittitis nos vt plangamus de miserijs vestris. Non tantum beneficium præstat homo homini perdito, quantum si plangit eum. Ex his patet quam religiose, & secundum legem naturę

vixissent

vixissent illi Brachmani, qui nec legem Mosaicam, nec legem euangelij audierant, si se peccatores humiliter agnouissent, secundum quod dicit Apostolus. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas non est in nobis. Aquam enim verę humilitatis de fonte paradisi emanantem, in libris gentiliũ non reperimus. Sunt præterea homines in partibus supradictis, qui amore alterius vitę in ignem mittere se non formidant. Sunt alij qui parentes proprios nimio confectos senio mactare & carnes eorum ad epulandum præparare, immensam reputãt pietatem & magnam religionem. Hos autem qui hæc facere renuunt, tanquam impios & irreligiosos detestantur.

1. Ioan. 10.

Sunt ibi quidam homines magni velut gigãtes, vt elephantes facillime transiliant. sunt alij adeo parui, vt cubitum longitudinis vix excedant. Sunt matres quę semel parientes canos partus proferunt, qui tamen diu viuentes in senectute nigrescunt. Sunt alię quę quinquennes pariunt, sed partus non nisi octo annis viuere possunt. Sunt alij qui pisces crudos manducantes ipsum etiam salsum mare bibunt. Sunt alij qui manus habent auersas, & in pedibus octo digitos. Alij plantas pedum habent transpositas. Alij canina capita habentes, & vngues aduncos pellibus pecudum induti, pro voce canum latratus proferunt. Alij ita paruum os habẽt quod gracili calamo non nisi sorbilia comedunt. Alij carnibus humanis vescuntur, hominum autem

vestigia tam diu olfactu percipiunt, quousque aquam aliquam homines, quos insequuntur, transierint.

Sunt ibi monoculi qui Arismaspi, & Cyclopes appellantur. Sunt alij qui vnum tantum pedem habentes, velocissimè currunt. Habent autem tantam pedis latitudinem, quod eius planta contra solis feruorem vmbram spatiosam sibi faciunt, & quasi in domo sub planta pedis requiescunt. Sunt alij absque capitibus oculos in humeris habentes, pro naso autem & ore duo habent foramina, in pectore setis autem horridi sunt ad modum bestiarum.

Sunt alij qui solo odore cuiusdam pomi viuunt: quos si longius ire contigerit, ipsum pomum secum deferunt, aliter enim morerentur, si prauum sentirent odorem. Sunt alij homines siluestres, sex manus per singulos habentes. Sunt ibi prӕterea mulieres speciosę valde, in flumine calido habitantes, habentes horridas vestes, armis argenteis, eo quod ferrum non habeant, vtentes. In quibusdam vero siluis Indię habitant mulieres barbas vsque ad mamillas habentes, pellibus animalium indutę, nec viuunt nisi de venatione. Sunt ibi prӕterea viri & mulieres nudi incedentes, corpus pilosum sicut bestię habentes, ӕquè in flumine vt in terra habitantes. Quando autem extraneos homines superuenire inspiciunt, submersi in flumine non apparent,

apparent. Sunt homines agrestes magni valde & pilosi sicut porci, & velut ferę mugientes. Sunt ibi quædam mulieres in flumine speciosę valdė; excepto quod dentes habent caninos, albę autem sunt veluti nix. In quibusdam montibus Indię habitant Pygmæi duorum cubitorum homines, quibus bellum est contra grues, qui tertio anno pariunt, octauo senescunt.

Hæc prædicta quę partim ex historijs orientalium, & mappa mundi, partim ex scriptis beati Augustini & Isidori, ex libris etiam Plinij & Solini, præter historię seriem, præsenti operi adiunximus, si forte alicui incredibilia videantur, nos neminem compellimus ad credendum. vnusquisque in suo sensu abundet. *Rom. 14*

Ea tamen credere quę contra fidem non sunt vel bonos mores, nullum periculum æstimamus. Scimus enim quod omnia Dei opera mirabilia sunt, licet per vsum & consuetudinem hi qui frequenter ea intuentur, nulla admiratione moueantur.

Cyclopes enim qui omnes monoculi sunt, non minus forsan hos qui duos habent oculos admirantur, quam nos ipsos, vel alios qui tres oculos haberent, admiraremur. Sicut autem pygmæos pro nanis habemus, ita ipsi nos gigantes reputarent, si ex nostris aliquem inter ipsos aspicerent. In terra autem gigantum qui maior est inter

nos, nanus reputaretur ab ipsis. Nos autem nigros Æthiopes turpes reputamus: inter ipsos autē qui nigrior est, pulchrior ab ipsis iudicatur. Multa autē in regionib⁹ nostris nō admiramur, quę populus oriētalis si audiret, vel nō crederet, vel mira reputaret. In quibusdā partibus Flādrię aues ex arboribus procreantur, rostris arboribus infixis depēdentes: Postquā autem tempus maturitatis aduenerit, ex ramis statim decidunt, & sicut alię volucres volare incipiunt. Carnes autem earum in quadragesima manducant, nec aliqua admiratione ducuntur, qui talia videre frequenter consueuerunt. In insula Thanatos in partibus scilicet Hybernię nunquam serpentes inueniri possunt, cuius terra ad quascunque regiones deferatur serpentes necat. In insula Sardinię, nec serpēs, nec lupus procreatur. In insula Thyle nunquam arbores folia deponunt, in qua sex mensibus æstiuis semper est dies, sex autem mensibus hyemalibus nocte continua obscuratur. In insula autem Sicilię Ætna continuis & sulphureis æstuat incēdijs. In Ionio autem mari est Charybdis & Scylla. In Hybernia locus quidam habetur, qui purgatorium sancti Patricij nuncupatur. Si quis illuc ingressus fuerit, nisi verè pænitens & contritus fuerit, statim à dæmonibus raptus & necatus, nunquam postea reuertitur. Qui autem verè contritus & confessus ingreditur, per ignem & aquam & per mille genera tormentorum à dæmonibus correptus, ibidem purgatur. Qui autem amplius deliquit,

acerbus

acerbius in eodem loco punitur. Qui autem à prædicto loco purgatus regreditur, nunquam deinceps ridere poteſt, vel ludere, vel aliqua quę in mundo ſunt diligere, ſed ſemper lugens & gemens poſteriorũ oblitus, in anteriora ſe oſtendit. In minori Britãnia fons quidam eſſe refertur, cuius aquę ſupra propinquum lapidem proiectę pluuias & tonitrua prouocare dicuntur. In maiori Britannia quidam fuerunt homines caudati: In Frácia quidam cornuti. Aliquos etiã vidimus velut canes latratus emittentes. In Longobardia cum buffonibus in fronte naſcuntur pueri. Si quis autẽ abſque buffone naſcatur, mater eius tanquam adultera, & quę ab alienigena conceperit, à marito ſuo reputatur. In quibuſdã regionibus & maximè in extremis Burgundię partibus circa Alpes quædam ſunt mulieres guttur magnũ vſque ad ventrem protenſum tanquam amphorã ſeu cucurbitã amplum habentes. Quidã autem tantas in dorſis habent ſtrumas, quod quicquid in augmentum corporum cedere debet, gibbus abſorbet, & propter hoc parui ſunt velut Nani. Hæc prædicta hi homines apud quos frequenter talia contingunt, non admirantur. Ex mutis & ſurdis, muti & ſurdi infantes procreantur. Ex leproſis autem plerumque leproſi naſcuntur: non tamen ex cæcis, cæci; vel ex monoculis, monoculi, vel ex mutilatis, naſcuntur mutilati. Septimo vel nono menſe puer editus non moritur, ooctau menſe natus, nequaquam viuere poteſt.

alias repudiatur.

 In par-

In partibus Occidentis quidam ſilueſtres homines in ſiluis capti ſunt, qui poſtquam inter homines veniebant manducare renuentes, moriebantur, vel euadebant. Quidam etiam Hermaphroditi ſeu gemini ſexus in partibus Franciæ à multis viſi fuerunt. Commani carnes crudas comedunt, & ſanguinem equinum bibunt.

Non ſolum autem in hominibus, ſed in brutis animalibus, & in rebus inanimatis quædam mirabilia fiunt, quæ tamen ex vſu & frequentia homines non admirantur. Vulpecula vt volucres capiat, in via reſupina protenditur, & ſe mortuam & quaſi ſine anhelitu ſimulat. Formica granum frumenti ne germinet in terra per medium ſecat. Ceruus vt renouetur flatu ſerpentem de cauerna extrahit, quo deuorato fontem vrgente veneno ſitiens, poſtquam aquas biberit, recuperat iuuentutem. Cerui autem aquas natando tranſeuntes, cornua ponderoſa clunibus ſuis inuicem ſuſtentare dicuntur: Poſtquam autem primus feſſus fuerit, loco eius vltimus ſuccedit. Aranea de viſceribus ſuis vt muſcas capiat ſubtilia retia facit. Lupus ſi prius hominem videat, quam ab homine videatur, homo rauceſcit. Dicitur autem quod poſtquam ouem rapuerit, inſequentibus paſtoribus ouem dentibus non lædit, ſed ſuper dorſum ſuum ſuauiter eam iacere permittit, ne fortè ouis ſentiens læſionem, dum ſeipſam moueret, fugam lupi retardaret. Simia

ſi duos

ſi duos fœtus parturit, vnum odio habens alterum diligit; illum quem amat inter brachia portat; alterum quem odio habet, dorſo eius vel collo adheret. Canes ſoli nomina ſua cognoſcunt, dominos ſuos tenerrimè diligunt, & pro eis morti ſe exponunt: Corpora mortuorum dominorum nulla fame compellente, relinquunt: Quamuis autem libenter dormirent, hoſpitia domini ſui nocte vigilantes cuſtodiunt. Muſio ſeu murilegus, tam acutè cernit, vt fulgore luminis ſuperet tenebras noctis. Muſtela ſerpentes, & mures perſequitur: ingenio autem callida, in domibus vbi fœtus nutrit, transferendo frequenter locum mutat, ne reperiantur. Hericius talis eſt prudentię, dum abſcindit vuas de vite, vel poma de arbore, ſuper ea ſeſe volutans, aculeis adherentia, ſecum defert: qui etiam dum aliquid perſenſerit, ſtatim in globum collectus, ad arma ſe conuertit. Agnus talis eſt naturę, quod matrem ſuam ſtatim natus inter omnes alias oues, balatu cognoſcit: Lupum autem abhorrens licet nunquam prius ipſum viderit, ſtatim fugit, qui tamen viſo equo, vel alio animali, nec fugit, nec timet. Aquila pullos ſuos vnguibus ſuſpēſos radijs ſolis obijcit: Quos autem immobilem tenere viderit aciem, tanquam genere dignos, cōſeruat & paſcit: Si quos flectere viderit obtutum, tanquam degeneres abijcit: Quādo autem ſenecta grauatur, ſublime volans omnes nubes tranſcēdit: ex calore autem ſolis pro-

ſolis propinqui oculorum eius caligo conſumitur, & pennę eius graues alleuiantur, ſtatimque cum impetu deſcendens, aquis immergitur, & ita iuuentus eius renouatur. Roſtrum autem aduncum petrę allidens ſublato veteri nouum recuperat, vt cibũ capere valeat. Turtur quandiu maritus eius viuit, nunquam ab eo recedit; quo mortuo, nunquam alij copulatur, ſed ſolitaria incedens ſiccis arborum ramis inſidet, gemens & triſtis. Coruus pullos non paſcit, niſi plumis nigreſcentibus proprij coloris ſimilitudinem agnoſcat. Grues volant ordine litterato: Quę autem præeſt agmini, voce caſtigat alias vt ordinem non deſerant: qua rauceſcente, alia ſuccedit eidem officio deputata. Nocte vero inter ſe excubias diuidunt, vnguibus autem lapillos ſuſpenſos tenent, quibus ſomnolentas arguant ſi lapides decidãt: In ſenectute autem nigreſcunt. Ciconię dum maria trãſeunt, cornices duces earum exercitum præcedunt: Maxima autẽ illis eſt cura fœtus & affectio, adeo vt dum nidos propenſius fouent, aſsiduo accubitu, plumas exuant: Serpentibus autem inimicantur. Struthio ferrum comedit, oua autem ſua fouere negligens in puluere relinquit: Ibi autem fotu pulueris animantur. Ardea dum altius volat, tempeſtatem ſignificat: adeo enim imbres & procellas formidat, quod omnes nubes volãdo tranſcendit. Monedula ſi aurum vel monetam inuenit, furatur & abſcondit. Pauo cum inſpicitur & laudatur, caudam in circulũ extendendo

flectit, &

flectit, & pulchritudinem ostendit. Hinc autem pedum deformitatem cum prospicit, caudam deponit. Pauo vocem habet terribilẽ, incessum simplicem, caput serpentinum, pectus sapphyrium, pennas aliquantũ ruffas, caudam longam & oculatam. Accipitres dum viderint pullos tentare posse volatus, escas eis non deferunt, sed pennis eos verberant, & à nidis præcipitant, atque teneros ad prædam compellunt, ne adulti pigri fiant. Accipiter siluestris domesticas rapit aues, & statim deuorat: domesticus siluestres rapit, & Domino suo reseruat. Palumbes genus est columbarum, quę amisso corporali consorte, solitaria incedit, nec quicquam viride ad requiescendum petit, neque carnalem copulam vltrà requirit. Columba pullos alienos nutrit, vmbram accipitris in aquis prospicit, in alto nidificat, vbi malę bestię attingere nõ posśint: gemitum habet pro cantu: morticino non viuit, sed puro grano, felle caret, gregatim incedit, nulli rostro nocet. Vpupa auis est spurcissima, cristis erectis galeata, semper in sepulchris vel stercoribus commoratur, cuius sanguine quisquis se inunxerit, dormitum pergens, dęmones quasi suffocantes se videbit. Hirundines lapsura culmina nunquã petunt, aliijs auibus tanquam sacrę nunquam infestantur. Hirundo residens non comedit, sed escas in aëre volando rapit: Cognoscit autem tempus aduentus sui. Perdix auis est immunda & dolosa: alteri oua diripiẽs, fouet ea. Sed pulli dum proprię matris vocem audiunt,

Ierem. 8

audiunt, hanc quę fouit relinquunt; & ad eam quę genuit confugiunt. Si quis ad nidos ſuos acceſſerit, obuiam ei occurrunt, pedum vel alarum debilitatem ſimulãtes, & quaſi ſtatim capi poſſint greſſus fingunt tardiores. poſtquam autem longius à nidis homines paulatim traxerint, ſtatim auolant. Pulli autem cum ſe deprehendi metuunt, glebulas pedibus attollẽtes, ſub eis latentes abſconduntur. Bubo abſconditur de die, quærit eſcam de nocte: aues veretur, nam eam omnes aues perſequuntur, & dilaniãt, quando eam rapere & capere poſſunt. Vultur exercitus ſequitur, vt mortuorum cadaueribus ſatietur: libenter autem pedibus graditur, vndè à quibuſdam gradipes appellatur. Coturnices æſtate depulſa maria tranſmeant, morbum caducum ſicut homines patiuntur. Cygnus plumas habet candidas, ſed carnes nigras: Dicitur autem quod citharædis canentibus aduolat, & cantum ſuum ad modum citharę aptat.

De miraculis rerum inanimatarum.

Cap. 93.

IN rebus etiam inanimatis multa fiunt quę homines ex vſu mira eſſe non aduertunt. Argentum viuum tantę virtutis eſt, quod ſi ſuprà ipſum ſaxum magnũ ponatur, oneri reſiſtit. Aqua frigida calci frigidę infuſa, ipſam caleſcere facit. Solis radius album nigreſcere facit. veluti cutem hominis, nigrum autem

autem in album conuertit, veluti pannum lineum. Item ceram dissoluit, & liquescere facit: lutum autem indurat & constringit. Crystallus licet frigidus sit, aqua frigida conspersus ad solis radios, ignem ex se producit. Aër motus frigescit, terra autem & aqua motu calefit. Ignis diuisus in partes plurimas non minuitur, flatu hominis extinguitur, flatu iterum accenditur. Flatus hominis frigida calefacit, è contrario autem flatu hominis quę calida sunt frigida fiunt. Terra cum summè ponderosa sit in se, sine base vel fundamento subsistit.

De peccato: De caussis ruinæ, & euersi Christianorum in Terra sancta Imperij. De incremento hostium Christiani nominis, & præsertim Saladini.

QVis enumerare sufficiat mira & magna opera Domini, exquisita in omnes volútates eius, quę in materiam laudis suę, & in vsum necessitatis nostrę creauit? Vidit Deus omnia quę fecerat, & erant valdè bona. &: nil odit eorum quę fecit. Solum peccatum, quod nihil est; odit, persequitur, & destruit. Vndè cum sex diebus solo verbo cuncta creauit, annis plusquam triginta ad destruendum peccatum in mundo laborauit, Hoc solum est quod ei displicet, quod oculos maiestatis

Cap. 94. *Ps. 110.* *Gen. 1.*

maieſtatis eius offendit, quod ipſum mitem & ſuauem nobis aſperum reddit. Hoc eſt quod de angelo diabolum fecit, de amico inimicum, de libero ſeruum, de incorrupto mortalem & corruptum, de beato miſerum, de ciue exulem & eiectum, de filio Dei fecit filium diaboli: hoc eſt quod nunquam impunitum relinquit. vndè peccatis prędictorum impiorum hominum exigentibus, & criminibus prophanorum, qui terram ſanctam ſceleribus multimodis ſordidabant ipſum prouocātibus, cōuerſus eſt nobis in crudelem qui natura benignus eſt & ſuauis. Vndè facti ſumus in deriſum vicinis noſtris, & inimici noſtri ſubſannauerunt nos. Cithara noſtra verſa eſt in luctum, & fortitudo noſtra redacta eſt in fauillam. Facta eſt quaſi vidua domina gētium, princeps prouinciarū facta eſt ſub tributo. Adeò enim concluſit Dominus in gladio populum ſuum, & hereditatem ſuam ſpreuit, adeo facti ſunt inimici noſtri in capite & nos in caudam, quod non ſolum terram promiſsionis, ſed omnes fere regiones, ciuitates & munitiones ab introitu terrę Ægypti vſque Meſopotamiam, itinere pluſquam viginti dierum, inimici noſtri nobis violenter abſtulerunt, & de ciuitatibus quidem maritimis tantum duas nobis relinquentes, Tyrū ſcilicet & Tripolim, & inſuper Antiochiam cum paucis munitionibus, ſcilicet caſtrū quod Curſant dicitur, iuxtà Antiochiā, Craccū, & Margath & Caſtrū Album, Archis, & turrem Enteradi, & caſtrum Nephin in comitatu

Thren. 3

Iob 30.

comitatu Tripolitano, omnes mediterraneas ciuitates & munitiones, proprio dominio impij subiecerunt. Huius autem aduersitatis & amarę tribulationis calamitas, à comitatu Edessano infaustum sumpsit exordiũ. Mortuo enim viro strenuo & in agendis prouido Ioscelino comite Edessano, filius eius iunior Ioscelinus à paterna probitate & honestate degenerans, sordibus affluens & libidine dissolutus, Edessam ciuitatem valdè negligenter munitam relinquens amisit, Sanguino Mussulę Domino, quę caput est & Metropolis prouincię Assur, ciuitatem obsidente, quam effractis mœnibus violenter occupauit. Post hæc verò prædicto Ioscelino diuinę vltionis iudicio capto à Saracenis, & in carcere Halapię fame & inedia miserabiliter consumpto & mortuo, vxor eius residuam terrã quam tenebat, Imperatori Constantinopolitano sub annuo cẽsu resignauit: qui copiosam Græcorum transmittens multitudinem ipsam terram cõtra Saracenos se defensurum promisit. Noradinus autem prædicti Sanguini filius de recessu Latinorum licet admodũ paucorum gaudens, Græcorum autem imbellem multitudinem, quos molles & effœminatos agnoscebat paruipendens, eodem anno græculis partim interfectis, partim verò captiuatis, totam terram suo subegit imperio. Addidit insuper idem Noradinus castrum, quod dicitur Harenc, & ad Antiochenum principatũ pertinebat, per decem miliaria ab Antiochia distãs, obsidere. Et quoniam tunc

temporis Raimondus Princeps Antiochenus interfectus erat in prælio; filius autem eius Boamundus, qui ei in principatu successerat, in captiuitate Saracenorũ tenebatur, ipsum castrum facile paucis resistẽtibus expugnauit. Paneadem etiam ciuitatem nostris violenter auferens suę subegit ditioni, rege Hierosolymorũ Almarico tunc absente, & circa partes Ægypti & Damasci, sub diuersis & auersis Dominis permanserunt. Postea verò peccatis exigẽtibus prædicta duo regna viribus duplicatis sub vno Domino coniuncta sunt: regnum Hierusalem, quod in medio eorum constitutum est, perturbari cœpit & grauius infestari. Siracunus siquidem vnus ex prædicti Noradini satrapis regnũ Ægyptiũ, quod violenter occupauerat, nepoti suo ex fratre Saladino in morte reliquit. Hic siquidem Saladinus ingenio astutus, in armis & prælijs exercitatus, in agendis prouidus, & festinus, liberalis valdè & munificus, non solũ suis, sed etiam quibusdam ex nostris, quos sibi muneribus & promissis alliciebat, quanta mala nostris intulit, & quasi flagellum Domini populum Christianorum triturauerit, totus pænè mundus agnouit. Postquam enim, sicut superius diximus, Dominum suum Calipham Ægyptium improuisum occidit, filio Domini sui Noradini iam defuncti, qui puer tunc temporis in Halapia morabatur, regnum abstulit Damascenum, præcipuis regni tyrannis partim muneribus & promissis, partim metu & violentia ad proditionem

Hic nõnulla vidẽtur desiderari.

tionem forte instigatis. Addidit præterea prædicto Domino suo, cuius ipse & pater eius serui fuerant, opulétissimas auferre ciuitates: Haman videlicet & Maubec, Emissenam ciuitatem, quam vulgariter Chamele appellant, & insuper Cæsaream magnam. Mortuo autem prædicto Noradini filio cum in potestatem patrui eius Domini Mussulę iure hereditario Halapia deuenisset, non solum Halapiá, verum etiam Comitatum Edessanum & totam terram vsque Eufraten & insuper Mesopotamię nobiles ciuitates, Edessam, Carram, & vniuersam pænè regionem prædicto Mussulę Domino Saladinus abstulit violenter in detrimentum & damnum populi Christiani. Eius enim promotio & exaltatio, nostrorum erat formido, periculum & deiectio, pręsertim cum Saraceni, qui à principio quando primum Latini terram ingressi sunt, rudes in prælijs erant, & quasi inermes cum arcubus tantum ad bella procedebát, vsu & exercitio & frequenti congressione cum nostris rei militaris plenius adepti essent disciplinam, & more Latinorum loricis & galeis, lanceis, ensibus & clypeis vterentur. Ad cumulum au em malorum regnum Hierusalem in manus alieni hominis deuenerat; qui non erat de semine illorum; per quos salus facta est in Israël. Ob hanc causam magnę erant discordię & dissensiones inter regni nostri Barones.

1. Mac. 5

Series Regum Christiani nominis Hierosolymitanorum, eorumq; victoria & triumphi. De ciuili & perniciosa Principum ibidem inter se simultate.

Cap. 95. PRimus siquidem Latinorum qui regni Hierosolymitani dominium obtinuit, fuit Deo amabilis Dux Godefridus de Bouillõ, per quem Deus operatus est salutem & liberationem terrę sanctę. Hic regnum vno tantum anno strenuè gubernauit: Principem autem militię Soldani Ægyptiorum cum infidelium innumera multitudine in prælio superauit. Quo viám vniuersę carnis ingresso, frater eius Baldouinus Comes Edessanus, eidem in regno successit. Hic primus Rex Latinorum Hierosolymitanus fuit: nam frater eius, vbi Dominus spinis coronatus fuerat, regio diademate coronari recusauit. Hic siquidem Baldouinus principem militię Ægytij Caliphę, qui secum vndecim milia equitum & tringinta milia peditum adduxerat, cum ducentis sexaginta equitibus, & nongentis peditibus superauit, ipsumque Principem cum quinque milibus ex suis interfecit, reliquis partim captis, partim fuga elapsis. In alio etiam bello maximam Ascalonitarum & Ægyptiorum multitudinem cum paucis admodum superauit. In tertio autẽ prælio habens secum equites quingentos, peditum vero duo

milia,

milia, viginti duo milia Ægyptiorum in prælio ſubiugauit, ceſis quatuor milibus ex eis cum præſide Aſcalonitarum, reliquis autem in fugam conuerſis. Regnauit autem annis decem & octo & mortuus eſt: cui ſucceſsit ſecundus Latinorũ Rex Hieroſolymitanorũ Baldouinus de Burgo conſanguineus eius, qui ſecundo regni ſui anno cum ſeptingentis equitibus congreſſus eſt cum Gazi principe Turcorum potentiſsimo. Hic denique Gazi innumeram Turcorum multitudinem ſecum habẽs confectus eſt in prælio, cęſis ex ſuis quatuór milibus, multis autem vinculo mancipatis, cum reliquis fugę præſidio vix euaſit. In ſecundo autem prælio regem Damaſcenum ſuperauit, habens ſecum mille centum equites, peditum vero duo milia. Hoſtes autem equitum quindecim milia habuiſſe dicuntur, ex quibus duobus milibus interemptis, multis captis, pluribus autem vulneratis, alij cum principe ſuo terga dederunt. de noſtris autem viginti quatuor ceciderunt. In tertio autẽ bello Rex Aſcalonitas cũ Ægyptijs, qui ad eorũ venerant ſubſidiũ, in bello proſtrauit. In quarto autem conflictu Doldequinum Damaſci regem contriuit in bello; duobus milibus ex hoſtibus interemptis. de noſtris autem equitibus viginti quatuor, de peditibus vero octoginta ceciderunt. Regnauit autem tredecim annis, & mortuus eſt: cui ſucceſsit in regno gener eius Fulco comes Andegauenſium, Cenomanenſium & Turonenſium, cui prædictus Rex filiam ſuam

 primo-

primogenitam Milisendem dederat vxorem. Hic cum infinita Turcorum multitudine, quę de sinu Persico ebullierat, circa partes Antiochenas congrediēs, tribus milibus interemptis, multis autem captiuitate detentis, cæteris fuga mortem euadētibus, gloriosum triumphum de hostibus reportauit. Regnauit autem vndecim annis. Dum autem in territorio Acconensi leporem agitando cùm equo suo præceps corrueret, improuiso & lamentabili casu in fata concessit, relinquens duos filios, Baldouinum primogenitum, qui illi in regno succèssit & Almaricum. Hic autem Baldouinus nono regni sui anno quosdam nobiles Turcorum satrapas cum vniuerso exercitu suo citra partes Hierichontinas in prælio superauit, interfectis ex eis quinq; milibus, reliquis vero cum ignominia & confusione fugientibus. Quinto decimo autem regni sui anno cum Principe Damasci Noradino congrediens, fugiente Noradino cum parte exercitus sui, reliquis autem interemptis, Rex Victor campum obtinuit. Regnauit viginti quatuor annis & mortuus est sine liberis, cui successit in regno frater eius Almaricus. Hic primo regni sui anno in partibus Ægypti cum Dargam Principe militię Ægyptiorum congrediens facta magna strage hostium diuinitus victoriam obtinuit. In secundo autem prælio habens secum trecentos septuaginta milites, pugnam iniit cum Principe Soldani Damasci Siracusano, circa solitudines Ægypti. Hic autem

Siracusa,

Siracuſanus habebat in comitatu ſuo duodecim milia Turcorum; Arabum autē vndecim milia. Eo die nocte appropinquante à ſe inuicem diſceſſerunt, centum ex noſtris interemptis: De hoſtibus autem mille aſſerunt cecidiſſe. Regnauit autem annis duodecim; & eo viam vniuerſę carnis ingreſſo, regno præfectus eſt filius eius Baldouinus. Hic diuino iudicio lepra percuſſus regnum nihilominus ſtrenue rexit. Anno ſiquidem regni eius tertio, cum trecentis ſeptuaginta quinque equitibus circa partes Aſcalonę occurrens Saladino, ipſum cum viginti ſex milibus equitum in prælio ſuperauit: Ipſo Saladino cum parte exercitus fugiente, aliis partim trucidatis, partim vinculis mancipatis. De noſtris autem quatuor aut quinque tantum occubuiſſe dicuntur. In alio autem prælio circa Tyberiadem cum ſeptingentis equitibus occurrens Saladino, qui viginti milia equitum ſecum habere dicebatur, factus ſuperior mille ex hoſtibus interemit. De noſtris autem paucisſimi ceciderunt. Cum autem Rex propter prædictam ægritudinem eius vxorem ducere noluiſſet, duas ſorores quas habebat, Sibyllam primo genitam, & Iſabellam iuniorem duobus viris nobilibus genere, vxores dedit; Sibyllam dedit VVillermo de longa Spatha, Marchioni Montis ferrati: Iſabellam autem tradidit Enfrido de Torono. Mortuo autem prædicto VVillermo, & relicto quodam

 paruulo

paruulo filio, cui nomen Balduinus, Rex prædictam sororem suã tradidit cuidam adolescenti de Pictauensi comitatu, Guidoni scilicet de Lisiniaco, cui etiam, eo quod infirmitate nimiũ grauabatur, totius regni administrationem cõmisit. Deinde vero regis indignationem incurrens, procurationẽ & administrationem amisit. Rex enim cõuocatis regni maioribus nepotem suum paruulũ Baldouinũ in regem inungi fecit, & tam ipsum quã regni negotia prouidentię & tutelę comitis Tripolitani commisit. Nõ multo tempore post Baldouino rege leproso viã vniuersę carnis ingresso, iuniore etiam rege Baldouino defuncto, præfatus Guido procurãte vxore sua Sibylla, ad quam regnum iure hereditario pertinebat, sublimatus est in regem, non requisito assensu Comitis Tripolitani, qui totius regni procurator tũc erat. Vndè valdè indignatus præsertim cum ipse ad regnum aspiraret, absque regis cõsensu, cum quo rancorem & inimicitias contraxerat, cum Saladino treugas inijt, & vt maiorem in regno & contra ipsum regem defensionem haberet, & nocendi materiam, cum domina Tyberiadis & totius Galileę matrimonium contraxit. Vndè facta est in regno periculosa valde & perniciosa dissensio quibusdam Comiti fauentibus, alijs autem regi adhærentibus.

De Sala-

De Saladini in terram sanctam expeditione, & memorabili Latinorum strage.

ATtendens igitur Saladinus tanquam vir astutus & in re militari exercitio, & experientia sufficienter instructus, quod regnum in se diuisum fuisset desolatum, & in immenso foramine discordię facile pateret ingressus, & maximè sumpta occasione ex eo quod princeps Montis regalis & totius terrę trans Iordanem, treugas, quas cum Saracenis vicinis habebamus, maximam eorum prædam auferens, confregerat, ex omnibus subiectis regionibus multitudinem pugnatorum congregauit, ex Ægypto, Arabia & Damasco, Halapia, & Mesopotamia, tam equites, quã pedites, contra nos conuocando. Dicitur autem quinquaginta milia equitum, exceptis peditibus, in comitatu suo secum traxisse. Præmisit autẽ ante faciem suã decem milia electorum equitũ, qui per terrã comitis Tripolitani, qui treugas cum Saracenis habebat, per partes scilicet Tyberiadis & Nazareth, si forte incaute vel inordinatè prosequentibus nostris possent eos perimere vel captiuos retinere: nec effectu caruit astuta impiorũ machinatio. Magister enim militię Tẽpli cum fratribus suis plusquã septuaginta incautè adgrediẽs, cum magistro Hospitalis, qui cũ fratribus suis decẽ de castello suo Beluoir reuertebatur, interclusi sunt ab eis iuxta casale Roberti.

Cap. 96.

Ioan. 8.

Licet autem non nisi centum viginti milites in comitatu suo haberent, decem milibus Saracenorum viriliter resistentes, multis ex eis interfectis, ipsi tandem fere omnes interfecti sunt, vel retenti. Magistro autem templi cum paucis fuga elapso, magistro verò hospitalis trucidato primo die Maij cruentam de nostris reportauerunt victoriã. Ex quo facto animosiores effecti Saraceni mense Iulio sequenti, omnibus viribus suis in vnum congregatis vltimam regni nostri ex parte Damasci ciuitatem, Tyberiadem videlicet, obsederunt. Iam enim Comes Tripolitanus, cuius erat ciuitas à Saracenis ruptis treugis recesserat, eo quod imponeretur sibi, quod contra regem & regnum mala plurima machinans Saracenis confederatus fuisset. Munierat igitur prædictam vrbem cõtra Saracenos vxore sua in præsidio relicta. Dominus autem Guido Rex Hierosolymitanus, & Raimondus Comes Tripolis cum omnibus ferè totius regni viris nobilibus, cum equitibus & peditibus quotquot habere potuerunt, sinistris ominibus, diuini fauoris auxilio destituti, Saladino & suis occurrentes, tentoria sua circa fontem Sephoritanum locauerunt. De multitudine siquidem sua plusquam de diuino adiutorio confidebant, à primo enim introitu Latinorum in terram sanctam, nostri tot milites in vno prælio congregare nequiuerunt. Erant enim mille ducenti milites loricati. Peditum autem cum armis, arcubus & balistis circiter viginti milia,

infaustę

infaustę expeditioni interfuisse dicuntur. Die autem sequenti dum nostrorum exercitus versus obsessam ciuitatem progrederetur, copiosa equitum leuiter armatorũ multitudo de exercitu Saladini à dextris & à sinistris nostros proterue nimis infestans sagittis & spiculis tam equos quam equites sine intermissione vulnerans in loco arido & inaquoso exercitum nostrum castra locare, & tentoria figere coëgit. Quod prudenter attendens Saladinus, sequenti die priusquam ad aquas exercitus nostri peruenire potuissent, iuxta Thoronum Ethin ordinatis secundũ militarem disciplinam aciebus nostris tam equitibus, quam equis siti arentibus dimicaturus hostiliter occurrit. Erant autem dies feruentes valdè. Mense enim Iulio quarto nonas eiusdem in festo translationis sancti Martini, anno Incarnationis Domini millesimo centesimo octogesimo septimo, tradidit Dominus populum Christianorum, infinitis eorum peccatis exigentibus, in manus impiorum, adeo quod nostri subito terga dantes inimicis ferè omnes à maximo vsque ad minimum trucidati sunt, vel captiuitate detenti. In tantum enim formidine & pusillanimitate humiliauit eos Dominus, quod vnus ex hostibus versa vice, centum persequebatur ex nostris, & quidam arma sua turpiter proijcientes, in manus inimicorũ se ipsos gratis tradebant. Facta autẽ magna strage cæsorũ Guido de Lisiniaco Rex Hierosolymorum & magister militię

militię tẽpli cum multis aliis tam maioris quam minoris ordinis in captiuitate detenti abierunt abſque fortitudine ante faciem ſubſequentes. Vt autem certis indiciis & euidentibus ſignis Dominnm ſibi terribiliter offenſum agnoſcerẽt, & diuinę protectionis clipeũ ab ipſis receſſiſſe non dubitarent, lignum ſalutiferę crucis, quod die illo tenebroſo ſecum in prælio detulerunt, lamentabili infortunio amiſerunt. Saladinus autem exiſtimans Templariorũ & Hoſpitaliorum ordines prorſus in partibus orientalibus delere, quotquot ex ipſis capere potuit, decapitari præcepit.

De oppidis ab eodem Saladino expugnatis.

Cap. 97.

QVi autem de Chriſtianis caſu aliquo euadere potuerunt, qui etiam in ciuitatibus & munitionibus remanſerunt, longo tempore poſt prędictum infortunium velut mulieres meticuloſi facti ſunt, & emarcuit cor eorum, ita quod plures ex ipſis paucos ex Saracenis expectare non audebant. Vndè ſtatim poſt prædictam victoriam Saladino ante Accon venienti ſaluis perſonis ſuis reſignauerunt ciuitatem. Inde vero Berithum tranſiens abſque contradictione eandem à ciuibus deſperatis recepit. Ab Accon autem vſque ad Aſcalonam de ciuitatibus maritimis nulla ei auſa fuit reſiſtere. Aſcalonitę vero eo quod inexpugnabilem credebant

credebant esse suam ciuitatem, cursum eius paulisper retardantes, ei responderunt, quod ciuitatem suam non relinquerent, donec certi essent vtrum Hierosolymitani ciuitatem suam non retinerent vel resignarent. Postquam autem ante Hierusalem sua fixit tentoria, hac conditione tradiderunt ei ciuitatem, quod liberi cum his, quę secum deportare possent, egrederetur, & vsque in terram securitatis ab ipso deducerentur. Sic igitur de manibus inimicorum euadentes postquam Tripolim deuenerunt, in manus deteriores prophanas & sacrilegas inciderunt. Quicquid enim secum detulerunt, comes Tripolitanus Boamundus, cum satellitibus suis filijs Belial, qui prædictis exulibus fratribus suis compati debuerunt, prorsus abstulerunt, crudeliores Saracenis se-ipsos Christianis exhibētes. Ex quo illud miserabile & à sæculis inauditum referunt ibi accidisse, dum quædam matrona paruulum suum secum super humeros deferens ab impijs hostibus spoliaretur, nulli enim sexui vel conditioni parcebant, nec etiam pudenda perscrutari erubescebant, attendens mulier illa quod ea quę sibi Saraceni pro se & filio suo nutriendo reliquerant, hi ad quos confugerat, rapiebant, supra modum perturbata, & spiritu tristitię & desperationis absorpta proprium filium in mare proiecit. Prædictus autem Saladinus Ascalonam reuertens hac conditione ciuitatem recepit, quod regem & magistrū Templi, quos captiuos tenebat, restitueret libertati. Indè vero non se-

non segnis neque piger vsque Tripolim pertransiens videns ciuium multitudinem cum his, qui ad ciuitatem confugerant ad resistendum paratam, credens quod de manu eius ciuitas non posset euadere, si tempore oportuno postquam alias occupasset munitiones reuerteretur, versus Antiochiam cursum direxit, præsertim quia tunc temporis circa munitiones maritimas non vellet multum laborare, eo quod Piratarũ Princeps in mari potẽtissimus, quem Margarit nominabant, de regno Sicilię cum octoginta galeis ad nostrorum subsidiũ aduenerat, missus à strenuo & illustri rege Sicilię VVillermo. Hic enim postquã lamentabilem casum regni Hierosolymitani audierat ab his qui ad partes illas in nauibus confugerãt, confestim eadem æstate non solum prædictas galeas, sed milites quingentos, & turcopolos trecentos, & victualia absque æstimatione transmiserat ad subsidium residuę terrę, vir venerabilis & deuotus. Saladinus autem suam fortunam impetu spiritus sui non segniter vrgens infra trium mensium spatium totum obtinuit Antiochenum principatum, excepto castro inexpugnabili Domini Antiocheni Patriarchę quod Cursatum appellant, & ciuitate Antiochena, à qua data sibi multa pecunia à Domino recessit, spem certam & fiduciam habens, quod alijs circunquaque occupatis munitionibus sola ciuitas diu repugnare non posset. Ipse enim plusquam viginti quinque ciuitates & oppida, in prædicto prin-

cipatu

cipatu suę subiecerat ditioni. Reuertens igitur in regnum Hierosolymitanum ciuitatem Tyrensem, quę sola ex omnibus regni ciuitatibus remanserat, terra & mari cum vniuersali exercitu obsidione vallauit. Erat autem in tempestate illa in ciuitate Tyrensi vir nobilis & armis strenuus Conradus Marchio Montis ferrati: Nam eodem, vt dicitur, die quo nostri in prædicto bello corruerunt, ipse de Constantinopoli veniens, illuc nauigio deuenit. Hic autem ciuibus promisit quod defenderet ciuitatem, si eam post eius liberationem sibi concederent posſidendum. Ciues autem libenti & grato animo eius annuerunt petitioni, Nam & Christiani quasi desperati nullo modo posse resistere fortitudini Saladini credebant, qui vniuersam iam occupauerat vndique regionem. Ipse autem ex parte terrę Saladino viriliter resistens, ex parte maris galeas eius igne succendit, Vndè Saladinus turbatus valdè & iratus soluta obsidione statim recesſit. Ipse enim absque expensis magnis & damno, & sine aliqua sanguinis effusione credebat eos angustiare, & ad deditionem compellere. Et reuerea facile hoc fecisset, nisi Deus aliter prouidisset: Nam castra munitisſima Saphet, Beluoir, Turonum & Belfort quę in montanis sita erant, ipse ad deditionem compulit, licet aliquo tempore, quandiu victualia habuerunt, restitissent.

Quomodo

Quomodo enim pauci, & perterriti & impotentes homines tam potenti Principi resisterēt? qui non solum terram Ægypti, sed vniuersam ferè Syriam propriæ subiecerat ditioni, quæ à Tigri fluuio habēs initium vsque in Ægyptum protenditur & à Cilicia vsque ad mare rubrum.

De Syriæ diuisione, & late patenti Saladini Imperio.

Cap. 98. PRima siquidem pars eius, quæ inter Tygrim & Euphratem media interiacet, Mesopotamia Syriæ nuncupatur: Secunda eius pars Cœlesyria specialiter dicitur, in qua sitā est Antiochia, cum vrbibus sibi suffraganeis, vsque ad riuū Valeniæ sub castro Margath. Tertia autem pars Syriæ, Syria maritima & Syria Phœnicis nominatur, in qua sita est Tripolis, & Tyrus & Accon, habens initium à prædicto riuo, finem vero ad lapidem incisum, qui dicitur Districtum, hodiè vero Castrum peregrinum nominatur. Quarta pars eius dicitur Syria libanica, in qua situs est Libanus. Dicitur prærerea Syria Damascena nam Metropolis eius est Damascus. Quandoque tamen simpliciter Syria appellatur, nomine totius parti attributo: vt ibi, Caput Syriæ Damascus. (Isa. 7.) Tres etiam Palæstinæ maioris Syriæ partes sunt. Prima, cuius Metropolis est Hierosolyma, & hæc pars specialiter Iudæa appellatur. Secunda cuius Metropolis est Cæsarea maritima, & continet totam terrā Philistinorū.

Tertius

Tertius, cuius Metropolis est Scythopolis, quę hodie dicitur Bethsam. Sunt insuper Syrię partes, vtraque Arabia. Prima, cuius Metropolis est Bostrum: Secunda, cuius Metropolis est Petra deserti: sed & Syria Sobal eiusdē Syrię maioris est pars, cuius Metropolis est Sobal. Nouissima autem pars Syrię est Idumæa respiciēs ad Ægyptum. Tantum igitur & tam potentem aduersarium tot regna sub se habentem, tantorum capitum belluam pro peccatis nostris tanquam diuinę vltionis flagellum contra nos Dominus suscitauit.

Occidentalium ob Hierosolymam captam exsternatio, & Regum principumque Christianorum votiua ad sacrum bellum expeditio.

INterea rumores sinistri, & casus lamentabiles vniuersas occidentis regiones concusserant, omnibus qui audierant animo consternatis, & quasi graui vulnere doloris immensi sauciatis. Prę omnibus autem venerabilis pater Vrbanus, qui sanctę Romanę ecclesię tempestate illa præerat, summus Antistes, attendens & inconsolabiliter dolens quod temporibus suis orientalis ecclesia tam miserabilem desolationem & tam irreparabilem incurrisset ruinam, audiens sancta prophanari, & à canibus immundis conculcari, pretio-

Cap. 99.

Q

pretiosum salutiferę crucis lignum ab impijs & indignis hominibus detineri & contrectari, terram sanctam tanto Christianorum sanguine liberatam rursus ab infidelibus & prophanis hominibus occupari; perturbatione doloris & mœroris anxietate febrem incurrens, non multo post partim febre, partim tædio & lãgore vitam finiuit. Cui successit in pontificali dignitate vir honestus & omni acceptione dignus Gregorius, qui peccatis nostris exigẽtibus post septem hebdomadas in fata concessit. Post quem ad apicem summę & Apostolicę dignitatis sublimatus est Clemens tertius. Hic modis omnibus cum fratribus suis Cardinalibus laborauit ad Christianorum succursum, qui pauci remanserant tanquam oues inter lupos, & ad terrę sanctę liberationem inuitans, admonens & obsecrans occidẽtales Principes, & omnes Christi fideles, & in plenam omnium peccatorũ remissionem iniungens, quatenus Christi ecclesię & ciuitati redemptionis nostrę induti virtute ex alto succurrere non differrent. Ex quo factum est quod Imperator Romanorum Fredericus, & Rex Francię Philippus, & Anglorum Rex Ricardus, & omnes ferè Principes, Duces, Comites, & Nobiles eisdem subiecti, vna cũ Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus & alijs Ecclesiasticis personis, cum inferiori populo, cuius nõn erat numerus, viuificę crucis signo humeris suis affixo, ad terrę sanctę succurrendum, voto sese sollemniter astrinxerunt, verbo & exemplo inuicem exhortan-

exhortantes, & alios incitantes: adeò quod dedecus & ignominiosum videretur, si tanquam desides & ignaui alijs proficiscentibus ipsi domi remansissent.

Obsidio Acconis per Guidonem regem: clades a Saracenis accepta.

Cap. 100

SEquenti autem æstate post amissionem terræ sanctæ, cum Rex Guido ciuitatem Tyrensem non posset recuperare, eo quod prædictus Marchio, qui eam liberauerat, sibi propriam ex pacto vendicauerat; nec de toto regno suo saltem vnum Casale remanserat, vbi caput reclinaret; indutus reuerentia & confusione, præsertim cum terra sancta sub ipsius amissa esset regimine, quasi de vita sua non curaret, cum paucis valde quos colligere potuit, Acconensem obsedit ciuitatem, in Tororo aliquantum eminenti, quod est iuxta ciuitatem, tentoria sua collocando. Erat autem frater eius cum eo Gaufridus de Lusiniaco vir animosus & in armis strenuus, qui gratia fratris sui omnes alios præcesserat peregrinos. Postquam autem res innotuit Saladino, dicitur gratias retulisse Deo suo, eo quod Christianorum reliquias cum rege suo in manu sua conclusisset: & reuerá non solum Saladino cum innumera sui multitudine exercitus;

 sed his

ſed his qui in ciuitate erant tam pauci homines diu reſiſtere non valerent. Cumque dicerent Saladino Principes eius quatenus prædam à Domino ſibi oblatam capere feſtinaret, fertur reſpondiſſe, quod cum iſti non poſſent euadere, fratrem ſuum, quem venturum in proximo expectabat, vt gaudij eius & victorię ſocium vellet expectare. Ipſe tamen non multis diebus poſt per experientiam didicit, quoniam ſemper nocuit differre paratis. Nam vir nobilis, & in Dei ſeruitio probatiſsimus Iacobus de Auenis ſecum Flandrenſes, Brabantinos & Friſones adducens, & opportuno tempore aduenięs, ſua ante Accon fixit tentoria. Multitudo inſuper nobilium & aliorum de Campania & Burgundia, nec non qui de Italia aduenerunt, non longo tempore poſt, ante prædictam applicuerunt ciuitatem. Vt autem ſubitas & improuiſas Saracenorum euitare poſſent irruptiones, caſtra ſua foſſato vndique munierunt. Quantas autem tribulationes & anguſtias, quot pericula & detrimenta, antequam venirent reges Francię & Anglię, perpeſsi ſint, longum eſſet enarrare. Nam eorum machinas frequentes Saraceni combuſſerunt: Multos autem ſagittis & ſpiculis lætaliter vulnerantes, frequenter occiderunt. Multo autem plures inedia, labore, & aëris corruptione vitam in ſabulo ante ciuitatem finierunt. Videntes itaque noſtri quod facile ciuitatem expugnare non poſſent, præſertim cum hi qui in ciuitate erant acriter reſiſterét, Saladinus

autem

autem cum exercitu suo nostros exterius ex parte fossati multipliciter infestaret; quadam die contra hostes pugnaturi exierunt. Saraceni autem licet longè plures essent, nostros expectare non audentes, castris suis relictis fugerunt. Nostri verò cum iam ad castra Saracenorũ absque contradictione aliqua peruenissent, iusto, licet occulto, Dei iudicio commoti & perterriti nullo insequente fugere cœperunt. Quod videntes Saraceni fiduciam resumentes & audaciam, reuersi ad nostros posteriores cædere, & sagittis tam equos quam equites vulnerare sine intermisione cœperunt. Paucos autem de nobilioribus, qui turpe & ignominiosum reputabant terga dare, multitudine sua concludentes Saraceni occiderunt. Inter quos magister militię templi, & Andreas Comes Brenensis cum alijs compluribus die illo ceciderunt. Hi autem qui in ciuitate erant exeuntes, & nostris in reditu occurrentes, multos interemerunt. Tanta autem erat gẽtis nostrę cõfusio & perturbatio, tantus timor fugientes inuaserat, quod vix de omnibus his qui exierant aliquis vt dicitur euadere posset, nisi vir strenuus & in armis exercitatus prædictus Gaufridus de Lisiniaco, qui ad castra conseruanda remanserat, cum his, quos secum habebat, nostris succurrere festinaret. Dicunt autem casu mirabili tantam nostris die illo accidisse confusionem: Dum enim equus quidam Domini sui manus fugiendo euasisset, quibusdam insequentibus & clamantibus, cre-

diderunt alij nostros à facie inimicorum fugere, & ita omnibus ferè fugientibus ad tentoria sua cum maximo dedecore, & Christianitatis detrimento, redierunt. Cum autem per annum & dimidium nostri qui præcesserant, Imperatorem & Reges, & alios subsecuturos Principes expectarent, tanta fames & victualium penuria orta est in exercitu, quod carnes equorum & cadauera mortuorum animalium compulsi sunt manducare. Modius enim frumenti qui tempore pacis pro dimidio bisantio habebatur, sexaginta bisantijs vendebatur. Ex quo factum est quod pedites de exercitu tantam pænuriam amplius sustinere renuentes, contrà mandatum maiorum vsque ad triginta milia contra Saracenos exissent, vt à castris eorum victualia deportarent: hostes autem astuti fugam fraude simulantes incautos homines non solum victualibus, sed auro & argento & varijs supellectilibus onerari permiserunt. Cum ita suffarcinati & immensis ponderibus prægrauati reuerterentur exultantes, cithara eorum subito conuersa est in luctum, & extrema gaudij luctus occupauit. Saracenis enim cum impetu & clamore valido subsequentibus, non est inuentus vel vnus qui resisteret inimicis. non solũ autem aurum & argentum, sed etiam arma proijcientes, omnes fere vel in via prostrati sunt, vel in mari fugiendo submersi. De his autem qui euadere potuerunt, multi præ timore in insaniam versi sunt. Sic igitur eorum murmur & inobedientiam

Iob 30. Prou. 14

dientiam Dominus puniri permisit. His autem diebus Sibylla prædicti Guidonis regis vxor in exercitu viam vniuersę carnis ingressa est. Vndè regnum ad sororem eius Isabellam, vxorem viri nobilis Herfrandi de Torono iurę hereditario deuolutum est. Quod attendés Montis Ferrati Marchio, qui iam Tyrum vt dictum est occupauerat, regnandi ambitione & regni cupiditate permotus, prædictam Elisabetham viro suo auferens, cum ea de facto matrimonium cõtraxit. Licet autem peregrinis tantum scelus valdè displiceret, prædicto viro nobili Herfrando conquerenti satisfacere dissimulauerunt, eo quod non nisi per manus Marchionis à Tyro victualia venalia haberent. Ipse etiam muneribus quosdam ex maioribus corrupit, vt sibi fauorem præstarent.

Principum Christianorum, Frederici Imperatoris, Regum Franci & Angli in Terram sanctam aduentus: Acconis expugnatio: Saladini trepidatio: Inter Reges dissensio & simultas.

DVm hæc in exercitu ab his qui præcesserāt variè agerentur, Imperator Romanorū Fredericus, cum virtute magna & innumera pugnatorū multitudine per terram profecturus, iter arripuit. Egressus autem de vltimis finibus Alemánię, transiensque Hungariam, Macedoniam & Græciam, per terras Cap. 10.

 Saraceno-

Saracenorũ in mannu potenti & brachio extento, subiugatis sibi Iconio, Philona, & alijs pluribus ciuitatibus vsque ad Armeniam peruenit; vbi dum æstu maximo balneandi gratia in fluuium, quem ferreum appellãt incolę, descendisset, casu flebili submersus & suffocatus in aquis peccatis exigentibus interijt in totius Christianitatis detrimentum. Adeò enim aduentum eius Saladinus metuebat, quod muros Laodicię & Gabeli, Tortosę, Biblij, Berithi, & Sydonis, eo quod per partes illas Imperatorem transiturum putabat, dirui præcepit, solis munitioribus oppidis videlicet & turribus reseruatis. Sed & Rex Frãcię Philippus & Ricardus Rex Anglię, postquam Brundisij posteriores exercitus sui expectantes hyemauerunt, vere subsequenti cum nauibus & galeis, cum equis multis & bellicis instrumentis & copia victualium portui Accon applicantes, nostrorum exercitum immenso gaudio repleuerunt. Rex siquidẽ Francię prior cum suis applicuit. Nam Ricardus Anglorum Rex insulam Cypri Græcis in ea commorantibus deuictis in aduẽtu suo sibi subiugauit. Obsidentes igitur ciuitatem & ex omni parte vallantes per totam illam æstatem continuè impugnauerunt, his qui intus erant cum virtute magna resistentibus. Petrarias enim Petrarijs opponentes & machinas nostras confringẽtes, igne etiam Græco tela lignea, quę nostri cum expensis magnis fabricarant, succendẽtes, multas nostris molestias inferebant. Cum autem quadam

quadam die nouos & recentes pugnatores cum armis & victualibus in naui maxima, quá dromont nominant, Saladinus in ciuitatem mitteret, Rex Anglorum cum galeis ei iuxtà portum occurrens nauem cum militibus submersit in profundum, cum magna Christianorum exultatione & maxima Saracenorum confusione. Nam præter alia quibus nauis onerata fuerat, dicunt quod in ea fuissent quidam serpentes, quos in exercitum nostrum mittere proposuerant, & per hoc multum nostros damnificare credebant. Rex autem Frãciæ Philippus diebus ac noctibus sine intermissione muros ciuitatis, turres & mœnia immẽsis molaribus concutiens, interius autem machinas hostium, domos, & ædificia confringens & subuertens, requiem negabat obsessis. Sed & Rex Anglorum ex alia parte frequentes & periculosos insultus inclusis acriter inferebat. Cum igitur ex continuis & violentis molarium tunsionibus & attritionibus murus ciuitatis rumperetur, attendentes inclusi, quod diu resistere iam non possent, hac conditione resignauerunt ciuitatẽ, vt saluis personis & liberis exirent, & ob hoc crucem sanctam, quam in prælio perdiderant Christiani, se reddere promiserunt. Sed cùm eam inuenire nõ possent, iratus & indignatus Rex Anglorũ omnes illos qui in partem eius cesserant, præcepit trucidari. Rex autem Francorum captiuos suos pro redemptione nostrorum, quos Saraceni captiuos tenebant, in vinculis reseruauit, tempe-

rantius & mitius agens pro nostris. Rex autem Anglorum magis dánificauit & debilitauit inimicos, multis milibus interemptis, qui plurimū in posterum nocere possent Christianis. Videns itaque Saladinus captam esse ciuitatem, & magnam partem suorum interemptam, consternatus animo, nec habens spem vt alias ciuitates contra nos retinere valeret, muros maritimarū ciuitatum, scilicet Porphyrię, Ioppes, & Ascalones, Gazę & Darum destruxit. Rex autem Ricardus reædificans Ioppen muniuit. qua postea à Saladino obsessa, Rex cum galea per mare festinans, exercitu suo per terram cum difficultate magna subsequente, succurrens obsessis exercitum Saracenorum remouit. Saracenis autem valdè cōfusis & perterritis, & à facie nostrorum cum principe suo fugientibus, non solū regnum Hierosolymitanum, sed partem magnam terrę Saracenorū nostri facile potuissent acquirere, nisi humani generis inimicus tantis Christiani populi succeſsibus inuidens superseminaret Zizania. Immisit enim inter reges æmulationes & discordiam, & facta est cōtētio inter principes, & errarę fecit eos in inuio, & nō in via. Venantes enim propriam gloriā, & quę sua sunt, non quę Iesu Christi quærētes, inuicem detrahendo & inuidendo, lætificauerunt inimicos suos, magnam autem Christianorum populo confusionem induxerunt. Adeo autem ab initio rancor, inuidia & discordia inter reges inualuerūt, quod plerumque quando Rex Francorū contra ciui-

Mat. 13.

Phil. 2.

tatem as-

tatem assultus ex vna parte faceret; Rex Anglię ne ciuitatē impugnarent, suis inhibebat. Quotquot autem de principibus & baronibus Frácię muneribus vel promissionibus sibi allicere poterat, latenter attrahebat, & in partem suā inclinabat. Vnde Rex Francię perturbatus valdè & commotus, & maximè quia ægritudine quadā laborabat, relicto Duce Burgundię cum parte exercitus loco sui, statim post captionem Acconensis ciuitatis, recessit. In hoc tamen minus sapienter egit, quod suum præpropere nimis reditum propalauit. Nam Saladinus, vt dicunt, totam terram nostram nobis libēter reddidisset, si reges saltem tantummodo simularent quod terram eius vnanimiter vellent inuadere, & inter se pacem & concordiam habere.

Hierosolymæ obsidendæ consilium irritum, Rege Ricardo in patriam redeunte. Mors Saladini, & Saracenorum seditio. Alemanorum in Terra sancta res gesta.

REx igitur Anglię cum exercitu suo, & Dux Burgundię cum Francorū exercitu residuo Hierusalem obsessuri, ab Accon versus Ioppen procedētes, plurima in itinere pertulerunt incommoda. Saladino enim cum militibus & tracopulis innumeris posteriores prosequenti, à dextris etiam & à sinistris nubem telorum emittētibus Saracenis, nostri cum maxima difficultate vsque Assur oppidum, quod inter Cæsaream

Cap. 102

Cæsaream & Ioppen situm est, peruenerunt, multis tam ex equitibus quā ex equis grauiter vulneratis, ipso etiam rege Ricardo in via illa telo quodam sauciato. Nostri autem iuxta prædictum castrum Saracenos vt eis vicem rependerent acriter inuadētes, & ipsis terga dantibus insistentes, multos ex eis occiderunt, sed nō sine graui damno Christiani exercitus. Nam in die illa cecidit miles nobilis, & in armis strenuus Iacobus de Auenis, multique cum illo fœlici martyrio coronati ceciderunt, qui seorsum nostris ignorantibus cum multitudine Saracenorum pugnabant. Saladinus autem cum his, qui fugę præsidio euadere potuerūt, in Hierusalem se recepit. Nostri autem in quodam loco qui dicitur Bethenuble inter Ioppen & Hierusalem castra locauerunt, vt inde proficiscerentur Hierusalem obsessuri. In eodem autem loco nunciatū est Regi Ricardo, quod de partibus Ægypti cum mulis & equis & camelis innumeris, victualibus & alijs bonis oneratis, ad exercitū Saladini maxima veniret careuāna. Ipse autem illi festinanter occurrens & iter de nocte latenter arripiēs, maximā prędam secū ad exercitum adduxit. In magno tamen periculo reliquerat exercitum, nam maiorem militū partem secum trahens paucos valdè respectu eorum, qui cum Salidino erant, reliquit. Habito autem post hæc consilio, quod tempore hyemali non obsiderent Hierusalem, præsertim cum nullam inter Accon & Hierusalem munitionem haberent,

nisi Iop-

nisi Ioppen, nec sine graui & manifesto periculo victualia ad exercitum deportare valerent, cum multis lachrimis & immensa tristitia maioris partis exercitus propositum mutauerunt. Nam à multis dicebatur, & ab his maximè qui statum Saracenorum plenius agnouerant, quod exercitum nostrum nunquam expectasset Saladinus, nec poterat inuenire qui in ciuitate ipso recedente includi vellent, vel auderent remanere: Acconensium exemplo perterriti, quibus non potuit succurrere Saladinus: quin etiam ipsos captos partim trucidari, partim captiuari permiserat, cum ipsos potuisset redemisse. Rex igitur Anglorum cum exercitu suo pergens Ascalonam, muros eius per totam illam hyemem cum labore magno & expensis reparare non cessauit. Oppidum etiam Darum reædificans muniuit, Gazam verò reparatam tradidit Templarijs ad quod pertinebat, vt ipsam custodiret. Dux vero Burgundię cum his qui de regno Francię secum remanserant, eo quod non benè cum Anglicis conueniebant, secedens Tyrum ibidem cum Marchione hyemauit. Vere autem subsequente cum iterũ vsque Bethunuble ambo exercitus vt Hierusalem obsiderent peruenissent: Rex Ricardus quasi in virum alterum mutatus, dixit quod modis omnibus vellet repatriare. hanc occasionem prætendens, quod frater eius Ioannes ad regnum aspirans, partem terrę eius iam occupasset. Ex alia verò parte regem Francię, qui ab ipso iratus recesserat, non immeritò

immeritò suspectum habebat, metuens ne ducatum Normanniꝫ Rex Philippus in eius absentia violenter inuaderet. His igitur auditis tumoribus Saraceni exultantes, & quasi de
Psal. 43 graui somno excitati, corda resumpserunt. Nostri autem confusione & dolore induti, recuperationis ciuitatis sanctę spem penitus amiserunt, gementes pariter & lugentes, eo quod sacrificij sui cauda sublata, labores suos inchoatos & non perfectos, quasi adnihilari viderent. Si autem recessum suum aliquanto tempore Rex Anglorum abscondendo distulisset, optimas conditiones & treugas bonas & honorabiles apud Saracenos inuenire possemus. Ipse autem in detrimentium totius Christianitatis, sicut homo impetuosus erat, ad recessum aspirans & festinans, quascunq; treugas Saladinus offerre voluisset, absque contradictione & difficultate recepit. Ex quo factum est quod Ascalonam & Darum & Gazam nostri diruere compulsi sunt, secundum treugarū conditionem & tenorem. Darum siquidem & Ascalona, Gaza & tota terra vsque Ioppen in partem cessit Saracenorum. Ipsi autem Ioppen & aliam maritimam vsque Accon, nobis ex pacto reliquerunt, scientes pro certo quod munitionibus destructis terram planam diu contra ipsos retinere recedente exercitu non possemus. Interim autem Marchione Montis Ferrati Conrado, à quibusdam baptizatis Saracenis, quos in domo sua diu nutriuerat, interfecto, Comes Campaniꝫ Hericus ad fug-

ad suggestionem Regis Angliç, cum vxore illius Isabella matrimonium contrahens, in terra remansit. Rex Anglorum, dum recederet, in Alemannia captus est, & ab Imperatore detentus, donec maxima pecuniç summa redemptus vix tandem euadens in Angliam peruenit. Comes vero Henricus licet cum Regina contraxisset, Accon & Tyri dominium adeptus, coronari tamen & Rex fieri recusauit. Nã & ipse sicut alij ad reditum aspirabat. Ex quo factum est quod cum aliquot annis in terra remansisset, & omnibus præparatis repatriare vellet, de fenestrà domus suç decidẽs super fossati ciuitatis Acconẽsis pauimentum, ceruicibus confractis expirauit. Haimericus autem Rex Cypri, frater Guidonis de Lisiniaco iã defuncti, cũ Regina Elizabetha matrimonio copulatus, post prędictũ Comitem terrç dominium & administrationem suscepit. Post recessum autem Regis Angliç & aliorum peregrinorũ, in quanto periculo Christianorum paucitas & residuum terrç sanctç remanserunt, citò nobis Saraceni ostẽdissent, nisi mortuo Saladino inter ipsos facta diuisiõe multiplices exortç fuissent discordię & inimicitię valdè necessarię Christianis. Nam filijs Saladini patruus eorum, scilicet frater illius, omnia regna, excepto Halapię regno, auferens aliorum Saracenorum animos propter hoc contra se prouocauit. Nostri autem contrà ipsum aliquid attentare non poterant vel audebant: Pro magno enim reputabant, licet multas ab impijs

impijs frequenter recepissent iniurias, iuxta ipsos quocunque modo viuere, & terrę suę residuum conseruare. Biblij tamen ciuitatem & munitionem quibusdam Saracenis eam nostris ignorante Soldano resignantibus, data pecunia recuperauerũt illi ad quos iure hereditario pertinebat. Sed & Berythi ciuitas cum oppido fugientibus Saracenis qui eam custodiebát Christianorũ restituta est potestati. Imperator enim Romanorum Henricus missa multitudine Alemanorum ad terrę sanctę subsidium treugas soluere præcepit. Ipsi autem in partibus Tyri munitionem quandam obsidentes, cum obsessi saluis personis castrum resignare voluissent, nocte vna munitionem recipere distulerunt Alemanni, nam & oppidum & patrias non posse euadere de manibus suis æstimabant. Sequenti autem die innumera Saracenorum multitudine ad castri succursum concurrente, confusi recesserunt. Cumque appropinquassent Berytho, exterriti Saraceni qui in ciuitate morabátur, eis vrbem & munitionem reliquerunt. Audientes autem quod Dominus eorum Imperator Henricus obisset, absque alia vtilitate confestim ad propria redierunt. Sed & quadam ex nostris ipsorum fiducia prouocati, Ioppen contra Saracenos munierunt, quibus in breui tempore & absque magna difficultate Saraceni munitionem auferentes, ipsam solotenus diruerunt, illos quos intus repererunt captiuos ducentes. Ex tunc treugis reformatis, quas libérer

Saraceni

Saraceni concedebant, eo quod ferè totum regnum Hierosolymitanum posidebant, & inter se maximas habebant discordias & graues inimicitias, non addiderunt nostri, licet nimium afflicti, facile treugas rumpere, vel aliquam penitus munitionem obsidere, vel diruptam reparare. Vnde non multo tempore post cum quidam nobiles de Campania præcipue & de alijs Franciç partibus transfretassent, nostris treugas soluere recusantibus, ipsi Antiochiam pergẽtes sub Principe Antiocheno militaturi, qui tunc guerram cum quibusdam habebat, à Saracenis inter Tripolim & Antiochiam capti sunt & detenti, & in carcere Halapię mancipati. Duabus tamen vicibus, postquam prædicti Alemãni recesserunt, nostri treugas cum Saracenis ruperunt. Vna vice aduenientibus quibusdam Nobilibus de regno Franciç, Simone scilicet de Monte forti viro nobili & religioso, & in armis strenuissimo, & fratre eius Guidone cum quibusdam alijs, & cum Comitissa Flandriæ quę virum suum fuerat subsequuta: Ipse autem iam coronatus erat Constantinopolitanus Imperator. Alia vice quando mortuo Rege Haimerico & eius vxore, Comes Brenensis Ioannes ad regnum Hierosolymitanũ vocatus, transfretauit, heredem regni filiam Marchionis Conradi & Reginę Isabellę ducens in vxorem. Parum tamen aut nihil profecerunt: Nam neque munitionem aliquam obsederunt, nec dirutam reparauerunt, sed tantum in terram Saracenorum

equitantes quibusdam casalibus succensis, prædam quandoque abduxerunt. Statim autem postquam prædictus Ioannes coronatus fuit in regem & inunctus, Saraceni montem Thabor in dedecus & detrimentum Christianorum & maximè vt ciuitatem Accon amplius coarctarent, contra nos munierunt. Nostri vero treugas iterum cum Saracenis firmantes, cum multis oppresionibus & miserijs gementes & dolentes de supernis auxilium inuocabant à Deo & sancta Romana Ecclesia consolationem & subsidium de die in diem expectantes.

Anno scilicet ab incarnatione Domini M. CC. xxiij.

IACOBI

IACOBI DE VITRIACO ROM. ECCL. CARDINALIS, LIBER SECVNDVS, QVI OCCIDENTALIS Historię nomine inscribitur, in certa capita distributus.

De corruptione Occidentalis regionis, & peccatis Occidentalium.

CVM igitur Orietalis Ecclesia, quę quondam à finibus terrę venit audire sapietiam Salomonis, varijs casibus exposita, & diuersis amaritudinibus oppressa, & quasi absynthio inebriata, gaudiũ suum in luctum & mœrorem conuertisset; primogenita & specialis eius filia Hierosolymitana ecclesia glorię suę vestimentis exuta, quę varijs carnificibus lacerata ferè nuda remanserat, velut quercus defluen-

Cap. 1.

3. Regum 10. cap.

Esaiae 1. 19.27. defluentibus folijs, & tanquam fluuius à suo fonte pæne siccatus; nihilominus tamen insatiabilis humani generis inimicus, serpens tortuosus, in partibus occidentis, nequitię suę virus pestiferum diffundere non cessabat, & quasi capite vulnerato mēbra sauciare modis omnibus satagebat. Caput enim & mater fidei est Hierosolyma: sicut Roma caput est, & mater fidelium. Adeò enim dolor capitis in membra redundabat, & varijs flagellorum molestijs iram & indignationem suam Dominus indicabat, quod postquam in manus impiorũ terra sancta peccatis nostris deuenit, iustus vltor scelerum Deus, vltionum Dominus, mundũ vniuersum, varijs molestijs affligendo flagellauit: in Hispania Mauros, in Prouincia & Lombardia Hæreticos, in Græcia schismaticos, vbique falsos fratres contra nos insurgere permittendo. Vt autem prophetico vtar reliquio, ita ad numerum confregit Dominus dentes nostros, quod postquam amissa ciuitate sācta diminutus est honor ecclesię, & dētes eius paulatim scilicet confracti sunt: Quotquot pueri in mundo nati sunt, duos vel tres dentes minus alijs, qui iam procreati fuerāt, habuerunt. Imminuti sunt dentes, confregit Dominus omnia ossa nostra, conglutinatus est in terra venter noster, pauimento adhæsit anima nostra. Hominũ malitia modum excedens & ad malum prona, deorsum ferebatur: arescebāt vbera botris quondam assimilata: sordebat Euangelij doctrina, diuinis monitis

[Margin: Psal. 93 — Thren. 3 — Psal. 41. 43. 118.]

passim

paſsim ab impiis conculcatis. Argentum vertebant in ſcoriam, & aqua vinum miſcebant. Omnem Dei & hominum poſt tergum dederant reuerentiam, & facies ſacerdotum non erubeſcebant, noxia ſequentes, & ſalutaria declinantes, & ad deteriora procliui. Qui optimus in eis, quaſi paliurus; & qui rectus, quaſi ſpina de ſepe. Diſſolutio geniculorum & defectio in cunctis renibus, & facies ouium ſicut nigredo ollę, deficiebat fides, extinguebatur charitas, & omnis virtus periclitabatur. In luto, & latere, & palea omnes ferè Pharaoni ſeruiebant. Aduerſę poteſtatis & Principis tenebrarũ longè lateq́ue nimis patebat imperiũ. Filij Syon olim inclyti, & amicti auro primo, reputati ſunt in vaſa teſtea. Effuſum eſt in terra iecur eorum, errauerunt cæci in plateis, polluti ſunt ſanguine. Vitiorum monſtra, & abominationum prodigia miſerabiliter pullulabant, & orbem inuoluebant vniuerſum. Facta eſt meretrix, ciuitas quondam fidelis: manum ſuam miſit ad hoſtes, ad omnia deſiderabilia eius. Principes eius in medio eius quaſi leones rugientes: Iudices eius lupi veſpere non relinquebant in mane. Omne caput languidum, & omne cor mœrens. Principes eius infideles, ſocij furum, iacuerunt in terra: foris puer & ſenex; perierat de rebus iuſtitia, & timor Domini de medio ſublatus erat, & æquitate ſubacta violentia dominabatur in populis: fraus, dolus & circumuentio latè inuoluerant vniuerſa. Perierat ſacrificium & libatio de domo Domini;

Eſaiæ 1. *Thren. 4* *Mich. 4.* *Nau. 2.* *Exod. 1.* *Epheſ. 6* *Thren. 4* *2.* *4.* *Eſaiæ 1* *Thren. 1* *Sophoniæ 3.* *Eſaiæ 1* *Thren. 2* *Ioel. 1.*

Ioel.1. Domini: depopulata est regio. Luxit humus, quoniã deuastatũ est triticum; cõfusum est vinũ, elanguit oleũ, confusi sunt agricolę, vlulauerunt vinitores super frumento & hordeo, quia perijt messis agri, vindemiauit inimicus vineã Domini. Virtus enim locum dederat & cesserat quasi
Ezec.22 inutilis, malitia subintrante, non erat qui se op-
Ps. 105. poneret & teneret Dominũ, & staret in confra-
Thren.3 ctione in conspectu eius. Opposuerant nubẽ ne transiret oratio. Mundo autẽ declinante ad ves-
Mat.24. peram, adeo refrigeuerat charitas, & fides non inueniebatur in terra, quod filij hominis secũdus aduẽtus vicinus & quasi in ianuis esse videretur.
Mich.7. Filius contumeliam Patri faciebat, filia aduersus matrem suã consurgebat, & nurus aduersus nu-
Ezec.22 rum, & inimici hominis domestici eius. Nõ distinguebatur sanctum à prophano; Quæcunque libebant licita reputabãt. Omne in præcipiti vitium steit, & quasi indomitus equus in pręceps
Esaię 5 ferebantur, trahentes iniquitatẽ in funiculis va-
Thren.1 nitatis, & quasi vinculum plaustri peccatũ. Omnes persecutores eorum, maligni scilicet spiritus apprehenderunt eos inter angustias, & ducti in
Zach.7. captiuitatem ante faciem tribulãtis. Noluerunt attendere, & verterunt scapulã recedentem, & aures suas aggrauauerũt ne audirẽt, & cor suum
Esaiæ 5 posuerunt ad amãtem. Cithara & lyra, & tympanum & tibia & vinum in conuiuijs eorum, & opus Domini nõ respexerunt. Honestas morũ, & decor virtutũ quasi exulantes nullũ inueniebant locũ: nisi vitia dominãtia & latę pullulãtia,

omnia,

omnia occupabant. Amicā cœlestibus & Deo placētem continentiā, quasi rem vilē, pro nihilo reputabāt. Viri passim & sine rubore luxuriantes, tanquam sus in luto, fœtorē delicias reputabant, & quasi iumenta in stercoribus suis putrescebāt; thorum immaculatū & honorabiles nuptias pro minimo cōputantes. Inter affines autem & propinquos matrimoniorū fœdera tuta non erāt, sed & sexus discrimina libido præceps nō curabat. Sobrietate autē & modestia in trāsmigratione abeuntibus, crapula & ebrietas atria possidebāt. Sicut spinę se inuicem cōplectuntur, sic conuiuiū eorum pariter potantium. Omnes mensę replete erant vomitu & sordibus, vt non esset vltra locus. Fornicatio, vinū & ebrietas, cor auferebant: sed & alea pernox, auara pariter & amara deciorū anxietas, & casus inopinati, iram fraudem & contētionem, & in Deum sceleratas blasphemias prouocabāt, cultores suos in foueā desperationis frequenter inducentes.

Prou. 28 & 2. Petri 2. Heb. 13.

Nah. 1.

Esa. 28.

Osee. 4.

De auaris & fœneratoribus.

SEd & gratę Deo & hominibus liberalitas, munificentia, & largitas, sublatę erāt de medio, radice omniū malorum, peste scilicet auaritię, omnes ferè occupante, & cupiditatis veneno inficiente, adeo quod vsurarū crimine pessimo passim & quasi licitè auaros fœneratores possidente, per hanc sanguisugam insatiabilē patrimonia & amplas hæreditates milites amittebant, spoliabātur pauperes,

Cap. 2.

depauperabantur ecclesię, dum momentis omnibus pestis vsurę succrescens, & quiescere nesciens, magis semper eius fœneratoribus obligabat. Hoc autem fœdissimũ & reprobissimum genus hominum adeo vbique inualuerat, quod non solum ciuitates & oppida, sed etiam casalia repleuerant, qui dies, noctes & horas & singula ipsorum momenta in damnationem suam vendentes, vsuras & superabundãtias supra sortem absque misericordia repetebant, dicente Domino: Mutuũ date, nihil inde sperantes. Et iterum: Captum à bestia nõ manducabitis. Sed & filios & filias & omnes hos ad quos funebris & venenosa illa pecunia detinebatur, secum per ignem traijciebant, vt impleretur quod scriptum est: Immolauerũt filios suos & filias suas dæmonijs. Sed & pignora, sorte in integrum recepta, prædicti perditionis filij cõtra mandatum Domini reddere recusabant. Ait enim in Leuitico: Si frater tuus pretium ad redimendum potuerit inuenire, computabũtur fructus ex eo tempore quo vendidit, & quod reliquum est reddet emptori, atque recipiet possessionem suam. Emptorem autem appellat, qui mutuo pecuniam concedens fructus & non possessionem emit. Alij autem merces suas, eo quod tempus solutionis differretur, pretio maiori vendentes, vel anticipato solutionis tempore merces in futuro recipiendas vilius ementes, æternę mortis & damnationis supplicijs nihilominus sese obligabant.

Ezec. 22 — *Luc. 5* — *Leui. 22* — *fænebris.* — *Ps. 105.* — *Leui. 25*

De rapi-

De rapinis & exactionibus potentum per se & per satellites suos: & de varijs eorum criminibus.

CVm autem dicat Dominus, beatius magis dare quã accipere, illius temporis homines & hi maximè qui regiminis potestatem super alios acceperant, non sólum muneribus illicitis auaras manus implebant, vel collectis & exactionibus indebitis à subiectis pecuniam in damnationem suam extorquebant, sed per prædas & rapinas violentas passim nunc occultè nunc publicè incautos vel impotentes homines crudeliter opprimebant, non attendẽtes satis quod scriptum est: Vę qui prædaris, nonne & ipse prædaberis? De quibus ait Dominus per Prophetam: Qui comederunt carnem populi mei, & pellem eorum desuper excoriauerunt, & ossa eorum confregerunt, clamabunt ad Dominum, & non exaudiet eos, & abscondet faciem suam ab eis. Miseri autem nouissima sua non considerant, quemadmodum dicit Ieremias: Sordes eius in pedibus eius, quia non est recordata finis sui. Exiguo enim conceditur misericordia, potẽtes autem potentér tormenta patientur, & maioribus maior instat cruciatus. Ipsi autem non solum prædas exercentes, sed & incendijs regiones vastantes, monasteriornm & ecclesiarum prædijs & possessionibus non parcebant, manu sacrilega sanctuaria effringentes, & ministerijs

Cap. 3. Act. 20.

Esa. 33.

Mich. 3.

Eccles. 7

Thren. 1

Sapi. 6.

dedicata spiritualibus de gremio & sinu Domini violenter efferétes. Pauperum insuper bona, dum causis leuibus inuicem inter se contenderent, impijs satellitibus suis exponebant. Vias quoque publicas accincti ferro, non parcentes peregrinis seu religiosis viris, obsidebant. In oppidis etiã & vrbibus sicarij & scelerati homines vicos & plateas & abdita locorum innocétium sanguine latentes in insidijs passim replebant. Sed & in ipso mari diuinum iudicium non timentes, & cursarij & piratę, mercatores & peregrinos non solum spoliabãt, sed plerumque nauibus eorum combustis in profundũ demergebant. Principes autem & potentes infideles socij furum, qui pacem procurare & subiectos defendere, & homines pestilentes, tanquam lupos, ab ouibus, à subditis formidine pœnę arcere tenebantur, acceptis muneribus ab impijs & prophanis hominibus, cupiditate lucri temporalis eis patrocinium & fauorem præstabant. Si videbant furem, currebãt cum eo: ac si dicerent, Sortem mitte nobiscum, marsupium vnum sit omnium nostrum. & ideo fures raptores, sacrilegos, fœneratores, Iudæos, sicarios & homicidas, & seditiosos homines, quos grauiter punire & penitus exstirpare, & de medio tollere debuerunt, ipsi sine causa gladium portantes sustinebãt, & impunè maleficia perpetrare sinebant, cum tamen dicat Dominus per Prophetã: Quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Ipsi autem canes immundi,

Esaie 1 · *Psal.* 49 · *Prouer.* · *Rom.* 13 · *Esaie* 1.

mundi, nescientes saturitatem, per coruos infernales cadaueribus inhiantes, per Præpositos & Satellites suos pauperes opprimebāt, viduas & pupillos spoliabant, insidiātes & calumniam inferentes & falsa crimina imponentes vt pecuniam extorquerent, & plerumque ad carceres & vincula trahebantur insontes, & cruciabantur innocentes, nulla alia causa, nisi quod aliquid habere credebantur: & maximè cum eorum Domini prodigalitati vacantes & luxui, pro torneamentis & pomposa sæculi vanitate expensis superfluis & debitis astringebantur & vsuris, sed & mimi & ioculatores, scurrę vagi & histriones, canes aulici, & adulatores, spoliatorum patrimonia consumebant. Ac si dicerent Principi suo seu Tyranno: Exinanite exinanite vsque ad fundamentum. Crucifige crucifige, macta & manduca. Ipsi autem principes meretrices, lupanaria, aleatores, caupones, & prophanas tabernas, quę sunt velut foueę latronum & synagogę Iudæorum, iniustas mensuras & stateras, & dolosas, & alias huiusmodi pestes, quę vniuersas occupabant ciuitates, & regiones eorum, quas euellere, destruere, disperdere, & dissipare debuerant, ad cumulum damnationis suę passim crescere permittebant. Non solum enim qui talia agunt, sed etiam qui cōsentiunt, regnum Dei non possidebunt.

Ps. 136. *Luc. 23.* *Act. 10.* *ad Galath. 5.*

De varijs

De varijs hominum generibus, & varijs criminibus irretitis.

Cap. 4. Gen. 6.

NOn ſolum autem hi, ſed omne genus hominum vias ſuas corruperat ſuper terram. Anteriorum enim obliti in poſteriora ſe ſuperextendebant. Negotiatores mendacijs & deceptionibus infinitis fratres ſuos circumuenire ſtudebant. Agricolę de bonis ſuis decimas eccleſijs non reddebant. Serui & ancillę abſque timore ad oculum tantum Dominis ſuis ſeruiebant. Medici modis omnibus ægros decipere non timebant, labijs doloſis & lingua magniloqua multa promittentes & modicum perſoluentes, multa recipiẽtes, plerumq; autem his quos ſanare debuerant, vitam auferebant: per fallaciam & ſophiſticationem pecuniam emungentes, non ſolum autem corporibus nõ proſunt, ſed & animas interimunt. Dum enim expletione libidinis corpora propagari aſſerunt, multos in fornicationem inducunt. Sed & grauiter ægrotantibus, quibus dicere debuerant: diſpone domui tuę; quia morieris, & non viues: confeſsiones & alias medicinas ſpirituales differre ſeu paruipendere faciunt, dum eos ſecuros mendaciter & fallaciter reddunt. Aduocati autem iniuſti pretij & immenſi ſalarij cupiditate cæcati, non ſolum cauſas iniuſtas fouebant, ſed etiam deſperatas in mendacijs & verboſitate confiſi, ſuſcipiebant. De quibus beatus

Epheſ. 6

Eſa. 38.

beatus Iob ait: Ignis deuorabit eos, qui libenter munera accipiunt. Ipsi autem turpis lucri gratia de ciuitate in ciuitatem, de domo in domum, de consistorio in consistorium discurrentes, per totam Ægypti terram, vt paleas colligerent, dispergebantur, causas protrahebant, lites multiplicare gaudentes, innumeras exceptiones opponentes, vt bursas frequentius emungerent. Cum autem causam per quamcunque fallaciam susceptam ad finem optatum perducere non valerent; statim in appellationem prorumpebant, vt causa renouata, reuouaretur salarium. Mulieres non solum in ornatu meretricio, & superfluitate vestium, in tortis crinibus, in auro & margaritis & veste pretiosa, in plausu illicito & choreis, sed insuper sortilegijs, & innumeris maleficijs, incautos homines ad mortem & præcipitium secum trahebant. Fodientes enim & non operientes cisternam, bestialibus & brutis factę sunt in ruinam: quibus, secundum Prophetę Isaię vaticinium, erit pro suaui odore fœtor, pro zona funiculus, pro crispanti crine caluitium. Hi autem qui regulari habitu assumpto sæculo renunciauerant, & se voto religioni astrinxerant, speciem pietatis exterius habentes, virtutem autem eius abnegantes, quanto gradus eorum eminentior, tanto casu miserabili post votum grauius corruerunt. Inobedientes, murmurantes, inuicem detrahētes, Christi crucem in angaria baiulātes, immundi & incontinentes, secundum carnem, & non

Iob 15. *Exod. 5.* *Exo. 21.* *Esaiæ 3* *2. ad Tim. 3.*

& non secundum spiritum ambulantes, & hi quidem posita manu ad aratrum cum vxore Loth retrò aspicientes, ad allia Ægypti & pepones & ollas carnium, dum manna deserti fastidiebant, in sepulchris concupiscentię mortui & sepulti perierunt, quia primam fidem irritam fecerunt. Plurimi autem ex his quæstum pietatem æstimantes, inter sanctum & prophanum non habebant distantiam, sed morticinum & captū à bestia passim à fœneratoribus & raptoribus recipiebant, nihil interrogantes propter auaritiam, cum tamen vir sanctus Tobias ab vxore quæsierit: Vide ne furtiuus sit. Illi autem qui non per ostium, sed sub terra per pecunię foramen ingressi sunt, iam iudicati sunt à Domino dicēte: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus, eradicabitur, sicut & hi qui non solum voluntatis proprietatem, sed pecunię proprium cum Anania & Saphira retinere non verentur.

Luca. 9 *Gen. 19* *Num. 11* *1. ad Tim. 5. 6.* *Ezec. 22 44.* *Cor. 10.* *Tob. 2.* *Ioan. 10* *Mat. 15.* *4.*

De negligentia & peccatis prælatorum.

Cap. 5.

HOrum autem omnium malorum causa extiterat dissolutio & defectus & ignorātia Prælatorum, quia non solum dormientibus pastoribus, sed collaborantibus, inimicus homo in medio tritici superseminauit zizania. Frumentū degenerauit in lolium, & in spinas & tribulos terra maledictionis exuberabat, dum agrum pigri hominis, & vineam viri stulti re-

Mat. 13 *Prou. 24*

multi repleuerāt vrticę, & operuerāt superficiem eius spinę. Dum enim Pastorū improba sollicitudo in luporum rabiem verteretur, in fœtorem caprarum ouium simplicitas pertransijt. Venditores enim Ioseph innoxij, imitatores Simonis Magi, & socij Iudę proditoris, oues quas in Sichimis, id est, in studio laboris & disciplinę pascere debuerunt, adduxerunt in Dotaim, id est, in defectū totius boni. Duri enim exactores dum nihil gratis accipiebant, nihil gratis conferebant: vendentes Ioseph Ismaëlitis, & sanguinem veri Abel in terram fundentes. Dum enim infinitę eorum cupiditati supercecidit ignis, nec ipsi solem iustitię videbant, nec eius radios per tumidam potestatis eminentiam superpositi & interpositi ad subditos peruenire sinebant. Ipsi vero non pastores, sed dissipatores; non Prælati, sed Pilati; non solum viso lupo veniente fugiebant, sed cum ipsis lupis plerumq; in detrimentum ouium, pacem habebant. Muti canes & lupos ab ouili sibi commisso non arcētes, ne fortè in faciem obijceretur eis: Medice cura teipsum. Qui prædicas non furandum, furaris; non mœchandum, mœcharis. Eijce primum trabem de oculo tuo, vt possis videre festucam in oculo fratris tui. Et propter hos sponsa Christi ab illis prostituta est ad mœchandum, quibus commissa fuerat ad custodiendum. Vix autem in diebus illis inueniebatur qui Christi vices doleret, licet ministros haberet infinitos: qui se murum opponeret pro domo Domini, quem

comederet

Gen. 36. Act. 8. Mat. 26. Gen. 36. Gen. 4. Ioan. 19. 10. Esa. 56. Luc. 4. Rom. 2. Matt. 18. Ezec. 13

Ioãnis 2. comederet Zelus domus Dei, qui caperet vul-
Cant. 2. peculas demolientes vineam Domini. Filium
ad Hebræos 6. enim Dei rursum crucifigentes, & ostentui habentes, membra eius nõ solum per rapacitatem auaritię substantijs nudabát, sed per exemplum nequitię virtutibus spoliabant. Nocte in lupanari, mane in altari; filiam veneris nocte tangentes, filiũ virginis Marię mane contrectantes:
Hebr. 2. Filium Dei conculcabant, & sanguinem testamenti pollutum ducebant. Teste enim beato Hieronymo, corpus & sanguiné Christi quantum in se est polluit, qui pollutus ad altare accedit. Et idcirco ferculũ manibus leprosis oblatum respuebatur à Domino, quemadmodum dicit
Esaiæ 1 Dominus per Isaiam Prophetam; Cum multiplicauertis orationes non exaudiá, manus enim vestrę plenę sunt sanguine. Sic igitur cęci Duces cæcorum effecti, simul in foueam cadebant. Ipsi autem sacerdotes tanto profundius mergebantur; quanto in sanctitatis operibus & præeminentia vitę subditos excedere tenebantur. Sic
Mat. 15. igitur totus pęnè mundus miserabiliter declinás ad occasum, passibus continuis descendebat in profundum: dum ei superbia auferebat Deum, inuidia proximum, ira se-ipsum: quem superbia reddebat tumidum, inuidia liuidum, ira turbidum, Acedia pigrum, cupiditas cæcum, ambitio inquietum, canem vétris ingluuies, immundicia libidinis porcum. Cordibus enim impiorum hominum per superbiam inflatis, per iram inflammatis, per inuidiam arescentibus, contritis

& quasi

& quasi in puluerem redactis, per tristitiam & acediā dispergebantur, per auaritiā inficiabātur, & quasi humectabātur per gulā, & sic tandē per luxuriā conculcata, redigebātur in lutū. Vt verè dicere possit miser homo; Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Nec obstinatos homines, & ad malum pronos Domini flagella reuocabant, immittente Domino pestilentias, & fames, & frustrà percutiente filios contumaces, quia disciplinam non receperunt. Sed & bella & seditiones vniuersum pænè mundum concutiebant, gente contra gentem, & regno aduersus regnum consurgente. Sancta Romana ecclesia schismatibus periculosè turbabatur. Romanum imperium in se diuisum desolabatur: Francigenę contrà Anglicos pugnabant: Saraceni fideles in Hispania supra modum opprimebant. Regnum Sicilię dissensionibus & prælijs vastabatur: occidentis regiones vniuersę varijs tribulationibus vltionis diuinę iudicio affligebantur. Præcipitauit Dominus, & non pepercit, omnia speciosa Iacob, repleuit in populo suo humiliatū & humiliatam. Residuum erucę comedit locusta, & residuum locustę deuorabat bruchus, residuum autem bruchi rubigo consumpsit. Ipsi tamen cū occideret eos Dominus, non requirebant eum, nec reuertebantur. Curauit Dominus Babylonem, & non est curata: frustra conflauit conflator cōsumptum plumbum; argentum reprobum versum est in scoriam & non est purgatum. In confusionem autem & ignomi-

Psal. 68
Ierem. 2
Mat. 24.
Thren. 2
Ioel 1.
Ose. 7.
Hier. 6.
Esaia 1.

ignominiam prælatorum, & eorum qui populum instruere debuissent, per malignũ spiritum in energumeno quodam, qui tunc erat in Alemannia, veritatem Euangelij Dominus prædicabat, vel prædicari permittebat. A quo cum quæreretur quod esset eius nomen, vel cuius authoritate prædicare & docere populum præsumeret; respondebat: Nomen meum est Penna in incausto. Veritatem enim à Domino in contemptum canum mutorum non valentium latrare, coactus sum prædicare; & quia nõ possum dicere nisi verum & scribi dignum; Penna in incausto est nomen meum. In opprobrium etiam eorum qui dignos fructus pœnitentię pro peccatis suis agere negligebant, vel formidabãt illic trepidãtes timore vbi non erat timor, Dominus iuuenculam quandam pauperculam in regno Francię in diœcesi Senonensi, in villula quę dicitur Cudo, omnibus exemplum abstinentię proposuit. Postquam enim in infirmitate grauissima, quam diebns multis habuit, beata virgo visibiliter eam visitauit; annis circiter quadraginta vixit non manducans neque bibens: ad humectandam tamen palati, & gutturis siccitatem, modicum piscis vel alterius rei quandoque suggebat, nullam tamen substantiam in ventre recipiebat. In noctibus autem Sabbathi & diebus dominicis pax Dei, quę exuperat omnem sensum, ipsam in spiritu raptã adeo quietã & immobilem reddebat, quod non erat ei vox neque sensus, nec etiam respirare videbatur.

Encausto. *Esa. 56.* *Matt. 3.* *Psal. 52.* *Phil. 4.*

Aliam

Aliam pręterea in cõfinio Francię & Normanię iuxta villam, quam Vernonen appellant, vidimus puellulam in cellula quadam reclusam, quę de pellibus asperrimis herinaciorum sibi fecerat cilicium: Per multos autem annos nihil prorsus manducauerat vel biberat: Nihil per os vel per alia naturę instrumēta de corpore eius vnquam exierat: Corpus tamen Domini sexta feria ex ore columbę dicentis sibi, Accipe vitam æternam, recipiens, diebus Dominicis de manibus sacerdotis ipsum iterum suscipiebat. Sic enim illi columba præceperat propter sacerdotij dignitatem, & ecclesię institutionem, & propter hominū suspicionem, ne fortè crederetur illusa phantasmate, vt à veri sacramenti perceptione priuaretur. Nisi autem singulis hebdomadis prædictum sacramentum susciperet, debilitate & exinanitione deficiens subsistere non valebat. Diebus autem Sabbathi & nocte dominica igne clarissimo in eius lampade cœlitus descendente suauissimos angelorum cantus, non solum ipsa, sed multi alij assistentes audiebant.

De visitatione Occidentalis ecclesiæ, & de vita & prædicatione Fulconis Presbyteri.

Cap. 6.
Dan. 13

IN diebus illis suscitauit Deus cœli spiritum cuiusdam sacerdotis ruralis, simplicis valdè & illiteratti, de Episcopatu Parisiensi, nomine Fulconis. Sicut enim

Esa. 48. piscatores & idiotas elegit vt gloriam suam al-
Thren. 4 teri non daret: sic Dominus eo quod parnuli
petijssent panem, litterati autem circa dispurâ-
tiones vanitatis & pugnas verborum intenti,
frangere nõ curabant, prædictum presbyterum
tanquam stellam in medio nebulę, & pluuiam
Iud. 3. in medio siccitatis, velut alterum Sangar, qui
vomere rudis prędicationis multos interficeret,
ad vineam suam excolendã misericorditer ele-
git. Non continuit in ira misericordias suas, mi-
Psal. 77. sericordię recordatus est cum fuisset iratus, sciẽs
quia homo caro est, spiritus vadens, & non re-
diens. Hic igitur prædictus Fulco tanquam ani-
1. Cor. 2 malis, & non intelligẽs quę Dei sunt, sæculariter
prius valdè vixerat, & nimium dissolutus equo
1. Pet. 2. suo indomito frena latius laxauerat. Cum au-
Rom. 5. tem placuit ei, qui ipsum de tenebris ad lucem
Gal. 1. reuocauit, vt vbi abũdauerat iniquitas, superab-
1. Regum 10. undaret gratia, continuo non adquieuit carni
& sanguini, sed mutatus est in virum alte-
rum, & spiritus feruore succensus, aggressus est
Matt. 7. viam arduam, contendẽs intrare per angustam
Matt. 11 portam. Attendẽs enim quia regnum cœlorum
vim patitur, & violenti diripiunt illud, aspe-
ram pænitentiam & vias duras est ingressus.
Et quoniam multa perditionis exempla in sub-
ditos suos transmiserat, cœpit eos non solum
exemplo vitę, sed frequenti admonitione &
exhortatione doctrinę ad viam veritatis reuo-
care, cunctis admirantibus, quod de Saulo fa-
ctus est Paulus, lupum in ouem, & coruum in
columbam

columbam Domino permutante. Erubescens autem, quod idiota & illiteratus esset, & diuinas scripturas ignoraret, profectus est Parisius, vt in scholis Theologorum aliquas auctoritates & moralia documenta in tabulis suis, quas secum portauerat, scribendo colligeret, velut lapides limpidissimos ad prosternendũ Goliam. *1. Regum. 17*

De statu Parisiensis Ciuitatis.

IN diebus illis malis & nebulosis & tempore periculoso, Parisiẽsis ciuitas, sicut & alię ciuitates, varijs inuoluta criminibus & sordibus innumeris deturpata, in tenebris ambulabat, quę mutatione dexterę excelsi, qui desertum ponit in delitias, & solitudinem in hortum Domini, facta vrbs fidelis & gloriosa, ciuitas regis magni, velut paradisus voluptatis & hortus delitiarum, omnibus pomorum generibus refertus, in vniuerso mundo spirans suauitatem odoris, ex qua tanquam de thęsauro suo summus paterfamilias profert noua & vetera. Ipsa enim velut fons hortorum & puteus aquarum viuentium irrigat vniuersę terrę superficiem, panem delicatum, & delitias præbẽs regibus, & vniuersę Dei ecclesię super mel & fauum vbera dulciora propinans. Tunc autem amplius in clero, quam in alio populo, dissoluta, tanquam capra scabiosa, & ouis morbida; pernitioso exemplo multos hospites suos vndique ad eam affluentes, corrumpebat, *Cap. 7.* *Psal. 76* *Esa. 51.* *Gen. 2.* *Eccl. 24.* *Mat. 13* *Cant. 4.* *Gen 49.* *Psal. 18.*

Num.13 habitatores suos deuorās, & secū in profundum demergens. Simplicem fornicationem nullum peccatum reputabāt: Meretrices publicę vbique per vicos & plateas ciuitatis passim ad lupanaria sua clericos transeuntes quasi per violentiam pertrahebant. Quod si fortè ingredi recusarent, confestim eos Sodomitas post ipsos cōclamantes dicebāt. Illud enim fœdum & abominabile vitium adeo ciuitatem, quasi lepra incurabilis & venenum insanabile, occupauerat, quod honorificum reputabant, si quis publicè teneret vnam vel plures concubinas. In vna autem & eadem domo scholę erant superius, prostibula inferius. In parte superiori magistri legebant, in inferiori meretrices officia turpitudinis exercebant. Ex vna parte meretrices inter se, & cum lenonibus litigabant; ex alia parte disputantes & contentiosè agentes clerici proclamabant. Quanto autem magis superflui & in expensis prodigi sua turpius expendebant, tanto commendabātur amplius, & ferè ab omnibus probi & liberales dicebantur. Si qui autem secundum ad Tit. 2. Apostolicum mandatum sobriè & iustè & piè inter illos viuere voluissent, auari & miseri, hypocritę, superstitiosi, confestim ab impudicis & mollibus iudicabantur. Omnes enim ferè Parisienses scholares, aduenę & hospites ad nihil aliud vacabant, nisi aut discere aut audire aliquid noui. Alij addiscentes tantum vt scirent, quod est curiositas: Alij vt scirentur, quod est vanitas; Alij vt lucrarētur, quod est cupiditas &

simonię

ſimonię prauitas. Pauci autem addiſcebant vt ædificarentur vel ædificarét. Non ſolum autem ratione diuerſarum ſectarum, vel occaſione diſputationum ſibi inuicem aduerſantes contradicebant; ſed pro diuerſitate regionum mutuo diſſidentes, inuidentes & detrahentes, multas contra ſe contumelias & opprobria impudéter proferebant. Anglicos potatores & caudatos affirmantes: Francigenas ſuperbos, molles & muliebriter compoſitos aſſerétes: Theutonicos furibundos, & in conuiuijs ſuis obſcenos dicebant: Normanos autem inanes & glorioſos: Pictauos proditores & fortunę amicos. Hos autem qui de Burgundia erant, brutos & ſtultos reputabát. Britones autem leues & vagos iudicantes, Arturi morté frequenter eis obijciebant. Lombardos auaros, malitioſos & imbelles: Romanos ſeditioſos, violentos & manus rodentes: Siculos tyrannos & crudeles: Brabantios viros ſanguinum, incendiarios, rutarios & raptores: Flandrenſes ſuperfluos, prodigos, & comeſſationibus deditos, & more butyri molles & remiſſos, appellabát. Et propter huiuſmodi conuitia, de verbis frequenter ad verbera procedebant. Vt auté de Logicis taceamus, circa quorũ oculos Ægypti Cinyphes volitabant, id eſt, ſophiſticę ſubtilitates, ita vt nõ poſſet intelligi diſertitudo linguę eorũ, in qua, vt dicit Iſaias, nulla eſt ſapiétia. Theologię Doctores ſupra cathedrã Moyſi ſedétes ſcientia inflabat, quos charitas nõ ædificabat. Docentes enim & non faciéres, facti

Exod. 8.

Mat. 23.

1. Cor. 13. sunt velut æs sonans, & cymbalum tinniens, & velut canale lapideum, quod siccum in se remanens, mittit aquas ad areas aromatum. Non solum autem sibi inuidebant, & scholares aliorum blanditijs attrahebant, gloriam propriam quærentes, de fructu autem animarum non curantes; sed illud Apostolicum auribus non surdis attendentes, Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat; præbendas sibi multiplicabant, & venabantur dignitates: cum tamen ipsi non tam opus quam præeminentiam affectarent, appetentes primas salutationes in foro, primas cathedras in synagogis, & primos recubitus in conuiuijs. Cum autem dicat Iacobus Apostolus: Nolite plures magistri fieri, fratres mei; tot magistri fieri festinabát, quod plerique eorum nõ nisi prece vel pretio, scholares habere valebant. Securius autem est audire, quam docere, & melior est humilis auditor, quam insufficiens & presumptuosus doctor. Paucos tamen inter eos Dominus sibi reliquerat viros honestos & timoratos, qui in via peccatorum non steterunt, & in cathedra pestilentię cum alijs non sederunt.

Cant. 6.

1. ad Tim. 3.

Mat. 23.

Iacob. 3.

Psal. 1.

De magistro Petro cantore Parisiensi.

Cap. 8. Cant. 2. Apoc. 2. Eccl. 50 Apoc. 21

OVorum vnus velut Lilium inter spinas, & rosa inter vrticas, quasi Angelus Pergami vbi est sedes Sathanę, quasi thus redolens in diebus æstus, quasi vas auri solidum ornatum omni lapide pretioso, quasi oliua pullulans

pullulans & Cypressus in altitudinem se tollẽs; quasi cœlestis tuba & Domini Citharista, erat tunc temporis magister Petrus venerabilis cantor Parisiensis, vir potens in opere & sermone, aurum suum & argentum similiter conflans, & verbis suis stateram faciens, morum honestate pondus & grauitatem conferens doctrinę suę. Cæpit enim facere & docere, velut lucerna ardens & lucens, & ciuitas supra montem posita, & candelabrum aureum in domo Domini: de cuius fonte limpidissimo prædictus Fulco sacerdos potare desiderans, cum tabulis & stylo seu graphio scholas eius humiliter est ingressus, quædam verba moralia & vulgaria, quę secundum capacitatem ingenij recipere & colligere ex ore magistri sui potuit, frequenter ruminando, & firmiter memorię cõmendando. Diebus autem festiuis ad ecclesiam suam rediens, quod per totam septimanam studiosè collegerat, ouibus suis diligenter distribuebat. Et quoniã super pauca fuit fidelis, Dominus eum super maiora constituit. Primo siquidẽ à vicinis sacerdotibus vocatus & inuitatus, cum timore & verecundia simplicibus laicis simpliciter & vulgariter ea quę audierat, prædicare cæpit, tanquam pastor vellicans sycomoros. Venerabilis autem & prudens magister eius zelum & feruorem discipuli sui pauperis & illiterati sacerdotis attendens, & fidem illius & deuotionem charitatis visceribus amplectẽs, ipsum in præsentia sua coram multis & litteratis scholaribus Parisijs in ecclesia sancti

Eccl. 50
Mala. 3
Act. 1.
Matt. 5.
Apoc. 1.
Mat. 25.
Amos.

Seuerini compulit prædicare. Dominus autem nouo militi suo tantam dedit gratiam & virtutem, quod magister eius & alij qui audierunt admirantes, spiritum sanctum in ipso & per ipsum loqui testarentur, & exinde alij tam Doctores quam discipuli ad eius rudem & simplicem prædicationem concurrebãt. Alter alterum inuitabat, & cortina cortinam trahebat, dicẽtes: Venite & audite Fulconem presbyterum tanquam alterum Paulum. Ipse autem confortatus in Domino & indutus virtute ex alto, velut Sampson cum maxilla asinina cepit ad bestias Ephesi pugnare, & vitiorum monstra fortiter adminiculãte Domino prosternere. Cum igitur quadam die in ampla platea Parisiensis ciuitatis, quę vulgariter Champel appellatur, congregata coram ipso tam cleri quam populi multitudine copiosa diuinę prædicationis semen in agro Domini spargeret, aperuit os suũ, & Dominus adimpleuit illud, sicut scriptum est: Anima quę impinguat, impinguabitur, & qui inebriat, inebriabitur, aperuit ei Dominus sensum vt intelligeret scripturas, & verbis eius tantam addidit gratiam, vt multi puncti & compuncti exutis vestibus & pedibus discalceatis virgas seu corrigias in manibus portantes ad pedes eius prosternerentur, peccata sua coram omnibus confitentes, & eius voluntati & mandato se & sua penitus exponẽtes. Ille autem Domino gratias agens, qui potens est de lapidibus suscitare filios Abrahę, omnes in osculo pacis recipiens, militibus vt

Exo. 25. Act. 1. Iud. 15. 1. Cor. 15. Psal. 80 Prou. 11 Matt. 3.

bus vt neminem concuterent, sed contenti essent stipendijs suis: Fœneratoribus & raptoribus vt pro posse suo omnia restituerent, iniungebat. Publicę etiam meretrices capillos scindentes consuetam turpitudinem abnegabant. Sed & alij peccatores sathanę & pompis eius cum lachrimis renunciantes, ab ipso veniam postulabant. Non solum autem ignitũ Domini eloquium eos ad contritionem accendebat, sed quia multos infirmos varijs langnoribus oppressos Dominus per ipsum restituebat sanitati, sicut asserunt, qui proprijs oculis se protestati sunt vidisse. Fulco autem gratiam Dei non accipiens in vacuum, sed talentum sibi commissum diligenter & studiosè multiplicare festinans, famem patiebatur vt canis, & circuibat ciuitatem. Quinimo per totum Francię regnũ, & per magnam Imperij partẽ, in impetu spiritus sui discurrens, in spiritu vehemẽti naues Tharsis conterebat, instans opportunè, importunè, & quasi posteriorum oblitus, in anteriora se extẽdebat: non prohibens gladiũ suum à sanguine, sed ponens ipsum gladium super femur suum, vadens & rediens de porta ad portam per medium castrorum absque personarum acceptione, per arma iustitię à dextris & à sinistris præliabatur Domini prælia, & tanquam canis viuus leone mortuo melior, continuis latratibus lupos ab ouili Domini arcere nõ cessabat, verbo doctrinę pascens indoctos, verbo consolationis desolatos confortans, dubitantes verbo consultationis, resistentes

Luca. 3
Ps. 118.
Psal. 58
Dan 14
Psal. 74
2. Tim. 3.
ad Phil. 3.
Iere. 48.
Exo. 23.
2. Cor. 6
1. Regum. 52
Eccl. 9.

resistentes verbo increpationis, errantes verbo correptionis, pigros verbo exhortationis, incipientes verbo admonitionis construens & informans. Et quoniã vehementer ardebat, adeo populos vniuersos paucis & simplicibus verbis accendebat, non solum minores, sed & reges & principes, quod nullus ei audebat vel poterat resistere. Confluebant autem & concurrebant à remotis regionibus vt audirent ipsum, & cernerent quę per ipsum Dominus operabatur mirabilia. In grabatis autem ægrotantium ferebatur multitudo, & ponebantur in vijs & plateis per quas erat ipse transiturus, vt veniẽte ipso fimbrias vestimenti eius tangerent & sanarentur à langoribus suis. Ipse verò quandoque illos tangebat, aliquãdo vero cum prę turba non posset accedere, eis benedicebat, vel aquam de manu eius benedictam eis ad potandum propinabat. Tanta siquidem infirmorum & eorum, qui eos afferebant, erat fides & deuotio, quod non solum serui Dei meritis, sed feruore spiritus & fidei non hæsitantis magnitudine plures sanari mererentur. Fœlices autem se æstimabant, qui de vestimentis eius particulã aliquam rumpere, & sibi reseruare valebãt. Vnde dum ipsius vestimenta curarentur, & à populorum multitudine laniarentur, singulis ferè diebus cappam nouam ipsum oportebat habere. Et quoniam intolerabiliter ipsum plerumque turbę comprimebant, baculo quem gestabat in manu homines importunos percutiendo fortiter à se remouebat, ne

uebat, ne suffocaretur ab eis, qui ipsum tangere cupiebant. Licet autem percussos aliquando vulneraret; ipsi non offendebantur vel murmurabant, sed prę nimia deuotione & fidei firmitate, sanguinem suum quasi ab homine Dei sanctificatum osculabantur. Dum autem die quadam cappam eius quidam proteruè nimis laceraret, ipsę turbis loquutus est, dicens: Nolite scindere vestes meas quę non sunt benedictę: ego autem cappam huius hominis benedicam: Facto autem crucis signo minutatim cappam illius hominis lacerantes pro reliquijs particulas reseruabāt. Ipse autem malleus erat cupidorum, confundens non solum fœneratores, sed & illos qui per auaritiam multa congregabant, & maximè diebus illis, eo quod magna erat victualiū caristia. Ipse autem frequenter clamabat: Pasce fame morientem; nisi paueris, occidisti. Cum autem die quadā in sermone suo diceret, quod hominibus maledicti, qui frumēta abscondebant, pro modico pretio ante venturam messem ea vendituri essent, & quod cito temporis caristia finem esse habitura, omnes verbis eius, ac si Dominus locutus fuisset, fidem adhibentes, annonam quam absconderāt confestim exposuerunt venalem: ex quo factum est quod secundum eius verba, pro modico pretio vbique habebantur victualia. Ipse autem contra peccatores obstinatos, & contra hos, qui conuerti ad Dominum differebant, tanto zelo mouebatur, videns præuaricantes, & tabescens, quod fre- *Prou.* 11

quenter

quenter eos maledicebat, vel maledicere simulabat. Omnes autem tanquam tonitruũ, vt fulgur, eius maledicta formidãtes, eius adquiescebant imperijs, præsertim cum ipsi quosdã ab eo maledictos assererent à dæmonio arripi, & alios ad similitudinem eorum, qui morbũ patiuntur caducum, in terram subitò corruere & spumare. Sed & asperitate pœnitẽtię, eo quod asperrimo semper indutus esset cilicio, & plerumq; lorica, vt dicitur, & ex nimia vexatione fatigatus, frequenter cõmouebatur ad iram. Hos autem qui eum comprimebant, & illos qui sermones eius confabulando impediebant, statim vt maledicebat, omnibus in terram corruẽtibus subito magnum fiebat silentium. Sacerdotes autem impudicos, & eorum concubinas, quas iumentum diaboli appellabat, tantis increpationibus & maledictis persequebatur, quod nimia confundebantur verecundia, dum omnes illos qui huiusmodi erant, digito demonstrans, post ipsos conclamabat. ex quo factum est quod omnes ferè huiusmodi focarię sacerdotes suos relinquerent. Quædam autem nobilis mulier in villa quam habebat frequẽter admonuit Presbyterũ, vt suam relinqueret concubinam; quo renuẽte & respondẽte, quid ad vos de sacerdotibus? Ipsa respondit; contra vos nullam possum exercere iustitiã, veruntamen omnes huius villę, qui non sunt clerici, ad meam spectant iurisdictionem. Iubens autẽ ad se sacerdotis adduci concubinã, fecit ei fieri amplam coronã, dicens: quia non vis relinquere

relinquere sacerdotē, volo te ordinare in sacerdotillam. Alij autē sacerdoti pręcepit Episcopus eius quatenus relinqueret focariā vel parochiā; Ille autē flens & eiulās dixit, quod mallet ecclesiam relinquere, quā concubinam remittere. Dimissa autem ecclesia vidēs meretrix sacerdotem suum pauperem effectū, eo quod redditus non haberet, ipso contempto recessit, & ita miser ecclesiā pariter & cōcubinam amisit. Omnes autē ferè publicę meretrices ad quemcunque locum Athleta Dei veniebat relictis lupanarib' ad ipsū confluebāt, quas ipse magna parte nuptui tradebat: Alias autē in domibus religionis vt regulariter viuerent includebat. Et propter hoc extra ciuitatē Parisiensem, non lōge ab ea, monasteriū sancti Anthonij Cisterciēsis ordinis, vt in eo reciperētur huiusmodi mulieres, ab initio fuit institutū. Sed in alijs locis & ciuitatibus, vbi fōtes vel puteos vir sanctus benedicebat, confluente languentium multitudine ædificabātur capellę, hospitalia etiam construebātur. Tantam autem verbis eius Dominus contulerat authoritatem & gratiam, quod magistri Parisienses & scholares versa vice tabulas & schedulas ad eius prædicationem deferentes, verba ex ore eius colligentes scribebant: quę tamen non ita sapiebant in alterius ore, nec tantum fructificabant ab alijs prædicata. In omnem autem Christianorum terram exiuit sonus prædicationis ipsius, & fama sanctitatis eius diuulgabatur vbique. Sed & discipuli eius, quos ad prædicandum mittebat,

Psal. 18

mittebat, velut Apoſtoli Chriſti, cum ſummo honore & reuerētia recipiebantur ab omnibus. Quidam autem ex eis, qui præcipuus inter illos & amplius facundus & fæcundus videbatur, Magiſter Petrus de Ruſia dictus, maculā poſuit in gloria ſua. Ipſe enim qui perfectionis iter arripuerat, & paupertatem prædicabat, occaſione prædicationis ſuffarcinatus eſt diuitijs & redditibus, & factus eſt Eccleſię Carnotenſis canonicus & cācellarius; & qui ex fumo lucem producere debuerat, ex luce fumum produxit. Et ob hoc non ſolum doctrinam ſuam cōtemptibilem reddidit, ſed & alijs prædicti Fulconis diſcipulis multum derogatum eſt in hoc facto. Vir autem ſanctus cum multas animas diebus ſingulis Domino lucraretur, tandem crucis ſigno humeris ſuis affixo, cœpit exemplo & verbo Principes & milites cuiuſcunque conditionis homines ad terrę ſanctę ſuccurſum inuitare, exhortari & admonere. Sed & ipſe ex fidelium eleemoſynis maximam cœpit congregare pecuniam, quam pauperibus cruce ſignatis tam militibus, quam alijs propoſuerat erogare. Licet autem cauſa cupiditatis vel aliqua ſiniſtra intētione collectas iſtas non faceret, occulto Dei iudicio ex tunc eius auctoritas & prædicatio cæpit valdè diminui apud homines; & creſcente pecunia, timor & reuerētia decreſcebat. Ipſe autem non multo tempore poſt, acuta febre correptus, in villa, quę dicitur Neulli, viam vniuerſę carnis ingreſſus eſt, & ibidem in eccleſia parochiali, cui præfuit, ſepultus

Eccl. 47

ſepultus eſt. Multis autẽ ex longinquis & propinquijs regionibus ad ſepulchrum eius concurrentibus, opus eccleſiȩ illud, quod ipſe inchoauerat, ex eleemoſynis confluẽtium peregrinorũ penitus eſt conſummatum. Cum enim in principio conuerſionis ſuȩ contra omniũ laicorum voluntatem antiquã dirueret eccleſiam, promiſit parochianis ſuis quod ipſe abſque grauamine eorum totum opus, licet valdè ſumptuoſum eſſet, conſummaret.

De magiſtro Joanne de Niuella & alijs veris prædicatoribus.

Cap. 9.

DEfuncto igitur prædicto Chriſti Athleta, qui latratibus ſanctis mundũ quaſi euigilare cæperat, & veritatis lumine ex parte nebuloſas illuminauerat regiones, multi zelo charitatis accenſi, & eius exemplo incitati, cœperunt prædicare & docere, multos erudientes ad iuſtitiam, & de faucibus Leuiathã ſanctis exhortationibus peccatorum animas extrahentes: Inter quos principales & maioris nominis fuerunt, quaſi ſtellȩ in firmamento cæli, Venerabilis Pater Magiſter Stephanus Cantuarienſis Archiepiſcopus, & Magiſter Galterus de Londonia, & Magiſter Robertus de Corchõ, qui poſtea factus eſt Cardinalis: Abbas de Perſones Ciſterciẽſis Ordinis, Magiſter Albericus de Lauduno, qui poſtea factus eſt Archiepiſcopus Remenſis, de fluuio

commutatus in riuulum. Magister Ioannes de Lirot, & socius eius Magister Ioannes de Niuella, vir humilis & timoratus, & omnium virtutũ margaritis ornatus: cum pluribus alijs, quorumn nomina scripta sunt in libro vitę, qui in agro Domini fideliter & prudenter laborantes de cauernis petrarum & montibus bestias venabantur, de lacu fecis & miserię retibus & sagenis pisces extrahentes.

Apoc. 17 *Esaiæ 7.* *Psal. 39* *Mat. 13.*

De pseudo siue Falsis-prophetis.

Cap. 10.

CVm igitur hostis antiquus aduersarius noster, qui atria sua tanquam fortis armatus in pace diu custodierat, vasa sua sibi potenter auferri videret; torquebatur inuidia, tantum suauitatis odorem & prædicationis sanctę lucem non valens sustinere: misit & ipse in mundũ discipulos suos, pseudo-prędicatores, homines pestilentes, & sceleratos, Sathanę caupones, aquã miscentes vino, & verbum Dei adulterãtes, homines subdolos, operarios iniquitatis, nubes sine aqua quę à ventis circunferuntur, arbores infructuosas, mortuas & eradicatas, fluctus feri maris despumantes confusiones suas, sydera errantia quibus reseruata est procella tenebrarũ in æternum. Hi siquidem ministri Sathanę transfigurantes se in angelos lucis posuerunt in cœlum os suum, lingua autem eorum transijt in terra. Non enim ex prædicatione sua fructum animarũ vel gloriam Dei,

Luc. 11. *Eccl. 24* *Esaiæ 1.* *In epist. Iudæ.* *2. Cor. 11.* *Psal. 72*

tiam Dei, sed gloriam propriam quærebant quidam ex eis. Alij autem per prædicationem suam non nisi dignitates venabantur & præbendas. Alij autem miserabiles homines reliquias & phylacteria sua secum circunferentes verbum Dei pretiosum venale laicis exponebant. Vox quidem eorum vox Iacob, manus autem Esau erant; quas ab aliquibus muneribus non excutiebant, mirantes personas quæstus causa, & oleo peccatoris multorum capita impinguantes, linientes parietem absque temperamento, & consuentes puuiillos sub omni cubito manus, & facientes ceruicalia sub capite vniuersę ætatis ad capiendas animas, interficientes animas quę non moriuntur, & viuificantes animas quę nō viuebant, propter pugillū hordei & fragmen panis. Si quis autem in ore eorum quippiam non dedisset, sanctificabant super eum bellum; tribuentibus autem peccata remitti dicebant. Non solum autem passim mentiri prædicando non erubescunt, sed & falsas reliquias pro summis & pretiosis, laicis simplicibus ostendunt, falso iurantes, & se-ipsos infinitis criminibus obligantes; vt simplices & incautos homines deciperent, & per mendacia multa valerent pecuniam extorquere, magnificantes fimbrias suas & pulsantes campanulas. Fœneratoribus autē & alijs deceptis hominibus turpis lucri gratia adulantes, ipsos in peccatis suis reddebāt securos, peruersè illud Euangelicū recitantes: Date eleemosynā, & omnia munda

Gen. 27. *In epist. Iudæ.* *Ps. 140.* *Ezec. 13* *Ioel. 3.* *Luca 11.*

 sunt vo-

Esaie 5. sunt vobis, dicentes bonum malum, & malum bonum, ponentes tenebras lucem & lucem tenebras. Hi autem merguli & fulcinulę diaboli ea quę turpiter in ecclesijs lucrabantur, in tabernis & ludis deciorum, in comessationibus & ebrietatibus, in immunditijs & meretricibus turpius expendebāt: & propter hoc non solum ipsi contemtibiles facti sunt, sed & nomen sanctum & venerabile prædicatorum, & prædicationis dignitas & auctoritas paruipēdebatur & sordebat in conspectu laicorum. Propter vos, ait Dominus, nomen meum in gentibus blasphematur. Hi sunt vaccę Ægyptię pingues, quas vidit Pharao pascentes in locis palustribus. In paludibus enim auaritię & luxurię erant pascua eorum, de quibus ait Propheta Ezechiel: Quasi vulpes in desertis Prophetę tui Israël erant. Ipsi enim velut vulpes dolosę & fætātes, & fodientes in terra, domesticis auibus insidiabātur, laicis scilicet & idiotis, & nimis credulis mulieribus. Qui autem pro fabrica ecclesiarum suarum prædictos sordidos homines & blasphemos mittunt, & Prælati ecclesiarum qui eis litteras suas concedunt, de omnibus quę ipsi peruerse agunt coram districto iudice reddituri sunt rationem. Alij autē vani & ambitiosi prædicatores nummum fauoris, & pecunias dignitatis licet occultius quærerent, ipsi tamen Deum irridere non poterant. Ipsis enim dicentibus; Domine, none in nomine tuo prophetauimus, & hæc & illa fecimus? Ipse responsurus est; Nescio vos, discedite

fort funiculi.

Esa. 53.

Gen. 41

Ezec. 13

Matt. 7.

discedite à me operarij iniquitatis, mercedem vestram in sæculo recepistis. Hi autẽ qui dicunt, & non faciunt, quia non ardent, non incẽdunt. Imponentes autẽ grauia, & importabilia onera humeris hominum, ipsi digito suo mouere ea nolunt. De his autem dicit beatus Augustinus; Benè loqui & male viuere, nihil aliud est quam se-ipsum sua voce condemnare. Vę autem eis, qui hominibus placent: confusi sunt quoniam Dominus spreuit eos. Hi sunt qui Phylacteria sua dilatantes, & vt hominibus placeant omnia opera facientes, ad poliendũ sermonem vnum, multo tempore laborant, quaternos plurimos reuoluentes, vt finem suum consequantur, videlicet vt ab auditoribus commendentur. Et quoniam dicit Apostolus, quacunque occasione nomen Christi prædicetur, gaudeo & gaudebo; propter prædictos lupos ouiũ velleribus in hypocrisim vestitos, veri & fideles ministri Christi pelles nõ abijciebãt, sed in virtute spiritus sãcti, & in simplicitate columbina cauti & prudentes velut serpentes, pleni oculis ante & retro, cum incederent non reuertebantur, neque ad posteriora seu temporalia, suos oculos reflectebant. Christi bonus odor facti sunt, ex sinceritate sicut ex Deo coram Deo loquentes; Non secundum carnem militantes. Arma enim malitię eorum non carnalia, sed potentia Deo ad destructionem, munitionum consilia destruentes, & omnem altitudinem extollẽtem se aduersus scientiam Dei: & in captiuitatem redigẽtes omnem

Mat. 23.

23.

quaterniones.

ad Phil. 1.

Mat. 10.

Ezec. 1.

2. Cor. 2

2. Cor. 10.

2. Cor. 6 intellectum in obsequium Christi per arma iustitię à dextris, & à sinistris, instátes opportunè, importunè, & ministerium suum honorificátes, portantes pacem & illuminantes patriam, clangentes tubis, & ad bellum populos animantes, auertentes semitas iniquitatum, & multos ad scientiam veritatis, & ad viam salutis reducentes.

2. ad Tim. 4. Rom. 11 Num. 10

De renouatione Occidentalis ecclesiæ.

Cap. 11. Singulis autem diebus status Occidentalis ecclesię reformabatur in melius, & illuminabantur per verbum Domini qui diu sederant in tenebris & in vmbra mortis. Surgente enim aquilone & austro veniéte, & hortum Domini perflante, fluebant aromata illius, valles abundabant frumento, & campi Domini replebantur vbertate, vineę florebant, & mala punica germinabant. In cubilibus, in quibus dracones habitauerant, oriebatur viror calami & iunci. Super vias pascebantur, & in omnibus planis erant pascua eorum, & anima ipsorum delectabatur in crassitudine. Pro saliunca ascendebat abies, & pro vrtica crescebat myrtus, pro ære afferebatur aurum, & pro ferro argentum. Superbia recedente subintrabat humilitas, loco inuidię charitas & benignitas succedebant: Iram patientia fugabat; tristitia & acedia gaudio spirituali & deuotioni cedebant. Nec erat locus auaritię vbi munificentia & largitas & misericordia pau-

Matt. 4. Esaiæ 9. Cant. 4. Psal. 64 Cant. 6. Esaiæ 7. 49. 55. 55. 60.

cordia pauperum spiritu animas possidebant. Sobrietatis honestas, & castitatis decor illicita carnis desideria, longius exulare compellebant. Sic igitur timor Domini seruos eius reddebat humiles & quietos: charitas benignos & beneuolos; patientia mites & mansuetos, feruor spiritus deuotos, liberalitas & largitas munificos, modestia sobrios, continentia & castitas Deo acceptabiles & puros. Tunc aperiebantur oculi cæcorum, & aures surdorum patebant. Saliebat sicut ceruus claudus, & aperta erat lingua mutorum. Non caligabant oculi videntium, & aures audientiũ diligenter auscultabant. Cor stultorum intelligebat scientiã, & lingua balborum velociter loquebatur. In spiritu humilitatis, & in animo contrito Domino seruiebant: sedẽtes in pulchritudine pacis, & in tabernaculo fiducię, & in requie opulenta. Quidã autem ex ipsis qui pignus spiritus acceperant, vt imminentia pericula & fallaces mundi blanditias securius euaderent, & tranquillius Domino deseruirent, sæculo renunciantes, cognatis, & amicis, & terrenis possessionibus valedicentes, ad portum vitę regularis fugiebant, se & sua Domino holocaustum suauitatis offerentes, vt centuplum reciperent, & vitam æternam possiderent: prudenter pensantes & sapienter attendentes, quoniam difficile est esse in igne & non comburi. Nam qui tetigerit picem coinquinabitur ab ea, & nihil magis inimicum est religioni, & paci pectoris, quam tumultus

Esa. 35. *Esa. 32.* *Dan. 3.* *Esa. 32.* *Mat. 19.* *Eccl. 13.*

1. Cor. 15. hominum, & consortia prauorum. Corrumpunt enim mores bonos colloquia praua, & à conuictu mores formantur.

De varijs religionibus, & primo de Eremitis.

Cap. 12. FVerunt autem ab initio & à priscis temporibus in partibus occidentis duo religiosorum genera, à se inuicem viuendi modo & regularibus institutis differentia, quorum quidam Eremitę, alij Cœnobitę nominantur. Eremitę siquidem, qui & solitarij dicuntur, mundo penitus mortui, & soli Christo viuentes, quorũ vita, vt ait Apostolus, abscondita est cum Christo in Deo, in locis desertis viui sibi eligunt sepulturam, singulare certamen contra spirituales nequitias congrediétes: operum autem suorum solum Dominum habere testem desiderant, tumultum hominum fugientes, ne leui saltem maculare posśint famine vitam. Quanto autem latentius thesaurum absconditum in agro effodiunt, tanto verius cum Propheta dicere possunt: Secretum meũ mihi. siquidem mens diuisa non impetrat. Quantò enim fluuius in plures riuos diuiditur, tanto citius à suo fonte siccatur. Oportet autem quod prius examinatus & probatus sit in congregatione, qui tam arduam vitam aggrediens, solum Dominum sibi eligit Abbatem, vt in se completum ostendat, quod scriptum est: Spiritualis omnia

ad Col. 3. Esa. 24. 1. Cor. 2

omnia iudicat, & ipse à nemine iudicatur. Hanc arduam & præcellentem viam, multos tunc temporis ingressos ad tantum perfectionis cumulum vidimus peruenisse, quod omnibus carnalibus affectionibus superatis dæmonibus etiã imperabant. Frater quidam nomine Reinerus, postquam à congregatione Nigrorum Monachorum secessit in eremum in insula quadam Lotharingię, supra cilicium asperrimũ indutus & ocreis seu caligis ferreis calciatus, à quinta feria vsque ad diem dominicã nihil prorsus manducabat: A vesperis autem Sabbathi vsque ad auroram diei sequentis supra pedes suos stans erectus ad Dominum ab orationibus & laudibus diuinis nõ cessabat. Vidimus fratrem alium in cellula quadam modica reclusum, qui sex loricis ferreis supra cilicium indutus, ieiunijs & orationibus continuis Domino seruiebat. Aliũ nihilominus vidimus in silua quadam vitam solicitariam agentẽ, qui tanta contemplationis quiete fruebatur, quod vnam modicam spiritualis suauitatis horã, pro cunctis mundi diuitijs & delicijs nõ permutaret. Hic autem in tantum meditationis excessum ferè cõtinue raptus erat, quod sanctam Trinitatem antè mẽtis oculos in pinguedine cõtemplationis suę semper præsentem videbat. Tanto autẽ charitatis feruore succensus erat quod quendã tyrãnum, qui illi dum esset in sæculo corporales oculos eruerat, adeo diligebat, quod vix in mẽte sua poterat reperire, quod esset sine eo in æterna beatitudine.

De duobus generibus cœnobitarum seu regularium.

Cap. 13. COenobitę autem dicuntur, qui Deo militant in conuentu, & fratrum congregatione; bonum reputantes & iucundũ, habitare fratres in vnum. Ps. 123.
cuiusmodi fuit primus conuentus fidelium, hi scilicet qui in primitiua ecclesia tanquã primitię credentium conuersi sunt ad Dominum. De quibus dicicitur: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Act. 4. Hi autem postquam fuerint in charitate concordes, regulariter & ordinariè viuentes, quanto plures similes congregantur, tanto magis à malignis spiritibus metuuntur. Inimicis suis huiusmodi conuentus & congregatio valdè terribilis est, vt castrorum acies ordinata. Cant. 6. Sunt autem cœnobitarũ diuersa genera varijs institutionibus & diuersis viuendi modis multipliciter distincta. Omnes tamen vnum & idem habent principale fundamẽtum quasi lapidem quadratum. Oportet enim quod sæculo renuntient, proprium non habeant, superiori suo obediant, & continentiam obseruẽt. Super hoc fundamentũ tot sunt ædificatę mansiones, quot sunt regulariũ varietates. 1. Cor. 3 Quidam autem superædificant aurum, argentum, & lapides pretiosos, qui regularium obseruationum præcepta, sicut prudenter instituta sunt, ita diligenter & strictè obseruare non negligunt.

Quidam

Quidam verò non solum lignum, fœnum, stipulam per multitudinem venialiũ; sed insuper ferrum, plumbum, & æs superædificant per vitę dissolutionem & transgressionem mandatorum. Qui autem inobedientes, vel incontinentes sunt, vel proprium retinent, vel ad sæculum reuertuntur, fundamentum destruentes in vanum laborant, & frustrà superædificare nituntur. Cum igitur à priscis temporibus in partibus occidentis duę tantum fuissent regularium diuersitates, monachi scilicet nigri, sancti Benedicti regulam profitentes, & Canonici albi, secundum regulam beati Augustini viuentes, postquam peccatis exigentibus primo modica negligentes paululum cadere cœperunt, tandem ad tantam dissolutionem plures regularium conuentus deuenerunt, quod viri timorati & prudentes, sub alio habitu & alijs institutis Domino militaturi ab ipsis recesserunt, sicut scriptum est: fugitè de medio Babylo[illegible]s, saluet vnusquisque animã suam: qui enim tetigerit morticinium immundus erit, & qui tetigerit picem coinquinabitur ab ea. Corrumpunt enim bonos mores consortia & colloquia praua.

1. Cor. 3

Iere. 51.

Leui 11

Eccl. 13

1. Cor. 15.

De Cistercienfibus.

PRrimi igitur Cistercienses nigrum habitum in griseum commutantes, vetera reformare, & noua superaddere studuerunt, non solum à se superflua resecantes,

Cap. 14.

sed à

ad Gal. 1. sed à multis licitis arctius abstinendo carnem suam cum vitijs & concupiscétijs crucifixerunt, 1. Cor. 9 corpus suum castigantes, & in seruitutem redigentes. pellibus siquidé & camisijs non vtuntur, neque femoralibus, nisi fortè cum necesse fuerit ipsos equitare: Carnes autem nisi in graui infirmitate non manducant. Piscibus, ouis, lacte & caseo non vescuntur communiter, quandoque tamé, licet raró, pietatis & reuelationis intuitu, pro pitátijs & summis delicijs his vtuntur. Fratres eorum in grágijs & mansionibus suis extra Abbatiam vinum non bibunt. Habent autem tam monachi quá alij fratres lectos ex stramine & sagis, mediocriter duros, nec mollitie pigros, nec ornatu delicatos, in quibus cum tunica & cuculla vestiti iacent. Media autem nocte surgentes in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, iubilando & Dominum laudando vsque ad lucis auroram perseuerant, & tunc primam horam & missam alacriter in Dei laudé explentes, postquá in capitulo per verba & verbera à peccatis fuerint expiati, residuũ diei in labore manuũ suarum, & lectione & orationibus, non otiosi aut desides tránscurrunt. Silentium autem per totum ferè diem obseruantes mutuis collocutionibus & collationibus spiritualibus vná sibi horam reseruant inuicem consolantes, & inuicem instruentes. A festo sanctę Crucis in septembri, in quo omnibus congregatis abbatibus capitulum generale Cistercij celebrant, vsque ad pascha semel in die manducant. Singulis autem

autem annis per vniuersas Abbatias mittunt visitatores, tam in capitè, quã in membris, absque personarũ acceptione quę corrigenda sunt corrigentes, neminem palpantes, nulli adulantes, sed districtione & seueritate ordinis exigente euellunt & destruunt, disperdunt & dissipant, ædificant & plantant, secundum quod viderint expedire: & præcipuè propter hoc in virtute & veritate eorum religio perseuerat. Modestiam autem in omnibus sectantes, corporibus suis valdè districti sunt & austeri. Pauperibus autem & hospitalibus sua liberaliter exponunt, tanquam boues de armento Domini paleam manducantes, grana superuenientibus reseruabant. Foris non mansit peregrinus; & ostium eorum viatoribus patuit. Buccellam suam non comederunt soli, & benedixerunt eis pauperũ latera de velleribus ouium suarum calefacta. Fama autem & opinione sanctitatis eorũ quasi ex odore vnguenti adeò repleta est tota domus ecclesię IESV Christi, quod nõ est Prouincia vel regio ad quam vinea illa benedicta palmites suos non extenderit. Dilatauit Dominus & beata eorum patrona virgo Maria, cui vnanimiter & vno humero vbique deuotissimè seruiunt, locum tentorij eorum, & non solum vsque ad mare, sed etiam vltra mare propagines ipsorũ protendit: vt iam per experiẽtiam in se completum agnouerint, quod ait Dominus in Euangelio: centuplum accipient in hoc sæculo, & vitam æternam in futuro. Suscitauit autem Dominus eis à

Esa. 65. *Iob 31.* *31.* *Ioan. 12* *Esa. 54.* *Mat. 10.* *Mat. 19.* *Mar. 10.*

principio nouellę plantationis eorũ Agricolam peritum, prudentem & sanctum virum, quem inuenit Dominus secundum cor suum in omni domo sua fidelissimum, & operarium in vinea sua diligẽtem & studiosum, qui vniuersę familę Domini de thesauro suo noua proferens & vetera, erogaret tritici mensuram, & daret illi cibum in tempore, sanctum videlicet Bernardum Claræuallis Abbatem, totius religionis probatissimam margaritam, lucernam ordinis, & stellam in firmamẽto ecclesię Dei radiantem, qui non ab homine, neque per hominem, sed sola Dei inspiratione, præeminẽtem sanctarum scripturam accepit intelligentiam, & quasi de ipso Dominici pectoris fonte potauit cœlestes aquas, quas diffunderet in plateis multis. Et quoniã potens fuit in opere & sermone, exemplo sanctę & præeminentis conuersationis, & doctrina cœlestis prædicationis, sed & virtute miraculorũ & mirabiliũ operum multis factus est odor vitę in vitam, qui relictis fallacibus mundi blanditijs transierunt ad religionem, asperum & ponderosum mundi huius iugum suauissimo Cistercienfis ordinis iugo, permutantes. Quod enim impossible hominibus, possibile & facile est Deo. Multos enim vidimus nobiles & delicatos in sæculo cibos carnales quantumcunque curiosè & sumptuosè paratos fastidientes, ægrotatiuos & debiles; qui postquam arctam & arduam prædictę religionis aggressi sunt viã in ieiunijs & vigilijs, in frigore & fame &

Num. 12
Mat. 13.
Luc. 12.
Gal. 1.
Prou. 5.
Luc. 24.
2. Cor. 2.
Matt. 9.

fame & paupertate, Domino seruiétes, aridis & insipidis vescentes cibarijs, recuperabant sanitatem. Vnde cum quadam die frater quidam, qui Physicus probatus & nominat' fuerat, in sæculo communes cibos ordinis quasi complexioni suę contrarios respueret, & alijs fratribus materia scandali singularis effectus fuisset, sequéti nocte vidit in somnis beatá Cisterciensis ordinis aduocatam virginé Mariam singulis fratribus quasi in procesśione transeuntibus in cochleari argéteo & pyxide aurea electuariũ tribuétem. Cum autem ad prędictum Physicum peruentũ fuisset, & ipse os suum medicinę porrigeret, beata virgo manũ retrahens, quasi indignando & increpando, dixit illi: Medice cura teipsum. Multi siquidé viri sancti à primordijs & prima institutione Cisterciensis ordinis varijs charismatum donis præter cõmunem religionis obseruátiam vsque ad tempora nostra inter cæteros præeminentes, licet latere & abscondi sub modio habuissent in affectu, à Domino tamé manifesti super cádelabrum positi sunt in effectu. Alij scripturarũ intelligentia præcelletes, alij sermone prædicationis & gratia ædificationis præpotentes, alij virtute miraculorum & gratia curationum insignes, alij spiritum Prophetię diuinis illuminati reuelationibus habentes, alij virtute abstinentię & ieiuniorum humanę posśibilitatis mensuram excedentes, alij in orationibus & psalmodijs & laudibus diuinis tanquam à Domino consecuti sunt gratiam & deuotionis suauitatem.

Lucæ 4. *Matt. 5.* *1. Cor. 12.*

muscas

Eccl.10 muſcas morientes & importunas cogitationes à ſe penitus abigentes, quod in fine nocturni & matutini officij, ſicut adipe & pinguedine vſque ad ſummum repleti, vellét ſi eſſet poſsibile tempore nocturno reuertente, rurſus iteratum officium inchoare. Vidimus fratrem quendam mirabilem à Domino gratiā conſecutum: Dum enim aliquis peccata ſua cōfiteri noluiſſet, Deus illi peccata, quę non erant per confeſsionem detecta, reuelabat, vt ad confitendum induceret peccatores.

De monialibus Ciſtercienſibus.

Cap.15. A Principio autem ordinis fæminarum ſexus fragilior ad tantę diſtrictionis ſeueritatem & perfectionis cacumen aſpirare non audebat. Nam & viris fortioribus, niſi eos Dominus confortaret, tantū pondus valdè graue & pænè intolerabile videbatur. Poſtea verò Deo deuotę virgines & ſanctę mulieres feruore ſpiritus & deſiderio fœmineum animum exuentes, euadentes mundi naufragium, ad tranquillum Ciſtercienſis ordinis portum aſſumpto regulariter habitu tranſierunt. Alijs enim monialiū congregationibus propter nimiam vitę diſſolutionem ſecurè ſeſe committere non audebant. Ad tantam enim corruptionem & defectū clauſtrales mulieres vbique ferè deuenerant, quod ad eas tutum refugium non habebant. Quantum enim periculoſum ſit

& difficile

& difficile inter impudicas castitatem conseruare, nemo dubitat qui talium mulierum mille artes & maleficia non ignorat. Sed & passim & publicè pro miserabili monasteriorum ingressu pecuniam exigebant, allegantes suam paupertatem, & de simoniç crimine pessimo non curantes, domū orationis in forum negotiationis conuertebant. Sed & proprium omnes ferè retinere non timebant, cum Anania & Saphyra à Domino reprobatę. Postquam autem Præmonstratensis ordinis viri timorati & religiosi, sapienter attendentes & familiari exemplo experti, quam graue sit & periculosum ipsos custodes custodire, in domibus ordinis sui feminas iam de cætero non recipere decreuerunt: multiplicata est sicut stellę cæli, & excreuit in immensum Cistercien sis ordinis religio sanctimonialium, benedicente Domino & dicente eis; Crescite & multiplicamini, & implete domum. Fundabantur cœnobia, ædificabantur monasteria, replebantur claustra, confluebant virgines, currebant viduę & mulieres coniugatę de consensu maritorū suorum carnale matrimonium in spirituale comutabant. Ex alijs monasterijs moniales mutato habitu ad fructum melioris vitę, & arctioris vię aduolabant. Matronę nobiles & potētes in sæculo relictis hæreditatibus terrenis, & immensis possessionibus præeligebant abiectę esse in domo Domini, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Illustris prosapię virgines oblata matrimonia contemnentes,

Act. 5.

Gen. 1.

Psal. 83

nentes, relictis ingenuis parentibus, & blandientis sæculi delitijs, proiectis ornamentis & vestibus pretiosis, Christo sponso virginum iungebantur in paupertate & humilitate; & vitę durioris asperitate Domino deuotissimè seruientes, temporales diuitias & fallaces delicias pro spiritualibus sapiẽter permutantes. Vt enim de alijs huius ordinis monasterijs & congregationibus sanctimonialium, quę in locis alijs passim ædificabantur, taceamus; in vna diœcesis Leodiẽsis regione septem huius ordinis & professionis Abbatias monialium in tempore modico fundari & construi vidimus, & sanctis monialibus tanquam lilijs & violis exornari. Adeo autem sanctis & deuotis virginibus abundat prædicta Deo amabilis Prouincia, tanquã hortus liliorum & paradisus delitiarum, quod pro certo credimus, & in veritate comperimus, si triplo plures essent in partibus illis, huiusmodi non deessent lilia, sed prompto animo & ardẽti desiderio in holocaustũ pinguedinis & odorem suauitatis sese offerrent pię & deuotę virgines Domino, regnum mundi & omnem ornatum eius contemnentes, propter amorem Domini nostri IESV Christi, vt tranquilla deuotione Domino seruientes, sæculi pereuntis euadentes incendia ad tabernaculum fœderis confugerẽt, vt esset eis, secundum Isaię verbum, in vmbraculum diei ab æstu & in securitatem & absconsionem à turbine & à pluuia. Non solum autem in partibus occidentis, sed in orientalibus prouin-

Eccl. 24.

Esa. 25.

prouincijs, in Constantinopoli & Cypro, & Antiochia, & Tripoli & Accon nouis eiusdem ordinis constructis fœminarũ monasterijs prædicta Domini vinea propagines benedictionis extendit.

De fratribus Calatrapiæ.

IN partibus autem Hispaniæ quidam deuoti & humiles viri, qui fratres Calatrapię nominantur, prædicti ordinis regulã & obseruationes professi, addiderunt insuper manus suas Domino consecrare, auctoritate summi Põtificis & consensu totius ordinis contra Saracenos pugnãtes, & ad defensionem Christianorum contra impios & infideles homines voto salubriter obligati. Vt autem semper ad pugnam sint expediti & parati, femoralibus vtuntur. Sed & Dominus Papa Innocentius labores eorum miseratus tempore expeditionis & belli eis carnibus vti concessit. Quando vero in locis desertis vel nemoribus habitant, de venatione sua licet eis pęnuriam suam edendo releuare. Cap. 16.

De monachis vallis Callium.

SVnt alij fratres in Episcopatu Lingonensi monachi Deo amabiles, & valdè religiosi, qui de valle Callium nominantur. Hi Cisterciensis ordinis instituta victu & vestitu & diuinis officijs, & in omnibus alijs districtè & diligènter obseruant, excepto Cap. 17.

quod cellulas modicas causa maioris tranquillitatis & pacis sibi construxerunt, vt in eis tempore meditationis, lectionis, orationis, tanto deuotius, quanto secretius, clauso sensualitatis ostio intra cubiculum suum soli Deo vacare queant. Adeò autem ab omni exterioris curę præputio corda sua circuncidere studuerunt, quod nec greges, nec armenta, nec terras arabiles, nec alias habent possessiones, nec temporalibus occupati sollicitudinibus & curis huius sæculi ab intentione spiritualium retardentur. Præfixerunt autem extra septa monasterij sui terminos, quos non licet eis euagando prætetire. Solus autem Prior cum aliquo de fratribus suis, vt subiecta sibi visitet monasteria, vel alia necessaria causa potest exire: reliquis simplicibus fratribus in domo velut Iacob commorantibus. Habent autem infrà terminos suos hortos olerum & arborum, ad quos excolendos certis & constitutis horis egrediuntur, vt manducent labores manum suarum. Sed & certos possident redditus, quos absque magno labore ad vsus necessarios annuatim recipiunt. Ne autem aliqua egestatis molestia spiritus à cursu suo retardetur, vel necessitate cogente oporteat ipsos mendicare, aut manibus alienis inhiare, non plures in congregatione sua recipiunt, quam de redditibus suis mediocriter valeant procurare. Et quoniam scriptum est: Nemo militans Deo implicat se secularibus negotijs, quam prudẽter & prouidè prędicti Vallis calliũ monachi con-

Gen.25.

2.Tim.2

suluerunt

ſuluerunt ſaluti animę ſuę, vt liberè poſſent diuinorum contemplationi vacare, norunt melius per experientiam illi, qui ad exteriorum venationem frequenter exeuntes amiſerunt benedictionem cum Eſau, ſic ſtulti vt cum ſpiritu ceperant, carne non ſolum conſummētur, ſed inſuper conſumātur: qui negotiationem & quæſtum pietatem æſtimantes, dum monaſteria ſua poſſeſsionibus ampliare modis omnibus ſatagunt, non ſapienter illud Euangelicum attendunt: Quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animę autem ſuę detrimentum patiatur? Exiuit Semei de Hieruſalem per cupiditatem, & à Salomone interfectus eſt. Exiuit Dina filia Iacob per curioſitatem de domo patris ſui, & à Sichen iuuene impudico corrupta eſt. Exiuit filius prodigus per luxuriam, & portionem ſubſtantię ſuę luxurioſè conſumens; ſiliquis porcorum, quos paſcebat, ſaturari non valebat. Prædicti autem fratres circunſpecti & prudetes infra terminos ſuos cautè recluduntur, ne vento ſtrepitus ſæcularis lucerna eorum extinguatur, omnem à ſe murmuris occaſionem & ambitionis materiam reſcindentes, dum alter alteri non inuidet, nec alium ſe contemto ſibi in temporalium adminiſtratione præpoſitum dolet.

Gen. 27.
ad Gal. 3.
1. ad Tim. 6.
Mat. 16
3. Reg. 2
Gen. 23.
Luc. 15.

De monachis Carturiensibus.

Cap. 18. Est alia sanctorum congregatio, quos Carturienses appellant, in vltimis Burgundię partibus caput & principium habẽtes. Hi siquidem non plures quam duodecim sub vno Priore, qui tertius decimus est, pariter inhabitant. Habent autem singuli cellas singulas, à quibus nunquam exire licet, nisi ad officium missę, & ad matutinas: excepto quod in festis duodecim lectionum simul in refectorio manducant, & ad collationem, diuini verbi prædicationem, congregantur. Alijs autem diebus in cellis suis soli manducant, pulmenta sua decoquentes & sibi præparãtes. Tribus autem diebus in hebdomada secundum communem regulę institutionem pane & aqua tantum vescuntur: Cilicijs diebus ac noctibus vestiuntur: extra terminos præfixos nullã licet eis recipere possessionem, nec vnquam metas sibi constitutas transgrediendo transeunt, exceptis Monasteriorum Prioribus, quando ad generale Capitulum semel in anno Carturij conueniunt, vel quando pro necessitatibns domus aliquando exire compelluntur. Habent autem certum animalium numerum, & certas metas possęssionum, quibus mediocriter austeram vitam valeant sustentare. In modo autem & vsu ciborum à Cisterciensibus non discrepãt. Si quis eis aliquid abstulerit, vel alio modo iniuriatus fuerit, nullam contra ipsum in iudicio causãm mouent.

mouent. vndè nec proximos, licet sibi inimicātes, scandalizant, nec aduocatis ad lites & iurgia indigét, nec curias sæculares in detrimentū animę suę eos oportet adire, frequenter illud Apostolicum sapiēter pēsantes, quod ad Corinthios Paulus loquēs ait: Iam quidē omninò delictum est, quod iudicicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriā accipitis, quare nō magis fraudē patimini? Et subiungit statim; An nescitis quoniam iniqui regnum Dei non possidebunt? Iniquitatem vt arbitror iudicat, si quis pro cōmodo temporali fratrem suum conturbando & scandalizādo in odium fraternū inducit. Quomodo enim charitatem Dei in se habet, qui bonum pro malo reddere tenetur, & plus possessionem temporalem quam fratris animā diligere conuincitur, cū etiam secundū ordinem charitatis plus amare teneamur animā proximi, quam salutem & vitam corporis nostri? Huius autem religionis rigor districtionis, & districtio rigoris tanquam fornax spiritus sancti aurum purgās & scoriam ex argento separās, falsos fratres diu retinere nō potest. Non solū enim inimicos crucis Christi, quorū Deus venter est, qui in alijs congregationibus aliquanto tēpore valent subsistere, & eorum obseruanntias in angaria portare, arida cella & aspera cōuersatio citò euomit. Sed quoscunque alios, qui in veritate non ambulāt, regulę seueritas tanquam paleam citius exsufflat, & abijcit, neque inter sanctos fratres velut inter paradisi arbores, abscondi seu latere longo

1. Cor. 6

Luc. 12.

ad Phil. 3.

tempore possunt, quin eorum nuditas, sicut legimus de primis parentibus, facile deprehendatur, nisi induti fuerint virtute ex alto, qui tam arduam viam aggrediuntur. Quendam autem ex his fratibus vidimus, qui cum die quadam ante debitam refectionis horam supra modum in cellula esuriens vix horas diei consuetas prę nimia anxietate dicere valeret, vidit Sathanam in specie mulieris pulcherrimę introgressum, pulmentum, quod ad focum frater posuerat, cum nimia festinatione præparantem. Accedens enim tentator, qui famem pænè intolerabilem immiserat, ignem sufflabat, ligna fortiter accendebat. Tandem autem pisis, quas optimè præparauerat, cocus ille infernalis in scutella coram fratre positis, ab oculis eius euanuit. Ille verò orationes multiplicans, & se crucis signaculo frequenter communiens, vix tandem Deo auxiliante potuit euadere, & horam refectionis regularem expectare. Cum autem intra se hæsitaret, vtrum ferculum à dæmone præparatum manducare deberet, consuluit Priorem suum, virum sanctum, prudentem & religiosum; qui cum respondisset ei, quod nulla creatura Dei reijcienda esset, quę cum gratiarum actione reciperetur; postquam frater totum manducasset pulmentum, in veritate affirmabat quod nunquam in sæculo, vel in religione comederat cibum tam artificialiter & ita bene paratum.

Gen. 3. *Act. 1.* *1. ad Tim. 4.*

De fra-

De fratribus & monachis Grandis-montis.

Cap. 15.

Est altera fratrum religio seu regularis institutio, quę de Grandi-monte nominatur, quorum caput & originale monasterium in partibus est Aquitanię. Hi siquidem Grandis-montis fratres à principio ordinis prudenter instituerunt, quod monachi spiritualibus & diuinis officijs tantummodo intenderent, temporalium administratione & prouidentia laicis fratribus credita & relicta. Regulam autem & instituta Cistercięsis ordinis in alijs omnibus pænè obseruant, excepto quod nunquam carnes postquam professionem fecerunt, de cætero licet eis manducare, quantacunque ægritudine prægrauentur. Silentium insuper in ecclesia quandiu diuinis intersunt officijs, & in refectorio, & in dormitorio tantum obseruantes, in alijs locis & cæteris horis quandocunque placuerit, loqui possunt, inuicem instruentes, & mutuo consolantes, secundum quod Dominus eis inspirauerit. Adeo autem monasteriorum suorum septa clausis semper ostijs diligenter obseruare student, quod non nisi magnis & authenticis personis & familiaribus ordinis facile patet ingressus: nec ita claustrum suum & interiora habitationis suę exponunt hospitalibus, sicut Cistercienses, & alij regulares. Habent autem vnum summū Priorem,

 qui licet

qui licet nullam temporalium habeat admini-
ſtrationem, tantum coram eo ſemel in anno laici
omnes in generali capitulo, & qui propé in ea-
dem regione commorantur ſemel in menſe, vil-
licationis ſuę tenentur reddere rationem. Habet
inſuper poteſtatem mittere monachum vnum
cum laico ad totius ordinis monaſteriorum vi-
ſitationem. Licet autem monachis & viris ſpi-
ritualibus videatur expedire temporalium ad-
miniſtrationem ſeu qualecunque dominiũ non
habere, vt tanto trãquillius ſpiritualibus vacare
valeant, quãto de temporalibus non cogitant;
inimicus tamen humani generis, & totius reli-
gionis callidus impugnator, tam ſanctis, quam
& ſalutaribus inuidens inſtitutis, hac occaſione
murmur valdè perniciosũ, ſeditionem & ſcan-
dalum aliquando ſuſcitauit inter clericos & lai-
cos monachos & conuerſos prædicti monaſterij
Grandiſ-montis. Videbatur enim monachis,
quod in omnibus præeſſe debuiſſent, laicis non
ſubeſſe; quemadmodũ fit in alijs religioſorũ con-
gregationibus, qui capitella, non baſes in ſum-
mo culminis conſueuerãt ponere. Addebant in-
ſuper, quod eos laici contẽnebant, & eis domi-
nari non ſolũ in temporalibus, ſed plerumq; in
ſpiritualibus præſumebãt. Cum enim ſacerdotes
eorum propriũ diei officium vellent regulariter
celebrare: Laici miſſas de beata Maria vel de ſpi-
ritu ſancto, vel pro defunctis volebant audire, &
ſecundum varias eorũ occupationes, quandoq;
citius, quandoque tardius poſtulabãt ſibi diuina
celebrari.

celebrari. Si autẽ sacerdotes renuerent, indignabantur eis laici, & irascebãtur contra monachos murmurantes. Et quoniã ea quibus indigebant, non nisi per laicorũ manus recipiebãt, monachis necessaria petẽtibus, surdis auribus prætereũtes, & dissimulantes laici, frequẽter ipsos monachos molestabant. E contra laici monachos ingratitudine arguentes asserebant, monachis in sua pace & contemplationis quiete cõmorantibus, se portare pondus diei & æstus, & temporalis administrationis sollicitudine prægrauari, vt monachis, quibus seruiebant, necessaria non deessent. Et quoniam contra Martham Maria non legatur murmurasse, eis sufficere deberet quod possent alijs exeuntibus in claustro quiescere, & lectionibus & orationibus vacare. Tandem vero partibus ad audientiam summi Pontificis venientibus, Dominus Papa post multas allegationes & varias altercationes, & pacem & concordiã inter partes reformauit: Fratribus laicis præcipiens quatenus monachos honorarent, & eis in spiritualibus subiecti essent: De diuinis autẽ officijs nihil præcipere aut ordinare aliqua præsumptione attentarẽt. Monachis autem iniunxit vt fratres laicos diligerent, verbo & exemplo ipsos in spiritu lenitatis instruentes, & misericorditer eorum defectus supportantes, nec eis temporaliũ procurationem & administrationem inuiderent, sed sine querela & murmure eis exteriorũ curam relinquẽtes, ipsi spiritualibus intenderent, & diuinis vacarẽt officijs.

Luc. 10.

De mona-

De monachis Tironensibus & monachis nigris.

Cap. 20. SVnt præterea in regno Fráciȩ, circa partes Carnotȩnses, monachi quidam, quos appellant de Tirono. Hi à consortio nigrorum monachorum mutato habitu nigro in griseum recedétes, seorsum habitare cæperunt, primas nigrorum monachorum obseruantias, quas per negligentiam & dissolutionem hi, à quibus recesserunt, ex magna parte reliquerant, in se reformare cupientes. Qui enim diligenter & districtè primas nigrorum monachorum institutiones obseruare studeret, nihil prorsus addere oporteret. Nulla enim alia religio tot sanctos viros habuit, nec tanto tempore in sanctitate & rigore disciplinȩ permásit: multosque ex se Prælatos in vniuerso mundo genuit, qui præeminétis conuersationis exemplo, & sanctȩ prædicationis verbo multas animas abstulerunt diabolo, & varias illustrauerũt regiones. Quandiu siquidem gratam Deo & religioni amicam habuerunt & dilexerunt paupertatem, absque pondere sollicitudinis, & ambitionis inquietudine humiliter & deuotè Domino seruierunt; non solum à manè vsque ad vesperam, sed frequenter à prima noctis parte vsque ad auroram, cibum qui non perit, operantes, ieiunijs & vigilijs corpora sua castigantes, sine intermissione orantes, in hymnis & psalmis & laudibus diuinis per-

Ioan. 6.

nis perseuerantes, lectionibus & sacrarum scripturarum meditationibus insistentes, in cilicio, & cinere, & cordis contriti compunctione non solum sua, sed totius mundi peccata lugentes, hospitalitatem sectâtes, charitatem fraternitatis inuicem diligentes, necessitatibus sanctorum communicantes, gaudentes cum gaudentibus, flentes cum flentibus, non alta sapientes, sed humilibus consentientes, spiritu feruentes, spe gaudentes, in tribulatione patientes, nulli malum pro malo reddêtes, nemini adulantes, Deo placentes. Adeo autem fama sanctitatis & odor sanctę conuersationis eorum non solum mediocres & pauperes, sed reges & summos principes allexerat, quod relictis diuitijs & amplis patrimonijs, suscepto religionis habitu nigro, post odorem vnguentorum suauiter redolentium currere festinabant. Beatos autem se æstimabant à quibus eleemosynas vellent recipere. Ex quo factum est quod suprà modum ditati sunt, & immẽsis possessionibus dilatati: Præsertim cum temporibus illis alia monasteria seu regulares conuentus nondum essent: & ità qui primi acceperunt, plus omnibus alijs regularibus abundauerunt. Postquam autem venenũ diuitiarum infusum est, agris & vineis, decimis & alijs redditibus, villis & oppidis & innumeris possessionibus impinguati, incrassati, dilatati, pro parte maiori recalcitrare cæperunt, prægrauati crapula & ebrietate & curis huius sæculi commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, initia

Rom. 12

Cant. 1.

Deu. 32
Luc. 21.
Ps. 105.

sunt Beel-

Nu. 25. sunt Beelphegor & comederunt sacrificia mortuorum. Obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearum: & qui nutriti sunt in croceis, amplexati sunt stercora. Vocauit Dominus ad fletum & ad planctū, & ad caluitium, & cingulum sacci; & ecce gaudium & lætitia, occidere vitulos, iugulare arietes, comedere carnes & bibere vinum. & idcirco facti sunt hodie contemptibiles Deo, & hominibus odibiles, & facta sunt bona eorum in rapinam & direptionem, dū principes & potentes non minus proni sunt ad auferendum, quam quondam fuerint ad largiēdum. Sic igitur à principio religionem paupertas procreauit, religio diuitias generauit, diuitię induxerunt religionem, religio destructa reduxit ad paupertatem non voluntariam, sed coactam, & ità caput reuersum est ad caudam. Aliqui tamen ex ipsis tanquā vellus compluturn in area sicca, tanquam margaritę inter stercora, tanquam granum inter paleas, & lilium inter spinas, quasi Loth in Sodomitis, & Iob in terra Hus, quasi torris erutus ex igne, & vineę botrus ex tempestate, quanto domum suam, dum ceciderūt lateres, quadris lapidibus firmius ædificauerunt, tanto magis probati, & quasi aurum in fornace examinati, Domino placuerunt. Hæc autem prædicta diximus, salua pace & reuerētia quorundam huius ordinis sanctorum & venerabilium conuentuum, qui adhuc in honestatis, & laudabilis cōuersationis proposito, & religionis districtione

Psal. 105. Thren. 4. Esa. 22. destruxerunt. Iudic. 6. Cant. 2. Gen. 19. Iob. 1. Amos 4. Esa. 9. Sapi. 3.

districtione perseuerant. Eiusmodi sunt Cluniacenses in capite, & in quibusdam eorum membris à capite non discrepantibus: sicut apud sanctum Martinũ de Campis in Parisiensi ciuitate, & præterea monachi religiosi Cantuarienses in Anglia, & illi qui sunt de Afflengien in Brabantia, & Sanctimoniales nigrę de Fõteuraut, cum quibusdam alijs Deo deuotis monachorum nigrorum conuentibus, quorum charitatem & humilitatem, labores assiduos, & onera pænè importabilia nouit ille qui eis patientiam & perseuerantiam subministrat, Vt alijs in via deficientibus ipsi ad destinatum sibi brauium festinantes finem consequantur optatum.

De regularibus canonicis sub sancti Augustini regula viuentibus.

Cap. 21.

ILli autẽ qui Canonici regulares dicuntur beati Augustini regulam pro fundamento religionis habentes, media & regia via incedẽtes, secundũ primas regularium institutionũ obseruantias, camisijs & femoralibns, superpellitijs & pellibus, culcitis, & linteaminibus vtũtur: Camisias & femoralia de nocte non deponũt: Post matutinas ad cubicula reuertentes causa recreationis dormiũt. Nouẽ lectionum numerũ in nocturno officio nõ excedunt; tribus diebus in hebdomada carnes edũt: pisces, oua & caseum in refectorio diebus alijs manducant. Ipsis autem prandentibus vnus eorum diuinarum scripturarũ recitat lectiones. Sub vnius

Abbatis

Abbatis vel Prioris obedientia continenter viuunt, proprium autem eis habere non licet: animarum curas licitum est eis suscipere, & ecclesias parochiales regere. Alias præterea habent canonicas institutiones, & regularia decreta, quę si diligenter & cum timore diuino obseruare & adimplere studuerint; manna absconditum & Thesauros indeficientes & præmium sempiternum in splendoribus sanctorum gloria & honore coronati, posſidebunt. Vę igitur illis, qui murmurantes, queruli, loquaces & garruli, mendaces & detractores inter fratres discordiá seminantes, ignaui, otiosi, & desides secundum desideria sua ambulantes, inflati & inanes, inuidi, contentiosi & impatiẽtes, auari & ambitiosi, incompositi, & imprudentes, gulę & renibus frena laxantes, maioribus suis inobedientes, & primum votum irritum facientes, tam sanctum ordinem quasi contemptibilem reddiderunt, multos scandalizantes, & tanto laicis turpiores, quanto in operibus sanctitatis, prout altitudo gradus, & ordo profeſsionis exigit, debuerunt esse priores. De quibus scriptum est: Meretrices & Publicani præcedẽt vos in regnum cælorum. Ipsi enim tanquá sepulchra foris dealbata, intus autem pleni immunditijs, & oſsibus mortuorum, & putredine cadauerum, adeo fœtẽtes in naribus bonorum virorum secum cohabitantiũ effecti sunt; quod multi cũ iam sustinere non possent, ab eis discesserunt, ad aliam religionem mutato habitu fugientes. Quidam autem

Apoc. 2. *Luc. 12.* *Ps 109.* *Psal. 8.* *ad Rõ. 1* *Prou. 6.* *In epist. Iudæ.* *1. ad Tim. 5.* *Mat 21.* *Mat. 23.*

autem in eodem habitu, & sub eadem regula permanentes, prædictis velut folijs defluẽtibus, fortiter perstiterunt ad obseruantiã regulę sanctę, & reformationem regulariũ institutionum, tam in se quam in alijs tota virtute laborantes, & totis desiderijs anhelantes. Conuentus siquidem canonicorum regularium sancti Ioannis in vineis Suessionensis, & sancti Oberti Cameracensis, & sanctę Marię Blesensis, & sancti Nicolai de Oegnies, cum quibusdam alijs quasi pauci racemi consumpta vindemia, in virtute religionis & feruore charitatis, & decore honestatis permanserunt. Ascendentes de virtute in virtutem, & odore bonę vitę & sanctę cõuersationis multos allicientes de mundi naufragio ad congregationem suam tanquam ad securum tranquillitatis portum traxerunt.

De canonicis Præmonstratensis ordinis.

Cap. 22.

QVidam vero vir iustus & timoratus, verus Dei cultor, & permanẽs in innocẽtia sua, dictus Nobertus, cum prædicatione sua velut cælestis fistula, & tuba argentea multos docuisset, & ad Dominum conuertens ad frugem melioris vitę diuinitus inspiratos incitasset, tandem in loco, qui Præmõstratum dicitur, ad opus sui & discipulorum suorum pacificum constituit habitaculum. Sumpto autem regulari habitu, vt secundum regulam beati Augustini

Domino militaret, consuetum viuendi modum, quem prædicti regulares canonici vsque ad tempora illa laxius obseruauerant, in se & in discipulis suis coarctauit, quasdam nouas institutiones addendo, quasdam etiam veteres immutando. Carnes siquidem Præmonstratensis ordinis canonici & fratres laici nunquam nisi in infirmitate manducant. A festo sanctę crucis vsque ad pascha ieiunant, duobus pulmentis more Cistercienfium in refectorio vescuntur. Camisijs non induuntur: pellibus ouinis vtuntur. Vestiti tunicis albis & caligis calciati dormiunt. Cappis laneis albis absque tinctura aliqua vestiuntur. Diebus festis more aliorum canonicorum nouem lectiones, alijs autem tres tantum, in matutinis legunt. Post officium nocturnum ad dormitoriũ reuertuntur, vt dormiãt & quiescãt. Temporibus determinatis & horis certis ad labores manuũ egrediũtur. Parochiales ecclesias, & animarum sęculariũ curas in proprijs personis suscipiunt. Omnia huius institutionis & religionis monasteria sub vno capite Præmonstratensis monasterij continentur, ad quod annis singulis ad generale capitulum omnes huius ordinis Abbates congregantur. Habent autem curias & Prioratus non solum hominum, sed & fæminarum, in quibus tam clerici, quam laici, secundũ quod eis à superioribus suis iniungitur, commorantur. A principio autem ordinis, & nouellę plantationis, cum adhuc pretioso paupertatis thesauro abundarẽt, quasi musto nouę religionis

religionis inebriati & feruentes igne illo, quem misit Dominus in terra vt arderet, adeo succensi sunt, quod non solum vicinas regiones, sed remotas per vniuersum ferè mundum prouincias accendebant, illuminabant, & exemplo conuersationis suę prouocabant. Vndè paruo tempore multa vbique huius ordinis & professionis, tam clericorum, quam sanctimonialium constructa sunt monasteria largitione Principum, & eleemosynis fidelium copiosis redditibus & latis possessionibus in immensum ampliata & sufficiẽter ditata. Castis siquidem matronis & viduis sanctis & Deo deuotis virginibus, velut lapidibus pretiosis ad ornatum, & pulchritudinem tã sanctę & honestę religionis conuenientibus, quasi ex duobus virorum & mulierum parietibus vno angulari lapide coniunctis, iucundum Deo constructum est habitaculum, & quasi alterius arcę ædificium, cubito consummatũ, in quo immitia animalia, & bestiales sensualitatis motus, ieiunijs, vigilij, orationibus, & alijs varijs disciplinis tãta districtiõe domabantur, quod refrenato tumultu pacem habentes arcę rectores non multum infestabãt. Quod si aliquando contra ipsos indisciplinatè insurgerẽt, capitibus eorum allisis ad Petram in matutino, id est, in principio suggestionis diabolicę interficiebantur omnes peccatores terrę. Moniales siquidẽ adeo inclusę infrà septa monasterij tenebãtur, quod ad eas nullus hominũ patebat ingressus. Et quoniã in choro & ecclesia nõ

Luc. 12.

Eccl. 2.

Gen. 6.

136.

Ps. 100.

cantabant, sed tantum in silentio orationi vacabant, psalteria sua legentes, & horas canonicas, vel beatę virginis Marię secreto cum omni humilitate, & deuotione dicentes. cōmorabantur seorsum eiusdem ordinis sacerdotes & clerici, viri probati & religiosi, qui eis in diuinis officijs seruientes confessiones earum per fenestras audiebant, & eas certis temporibus verbis diuinarum scripturarum instruere, & informare studebant. Postquam vero fenestras in ostia conuerterunt, & primo feruore tepescente improuida securitas torporem & negligentiam inducere cœpit, dormiente ostiaria in feruore diei, Isboseth percussus est in inguine. Et dum archę sentinam perforauit inimicus, aquis à parte inferiori subintrantibus, multi vtriusque sexus in limo submersi perierunt, Experimento tandem cognoscentes illam beati Hieronymi sententiam: si cum viris fœminę habitent, viscarium non deerit diaboli. Germināt fœminę cum viris habitantes spinas, & arcana mentium acuto mucrone percutiunt: nec possunt toto cordę habitare cum Domino, qui fœminarum accessibus copulantur, quemadmodum Salomon ait: Nunquid abscondere potest homo ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ardeant; aut ambulare super prunas, vt non comburantur plantę eius? Sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus, cum tetigerit eam. Prudenter igitur licet sero in generali capitulo Præmonstratenses vnanimiter firmauerunt,

2. Reg. 4

Prou. 6.

runt, quod fœminas de cœtero in ordine suo non essent recepturi.

De canonicis Arroasiæ.

SVnt alij regulares Canonici, qui de Arroasia nuncupatur, eo quod prima huius institutionis abbatia, quę caput est omnium aliarum, sic vocetur, in diœcesi Attrebatensi sita. Hi siquidem fundamentum regulę beati Augustini retinentes, vt carnem suam cum vitijs & concupiscentijs arctius crucifigerent, carnes à refectorio suo subtraxerunt. Camisijs insuper non vtuntur, sed cum tunicis laneis nocte in dormitorio suo quiescunt. Quasdam etiam alias institutiones necessarias & honestas supra prædictum fundamentum prudenter ædificantes, contra imminentia pericula sibi præcauentes, addiderunt. Et quoniam nihil magis virtutem religionis conseruat vbi plures sunt congregationes & conuentus, quam respectus ad vnum superiorem, qui diuersa sub se membra regit, & continet, quasi summum & supremum caput; semel in anno sub primo & principali Abbate generale concilium celebraturi conueniunt, vt omnes vnanimiter huius Ordinis Abbates, secundum quod religioni viderint expedire, corrigant corrigenda, resecent superflua, instituant, & addant quę fuerint superaddenda, vel secundum temporum aut rerum mutationem, quę fuerint commutanda commutent, & nouis su-

Cap. 23.

ad Gal. 5.

peruenientibus ita vetera reijciantur, quod vetustissima veterum, prima scilicet antiquorum patrum instituta, firmiter & inuariabiliter obseruentur. Principalis siquidem Abbas filias suas, inferiores scilicet Abbatias, per se, vel per viros idoneos studiosè visitando, quantum religioni subministret fulcimentum, ne per negligentiam defluat, vel per dissolutionem status religionis eneruatus corruat, ex his liquet conuentibus & congregationibus, quę ex vno tantum Abbate pendentes & vni soli superiori intendentes, cum corruente plerumq; corruunt, cum non habeant vnde alias fulciantur. Vę siquidem soli, quia si ceciderit, non habet subleuantem. Funiculus autem multiplex non facile rumpitur, Frater enim fratrem adiuuás, est quasi ciuitas munita. Si autem corrupto capite ad Prælatos sæculares membra recurrerint, Scyllam fugientes, frequenter Charydim inccurrerunt, & fugientes arma ferrea, in arcum æreum inciderunt. Quidam enim ecclesiarum Prælati regularium dissensionibus tanto magis exultant, quanto velut in aqua turbata copiosiorem repe-rientes piscationem ab altera vel vtraque parte hac occasione pecuniam emungere non formidant. Quod si fortè iustos & timoratos inuenerint Prælatos, qui ab omni munere manus excutientes, eorum partes intercedente pecunia fouere renuerint, tandem facta ad Dominum Papam appellatione, discurrendi & euagandi materiam libéter inueniunt, & inutilibus expensis ex vtraque

Eccl. 4.

Pro. 18.

Esa. 33.

ex vtraque parte miserabilem domum eorum obligantes, redditus copiosos & amplas plerumque consumunt possessiones.

De Canonicis sancti Victoris.

SVnt alij Canonicorum regularium deuotę & humiles & amabiles Deo congregationes, qui sancti Victoris Canonici nominantur, eo quod prædictus Dei Martyr, Patronus, & Aduocatus sit eorum, in quibus huius ordinis primordia claruerunt. Primus siquidẽ & pręcipuus huius sanctę religionis conuentus extra muros Parisiensis ciuitatis in ecclesia, quę dicitur sancti Victoris, quasi lucerna Domini supra candelabrũ posita, non solum propinquam ciuitatem, sed remotas circunquaque regiones & ad Dei cognitionem illuminat, & ad charitatem inflãmat, tanquam piscina probatica, & luter æneus in templo Domini, scholaribus Parisius commorãtibus & varijs populis vndique confluentibus aquas purificationis subministrãs. Hæc siquidem sancta & omni acceptione digna militantiũ in castris Domini congregatio, refugiũ est pauperum, consolatio lugentium; fulcimentũ & quasi basis debibiliũ, recreatio lassorũ, releuatio lapsorũ, portus trãquillissimus scholariũ, quibus de mũdi huius naufragio euadere cupiẽtibus sinũ misericordię aperit, & in gremio suo velut pia mater eos fouet & nutrit. Multis à principio Parisiensibus magistris, viris litteratis & honestis, velut stellis

Cap. 24.

Mat. 5.

Ioan. 5.

3. Reg. 7

fugientibus, illustrata, & quasi margaritis pretiosis decorata. Inter quos nominatissimus & præcipuus extitit Citharista Domini, organum spiritus sancti, Magister Hugo de sancto victore dictus, qui malogranata tintinnabulis coniungens, exemplo sanctę conuersationis, multos ad honestatem incitauit, & melliflua doctrina ad scientiam erudiuit. Multos autem aquarum viuentium puteos effodiens, libris suis, quos de fide & moribus tam subtiliter quam suauiter differendo edidit, incerta & occulta diuinę sapientię pluribus aperuit, mortalem sui memoriam velut compositionem odoris, & opus pigmentarij, & in omnium ore quasi mel dulcoratum, velut musicam in conuiuio vini, & tanquam naues poma ferentes, posteris relinquendo. Hi siquidem prudentes & honesti viri extra Parisiensis vrbis tumultum seorsum congregati, supra firmum & stabile fundamentum regulę sancti Augustini institutiones honestas & salutares obseruantias statuerunt. Nigris siquidem cappis & tunicis albis laneis induti, pellibus agninis & lineis vtuntur camisijs. Carnes in refectorio non manducant: Certis temporibus & horis cōstitutis infra terminos suos manibus suis corporaliter laborant: Circa primam vel secundam noctis horam ad matutinas surgentes, in hymnis & psalmis & canticis spiritualibus Domino suauiter & deuote iubilādo, residuum noctis plerumque expendunt. Æstatis autem tempore à vespera vsque ad aurorā nocturnum frequen-

Exo. 29. *Cant. 4.* *Psal. 50* *Eccl. 49.* *Iob. 6.*

frequenter protrahunt officium. Semel autem in anno omnes huius ordinis Abbates Parisius apud sancti Victoris ecclesiam generale capitulum celebraturi congregantur. Post diuinę prædicationis epulas delicatas & suaues de his quę ad religionem & ordinis instituta pertinent, vnanimiter pertractantes.

De fratribus ordinis sanctæ Trinitatis.

EST alia regularium fratrum clericorum & laicorũ sancta & Deo accepta cõgregatio in omni loco habitationis suę sub titulo sanctę Trinitatis Domino militãtium, vndè & fratres sanctę Trinitatis appellantur, vno summo huius ordinis Priori per obedientiam constricti, & humiliter subiecti. Habent autem in diuersis regionibus Priores minores & congregationes particulares; caput autem ordinis in ecclesia sanctę Trinitatis Marsiliensis præfecerunt. Hi siquidem viri sancti arctam religionis viam ingressi carnibus non vescuntur, exceptis diebus Dominicis, & quinque magnis sollemnitatibus. Vinum vero secundum ordinis instituta licet eis bibere, emere autem non licet. Camisijs non vtuntur, neque linteaminibus aut plumis. Humilitatis Christi formam expressius imitantes, aut pedibus ambulãt, aut super asinos equitantes incedunt: Alijs autem animalibus ad opus equitandi non vtuntur. Albis autem &

Cap. 25.

 laneis

laneis tunicis diebus & noctibus induti, cappis albis exterius crucem bipartitam ex rubeo & nigro in medio pectoris affigunt. Et quoniam ad comparationé pietatis exercitatio corporis ad modicum valet, adeo misericordię operibus affluunt quod de omnibus bonis suis semper in honorem sanctę Trinitatis, tres partes faciunt: vnam partem ad redemptionem captiuorum, qui in vinculis Saracenorum detinentur: Aliam ad sustentationem pauperum infirmorum quos in domibus suis misericorditer recipiunt, in proprijs personis humiliter ministrantes: Tertiam partem ad vsus suos reseruant, vt sobriam & pauperem vitam vtcunque valeant sustentare. In hac igitur amplitudine charitatis & affluentia pietatis velut speculũ facti sunt multis regularibus auaris, & imitationis exemplum meticulosis fratribus & filijs diffidétię, qui semper in anxietate & sollicitudine de crastino cogitantes curis huius sæculi prægrauantur, dicentes in cordibus suis: Quid manducabimus aut quid bibemus aut quo operiemur? Modicę fidei quare dubitasti? Quis vidit iustum derelictum aut semen eius quærens panem? Qui seipsum tibi tradidit, necessaria tibi negabit? Qui volucres cæli pascit, & lilia agri candidis induit vestimentis, Dominus scilicet qui sollicitus est tui, si primum regnum eius & iustitiam quæsieris, hæc omnia non adijciet tibi? Quoniam igitur huiusmodi pusillamines & falsi nominis religiosi circa fidem languentes, & de diuinis promissionibus

hæsitantes

Marginalia: 1. ad Tim. 4. — ad Eph. 5. — Luc. 21. — Mat. 6. — Mat. 14. — Psal. 36. — Galat. 2 — Matt. 6. — Psal. 39 — Matt. 6.

hæsitantes seipsos Domino committere formidant, illic trepidantes timore, vbi timor non est, semper manus habent porrectas ad accipiendum, collectas autem & aduncas ad retinendum, sibimetipsis ieiunantes, crumenas autem impinguantes, facies suas macie exterminantes annis singulis quæcunque possunt reseruant, vt nouas emãt possessiones, de pauperibus autem non curant. Exercitationes siquidem corporum sibi ad salutem sufficere, pietatem quę valet ad omnia, à se & à domibus suis alienantes, proiecerunt, & prorsus exulare coëgerunt.

Psal. 13 & 52. Eccl. 4.

Mat. 6.

1. ad Tim. 5.

De fratribus qui dicuntur de Spatha.

Cap. 26.

SVnt alij regulares fratres in Hispaniç partibus commorantes, qui de Spatha nominantur, professione & voto sollemni astricti ad cõseruandum Christi ecclesiam, contra Saracenoa, à finibus fidelium infideles pro posse suo longius propellẽdo. Multi autem viri nobiles exercitati in prælijs, & in armis strenui, Sathanç & pompis eius renunciantes, sæculo blandienti valedicẽtes, assũpto regulari habitu prædictorum fratrũ, sanctę congregationi incorporati sunt, & voti salutaris astrictione cõiuncti, geminã holocausti hostiã ad perfectionis cumulũ Domino offerẽtes, dũ spirituali martyrio seipsos abnegãtes sub vnius maioris obedientia, regulariter viuunt, & nihilominus corporale martyriũ pro Chri-

pro Christo semper recipere parati sunt. Regulam autem sancti Augustini in omnibus pænè obseruant, in communi viuētes, proprium non habentes, carnes in hebdomada ter manducant. In refectorio simul edunt: Ad matutinas nocte consurgunt: Diuinum officium & omnes horas canonicas singulis diebus audiunt. *Secundum consilium Apostoli melius nubere, quam vri* iudicātes, vt sibi ab illicitis securius præcaueant, continētiam non promittunt, sed licitis vtentes matrimonijs filios & filias cum omni reuerentia & Dei timore ex proprijs procreant vxoribus, quę seorsum in eodem ordine sub habitu regulari commorantur. Postquam autem eorum filij ad annos discretionis peruenerint, si cōsenserint in ordine cum parentibus remanere, ex tunc voto obligati, non possunt recedere. Si autem discedere maluerint, liberam habent egrediendi & in sæculo commorandi potestatem. Hi igitur Fratres pedem vnum in imo figentes, alium in excelso eleuantes, ad exemplum Loth præelegerunt saluari in Segor, quá periclitari in montibus, quemadmodum multi clerici & religiosi viri post votum continentię corruentes, perierunt, eo quod primam fidem & promissionem irritam fecerunt.

1. ad Cor. 7. *Gen. 14.* *1. ad Tim. 5.*

De noua

De noua religione & prædicatione Bononiensium Canonicorum.

EST alia regularium Canonicorum Deo grata, & hominibus gratiosa congregatio extra ciuitatem Bononię, non longe ab ea, in castris æterni regis militantium, & eidem sub vnius maioris obediētia, in feruore spiritus & mentis excessu, tam deuotè quam humiliter seruientium. Hi siquidem adeo expediti post Dominum currunt, & nudi nudum sequuntur, quod omnem exteriorũ curam & temporalium possessionem à se penitus reiecerunt, omnia transitoria tanquam stercora reputātes vt Christum lucrifaciant. Sapienter enim pensantes & prudenter attendentes quod sufficit diei malitia sua, in tantum de crastino non cogitant, quod eleemosynas aliquas à fidelibus non recipiunt, nisi quantum sobrię vitę suę ad arctam necessitatem possit sufficere. Tribus in hebdomada diebus carnes, si eis apponantur, non recusant, in refectorio manducantes, & in dormitorio quiescentes, & horas canonicas secundum beati Augustini regulam pariter in ecclesia, in voce exultationis & confessionis, Domino concinentes, immolantes Deo sacrificium laudis, & reddentes altissimo vota sua. Ipsi autem ex numero scholarium Bononię causa studij commorantium in vnum Domino inspirante congregati, diuinarum scripturarum lectiones, vno eorum

Cap. 27.

ad Phil. 3.

Mat. 6.

Psal. 49.

eorum docente, singulis diebus audiunt: quę autem diligenter audierint, summi Pontificis auctoritate, & sanctę Romanę Ecclesię institutione Christi fidelibus diebus festis in prædicationis & doctrinę gratia decorantes, & prædicatorum ordinem canonicorum ordini coniungentes. Hæc igitur dulcis mixtura bonorum multos ad imitandum allicit, prouocat, & accendit, & diebus singulis sancta & honesta Christi scholarium congregatio & numero ampliatur, & charitate dilatatur. Attendétes enim sapienter fortes Athletę IESV Christi, quod nullum sacrificiũ magis placitum sit Deo quam zelus & salus animarum, & quod anima quę impinguat, impinguabitur, sumentes in vasis suis de optimis terrę fructibus & ferentes viro munera, aquas suas in plateis diuidunt, & fontes eorum deriuãtur foras in agro Domini, fructum centesimum recepturi, vnanimiter laborantes vt animas peccatorum de faucibus Leuiathan extrahentes, postquam ad scientiam erudierint multos, fulgeant tanquam stellę in perpetuas æternitates.

fort. declarantes. *Mat. 12.* *Pro. 11.* *Gen. 43.* *Prou. 5.* *Mat. 13.* *Iob. 40.* *Dan. 12.*

De religione & regula Humiliatorum.

Cap. 28.

SVnt quædam in Italia & maximè in partibus Lombardię virorum & mulierum regulariter viuentium congregationes, quos Humiliatos appellant, eo quod in paupertate & asperitate habitus & gestus

exterioris

exterioris compositione & morum grauitate, & in omnibus verbis & operibus suis magnum ostendant humilitatis exemplum. Viuunt autem in communi ex magna parte de labore manuum suarum. Non enim multos habent redditus vel possessiones, nec cuiquam illorum licet aliquid proprium possidere. Omnes horas canonicas diebus & noctibus laici sicut & clerici non prætermittunt: Ferè enim omnes litterati sunt. Qui autem horas canonicas dicere nesciunt, sub certo numero dicentes orationem dominicam, debita recompensatione absoluuntur. Sunt autem per omnes ferè ciuitates in partibus illis huius religionis conuentus, quorum multi carnes nisi in graui ægritudine non manducant, nec camisiijs aut linteaminibus vel plumis vtuntur. Lectionibus autem & orationibus & laboribus manuum asiduè vacantes, desidiam & otij torporem à se studiosè repellunt. Conuersę autem eorum ab hominibus huius religionis adeo seiunctę sunt, & cum omni cautela & diligentia seorsum inhabitāt, quod neque in ecclesia, neque in alio loco sese mutuo nisi raro possunt alloqui vel videre. Quando etiam ad prædicationē diuini verbi conueniunt, muro interposito à se inuicem plerumque separantur. Fratres autem eorum tam clerici, quam laici litterati à summo Pontifice, qui regulam eorū, & canonica instituta confirmauit, auctoritatem habent prędicandi, nō solū in sua congregatione, sed in plateis & ciuitatibus, in ecclesijs

sæculari-

sæcularibus, requisito tamen consensu eorum qui præsunt locis illis prælatorũ. Ex quo factum quod multos nobiles & potẽtes ciues, matronas etiam & virgines, prædicatione sua ad Dominũ conuerterent. Quorum quidam sæculo penitus renunciantes, ad eorum religionem transierunt: Alij autem in sæculo corporaliter remanentes, licet cum filijs & vxoribus remanserint, humiliati & à mundi negotiationibus abstracti in habitu religioso, & sobrietate victus, & operibus misericordię permanentes, vtuntur hoc sæculo, secundum Apostoli consilium, velut non vtentes. Sed & sacerdotes & clerici, fallacibus huius sæculi renunciantes delitijs, assumpto paupertatis habitu regulari, prædictis humiliatis sociantur. Ipsi enim in fine prædicationis suę, dum adhuc audientium corda virtute diuini sermonis feruẽtia promiora sunt ad mundi contemptum, & ad creatoris sui seruitium, solent à circunstantibus quærere, si qui sunt qui ad eorum religionem diuinitus inspirati velint transire. Multis autem in illa ebrietate & spiritus feruore ad ipsos transeuntibus, paruo tempore multiplicati sunt valdè, multos in diuersis ciuitatibus ex fratribus suis & sororibus conuentus procreantes. Adeo autẽ formidabiles hæreticis, quos patrinos appellant, effecti sunt, &ità potentes & apertè fraudes eorum detegendo impios & incredulos ex diuinis scripturis prudẽter conuincunt, & publicè confundunt, quod iam coram ipsis non audent comparere, multique

1. Cor. 7

ex ipsis

ex ipsis errorem suum cognoscentes ad Christi fidem reuersi, ipsis fratribus coniuncti sunt, & ita facti sunt discipuli veritatis, qui fuerant magistri erroris. Hi autem acrius inter omnes notas sibi vulpeculas capientes & cognitis sibi obuiantes erroribus proprio gladio, more Dauid, collum abscindunt Golię, & tanquá fortis mulier Iudith caput obtruncant Holoferni, & incidit inimicus in foueam quam fecit.

Cant. 2.
1. Reg. 17.
Iud. 13.
Psal. 7.

De hospitalibus pauperum & domibus Leprosorum.

Cap. 29.

SVnt insuper alię tam virorũ quam mulierum sæculo renunciátium & regulariter in domibus leprosorũ, vel hospitalibus pauperum viuentiũ absque æstimatione & numero certo in omnibus occidétis regionibus congregationes, pauperibus & infirmis humiliter & deuotè ministrantes. Viuunt autem secundum sancti Augustini regulam, absque proprio & in communi sub vnius maioris obedientia; & habitu regulari suscepto, perpetuam Domino promittunt continentiam. Seorsum autem viri, & seorsum fœminę cum omni reuerentia & castitate dormiunt, & manducant. Horas autem canonicas, quantum hospitalitatis studium & pauperum Christi ministerium permittunt, diebus & noctibus audire non omittunt. In domibus autem, in quibus maior est conuentus & numerosior fratrum & sororum congregatio, frequenter in capitulo ad corri-

gendas delinquentium negligẽtias, vel pro alijs necessarijs & honestis causis, congregantur. Lectiones etiam diuinarũ scripturarũ plerumque, dum reficiuntur corpora, sibi faciunt recitari: In refectorio & alijs certis locis & horis constitutis, silentium obseruantes. Homines autem infirmos vel hospites sanos, quos in domibus suis suscipiunt, separatos à mulieribus manducare faciunt & dormire. Capellani autem eorum cum omni humilitate & deuotione pauperibus & infirmis in spiritualibus ministrantes verbo diuinę prædicationis indoctos instruunt, pusillanimes & debiles consolantur, & ad patientiam & gratiarum actionem exhortantur. Diuinum officium, vt omnes infirmi audire in lectis suis valeant, in capella communi diebus & noctibus assiduè celebrant. Confessiones autem & extremas vnctiones & alia sacramenta diligenter & sollicite subministrant infirmis, & mortuis debitã exhibent sepulturam. Hi igitur Christi ministri sobrij & parci sibi, & corporibus suis districti valdè & seueri, erga pauperes & infirmos misericordię visceribus affluentes, & prompto animo necessaria pro posse suo ministrantes, quanto abiectiores sunt in domo Domini in via; tanto gradum sublimiorem consequuntur in patria. Tantas autem plerumque pro Christo sustinẽt infirmorũ immunditias & fœtorum molestias pænè intolerabiles, sibimet violentiam inferẽtes, quod nullum alium pænitentię genus, huic sancto & pretioso in cõspectu Dei mar-

Psal.83. *Ps.115.*

Dei martyrio, posse arbitrer comparari. Hæc igitur sordium stercora, quibus velut fimo mentes eorum ad fructificandū impinguātur, Dominus in lapides pretiosos permutabit: & erit eis pro fœtore, odor suauis. Hæc autem sancta & Deo amabilis hospitalitatis regula, & hospitaliū religio, in pluribus locis & domibus eorum adeo corrupta est, & quasi ad nihilum miserabiliter redacta, quod hominibus reproborū sordida & detestanda congregatio non solū his, qui eorum nequitiā plenius agnouerūt, displicet, sed etiam in cōspectu Dei fætet. Sub prætextu enim hospitalitatis & simulatę pietatis facti sunt quęstuarij, mēdacijs & deceptionib⁹ & modis omnibus quibus possunt, pecunias importunè extorquētes, seipsos pascentes, de pauperibus autem non curantes, nisi quantū eorum occasione possunt eleemosynas à fidelibus exigere, modicū conferentes pauperibus infirmis. vt propter hoc negotiatores dolosi & caupones astuti quodam venationis genere fraudulēto, multa lucrentur. Qui enim pauperibus parum tribuunt, vt amplius accipiant, & sub prætextu eleemosynę quærunt diuitias, venatores potius quam benefici, reputandi sunt. Sic bestię, sic aues, sic capiuntur & pisces. Modicum escę in hamo ponitur, vt pecunię sæculi in eo pertrahantur. Adeo autem importunè, & irreuerēter, & anxiè eleemosynas petunt, quod religionis reuerentiā in se confundentes contemptibilem reddunt. Cōtra quos ait beatus Hieronymus: Melius est

Esa. 3.

Ezec. 34

non habere quod tribuas, quam impudẽter petere quod des. Plerumq; etiã perturbatos fratres multa in hypocrisi exterius simulantes, vel per mercenarij, & mendaces capellanos, qui simplices non formidant decipere, & falcem suam in messem alienã mittere, vel per indulgentiarum litteras, quibus turpis lucri cupiditate abutuntur, multa turpiter lucrãtur. vt de illis taceamus qui falsariorum crimen pessimum incurrentes, falsis litteris & bullis furtiuis in perditionem vti non verentur. Ea verò quę turpiter congregant, quam turpius in comessationibus & ebrietatibus expendant, & alia sequentia quę in occulto & in tenebris ipsi tenebrosi operãtur, licet non erubescant patrare, pudet tamen nos ad præsens recitare. De regularibus autem institutis, & ordinis puritate, nihil præter exteriorem habitum retinentes, omnes ferè per simoniam recipiunt. Qui turpiter ingressi, turpissimè ad imitationem aliorum ibidem commorantur, in murmure & dissensione, in iurgijs & seditionibus, in otio & dissolutione, in loculis & proprij retentione, in cubilibus & immunditijs, & omnimoda fœditate, sine affectione, absque misericordia, sine fœdere. Lectos autem in oculis hominum ornatos, pauperibus autem & infirmis vacuos, ad ostentationem & seductionem componunt. Domos autem hospitalitatus & pietatis in speluncas latronũ, prostibula meretricum, & synagogas Iudæorũ conuertunt. Huiusmodi autem pestifera corruptio & detestabilis hypocrisis, non

Deu. 32

Rom. 13

ad Rõ. 1

Luc. 19.

crisis, non omnes hospitaliũ domos occupauit. Quædã enim sunt regulares congregationes, & principales conuẽtus, seu capitalia hospitalia in quibus nõ desiuit feruor charitatis, vnctio pietatis, honestatis decor, & seueritas disciplinę: quẽadmodũ sunt hospitalia sãcti spiritus in Romana vrbe, & sancti Sansonis in Constantinopolitana ciuitate, & beati Anthonij in ipso capite, & beatę Marię Ronsciouallis in introitu Hispanię, & alia quædã Deò grata, & pauperibus peregrinis seu infirmis valdè necessaria. Parisijs autem & Nouiomi in Francia, Pruuni in Campania, & Tornaci in Flandria, & Leodij in Lotharingia, & Bruxellis in Brabantia, sunt hospitalia pietatis, & domus honestatis, officinę sanctitatis, Conuentus decoris & religionis, refugia pauperum, Asylum miserorum, consolationes lugentium, refectio esurientium, & suauitas & mitigatio infirmorum.

De sæcularibus Canonicis.

Cap. 30.

NOn solum autem supradictę regularium congregationes multiformes, supra sancti Augustini regulare fundamentum sub diuersis artificibus varia construxerunt ædificia, sed & cathedralium ecclesiarum ministri, quos nunc canonicos sæculares appellamus, sub eadem regula communiter à prima eorum institutióne Domino seruierunt in humilitate & paupertate, diuinis officijs, lectionibus & ora-

tionibus vacando, in castris Domini militantes, simul in refectorio sobrium cibum sumentes, in eodem etiam dormitorio castis cubilibus nocte quiescentes. Sede autem Pontificali vacante, præmissis orationibus & ieiunijs, & inuocato cum lachrymis de supernis spiritus sancti cõsilio & auxilio, vnum quem digniorem credebant, caput sibi præficiebãt. Nec tamen facile poterant reperire, qui periculosum & arduũ prælationis gradum auderet ascẽdere; & idcirco cathedrales & matrices ecclesias, multis annis plerumque contingebat vacare. Dum enim vnusquisque indignum & insufficientem se-ipsum iudicaret, ad exemplum beati Euangelistę Marci, qui sibi pollicem abscidit, ne fieret Episcopus, fugiebãt, contradicebant, & modis omnibus dignitates recusabant. Multi autem temporibus istis repe-riuntur Canonici vero nomine sæculares, qui vt Episcopi fierẽt, quatuor vellent habere pollices. Qui cum regulariter non viuãt falsò sibi Cano-nici nomen vsurpant, vmbrã nominis retinẽtes, virtutem autẽ eius abnegãtes. Sicut enim homo pictus nõ est homo, & denarius falsus, denarius non est; ita qui huiusmodi sunt Canonici sæcu-lares, non sunt Canonici. Quo enim pacto Ca-nonici, id est, regulares censentur, quorũ regula est irregulariter viuere, quorum lex est sine lege moueri, & post concupiscentias suas abire, pro-prię voluntati absque vlla cõtradictione passim frena laxare, curã carnis in desiderijs facere, cum omni lasciuia & dissolutione per viam latã, quę ducit ad

2. Tim. 3

Eccles. Cap. 18.

Rom. 13

ducit ad inferos, indisciplinatè ambulare, crucifixi patrimoniū luxu multiplici supercōsumere. Pauper Lazarus extra ianuā mendicat, Christus ad ostia plorat. Mimus & histrio ad mēsam cantat. Multa vestiū mutatoria ad ostētationē vanitatis in pertica extēduntur, & Christi pauperes fame & frigore cruciātur: Mures in domib⁹ suis calefaciunt, Christū nudū de patrimonio suo nō vestiunt, & quod emit sanguine proprio, consumūt in apparatu regio. Quod acquisiuit opprobrijs & percussionibus, cōsumunt in cōuiuijs & ebrietatib⁹. Hic in præsepio, hi in palatijs; hic in asello, isti in phaleris; hic in pāniculis, illi in sericis; hic in cruce, isti in balneis; qui de crucis titulo non nisi fomēta libidinis & materiā vanitatis requirunt, filiū Dei rursum crucifigētes & ostētui habētes, multiplicātur opibus, dilatātur prębendis & dignitatibus, honoribus gloriātur, auro & argento & plenis loculis impinguātur, qui Dominum partem hereditatis suę professi sunt, & Christi humilitatem & paupertatē imitari promiserunt. Quāto autem & quam detestabili sacrilegio Christi patrimoniū & prædia pauperū in vsus vanitatis conuertāt, non solū sollemnitas magnifici apparat⁹ & numerosior equitatus ostēdit, sed & canes & volucres, scurrę, & ioculatores, alea pernox & cantatrices, & palpantes adulatores, manifestius ostentant. Vbi autem tympana sonāt, tibia clamitat, lyra garrit, cymbalum concrepat, parasidus in cōtumelijs gloriatur, quis ibi timor Domini esse potest? Sed & defuncto-

Luc. 16.

ad Heb. 6.

parasitus.

defunctorum animę, quorũ eleemosynis isti in superfluitate abutuntur, de his quidẽ corã districto iudice conqueruntur. Metẽtes enim vbi nõ seminant, de his quibus ratione dati & accepti tenentur, non curant. Sic & porcus glandes manducat, ad quercum autem non respiciens, radices eius fœdans conculcat. Hi sunt qui superbia inflati, ambitione inquieti, otio marcentes, & ignauia pigri, ad iurgia & contumelias proni, excitant seditiones, faciunt sibi partes, inter fratres discordias seminant, in capitulis & & congregationibus conspirationes faciunt, quemadmodum dicit Isaias: Tumultuabitur puer contra senem, & ignobilis contra nobilem. Sicut autem ipsi pretio vel seruitio inhonesto, vel violentia consanguineorum seu precibus violentis potentum male intrauerunt; ita puerulos & cognatos suos vel sibi similes homines immundos & fautores suos in ecclesia Dei violenter vel fraudulenter intrudunt, quos etiam in electionibus & Prælationũ dignitatibus honestis personis & viris litteratis anteponunt, ædificantes Syon in sanguinibus, vt in eis Isaię scriptura impleatur: Dabo pueros principes eorum, & effeminati dominabuntur eis. Hi autem qui inter eos viri iusti & timorati super abominationibus eorum lugent & contristantur, ab eis irridentur, mordent & detrahunt, indignantur & maledicunt, hypocritas & superstitiosos eos dicunt, tanquam ethnicos & Publicanos ipsos euitant, & fugiunt, reputantes pro magno crimine,

Prou. 6.

Isa. 3.

Mich. 3.

Isa. 3.

Mat. 18.

crimine, quod diuinę scripturę verbum, vel ipsum Dei nomen inter eos ausi sunt nominare. Sicut autem spinę sese inuicem complectuntur, sic est conuiuium eorum pariter potantium, detrahentium & blasphemanrium, sese mutuo exhortantium: Coronemur rosis priusquam marcescant, non sit pratum quod non transeat luxuria nostra. Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. Honesti autem & religiosi & veri nominis canonici, qui prædictarũ spinarum venenatis acnleis, veluti sathanę stimulis punguntur, & linguis eorum toxicatis lacerantur, quanto apud aquas contradictionis probati, & detrahentium linguis examinati, prædictis viris Belial, & perditionis filijs displicere non formidant, tanto Domino quærenti, Quis consurget mihi aduersus malignantes, aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem? magis placent. Confusi autem sunt, qui hominibus placent, quoniam Deus spreuit illos. Qui enim omnibus placet, omnibus fœtet. Si hominibus Apostolus placeret, Christi seruus non esset. Prædicti autem viri vt Deo placeant, malis placere non curant, licet cum omnibus hominibus quantum in se est, pacem habeant. Dicentes igitur cum Propheta: Nonne qui oderunt te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam? opponunt se viriliter pro domo Domini, prædictis impijs in capitulo fortiter resistentes, & animas suas liberantes. Sed & alia ad eorum regulam pertinentia, de talento sibi commisso

Naum 1
Sapi. 2.
Nũ. 20.
2. Reg. 16.
Psal. 93.
ad Gal. 1.
ad Rom. 12.
Ezec. 13
Mat. 25.

timorem Domini semper ante oculos habentes, diligenter obseruant: ecclesiarum suarum promotioni & honori intendétes, Ecclesię negotia tam spiritualia quam temporalia, diligenter procurant: in ecclesijs suis tanquam veri ministri in templo Salamonis ministerium suum humiliter & deuote complentes. Et quoniá scriptum est: Beatus populus qui scit iubilationem; ecclesię suę limina frequentantes, horas canonicas & debitas non prætermittunt, neque negligenter & absque deuotione prætereunt, sed diebus ac noctibus voce sua ad Dominum clamantes, non per conductitios vicarios seu mercenarios, in hymnis & psalmis & canticis spiritualibus sacrificium laudis & vitulos labiorum suorum Domino reddunt: non amore pecunię ducti & seducti, neque causa cupiditatis tracti, vt manus eorum quotidianis distributionibus impleátur, quemadmodum quidá reprobi & miserabiles, qui dexteram in sinistram permutantes, non Domino sed nummo seruientes, non causa deuotionis, sed causa cupiditatis ad nocturnum officium consurgunt, ignem alienum cum Nadab & Abiu altari Domini imponentes, & mercedem suam tantum in hoc sæculo recipientes. Quantaslibet autem laudes lingua resonet, vita blasphemat. Qui enim Deo non propter Deum seruiunt, in saluandorum numero non sunt. Hi igitur qui retributionem à Domino expectare possunt? qui cum vnius ecclesię seruitio non sufficiunt, plura sibi bene-

Psal. 88 · *ad Coll. 3.* · *Osee 14.* · *Leu. 10.*

ficia à di-

ficia à diuersis ecclesijs, & plurimorũ indigẽtium loca in damnationem suam occupare non formidant? Qui enim non indiget & accipit, alijs indigentibus rapit, præsertim cum ea tollit, quę non posuit: & vbi non seminauit, falce auaritię fructus alijs debitos colligit.

De irregularitate sæcularium Canonicarum.

AD imitationem, & exemplum prædictorum Canonicorũ in partibus Hannonię & Brabantię, & in quibusdam Teutonicorum & Alemannorum prouincijs, quædam sunt mulieres, quas Canonicas sæculares seu domicellas appellant. Non enim moniales nominari volunt, sicut Canonici sæculares monachi non dicuntur. Hę siquidem adeo personas accipiunt, quod non nisi filias militum & Nobilium in suo collegio volunt recipere, religioni & morum nobilitati sæculi nobilitatem præferentes. Purpura autem & bysso, & pellibus grisceis & alijs iocunditatis suę vestibus induuntur, circundatę varietatibus cum tortis crinibus & ornatu pretioso circumamictę vt similitudo templi, gaudentes cum gaudentibus, liberales valde & hospitales. Pellibus autem agninis quantumcunque subtilibus & delicatis vtuntur. Si aliqua inter eas pallio humilitatis causa vti præsume-

Cap. 31.

Rom. 15

præsumeret, miserá & abiectam, & hypocrytam eam vocantes, tantum nobilitatis suę dedecus, nulla ratione sustinerent. Clericorum autem & puellarum & iuuenum seruorum etiam sibi ministrantium cinctę obsequio, in domibus proprijs honorifice & splendide epulantur, nec desunt mensis earum consanguinei, in primo gradu sibi propinqui, quos cognatos suos appellant. In dormitorio autem iuxta ecclesiam suam de nocte quiescunt. quando tamen minui sibi appetunt, vel amissa sanitate in infirmitate prægrauantur, vel aliquo grauamine comprimuntur, facilè eis conceditur causa recreationis & releuationis in domibus proprijs aliquando tempore remanere, vel amicos & propinquos suos equitando visitare. Sunt autem in eisdem ecclesijs pariter canonici sæculares in diebus festis & sollemnibus ex altera parte chori cum prædictis domicellis canentes, & earum modulationibus æquipollenter respondere studentes. Ipsę vero velut sirenes in delubris voluptatis vocem iocunditatis adnunciãtes, ipsos canonicos, dum superari nesciunt, fessos & fatigatos frequenter reddiderunt. Similiter & in processionibus compositę & ornatę, canonici ex vna parte, & Dominę ex alia parte concinentes procedunt. Quædam autem ex ipsis, postquam diebus plurimis de Christi patrimonio vixerunt, relictis præbendis & ecclesiis, carioribus sibi personis matrimonio copulantur, filiosque & filias procreantes matresfamilias efficiuntur.

Esa.13.

Aliquas

Aliquas autem ex earum congregatione vidimus, quę saniori vsę consilio, de Vr Caldæorum, & de medio Babylonis fugientes, postquam mundi incendia euaserunt, sumpto Cisterciensis ordinis habitu, ad magnũ perfectionis cumulũ peruenerunt. Quamplures etiã inter eas commorãtes agnouimus, quę cum omni humilitate & castitate salutem animarum suarum studiosè procurantes, tanto Deo magis acceptabiles extiterunt, quanto in igne positę non arserunt.

Gen. 16. Iere. 50.

De ordine & prædicatione fratrum Minorum.

Prædictis tribus Eremitarũ, Monachorum, & Canonicorum religionibus, vt regulariter viuentiũ quadratura fundamenti in soliditate sua firma subsisteret, addidit Dominus in diebus istis quartam religionis institutionem, ordinis decorem & regulę sanctitatem. Si tamen ecclesię primitiuę statum & ordinem diligenter attendamus, non tam nouam addidit regulam, quam veterem renouauit, releuauit iacentem, & pænè mortuam suscitauit religionem in vespere mundi tendẽtis ad occasum, imminente tẽpore filij perditionis: vt contra Antichristi periculosa tẽpora nouos athletas præpararet, & ecclesiam præmuniendo fulciret. Hæc est religio verè pauperum crucifixi & ordo prædicatorum, quos fratres Minores appellamus. Verè minores, & omnibus huius temporis regularibus in habitu, & nuditate, & mundi contemptu

Cap. 32.

2. ad Thes. 2.

contemptu, humiliores. Habent autem vnum summum Priorem, cuius mandatis & regularibus institutis reuerenter obediunt minores Priores, cæterique eiusdem ordinis fratres, quos per diuersas mundi prouincias causa prædicationis, & salutis animarum, ipse transmittit. Adeo autem primitiuę ecclesię religionem, paupertatem, & humilitatem in se reformare diligenter procurant, puras euangelici fontis aquas cum siti & ardore spiritus haurientes, quod non solum euangelica præcepta, sed & consilia, vitam Apostolicam expressius imitantes, modis omnibus adimplere laborãt, omnibus quę possident renunciantes, seipsos abnegantes, crucem sibi tollendo, nudi nudũ sequentes, relinquẽtes pallium cum Ioseph, & hydriam cum Samaritana, expediti currunt, ambulant ante faciem suam & nõ reuertuntur, posteriorũ obliti in anteriora semper & passibus continuis extenduntur, volãtes vt nubes, & sicut columbę ad fenestras suas, ne mors per ipsas intrare valeat, cum omni diligentia & cautela prouidẽtes. Regulam autem ipsorũ Dominus Papa confirmauit, & eis authoritatem prædicandi ad quascunque veniunt ecclesias concessit, Prælatorum tamen loci ob reuerentiam requisito consensu. Mittuntur autem bini ad prædicandũ tanquam ante faciem Domini, & ante secundum eius aduentum. Ipsi autem Christi pauperes, neque sacculum in via portãt, neque peram, neq; panem, neque æs siue pecuniam aliquam in zonis suis, non pos-

Gen. 39.
Ioh. 4.
Ezec. 1.
ad Phil. 3.
Esa. 60.
Mat. 10.

non poſsidentes aurum, neque argentum, nec calciamenta in pedibus ſuis habentes: nulli enim huius ordinis fratri licet aliquid poſsidere. Non habent monaſteria vel eccleſias, non agros vel vineas, vel animalia, non domos vel alias poſſeſsiones, neque vbi caput reclinent. *Luc 9.* Non vtuntur pellibus neque lineis, ſed tantummodo tunicis laneis caputiatis, non cappis, vel pallijs, vel cucullis, neque alijs prorſus induuntur veſtimentis. Si quis eos ad prandium vocauerit, manducant & bibunt quę apud illos ſunt. *Luc. 10.* Si quis eis aliquid miſericorditer contulerit, non reſeruant in poſterum. Semel autem vel bis in anno, tempore certo ad locum determinatum generale capitulum celebraturi conueniunt, exceptis his qui nimio tractu terrarum, vel mari interpoſito ſeparantur. Poſt capitulum iterum ad diuerſas regiones, prouincias, & ciuitates duo vel plures pariter à ſuperiori ſuo mittuntur. Non ſolum autem prædicatione, ſed & exemplo vitę ſanctę, & conuerſationis perfectę, multos non ſolum inferioris ordinis homines, ſed generoſos & Nobiles ad mundi contemptum inuitant, qui relictis oppidis, & caſalibus, & ampliſsimis poſſeſsionibus, temporales diuitias & ſpirituales fœlici commercio commutantes, habitum fratrum minorum, id eſt, tunicam vilis pretij qua induuntur, & funem quo accinguntur, aſſumpſerunt. Tempore enim modico adeo multiplicati ſunt,

quod non

quod non est aliqua Christianorum prouincia in qua aliquos de fratribus suis non habeant, qui in seipsis velut in speculo mundissimo mundanę vanitatis contemptũ oculis respicientium repræsentant, præsertim cum nulli ad religionem suam transeunti gremium claudant, nisi fortè matrimonio, vel aliqua religione fuerit obligatus. Tales enim sine licentia vxorum vel præpositorum suorum, sicut ratio exigit, nec volunt, nec debent recipere. Alios autem omnes in amplitudine religionis suę tanto confidentius absque vllà contradictionis molestia suscipiunt, quanto diuinę munificentię & prouidentię sese committentes, vndè eos Dominus sustentare debeat, non formidant. Ipse enim funiculum cum tunica veniẽtibus ad se largientes, quod reliquum est supernę procurationi relinquunt. Adeo autem ministris suis Dominus in hoc sæculo centuplum restituit & in via hac qua gradiuntur, firmat super ipsos oculos suos, quod in eis ad litteram completũ agnouimus, quod scriptum est: Dominus amat peregrinum, & dat ei victum & vestitum. Fælices enim se reputant à quibus hospitalitatis obsequium vel eleemosynas serui Dei suscipere non recusant. Non solum autem Christi fideles, sed etiam Saraceni & obtenebrati homines eorum humilitatem & perfectionem admirantes, quando causa prædicationis ad ipsos intrepidi accedunt, grato animo necessaria prouidentes, libẽter eos recipiunt. Vidimus primum huius ordinis fundatorem

Deu. 32.

datorem magistrũ, cui tanquam summo Priori suo, omnes alij obediunt, virum simplicem & illiteratum, dilectũ Deo & hominibus, fratrem Francinum nominatum, ad tantum ebrietatis excessum & feruorem spiritus raptum fuisse, quod cum ad exercitum Christianorum ante Damiatham in terra Ægypti deuenisset, ad Soldani Ægyptij castra intrepidus & fidei clypeo communitus accessit. Quem cũ in via Saraceni tenuissent, Ego sum Christianus, inquit, ducite me ad Dominum vestrum. Quem cum ante ipsum pertraxissent, videns eum bestia crudelis, in aspectu viri Dei in mansuetudinem cõuersa, per dies aliquot ipsum sibi & suis Christi fidẽ prædicantem attentissimè audiuit. Tandem verò metuens ne aliqui de exercitu suo verborum eius efficacia ad Dominum conuersi ad Christianorum exercitum pertransirent, cum omni reuerentia & securitate ad nostrorum castra reduci præcepit, dicens ei in fine, Ora pro me, vt Deus legem illã & fidem, quę magis sibi placet, mihi dignetur reuelare. Saraceni autem omnes prædictos fratres Minores tam diu de Christi fide & euangelica doctrina prædicãtes libenter audiunt, quousque Mahometo, tanquam mendaci & perfido, prædicatione sua manifestè contradicunt. Ex tunc autem eos impiè verberãtes, & nisi Deus mirabiliter protegeret pænè trucidantes, de ciuitatibus suis expellunt. Hic est fratrum Minorum sanctus ordo, & apostolicorum virorum admiranda & imitanda religio, quos

 Dominum

2. ad Thes. 3. Dominum cõtra perditionis filiũ Antichristum & eius prophanos discipulos, credim' in diebus Cant. 3. nouissimis suscitasse. Qui lectulum Salomonis Exo. 32. tanquam fortes Christi milites ambiendo, & de porta ad portam cum gladijs transeundo, Esa. 62. super muros Hierusalem constituti sunt custodes: diebus ac noctibus à diuinis laudibus & 58. sanctis exhortationibus non cessantes, vocem Ps. 149. suam quasi tubam in fortitudine exaltantes, & Iere. 48. facientes vindictam in nationibus, increpationes in populis, & gladios suos non prohibentes Act. 10. à sanguine, mactantes & manducantes, circum-Psal. 58. euntes ciuitatem, & famem patientes vt canes, Matt. 5. qui tanquam sal terrę cibos suauitatis & salutis condientes, carnes desiccant, vermium putredinem & vitiorum fœtorem amouentes, & 5. tanquam lux mundi multos ad scientiam veritatis illuminant, & ad feruorem charitatis accendunt & inflammãt. Hic autem perfectionis ordo & spatiosi claustri amplitudo infirmis & Ps. 106. imperfectis congruere non videtur, ne fortè descendentes mare in nauibus, & facientes operationem in aquis multis fluctibus procellosis inuoluantur, nisi sederint in ciuitate, donec in-Act. 1. duantur virtute ex altò.

De his

De his qui prædictis ordinibus abutuntur.

HIs igitur varijs religionibus & diuersis regularium institutis, velut luminaribus in firmaméto ecclesiç occidentalis positis, Dominus prædictas illuminauit regiones, vt essent refugij ciuitates, & turres fortitudinis à facie inimici, vtens eis tanquam retibus & sagenis ad extrahendos pisces multos de limo profundi, & de mundi huius tempestatibus nubilosis. Sunt autem huiusmodi separatç habitationes quibusdam velut stabulum iumentorum seu porcorum, alijs quasi habitacula carcerum, nonnullis autem sunt portus tranquillitatis & hortus delitiarum. Quidam enim hoc sæculum velut vmbram fugientem subsequentes, & apprehendere non valentes, domos regularium ingrediuntur, tantum vt eis temporalia ministrentur, quibus in Euangelio Dominus improperat dicens: Quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus & saturati estis. Hi igitur mercenarij, qui Domino se ministrare simulant, tantum vt ventrem impleant, de quibus ait psalmista: Cõfitebitur tibi cum benefeceris ei. licet ad tempus credere videantur, in tempore tentationis recedunt, & si non fuerint saturati, murmurabunt. Inimici crucis Christi, quorum Deus venter est, queruli &

Cap. 33. *Psal. 60* *Mat. 13.* *Psal. 68* *Ioã 6.* *Psal. 48* *Matt. 13.* *Phil. 3.*

inconstantes, & quod in sæculo habere nequiuerunt, in religione quærentes, quorum omnis vsus aut in ventre aut sub ventre est: quibus dicentibus Domino, Magister sequamur te quocunque ieris: respondit talium reproborum hominum Dominus consortia respuendo; Vulpes foueas habēt & volucres cæli nidos, filius autem hominis, vbi caput reclinet, non habet. Alij autem pericula & tentationes sæculi blandientis fugientes, mundanę vanitati tanquam vmbrę subsequenti terga dantes, post varios lapsus & ruinas multiplices, de mundi naufragio euadere cupiētes, vitam regularem tanquam carcerem, quo securius recludātur, sibi prudenter eligunt, loris disciplinę ad præsepiū Domini iumentum suum religantes, carnem suam crucifigentes cum vitijs & concupiscentijs, vt in eis cōpleatur scriptura; Regnum cœlorū vim patitur, & violenti diripiunt illud. Sunt alij in mundo & non de hoc mundo, qui vsu & exercitio diuturni conflictus experientia examinati & purgati, mundum subiugaturi sub pedibus conculcātes, & eius fallaces delicias fastidiendo, onus graue & animi reputant passiones. Hi non tam necessitate ducti quam desiderio tracti, iugū Christi suauissimum tollentes, tanquam portum tranquillitatis & paradisum voluptatis, vitam regularem præeligunt, non tanquam carcerem religionem habentes, sed quasi de carcere huius sæculi exeundo, & quasi onagri dimissi liberi in libertate spiritus respirantes, & multitudinem ciuitatis

Matt. 8. *ad Gal. 1.* *Mat. 11* *Mat. 11.*

ciuitatis contemnentes, tingentes buccellam suam in aceto dominicę passionis, vt appetitu animi confortato, sicut adipe & pinguedine repleatur anima eorum, Christi quam baiulant crucem,& cuiuscunque pœnitentię asperitatem summas reputant delitias, vt holocaustum eorum pingue fiat, & delectabile quasi manna deserti, & panis cælestis omne delectamentum in se habens, & omnis saporis suauitatem.

Ruth. 2. Psal. 62. Psal. 19. Sap. 16.

De diuersis sæcularium personarum ordinibus: & primo de regula Presbyterorum. De horis Canonicis, De mysterio Missæ.

NOn solum hos qui sæculo renunciant, & transeunt ad religionem, regulares iudicamus; sed & omnes Christi fideles, sub euangelica regula Domino famulantes, & ordinatè sub vno summo & supremo Abbate viuẽtes, possumus dicere regulares. Habent enim Clerici & sacerdotes in sæculo commorãtes regulam suam, & proprias ordinis sui obseruantias & institutiones. Pari modo proprius est ordo coniugatorum, alius autem viduarum, & alius virginum. Sed & milites, mercatores, agricolę, & artifices & alia hominum multiformia genera proprias & à se inuicẽ differẽtes habẽt regulas & institutiones, secundum diuersa talentorum genera, à Domino sibi

Cap. 34.

commendata, vt ex personis diuersarum facierum, & quasi ex varijs membris à se inuicem proprijs officijs multifariè differentibus, sub Christo capite, vnum corpus ecclesię compingatur, vt tunica polymita verus Ioseph induatur, & regina varietate circundata à dextris eius consistat, quę varijs mansionibus ad terram promissionis valeat peruenire. Non autem arbitramur aliquam regularium quantumcunque strictè viuentium religionem, vel ordinem magis Dominum acceptare, quam ordinem sacerdotum super gregem suum fideliter & sollicitè vigilantium, queis Dominus tanquam proprijs dispensatoribus domus suę claues commisit, & Oeconomos super familiam suam constituit, vt det illi cibum in tempore, quibus funes in præclaris ceciderunt. Qui enim bene præsunt presbyteri, vt ait Apostolus, duplici honore digni sunt habendi. Horum autem sancta & Deo amabilis regula, quadripartita est, & dispensationis eorum supereminens ordo principaliter circa quatuor consistit: quorum primum est, pro se, & pro populo Dei supplicare, pro viuis & defunctis sine intermissione orare, horas canonicas tanquam iuge sacrificium in odorem suauitatis cum humilitate & deuotione, offerre. Accipiat igitur sacerdos in manu sua thuribulum, exemplo Aaron, & hausto igne de altari, stans inter mortuos & viuentes, offerat thymiama Domino, & deprecetur pro populo. Inuocet nomen Domini, & cōsurgat & teneat eum, &

Gen. 37. Psal. 44. Nū. 33. Mat. 24. 1. ad Tim. 5. Nū. 28. Nū. 16. Esa. 46.

eum & in tempore iracundię fiat reconciliatio. *Eccl. 44.*
Stet igitur in confractione in conspectu Domini, *Ps. 105.* tanto confidentius, quanto benignius Dominus, qui non vult mortem peccatoris, & nihil odit eorum quę fecit, quærit materiam *Ezec. 33* seu occasionem ignoscendi, quemadmodum *Sap. 11.* per Ezechielem Prophetam, ipse dicit: Quæsiui *Ezec. 22* de eis virum qui interponeret se sepem, & staret oppositus contra me, & non inueni. Verbis *Eccl. 28* autem suis stateram faciat, & musicam non im- *32.* pediat, sed orationi suę bonam vitam adijciendo, pondus tribuat. Opposuisti, inquit Do- *Thren. 3* minus, nubem ne transeat oratio. Et iterum per Isaiam Prophetam; Cum multiplicaueritis orationem non exaudiam, manus enim vestrę plenę sunt sanguine. Studeat igitur leuare puras manus ad Dominũ. Cum enim is qui displicet *Esa. 1.* *1. Tim. 2* ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Quoniam autem peccatores *Ioan. 9.* non exaudit Deus, iniquitatẽ si aspexit in corde *Psal. 65.* suo, nõ exaudiet Dominus. Nõ enim omnis qui *Matt. 7.* dicit Domine, Domine, introibit in regnũ cęlorum. Et quoniá scriptũ est: Qui indeuotus orat, iudicium sibi postulat, clauso ostio sensuum oret *Matt. 6.* infra cordis trãquilli cubiculum, nę fortè muscę *Eccl. 1.* morientes perdãt suauitatem vnguenti. Orabo, *1. Cor. 4* inquit Apostolus, spiritu, orabo & mente, psallam spiritu, psallam & mente. Non igitur ita negligenter, quod iteret verbum in oratione. Non autẽ oportebit iterare, si diligẽter studuerit verba proferre, vt distinctiones nõ syncopet neque

ſyllabas aut dictiones, aut perfectas orationes Domino furari præſumat, nimium feſtinando, more quorundam inſipientium ſacerdotum, qui Dominum labijs honorantes, cor eorum ad vana & inutilia irreuerẽter conuertunt. Si loqueris de muſca vel pulice, cogitas de ipſis: loquens autem de Domino vel cum Domino, de ipſo non cogitabis? Quomodo autem amicus tuus ad te vocatus veniret, ſi ipſo à te inuitato fugiendo recederes? Vt igitur Deum inuitatum præſentem inuenias, caue ne cor tuum à te ipſo diſcedens à facie Domini fugiat: Ne dum ponis in cœlum os tuum, lingua cordis tui in terrám tranſeat. Sæculari autem Domino non auderes ita irreuerenter loqui, & feſtinanter. Maledictus autem qui opus Dei negligenter facit. Audiuimus autem quibuſdam referentibus, quod cum inimicus noſter accuſator fratrum, & humani generis calumniator, cuidam viro ſpirituali in choro monachorum pſallentium, quaſi grauiter oneratus appareret; fratri quærenti quid portaret, quaſi ſacco pleno ſuper humeros eius impoſito, reſpondit ſathan: hę ſunt ſyllabę in pſalmodia monachis iſtis ſyncopatę, dictiones etiam & verſus pſalmorum, quos hac nocte tanquam fures à Dei ſeruitio ſubtraxerunt, de quibus reddituri ſunt rationem. De his autem Salomon ait: Cor fatui quaſi vas confractum omnem ſapientiam non retinebit. Vas confractum & rimoſum, lutum retinet, aquam puram & liquidam retinere non valet. Pari modi hi miſeri im-

Mat. 15. Iona 1. Pſal. 72 Iere. 48. Apoc. 12 Eccl. 21.

miseri immunda & obscœna in corde versant, puram autem aquã spiritualis intelligentię non retinẽt, tanquam cribrum quod puram similam dimittit, puluerem autem retinet & abscondit, quemadmodum Salomon ait; Sicut puluis in pertusura cribri, sic aporiatio hominis in cogitatu ipsius. Quoniã autem Deus spiritus est, in spiritu & veritate, non in multiloquio & strepitu verborum oportet enim adorare, quemadmodum in Euangelio dicit Dominus: Orantes nolite multum loqui sicut Ethnici, putant enim quod in multoquio suo exaudiantur. Et beatus Euangelista Marcus, Qui deuorant domos viduarum sub obtentu prolixę orationis, hi accipient prolixius iudicium. Veraciter enim orare est, vt ait beatus Gregorius, amaros ex compunctione gemitus, non composita verba resonare. Vndè Dominus in Iob loquens de Behemoth sic ait: Non parcam eis verbis potentibus & ad deprecandũ compositis. Orante igitur sacerdote, caput hostię retorqueatur ad collũ, animus scilicet ad vocem, vt lingua meditetur, & cor loquatur, sicut scriptum est: lingua mea meditabitur iustitiam tuam. Et in Ecclesiastico: In corde sapientium os illorum est. Diligenter igitur in oratione vigilet, vt omnis carnalis strepitus absistat. Intentio cordis sincera, Deum non sono vocis, sed sensu animi oret, vt abigat aues importunas, exemplo Abraham, à sacrificio suo. Ad imitationem vero Domini ascẽdat in montem solus orare, vt sur-

Eccl. 27. *Ioh. 4.* *Matt. 6.* *Mar. 12.* *Iob. 41.* *Leui. 1.* *Psal. 34* *Eccl. 21* *Gen. 15.* *Mat. 14.*

Eccl. 18 ſum corda habeat ad Dominum. Ante orationem præparet animam ſuam, vt non ſit quaſi homo qui tentat Deum; Orante autẽ Domino,
Luca 9. vt ait Lucas Euãgeliſta, facta eſt facies eius altera. Si igitur vanę & inutiles cogitationes tanquã
Exod. 8. Ægypti cinyphes circa mentis oculos volauerint;
Mar. 10 tanto magis in oratione perſeueret. Sicut de cæco legimus in Euangelio, quo clamante ad Dominum quanto magis turba ipſum increpabat vt taceret, tanto amplius clamabat. Si enim ſpiritus poteſtatem habentis ſupra ipſum aſcenderit, propter hoc locum ſuum non deſerat, ſed
Gen. 32. tota nocte ſicut Iacob luctetur cum Domino, donec imminẽte aurora benedicatur ab ipſo, vt
Luc. 24. melior ſit finis orationis quam principiũ. Nam ſi Dominus aliquando fingit ſe longius ire, nihilominus cogendus eſt nobiſcum remanere. Quemadmodum vidua illa Euangelica per importunitatem obtinuit quod petebat apud iniquum iudicem, qui nec timebat Deum, nec reuerebatur hominem; quanto magis pius & miſericors Dominus, licet cum pueris ſuis in cubili
Luc. 11. ſuo quieſcat, ſi pulſando perſeuerauerit, dabit
Mar. 11 ei panes quotquot habet neceſſarios? Poſtulet autem in fide nihil hæſitans, ſed diligenter attendens, ne in aliquo conſcientia eum remordeat, vel alicuius criminis eum accuſet, aut reprehendat, nec ſimpliciter pro terrenis, ſed pro ſpiritualibus & æternis deprecetur. Vt cordis thuribulum inferius clauſum, ſuperius ſit
Leui. 2. apertum. Et ſicut præcipit Dominus ſuper
patenam

patenam auream cum panibus propositionis thus ponatur, & thymiama boni odoris in cõspectu Domini suauiter accendatur, quemadmodum in Ecclesiastico Sapiens ait: Oblatio iusti impinguat altare, odor suauitatis est in conspectu altissimi. Et quoniam scriptum est; oratio humiliãtis se nubes penetrabit, & donec propinquat non consolabitur, & non discedet donec aspiciat altissimus, tanquam vir videns paupertatem suam, & non tanquam Pharisæus merita iactans, in spiritu humilitatis, & in animo contrito coram Domino in oratione prosternatur, vt vasa vacua verus impleat Helisæus. Vt igitur minister in orationibus diligentissime vigilet, ante mentis oculos tanquam memoriale perpetuum appensum habeat, quantum valeat deprecatio iusti assidua, & quanta sit puræ orationis virtus & efficacia, de corde perfecto & conscientia non ficta, quæ quasi nuntius intromittitur, & illic iter peragit, quo caro pergere nequit. Sicut enim miles inermis ad prælia, sic sine oratione Christianus ad omnia. Orationibus enim mundamur, lectionibus instruimur: Vtrumque bonum est, si vacat. Si autem non vacat, melius est orare, quam legere. Oratio siquidem Deum lenit, lachrima cogit; hæc vngit, illa pungit. Cum autem diligenter orat Christianus, dæmones accenduntur, vires perdunt, & confusi fugiunt. Orationibus Iacobi Apostoli, tanquam igne, maligni spiritus succendebantur.

Eccl. 35.
35.
Thren. 3
Luc. 18.
Dan. 3.
4. Reg. 4
Iacob. 5.

Orante

Exo. 17. Luca 4. Mat. 15. Luca 5. Marc. 7. Ioan. 11. 1. Reg. 1. Iob. 42. Iacob. 5. Pſal. 72. Pſal. 65. Eſa. 1. cap.

Orante Moyſe in monte & manus eleuante, Amalech vincebatur. Apoſtolorum precibus Petri ſocrus à febribus eſt ſanata, & filia mulieris Chananæę à dęmonio liberata. & precibus aliorum Paralyticus à Domino curatꝰ eſt, & ſurdus etiam & mutus reſtitutus eſt ſanitati. Ad preces Marię & Marthę ſuſcitatus eſt Lazarus. Orationibus Annę, Propheta Samuel eſt conceptus. Vndé Dominus ad amicos Iob ait: Iob ſeruus meus orabit pro vobis, faciem eius ſuſcipiam vt non vobis imputetur ſtultitia. Et Apoſtolus Iacobus: Infirmatur quis ex vobis, inducat preſbyteros eccleſię & orent ſuper eum. Caueat autem ſuper omnia ſacerdos, ne oratio eius fiat illi in peccatum: ne dum venales exponit preces ſuas, lingua eius tranſeat in terram. Si enim iniquitatem auaritię aſpexerit in corde ſuo, non exaudiet Dominus; ſed ſicut dicitur in Propheta, reſpondebit, Incenſum veſtrum abominatio eſt mihi. Habeat igitur in pedibus affectuum ſandalia ſuperius ad Dominum aperta, inferius autem claudantur, & ſoleis contra terram muniatur. teſte enim beato Gregorio, apud Deum deſpecta eſt hoſtia confeſsionis, quá facit proſperitas tẽporalis. Et beatꝰ Auguſtinus: Qui Deum petit vt aliud aſſequatur, nō Deū quærit, ſed quod adipiſci cōcupiſcit. Licet autẽ ſacerdos priuatas orationes & ſecretas deprecationes varijs circa curas animarum occupationibus intentus poſsit aliquando dimittere; horas tamen canonicas non debet omittere. Alię enim orationes

tiones sunt voluntatis, hę autem necessitatis. Procuret igitur diligẽter in quantum commissi sibi gregis permittit frequens ministerium, vt nocturnum officium nocte peragatur, diurnum autem certis & determinatis horis de die perficiatur. Non enim debet diuinum officium confundere, neque noctem in diem cõuertere. Conceditur tamen eis ratione frequentis administrationis ad cautelam tempus determinatum quandoque præuenire, non autẽ absque magna & vrgente necessitate præterire. Sufficit autem sacerdoti canonicis horis, beatę Marię virginis horas superogando, causa deuotionis addere. Officium insuper pro defunctis non debet omittere. Non minus enim quantum ad hoc obligatur mortuis, quorum eleemosynas recepit, quam viuis, quorũ curam in animam suam suscepit. Tanto enim cum maioris miserationis affectu debet mortuis succurrere, quanto sibi post hanc vitam non possunt subuenire. Debita igitur subsidia, quę per fraudem vel negligentiam sacerdotes mortuis subtrahunt, in igne purgatorio pænaliter complebunt. Quoniam autem nocte mãdauit Dominus canticum sibi, & coronam promisit vigilantibus; media nocte surgat sacerdos ad confitendũ nomini Domini, qui media nocte percussis primogenitis Ægypti filios Israël liberauit, qui media nocte natus est pro nobis, qui media nocte raptus est à Iudæis, media etiam nocte ad iudicium venturum se prædixit. Diluculo autem laudes matutinę Domino re-

Psal. 41

Exo. 12.

mino re-

mino regulariter sunt persoluendę, vt præueniamus solem ad benedictionē: & hora illa, qua surrexit à mortuis, immolemus Domino sacrificiū *Psal.94.* laudis. Post hęc vero prima, tertia, sexta, nona, & vndecima seu vespertina hora nō sileat sacerdos *Mat.20.* à laudibus Dei, qui tanquā operarius prædictis horis mittitur ad vineam Dñi. Sicut autē *mane* *Nū. 28.* surgendo primū petijt regnū Dei, sacrificiū matutinum horę primę immolādo Domino; ita & officio completorij diurnum officium diligēter *Leuit. 3* compleat, vt non solū caput, sed & caudam Domino offerat. Non solū autem ipsas horas, sed & causas & fines horarum in corde distinguat. Prima enim hora ante Pilatū ductus est Dominus, tertia morti adiudicatus, sexta crucifixus, nona in cruce mortuus, vespere de cruce depositus & sepultus. Hora autem completorij surgens de cæna abijt cum discipulis trans torrentem *Ioā 18.* Cedron, vbi factus in agonia prolixius *Luc 22.* orauit. Eadem etiam hora missi sunt milites, *Mat.27.* vt custodirent sepulchrū. In officio autem missę tanto deuotius in conspectu Domini debet sacerdos cum omni reuerētia adsistere, & profunda mysteria diligenter attendere, quāto constat hoc sacrificium laudis cæteris omnibus incomparabiliter præeminere, in quo tam pro viuis, *1.Tim.2* quam pro defunctis fiunt obsecrationes, orationes, postulationes, sine adiuratione & cum laude, specialiter pro malis amouendis: Postulationes pro bonis adipiscendis: Gratiarum actiones pro bonis adeptis. In introitu missę, introitum Chri-

tum Christi in mundum deuotissimè attendat, vel gaudium expectationis & desiderium, quod habuerunt multi reges & Prophetę cupientes videre Christi aduentum in carne, & non viderunt. Trinam autem repetitionem, cum gloria, ad laudem & trinitatem referat personarum, vel ad multiplicationem desiderij, & clamoris patrum antiquorum. Dum Kyrie eleyson canitur, misericordia Domini per eius aduentum postuletur, ac si dicat sacerdos: Domine miserere nostri, te enim expectauimus, quemadmodum Propheta prædixit: Tu exurgens Domine misereberis Syon, quia tempus miserendi eius. Nouies autem repetatur, vt nouem angelorum ordinibus populus fidelium societur. Primus autem ternarius ad Patrem, secundus ad filium, tertius autem ad spiritum sanctum deuotissimè referatur. Quando autem, Gloria in excelsis Deo, decantatur, ad angelum Christi, natiuitatis nuntium, mentis oculus habeatur. Dum autem chorus subcinendo residuum prosequitur, multitudo militię cælestis exercitus, quę facta est cum angelo, diligenter attendatur. Nihilominus dum prædictus hymnus canitur, pro inuentione drachmę perditę, deuotus sacerdos in Dei laude exultando, Domino congratuletur. Dum autem, Dominus vobiscum, vel Pax vobis, post ea dicitur, nō solum populum ore salutando, pacem eius & salutem corde desideret, sed insuper sacerdotem magnū, qui pacem & salutem mundi ingrediēs nobis at-

Ps. 101.

Luca 2.

Luca 5.

nobis attulit, mente consideret. Septies autem in missa populum salutando, septiformem spiritus sancti gratiam, expulsis septem principalibus vitijs, à Domino studeat impetrare. Dum autem orationes seu collectas subiungit, nouerit se legatione fungi ad Dominum, pro populi collectione seu multitudine, & omniũ petitiones seu necessitates coram oculis Domini colligere. Reducat autem ad memoriam Dei & hominum mediatorem, qui pro nobis legationem suscipiens in diebus carnis suę preces, supplicationesque ad eum, qui saluum illum posset facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est in omnibus pro sua reuerẽtia. Dum autem in fine subiungit; Per Dominum nostrum Iesum Christũ; illud in mente impressum habeat, quod dicit in Euangelio Dominus: Quidquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Ne autem populo fastidium generet, septenarium numerum in collectis non excedat, cũ dicat Dominus in Euangelio: Cum oratis, nolite multum loqui, sicut Ethnici faciunt. Vnam autem vel tres dicendo, vnitatis vel trinitatis attẽdat mysterium: quinque contra quinque sensuum peccata, attendendo quinquepartitam Domini passionem. Septem vero, propter septem criminalia delenda, postulando septiformis spiritus gratiam. Dum autẽ in oratione leuat manus ad Deum, quærendo quę sursum sunt, non quę super terram, ante mẽtis oculos habeat, qualiter expansis in cru-

Esa. 11. *1.Tim. 2* *Heb. 5.* *Mat. 6.* *Ad Col. 3.*

ſis in cruce manibus Chriſtus pro nobis orauit. Dum enim verus Moyſes manus eleuaret, Amalech in prælio decubuit. Dum autem Epiſtola ante Euangelium recitatur, diſcipuli Domini ad memoriam reuocentur, quos binos miſit Dominus ante faciem ſuam in omni loco quo erat ipſe venturus. In quo etiã præcurſoris attendatur officium, qui præceſsit parare viam Domini. Sicut enim vmbra lucem, ita lex Euangelium præceſsit. Dum autem Graduale ſequitur, attendat prudens ſacerdos quod poſt Ioannis prædicationem, Chriſtum Apoſtoli ſecuti ſunt. Graduale etiam, quod pœnitentium lamentũ inſinuat, qui in hac valle lachrymarum aſcenſiones in corde ſuo diſponunt, vt gradiantur de virtute in virtutem, poſt epiſtolam ſequitur. Ioannes enim & diſcipuli Domini pœnitentiam prædicabant in remiſsionem peccatorum. Dicitur autem graduale reſpõſorium, quia non ſolum verbo, ſed opere pœnitentiam agendo prædicationi Ioannis eſt reſpondendum. Alleluya poſt graduale cantatur, canticum ſcilicet lætitię poſt luctum pœnitentię. Poſt gradus humilitatis, gaudium contemplationis, quaſi conſolatio poſt luctum & requies contemplatiuè, poſt labores actiuè, quod iubilando potius exprimimus, quam canẽdo. Tractus autem, cuius ſingulę notę ſignant ſuſpiria, tam aſperitate vocum, quam prolixitate, præſentis exilij miſeriam & incolatũ deſignat. In lectione Euangelij attendat ſacerdos non iam Prophetas loquẽtes,

Exo. 17.

Luca 9.

Eſa. 40.

 ſed ip-

Lucæ 5. sed ipsum Christum prædicantem. Quia verò non venit vocare iustos, sed peccatores, legitur ad partem sinistrã. Qui autem ad imitationem Christi Euangelium prædicat vel legit, habeat semper ante oculos cereos id est, lucem gratię, crucem scilicet dominicę passionis, fidem, & incensum deuotionis. Non honoretur puluinari temporalium, sed ei subdiaconus ministret, vt liceat ei recipere temporalia, vbi seminat spiritualia. Librum autem osculetur apertum, quia datum est ei nosse mysterium regni cælorum. Dum autem post Euangelium sacerdos symbolum cantat, quod prius euangelizatum est, Rom. 10 se credere designat. Corde enim, dum legitur Euangelium, creditur ad iustitiam, post hæc vero fit confessio ad salutem. Symbolum autem interpretatur collectio, eo quod in ipso articuli fidei colliguntur. Ipsum autem Apostoli composuerunt, quorum vnusquisque bolum, id est particulam apposuit. Petrus. Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terrę. Andreas. Et in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrum. Iacobus. Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine. Ioannes. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus. Philippus. Descendit ad inferna, tertia die resurrexit à mortuis. Bartholomæus. Ascendit in cælum, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Thomas. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Matthæus. Credo in Spiri-

in Spiritum ſanctum. Iacobus. Sanctam Eccleſiam Catholicam, ſanctorum communionem. Simon. Remiſsionem peccatorum. Thaddæus. Carnis reſurrectionem. Mathias. Vitam æternam. Quoniam autem fides ſine operibus mortua eſt, poſt ſymbolum ſequitur offertorium, vt nos & noſtra Deo offeramus. Offerenda enim cantatur, quia ſacrificium Deo offertur. Sic igitur, audis vt credas, & credis vt hoſtia fias. Omnia quę ſequuntur, ad memoriam dominicę paſsionis & reſurrectionis referuntur. Vndè Dominus in cæna; Hoc facite in meam commemorationem. Igitur ſacerdos in canone miſſę, mortem Chriſti ſemper habeat in corde, ſecundum quod dicit Apoſtolus: Quotieſcunque manducaueritis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat. Sic ergo ad menſam Domini deuotè & reuerenter aſsiſtat, ac ſi ipſum Dominum ante oculos ſuos videret immolatum: omnia quę fiunt in canone, ſiue ſint verba, ſiue ſigna, ad Chriſti paſsionem vel reſurrectionem referendo. In primo autem ſilentio ad memoriam reducat ſilentium iſtud quo Dominus imminente paſsione ſiluit, & ſeceſsit in ciuitatem Effrem. Deinde faciem obfirmauit vt iret in Hieruſalem, & manifeſtè prædicauit in templo. vndè ſacerdos alta voce pronunciat præfationem. Dum autem à choro canitur, Sanctus, ſanctus,

Mat. 26.

1. Cor.

Luca 9.

sanctus Dominus Deus Sabaoth. ad memoriam reuocetur laus & honor, quem Christo exhibuerunt pueri Hebræorum procedentes ei obuiam. In silentio autem subsequente memoriter teneatur illud silentium, in quo cum discipulis suis factus est in agonia prolixius orans. Et quoniam se tradi & in cruce exaltari permisit, in secreto illo & calix & hostia eleuatur, & sacerdos pectus tundit in memoriam eorum, qui videntes terrę motum & alia mirabilia, tundentes pectora sua reuertebantur. Finito silentio, dum sacerdos, Per omnia sæcula, dicit alta voce, ad memoriam reuocet clamorem Christi & eius orationes in cruce. Dum corporale deponitur de calice, ante oculos habeat depositionem Christi de cruce. Apertio calicis, apertionem scripturarum significat, velo templi scisso. Dum autem iterum operitur, attendere debet, qualiter Christi corpus sindone fuit inuolutum in sepulchro, vel quia per calicem Christi sepulchrum designatur. Corporalium amotio, reuolutionem lapidis à monumēto designat. Patena autem, quę dicitur à patendo, cor latum & amplitudinem charitatis significat. Cum autem patena operitur & absconditur, fuga & latibulum Apostolorum memoretur. Sacerdos autem resumit & osculatur patenam: Christus enim resumens oues quę aufugerant, stetit in medio discipulorum dicens eis, Pax vobis. In silentio autem post dominicam orationem, ante oculos habeatur silentium illud, quo fuit in sepulchro,

Luc.22.

Ioan.20

post quod

post quod silentium dicitur, Pax Domini, & per ecclesiam pacis osculum mutuo datur. Christus enim resurgens pacem dedit discipulis, quę diffusa est per vniuersam ecclesiá. Antiphona, quę post communionem canitur, gratiarum est actio de perceptis beneficijs, & specialiter gaudium Apostolorum de resurrectione innuit, quo gauisi sunt discipuli viso Domino. Quartum silentium, Apostolorum expectantium aduentũ paracliti reuocat ad memoriam. Per orationes quę sequuntur, supplicationes apostolorum in conclaui residentium memorantur. Inde sacerdos salutato populo dicit: Ite missa est, Dominus enim salutatis discipulis ascendens in cælum dedit eis licentiam reuertendi in Hierusalem & commorádi donec induerentur virtute ex alto. Choro autem respondente, Deo gratias, attendat sacerdos, Apostolos cum gaudio & gratiarum actione in Hierusalem regressos esse. Per hostiam autem, quę missa est ad patrem, licentiam habemus redeundi in supernam Hierusalem. Missa etiam dicitur officium à dimittédo: Finito enim officio fideles ad propria reuerti dimittuntur. Sacerdos in fine benedicit populum, Christus enim benedicens Apostolis, eleuatis manibus ferebatur in cælum. In hoc igitur sacro & reuerendo missę officio nihil prorsus vacat à mysterio. Non solum enim per verba, sed per signa, pasionis dominicę excitatur memoria. Vndè frequenter cruces fiunt in canone, quarum numerum sacerdos diligenter debet

Act. 1.

Act. 1.

attendere. Dum enim tres cruces facit, trinam Christi traditionem reducat ad memoriã. Traditus enim est à discipulo, traditus à patre, traditus à Iudæis Pilato: & insuper Iudæi ter cõtra ipsum clamauerunt, Crucifige. Dum autẽ cruces quinque facit, quinque Christi vulnera ad memoriam reducat. Quando autem facit duas, vincula & verbera, vel aquã & sanguinem ante
Mat. 27. mentis oculos habeat. Dum autẽ altare vndiq; incẽsatur, qualiter fracto alabastro dom⁹ ecclesię
Ioan. 12 repleta est ex odore vnguẽti, memoratur. Dum sacerdos inclinatur, Christi humiliatio per carnis assumptionem innuitur. Dum Christi corpus osculatur, Iudę proditoris osculum exprimitur. Osculatur insuper altare, librum & ministrum, per quod triplex pax, temporis scilicet, pectoris, & æternitatis, designatur. A dextra parte altaris transit ad sinistram, & iterum reuertitur ad dextram: Christus enim ad gentes transiens in fine mundi reuersurus est ad Iudæos. Manus lauat sacerdos in principio, vt inquinamenta vitiorum abluẽda esse demonstret: Lauat secundo manus hostias oblaturus, iuxta illud: Amplius
Psal. 50 laua me ab iniquitate mea. Tertio manus abluit post sumptum sacrificium, vt se tantis mysterijs tractandis monstret indignum. Iuxta illud:
Luc. 17. Cum omnia bene feceritis, dicite serui inutiles sumus. Non solum autem hæc prædicta, sed & vestes quibus induitur sacerdos in officio missę, & ad decorem domus Domini, ipsum exornant, & ad deuotionem incitant, instruunt

mysterio,

mysterio, vt armis spiritualibus contra spirituales nequitias muniatur de prælio. Nam vt ait Apostolus: Arma militię nostrę non sunt carnalia, sed ad destructionem munitionum potentia. Et quoniam regina à dextris consistens varietate circundatur, diligenter procuret sacerdos, vt sicut sacris vestibus exterius exornatur; ita moribus honestis interius in anima induatur. quemadmodum scriptum est: Sacerdotes tui induantur iustitiam. Primo igitur amictu, tanquam galea salutis in capite muniatur, qui super humeros diffundatur, vt otio non marceat, sed operibus fortitudinis & portandis oneribus insistat. Vt autem opus bonum intentione & fine secundum Deum informetur, duobus nastulis amictus ante pectus constringatur. Post hæc albam circa pectus conuenienter adaptet, vt vita sua & moribus superfluitatem deuitet. Sit autem alba, per munditiam operum candida, lata autem per iustitiam, vt quod suum est, vnicuique reddat. Zona autem lumbi eius præcingantur, vt arctam viam ingressus, nec defluat luxuria, nec prægrauetur ebrietate aut crapula. Vt autem stolam iocunditatis & immortalitatis recuperet, orario super collum imposito, iugum Domini suaue patienter ferat, vt in patientia sua animam suam possideat. Dependeat autem à dextro & sinistro latere, vt per arma iustitię à dextris & à sinistris præmunitus, nec inaniter prosperis

2. Cor. 10. *Psal. 44* *Ps. 131.* *Esa. 59.* *fort. castulis.* *Mat. 11.* *2. ad Cor. 6.*

extollatur, nec deprimatur aduersis. In brachio autem sinistro manipulum seu manipulam dependentem deferat, vt depulso præsentis vitę tempore vel tædio, quasi quodam vigilantię sudario mentis sudorem extergat, & cordis torporem excutiat. Non igitur ministri Domini deficiant in labore, sed semper in mēte habeant, quod tandem venientes venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Post hæc induat casulam seu planetam. Hæc est vestis nuptialis quę designat charitatē, quę operit multitudinem peccatorum. Habeat igitur sacerdos amplitudinem charitatis, extendēs duo brachia dilectionis à dextris & à sinistris, ad Deum scilicet & ad proximum, & enumeratis intus omnium virtutum ornamentis, vinculum perfectę charitatis super omnia habeat, quo perficere quę desiderat Domino præstante valeat.

Ps. 128.

De Episcoporum & Archiepiscoporum dignitate, ornatu & vestium sacrarum mysterijs. De Sacramentorum administratione, præsertim Eucharistiæ. De Sacramento in genere.

Cap. 35.

MAiores autē sacerdotes, quos vsualiter Episcopos appellamus, sicut præcellunt dignitate, ita virtutum ornamētis alijs debent pręeminere. Vndè quibusdam specialibus vestium insigniuntur ornamentis. Habent enim

pedes

pedes sandalijs calciatos, in præparatione Euangelij pacis sicut scriptum est: Quam speciosi pedes Euangelizantium pacem? Habent autem subtus soleas in sandalijs, ne polluantur terrenis. Superius autem apertum est corium, & quasi fenestratum, vt ad cognoscenda cælestia cordis oculos aperiant. Et quoniam arcana cœlestia quibusdam aperiri, alijs autem abscōdi debent, merito sandalia partim sunt clausa, partim vero aperta. Vtuntur autem caligis circa genua constrictis, vt qui alijs prædicat, rectos faciat gressus suos, & genua debilia corroboret. Induitur autem tunica talari super albam, quę poderis appellatur, & significat perseuerantiam Prælatorum. cæterę enim virtutes in stadio currunt, perseuerantia autem accipit brauium. Induitur postea dalmatica super tunicā, quę manicas habet amplas, & significat largitatem, vt non babeat Prælatus manum porrectam ad accipiendum, & ad dandum collectam: qui debet operibus misericordię affluere, & excutere manus suas ab omni munere. Vnde dalmatica specialiter vtuntur diaconi, cuiúsmodi elegerunt Apostoli ad ministrandum mensis. In sinistra parte dalmatica fimbrias solet habere, Iuxta illud; Qui præest, in sollicitudine. Habeat autem chirothecas in manibus, Scriptum est enim: Attēdite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus vt videamini ab eis. Licet enim opus sit in aperto, intentio tamen debet esse in occulto, vt nesciat sinistra, quod faciat dextera. Habeat in capite mitram,

Rom. 10

Heb. 12.

1. Cor. 9

Eccl. 4.

Esa. 33.

Act. 6.

Rom. 12

Mat. 6.

Mat. 3.

Exo. 24. id est, vtriusque testamenti scientiam. Vt facies Moysi sit cornuta. Cornibus enim duorum testamentorum debet inimicos ecclesię ventilare. Habeat autem annulum in digito, vt dicere possit voce sponsę, Annulo suo subarrauit me Dominus meus IESVS Christus. Non solum autem annulum, id est, fidei signaculum in se debet habere, sed insuper animas subditorum vni viro Christo procuret desponsare, quemadmodum dicit Apostolus: Despondi enim vos vni viro virginem castá exhibere Christo. Habeat autem in manu baculum pastoralem, baculum scilicet correctionis, sustentationis & attractionis, qui acutus est in imo, vt pungat pigros; in medio rectus, vt regat, & sustentet debiles: In summo recuruus, vt attrahat peccatores & colligat iratos: Iuxta illud, Collige, sustéta, stimula, vaga, morbida, léta. Præterea maiores Episcopi quos Archiepiscopos appellant, super omnia vestiméta vtuntur pallio laneo & candido, circulo quodam super humeros constringente: In lana correctionis asperitas contra rebelles notatur. In candore benignitas erga humiles, & pœnitentes designatur, vt habeat prælatus faciem leonis & faciem hominis: Circulus quo humeri constringuntur, timor Domini est, quo opera coërcentur, vt stringatur fasciculus ne paulatim defluat, quia qui modica negligit, paulatim defluet. Habet autem quatuor cruces purpureas, ante & retrò, à dextris & à sinistris. Prælatus enim debet habere vitam, sciétiam, doctrinam, & potesta-

2. ad Cor. 11.

Eccl. 19

& potestatē: vel ad quatuor Cardinales virtutes referri possunt quatuor cruces, quę fide Christi passionis sunt purpurādę, vt à parte anteriori sit iustitia; diligēter enim inspicere debet quid cuique reddendum sit, vt reddat vnicuique quod suum est. A parte posteriori sit prudentia, vt caueat sibi & suis à dubijs & nociuis. A sinistris sit fortitudo, ne succumbat in aduersis. A dextris temperātia, ne effluat vel eleuetur in prosperis. Sunt præterea in pallio duę lineę, vna ante pectus, vt contēplationi aliquando vacet, alia post dorsum, vt actiuę vitę pondera non recuset: vt Moyses aliquando in montem ascendat cum Domino, aliquando commoretur in castris cum populo. Est autem pallium duplex in sinistra: Fortitudine enim opus est in præsenti vita, propter multiplices molestias. Simplex autem in dextra, propter vniformitatem & quietem vitę futurę. Tres autem acus pallio infiguntur, super humerum sinistrum, ante pectus, & post tergum; vt pungatur prælatus triplici timoris aculeo, pœnę, culpę, & ignorantię. vel pungatur in pectore, id est, in corde, per contritionem & compassionem: In humero sinistro, per laborum tolerantiam: In dorso, per timorem. Si enim iustus vix saluabitur, impius vbi parebit? Quoniam autem in æterna beatitudine non est aculeus doloris; acus super dextrum humerum non affigitur. Acus autem inferius pungit, superius est rotunda. Qui enim pro Christo in terris affligitur, in æterna vita coronabitur.

1. Pet. 4

Secundum.

Hic possit caput distinguere poni. Secundum, quod ad officium & ordinem sacerdotum pertinet, est sacramenta subditis ministrare, honestè & reuerenter, cautè & diligenter, discretè & sapienter. Honestas & reuerētia non solum interior, sed etiam exterior sacramētis est exhibenda, ne vilescāt in conspectu laicorum & simplicium, qui iudicant secundum faciem, & magis intuentur quę fiunt extrinsecus, quam attendant, quę latent intrinsecus. Vndè facilius *Psal. 30* scandalizantur, sicut scriptum est: Qui viderunt me foras, fugerunt à me. Propter vos, ait Do- *Esa. 52.* minus sacerdotibus, nomen meum blasphematur in gentibus. Meminerit ergo sacerdos, quod *Dan. 5.* scriptum est in Daniele de Balthasar, qui contemptibiliter contrectans vasa Domini, abutebatur eis, tradens ea concubinis suis ad bibendum, & idcirco amisso regno tradidit eum *1. Paral. 13.* Dominus in manibus inimicorum suorum. Et Dominus iratus cōtra Ozam, eo quod manum posuit ad arcam fœderis, percussit eum pro temeritate sua, qui mortuus est ibi iuxta archam Domini. Dicunt autem quod nocte præcedente cum vxore sua iacuerat. Scriptum est autem: *Esa. 52.* Mundamini qui fertis vasa Domini. Sint ergo vasa mnnda quibus ministrantur Sacramenta, vt cum reuerentia & honore, cum humilitate & tremore pertractentur, siue in eis chrisma vel oleum infirmorum vel oleum sacrum reponatur, siue in eis vinū & aqua in ministerio altaris apponantur: & super omnia vas illud in quo sanctum corpus Domini reseruatur, cum omni

cautela

tautela & reuerentia sub clauibus in honesto loco recludatur. Sint pallę altaris & corporalia mundissima, sint vestimenta sacerdotis integra, & honesta, & generaliter quicquid ad ipsa Sacramenta pertinet, omni sorde & abominatione careat, vt dicat sacerdos non solum ore, sed opere: Domine dilexi decorem domus tuę, & locum habitationis glorię tuę. vt sciat separare pretiosum à vili, & inter sanctũ & prophanum, inter mundum & pollutum habere distantiam. Offertis super altare meum panem pollutum, & dicitis, in quo polluimus te? In eo quod dicitis, mensa Domini polluta est. Dominum igitur despicit, qui sacramentorum munditiam contemnit. Contra quos dicit beatus Augustinus; Grauius peccat qui contemnit Christum glorificatum iam in cælis, quam qui crucifixerunt ambulantem in terris. Exterior enim ornatus, deuotionem prouocat interius. Debet præterea sacerdos ministrare Sacramenta cautè & diligenter, ne Dominus de manibus eius sanguinem animarum requirat, si negligentia vel defectu eius sacramentorum medicina priuentur, hi, quibus prouidere tenentur. Vigilet igitur super custodia gregis sui diligenter, scriptum est enim: Maledictus qui opus Dei facit negligẽter. nam cui plus committitur, amplius ab eo exigitur. Multi autem magis dolent, & sollicitantur de parua corporis infirmitate, vel de amissione modicę pecunię, quam de morte vel de damno animę sibi commissę. Vnde quidam sapiens ait:

Psal. 25.

Ezec. 22

Mala. 1.

Ezec. 3.

Iere. 48.

Ha, quam

Ha, quàm sollicito quisque labore, Occurrit medico carnis amore! De morbis animę nulla querela, Egressam sequitur tarda medela. Attendat igitur sacerdos consilium Salomonis dicentis, Fili mi si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam: illaqueatus es verbis oris tui, & captus proprijs sermonibus. Fac ergo quod dico fili mi, & temetipsum libera, quia incidisti in manum proximi tui. Discurre, festina, suscita amicum tuum. ne dederis somnum oculis tuis. si dormitent palpebrę tuę, eruere quasi damula, & quasi auis de insidijs aucupis. Sacerdos enim fideiussor est Christo pro animabus sibi commissis, & illaqueatus est verbis oris sui. Ex pacto enim tenetur eas cum omni diligentia custodire. Sit igitur sollicitus, festinet, & discurrat, ne aliquis de grege suo per negligentiam suam pereat: ne filium suum dormiẽdo suffocet, velut meretrix illa reproba, quę coram Salomone decidit à causa sua. Teste enim beato Augustino, plus nocẽt qui animas credentium interficiunt, quam qui Christi carnẽ mox resurrecturã peremerunt. Diligenter igitur caueat sibi sacerdos, ne per negligentiam suam paruulus sine baptismo moriatur, vel absque confessione & viatico decedat infirmus: & insuper extremam vnctionem cum omni cura & diligẽtia grauiter ægrotantibus exhibeat. Maior autẽ sacerdos absque confirmationis Sacramento, nullum ab hac vita transire permittat. Scriptum est enim: Manus in manu

Prou. 6.

3. Reg. 3

Pro. 11.

in manu non erit innocens manus: otiosa namque & remissa manus, licet nullum malum faciat, innocens tamen non dicitur, si bonum omittat. Præparet ergo sacerdos foris opus suum secundum consilium Salomonis, & diligenter exerceat agrum suum, ne ipsius agrum vel vineam repleant vrticę, vel superficiem eius operiant spinę. Qui enim operatur terram suam, saturabitur panibus: manus autem remissa tributis seruiet. Si autem propter frigus torporis & acedię arare noluerit, mendicabit in æstate, & non dabitur ei. Debet præterea sacerdos discretè, & cum omni circunspectione sacramentorum mysteria subditis ministrare, ne fortè det sanctum canibus, vel porcis margaritas. Caueat igitur ne indignis & qui in peccato mortali sunt, quantum in se est, exhibeat Sacramenta. Ait enim Augustinus: plus peccat qui corpus Christi tradit indignis membris, quam qui tradiderunt ipsum crucifixoribus Iudæis. Talibus enim panis eorum conuertitur intrinsecus in fel aspidum, & medicina in venenum. Dicente beato Augustino; Bene esse non potest accipienti male, quod bonum est. Postquamenim Iudas indignè recepit sacramentum, intrauit diabolus in cor eius vt traderet Dominum. Qui enim in sordibus Sacramenta suscipit, non purgatur, sed amplius sordescit, quemadmodum de Sacramento altaris dicit Apostolus: Qui indignè accedit, iudicium sibi manducat & bibit. Non igitur

Pro. 24. 12. 12. 20. *Matt. 7.* *Iob. 20.* *Ioā 13.* 1. *Cor.* 11.

Mat. 22. igitur ad nuptias per manum sacerdotis intro-
Heb. 13. ducatur, qui veste nuptiali non ornatur. Habemus enim altare sacramentorum de quo non habet potestatem edere, qui tabernaculo carnis deseruiunt. Purissimum enim debet esse vas pectoris, in quo reseruatur liquor cælestis nectaris,
Gen. 4. ne si sanguis veri Abel à sacerdote in terra fundatur, contra ipsum clamet ad Dominum de terra. Si tamen occultus fuerit peccator, & instanter coram alijs Sacramenta petat, tradat ei sacerdos, ne fortè si negauerit ipsum peccatorem prodat. Prius tamen generaliter interdicat, ne quis indignus ea suscipiat. Si autem temporibus determinatis aliquis ad mensam Domini non accedat, quia peccata relinquere recusat; à sacerdote cõpellatur, nec talibus propter exempla pænitentię, panis benedictus conferatur. Sicut autem indignis non sunt conferenda Sacramenta, ita ab indignis non sunt ministranda, ne manibus leprosis oblatum ferculum à Domino respuatur. Hæc est enim voluntas Dei, vt sciat
1. Thess. 4 sacerdos vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passionibus desiderij, cuius cor debet esse præsepe agni immaculati. Mundas enim debet habere manus, qui tergere habet
Eccl. 12 sordes alterius. Si enim incantator percussus
Matt. 5. fuerit à serpente, quis medebitur ei? Aut si sal euanuerit, in quo salietur? Licet enim virtus sacramentorum ex vita non dependeat ministrorum, quia nec à bono meliora, nec à malo efficiuntur deteriora; ipsi tamen ministri, quia

locus in

locus in quo stant terra sancta est, debent tollere calceamenta mortuorum operum de pedibus affectuum. Qui enim indignus ad mensam Domini accedit, secundum quod dicit Apostolus, quantum in se est filium Dei conculcans sanguinem testamenti pollutum ducit, & spiritui sancto contumeliam facit. Nescitis, ait Apostolus quia corpora vestra sunt templum spiritus sancti? Si igitur sacerdos templum Domini in se violauerit, disperdet eum Dominus tanquam sacrilegũ, & criminis lęsę maiestatis reum: spiritualis igitur medicus primo curet seipsum, Nam cuius vita despicitur, restat vt eius ministerium contemnatur. Vnde frequenter scandalizantur laici, & inducuntur in errorem hæretici, asserentes quod apud indignos & immundos ministros, non sunt vera sacraméta. Quidquid enim, vt aiunt, tetigerit immundus, immundum erit. inducétes auctoritatem prophetæ dicentis. Maledicam benedictionibus vestris. Subditi tamen, ad quos vitam pręlatorum seu sacerdorum non pertinet discutere, quamdiu ecclesia eos sustinet, ab indignis digné possunt sacramenta sancta recipere. Ioseph enim digné suscepit Christi corpus á Pilato indigno, iustus ab iniusto. Super omnia autem caueat sacerdos, ne pro quibuscunque sacramétis, aliquid exigat, gratis accepit, gratis conferat, ne cathedras vendentium columbas, quas Dominus euertit, ipse in damnationem suam, erigere attentet; ne lepra Gyzęi inficiatur, vel cum Simone mago velut

Exo. 13.
Heb. 10.
1. Cor 6.
1. Cor 5.
Leuit 5.
Mala. 2.
Mat. 27.
Mat. 10.
Mar. 11
4. Reg 5
Act. 8.

sit hæreticus à Domino reprobetur. Sacerdos igitur in huiusmodi ministerio, quæ sursũ sunt, quęrat, non quę super terram, vt nesciat sinistra, quid faciat eius dextera. Palliũ breuę est, & stratum angustũ, non potest Deo seruire & mámonę, vt claudicet in duas partes, & ingrediatur terrá duabus vijs. Mens enim diuisá non impetrat. Excutiat igitur sacerdos manus suas ab õni munere, & lauet inter innocétes manus suas, vt sine fermento cupiditatis in azymis sinceritatis & veritatis subditis exhibeat sacramenta, cum Dominus ministris legalibus improperet per Prophetá; Quis in vobis est qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuito; quáto magis ęternis supplicijs cõdemnabit euangelicos sacerdotes, qui spiritus sancti gratiá, imo ipsum sanctum in sacramétis venalem exponere non formidát? Debent pręterea sacerdotes sapiéter ministrare sacramenta per exteriora signa, virtutẽ interiorem subtiliter attendendo, & spiritualia spiritualiter examinando. Sacraméta enim nouę legis, efficiunt quod figurant. Sicut enim aqua baptismalis exterius corpus abluit, sic anima spiritualiter interius emundatur. Sacramenta vero veteris testaméti non iustificabant, sed tantũ significabát. Legalia enim non fuerunt instituta ad iustificandum, sed data fuerunt duris in flagellũ, imperfectis in pędagogũ, perfectis autem in signum. Debet igitur sacerdos diligéter agnoscere & inuestigare occulta sacramétorum mysteria, virtutemque eorum & effectus, & propter quid vnum-

Coll. 3. Matt. 6. Esa. 28. Mat. 6. 3. Re. 28 Eccl. 3. Esa. 33. Cor. 5. Mala. Gal 2.

vnumquodque fiat, studiosé pēsare, vt subditos suos secundum capacitatē ingenij non negligat super his informare: vt, secundum quod ait Petrus Apostolus, paratus semper sit ad satisfactionem omni poscenti se reddere rationem, de ea quę in ipso est fide & spe, ne sit senex fatuus, quem odit Dominus, idest, presbyter insēsatus. Labia enim sacerdotis, sicut ait Propheta, custodiunt scientiam; & legem ex ore eius requirant. Et rursus Dominus ad sacerdotes: Quia tu sciētiam repulisti, repellam ego te, ne sacerdotio fungaris mihi. Non igitur sit sicut populus, sacerdos: acceptus enim est regi, minister intelligens. Vnde Doimnus per Moysen in deuteronomio sic ait: Si difficile & ambiguum apud te iudicum esse perspexeris inter sanguinem & sanguinē, causam & causam, lepram & non lepram; & iudicum intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, venies que ad sacerdotē Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quæresque qui iudicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quæcunque dixerint. Patet igitur quod sacerdos non solum inter bonum & malum, sed inter verum & falsum, debet discernere, vt & fideles sciat instruere, & infidelium errores confutare. Attendat igitur diligenter sacerdos, quod licet Dominus sola virtute sua absque sacramentorum adminiculo iustificare & sanctificare valeat, voluit tamen obsequijs ministro-

1. Pe. 3. Eccl. 25 Osee 4. Mal. 2. Esa. 24. Pro. 24. Deu. 17.

rum & mediantibus ſacramentis medicina ſalutari interius per viſibiles creaturas inuiſibiliter operari, triplici ſcilicet ratione, propter humilitatem, exercitationem, & eruditionem: vt ſubijciendo ſe ſenſibilibus placeret homo per obedientiam, præcipiēti Domino; & vt vanam declinet occupationem, honeſtis exercitijs intendendo; & vt forma viſibili exterius ad inuiſibilia interius informetur. Eſt enim ſacramentum, vt ait Auguſtinus, inuiſibilis gratię viſibilis forma, ſeu viſibile ſignum. Secundum quod dicitur ſacramentum, ſacrum ſignans: nam plerumque dicitur ſacramentum ſacrum ſignatum, ſeu ſacrum ſecretum, ideſt res ſacramenti. Sacramentum autem huius rei ſimilitudinem exprimit, cuius eſt ſignum, alioqui non recte dicitur ſacramentum. Dicitur præterea ſacramentum, fidei myſterium, quia aliud oculo cernitur; aliud corde creditur.

De ſeptem Eccleſiæ ſacramentis, eorumque diſtinctione, & particulatim de Baptiſmo.

SVnt autem eccleſiæ ſeptem principalia ſacramēta, ſcilicet, Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, Matrimonium, Extrema vnctio, & Conſecratio. Omnia iſta, pręter Matrimonium, quātum in ſe eſt, efficiunt, quod figurant, & augmentum gratiæ præſtant, niſi ab indignè ſuſcipientibus impediantur, vt finem in altero non conſequantur. Inſtituta enim

nim sunt ad significandum & sanctificandum. In sacramento autem Matrimonij, ex virtute sacramenti non confertur cumulus vel augmentum gratiæ: quia fit tantum ad remedium contra carnis lapsum, quemadmodum comedere carnes conceditur monacho, & balnea ægroto. Sunt autem quędam sacramenta voluntatis, sicut Matrimonium, & Ordo clericorum. Alia quinque sunt necessitatis, si loco & tempore haberi possunt. Si enim contemnantur, sine his non est salus. Duo tamen illorum sunt primę & arctę necessitatis, scilicet, Baptismus & Pęnitentia. Sine baptismo enim non est salus paruulis, nec sine pœnitentia his qui mortaliter peccauerunt; & ista duo pro aliquo interdicto non possunt prohiberi. Sine alijs potest esse salus, dummodo ea per contemptum non omittamus. Duo sacramenta voluntatis specialia sunt, alia quinque generalia, quæ ab omnibus loco, & tēpore suscipienda sunt. Attendendum est præterea quod quędam sacramenta non solum ad remedium vel propter gratiæ augmentum instituta sunt, sed insuper ad distinguendum; & illis signum siuè character animæ imprimitur. Et quia signum illud non potest deleri, licet gratia per peccatum possi amitti, huiusmodi sacramenta non habent iterari, ne fiat iniuria sacramento, cuiusmodi sunt, Baptismus, Confirmatio, & Ordo. Alia autem, quæ non fiunt ad distinguendum, in quibus non imprimitur characteris signaculum, iterari possunt, vt sacramenta

Eucharistię, Pœnitentię, Extremę Vnctionis & Matrimonij, quę sunt remedia quotidianę infirmitatis, contra ruinas nostrę fragilitatis. Character autem in prędictis tribus sacramentis imprimitur in anima, iuxta illud: Ex tribu Iuda duodecim millia signati. Prius enim est anima quasi informis: quam cito autem homo baptizatur, quasi noua sculptura animæ imprimitur; vt huius characteris sigillo, ab infidelibus distinguatur. Deinde in Confirmatione, fortitudinis sigillo, quasi charactere nouæ armaturæ seu militię roboratur. Tertio dignioris ordinis charactere, quasi vexillo prælationis, & priuilegio dignitatis, & quasi ductor gregis insignitur. Imprimũtur igitur huiusmodi characteres propter distinctionem, & propter elegantiã, & propter indelebilem memoriam. Sacerdos igitur discretus circa prędicta sacramenta diligenter attendat conuenientias & differentias, virtutem & efficaciam, & vnumquodque sigillatim discutiat, considerans prudenter, primo circa baptismum, qui ianua est aliorum sacramẽtorum, quæ sit eius efficacia, & alia quę ad baptismum sunt necessaria. Baptismus est character, seu signaculum christianę religionis ex immersione hominis in aqua, & debita forma verborum, cum intentione baptisandi, proueniẽs. Hæc enim exigнntur ad hoc quod sit baptismus. Quandoque tamen ipsa immersio vel exterior ablutio, quæ signum est exterioris ablutionis, baptismus appellatur. In aqua, & non in alio liquore instituit

Apoc. 7.

Dominus

Dominus fieri baptiſmũ, vt oſtenderetur interioris ablutionis myſterium, & vt nullus inopia ſe excuſaret, eo quod conueniẽter & apud omnes nationes huiuſmodi inueniatur elemẽtum. Si autem in diuerſis liquoribus baptiſmale exhiberetur ſacramentum, non ita obſeruaretur vnitas, ſiue vniformitas, vt vnũ & idem eſſet apud omnes ſacramẽtum, ſed propter diuitias ſeu delicias varietatem inducerent: & idcirco Dominus in baptiſmo ſuo vim regeneratiuam contactu propriȩ carnis aquis cõferre voluit, & de latere ſuo in cruce aquam cum ſãguine produxit, innuens myſterium baptiſmatis in aqua & redẽptionis in ſanguine. Quãdoque tamẽ aqua contritionis, & vnda ſãguinis in martyribus locum ſupplet baptiſmi, vbi non eſt contemptus ſacramẽti, ſed articulus neceſſitatis. Vnde quod Domin⁹ ait: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum cœlorum, intelligendum eſt, quantum in eius eſt voluntate, niſi impediatur neceſſitate. Vel niſi quis renatus fuerit ea regeneratione, quȩ fit ex aqua & ſpiritu ſancto. tales enim recipiunt rem ſacramenti, & non ſacramentum. Sacramentum & non rem ſacramenti, hi ſcilicet qui ficte accedunt ad baptiſmum, quibus tamẽ character imprimitur, ſed gratia non infunditur, recedente autem fictione, incipit baptiſmus in eis ſuum effectum habere. Alij recipiunt ſacramentum & rem ſacramenti, ſcilicet hi qui contriti accedunt, & ſimiliter paruuli qui

Ioã. 3.

in fide ecclesię baptisantur, qui non solum sacramentum, sed rem sacramenti, id est diuinam gratiam suscipiunt, cum fide & alijs virtutibus quę eis in habitu á Domino conferuntur. Sicut enim filia mulieris Chananęę in fide matris suæ sanata est á Domino, sic paruuli in fide matris ecclesiæ per baptisma saluantur: aliter autem non est eis vlla salus, exceptis tantum modo innocentibus quos pro Christo occidit Herodes, quorum speciale priuilegium communé legem non facit, nec ad alios extenderetur, licet hodie pro Christo paruuli christianorum non baptizati à paganis occiderentur. Quidam tamen ex eis iam per circuncisionem, quæ tunc locum habebat, purgati erant ab originali peccato: Omnes autem martyres effecti sunt priuilegio singulari. His autem qui sanctificati sunt ex vtero, speciale indultum est priuilegium, vt vicé baptismi suppleret spiritus sáctus absq; alio adminiculo, cum tamen secundum legem communę, baptisari non possit puer in vtero, nec renasci, vel regenerari posit, qui nondum natus fuit. Natis autem fides ecclesię cum baptismo reputatur ad saluté, sine meritis suis, sicut peccatū Adæ reputatur ad mortem, licet non actualiter puer peccauerit. Sine baptismo autem non reputatur paruulo ad salutem fides parentum, sed ex baptizatis, qui purgati sunt, nascuntur filij cum peccato originali, sicut ex grano á palea purgato, granum cum palea procreatur. A principio autem, scilicet ante institutionem baptismi, quatuor

Mat. 15.

Mat. 2.

tuor modis originale peccatum purgatum eſt. Ante legem enim in fide parẽtum, vel per ſacrificia & bona opera, vt in Iobitis, fiebat originalis peccati purgatio. His autem qui de ſtirpe Abrahę prodierunt, facta eſt purgatio per circuncisionem in maſculis; fœminæ autem per ſacrificia & orationes purgabantur. Omni autem tẽpore, & ſub omni lege adulti per fidem & contritionem in articulo neceſsitatis, purgabantur. Circuncisioni autem & omnibus alijs purgationis generibus ex Chriſti inſtitutione ſucceſsit baptiſmus tempore gratiæ, qui communis eſt omni nationi quæ ſub cælo eſt, & vtrique ſexui, & omni alia purgatione efficacior. Delet enim maculam originalis peccati, ſicut circuncisio & alia prædicta faciebant, & inſuper omne peccatum actuale cum exteriori ſatisfactione; confert etiam virtutes, & gratiæ cumulum, & ad reſiſtendum diabolo efficit fortiorem: fomitem debilitat, & poſt Chriſti paſsionem per virtutem mortis eius, paradiſi ianuam aperit baptizatis. Vnde trina immerſione vtimur in baptiſmo, non ſolum propter fidem Trinitatis, ſed propter triduanam Domini ſepulturam, vt oſtendamur conſepulti Chriſto, per trinam immerſionem, vt peccato mortui, cum Domino reſurgamus, & in nouitate vitę ambulemus. Vnde Apoſtus ſic ait: Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu in morte eius baptiſati ſumus, conſepulti enim ſumus per baptiſmum in mortem, vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per

Rom. 6.

gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. His verbis innuit Apostolus, qualiter baptismus morti Christi & sepulturæ & resurrectioni Dominicæ, assimilatur. Vt omnia in nobis vitia mortificentur, & motus sensualitatis quasi sepelientes, in corpore nostro reprimamus, deposita vetustate culpæ & pœnæ, in nouitate gratiæ resurgamus. Si tamen dum baptizatur aliquis, semel fiat immersio, vel causa necessitatis vel propter aliquam particularem alicuius ecclesiæ consuetudinem; licet aliquid de prædicto mysterio omittatur, nihilominus semel immersus baptizatur. Ea vero quæ ante immersionem vel post fiunt, de substantia baptismi non sunt: fiunt autem ad reuerentiam & decorem. Sicut in matrimonio præter mutuum consensum, qui solus efficit Matrimonium, quædam propter decorem & solemnitatem superadduntur: & in consecratione Eucharistiæ, quædam ante & post dicuntur & fiunt, quæ de substantia consecrationis non sunt. Paruuli autem ante Baptismum catechizantur, vt agnoscant patrini se obligari ad instruendum eos cum habuerint vsum rationis, qui etiam pro ipsis respondent, Credo, non quia paruuli fidem in actu suscipiant, sed quia fidei suscipiunt sacramentum, & fideles efficiuntur. Respondent præterea

patrini

patrini, Volo baptizari, non ſolum in perſona ſua, qui baptiſmo pueri conſentiunt, ſed vniuerſalis eccleſiæ, in cuius fide baptizantur, exprimunt voluntatem. Exorciſmi autem non ſolum ad decorem præmittuntur, ſed per eos virtus & malitia Diaboli debilitatur, vt in baptiſmo cedat ſpiritui ſancto: & tunc plenè exorciſmus ſuum conſequitur effectum. Præparatur inſuper anima ad recipiendum ſpiritum ſanctum, vel gratiæ cumulum in his qui contriti accedunt ad baptiſmum. Aliquando autem neceſsitate cogente, huiuſmodi præparatoria dimittuntur, nihilominus tamen baptiſmi virtus aufert malum quod in anima reperit, & exorciſmi ſupplet defectum. In exorciſmo igitur diabolus, ſicut Pharao, adiuratur & vexatur: In mari autem rubro, ideſt in aquis baptiſmi ſuffocatur. Vnctiones autem & alia quæ poſt baptiſmum fiunt, non ſolum in ſignum ſpiritualis vnctionis, ſed ad cumulum gratiæ, & ad robur, ſubſequuntur, & in electis, quod figurant, efficiunt: non tamen inconueniens eſt dicere, quod quædam, quæ non ſunt principalia ſacramenta, ad ſignificandum fiunt, & non ad ſanctificandum, ſicut candela in manibus gratiæ illuminationem ſignificat, ſed non efficit: & ſalis pabulum diſcretionis ſeu ſapientiæ virtutem, & candida veſtis innocentiam: filum autem rubeum Chriſti paſsionem, ex cuius virtute baptiſmus ſuam conſequitur efficaciam, ſicut medi-
cina

cina operatur per scammoneam: vel virtutem martyrij significat, sicut crux in vertice crucis Christi designat memoriam, in scapulis patientiam, in pectore delectationem. Forma autem debita verborum exigitur ad baptismum. Accedit enim verbum ad elementum, & fit sacramentum. Forma baptismi Ioannis fuit: baptizo te in nomiue venturi, scilicet Messię vel Christi, Baptismus eius fuit in aqua tantum, vt homines assuesceret & præpararet ad suscipiendum Christi baptismum: Vnde & baptizati à Ioanne postea baptizati sunt baptismate Christi, ex aqua & spiritu sancto. Aliquibus autem videtur, quod Baptizati à Ioanne qui veram fidem habebat, nec in baptismo Ioannis spem ponebāt, non baptizabantur, sed per solam manus impositionem recipiebant spiritum sanctum. Disci-

Act. 2.

puli Domini in principio baptizabant in nomine Christi, vt hoc nomen hominibus innotesceret, & Christi virtus omnibus nota esset. In nomine enim Christi implicite intelligitur trinitas. Christus enim interpretatur vnctus, in quo intelligitur vnguens, & vnctio, & qui vngitur, id est, pater & spiritus sanctus, & ipse filius. Non est autem credendum quod discipuli, qui in nomine Christi alios baptisabant, non baptisati remansissent. Loti enim fuerunt sacro baptismate, sicut innuit Dominus in cœna: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Postquam vero dilatata est ecclesia, & Christi nomen velut oleum effusum in notitiam

Ioīs 13.
Cant. 1.

notitiam multorum deuenit, vsi discipuli forma illa, quam ipse Dominus instituit dicens: Docete inquit omnes gentes, baptisantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. vt trinitas mundo innotesceret, & cognóscerent omnes virtuté baptismi, non ex virtute ministrorum, sed ex virtute totius trinitatis prouenire. Vnde non solum vtriusque sexus fideles, sed & Saraceni & hęretici, in necessitate possunt baptizare, sub inuocatione trinitatis, dum modo quod intendit ecclesia, ipsi intendāt facere, licet ex baptismo nullum fructum crederēt prouenire. Regulariter tamen propter sacramenti reuerentiā à secerdotibus debet conferri, nisi in articulo necessitatis, cum aliter fieri oporteat. Vnde mimicè seu ioculatione baptizati in forma ecclesię cum intentione faciendi, hoc quod facit ecclesia, non sunt rebaptizandi, ne fiat iniuria sacramento, quod non dependet ex virtute ministrantis. Intentio autem baptizantis necessaria est. Non enim mulierem dicimus baptizare, quę filium suum causa balneandi mergens in aqua, dicit: In nomine patris & filij & spiritus sancti, cùm non habeat intentionem baptisandi. Non tamen exigitur intentio baptizati, sicut patet in puero, & in morione, seu insano, vel oppresso tanta infirmitate, quod ignoret baptizari. Nihilominus tamen qui huiusmodi sunt, suscipiunt sacramentum baptismi, formę autem à Domino institutę, nihil addendum est, vel subtrahendum, vel immutandum. Si enim aliquis hodie dicat,

Mat. 28.

dicat, Baptiso te in nomine Christi, non est baptizatus. Similiter si dicat, Baptizo te in nomine patris & filij, & tertiam personam non pronuntiet: quod operatur, irritum habetur & vanum. Tota enim trinitas nominanda est, sicut tota in baptismo Christi apparuit: Pater in voce, filius in homine, spiritus sanctus in columba. Diuersitas autem linguarum baptismi formam non mutat, cum idem maneat intellectus. Similiter si quis per imperitiam artis grammaticæ verba corrupte proferat, propter hoc baptismi substantia non mutatur. Vt si quis dicat, Baptizo te in nomine patria, & filia & spiritus sancti. Si quid autem in principio vel in fine addatur vel in medio, nihilominus baptismus confertur, si cum intentione baptizandi verba proferantur. Vt si quis dicat, Baptizo te in aqua frigida in nomine patris & filij æqualis patri, & spiritus sancti, vt sis Christianus. Si quid tamen interponatur vt error, vel hæresis introducatur, dicunt quod non est baptismus. Vt si dicat Arrianus: Baptizo te in nomine patris maioris, & filij minoris, & spiritus sancti vtrique inęqualis. Si autem verbum non proferatur, sed dicat tantum: In nomine patris & filij & spiritus sancti, vel si vnus immergat & alius verba proferat, vel si vnus incipiat, & ipso infirmitate præpedito alius suppleat: dubiũ est vtrum sic conferatur baptismus. & idcirco in hoc casu puer vel adultus est rebaptisandus. Et generaliter quoties de de aliquo sacramento rationabiliter contingit dubitari,

dubitari, debet iterum conferri. nec iudicatur iteratum, quod dubitatur esse collatum, Si autem alicuius in necessitate mortis imminentis puerum baptizauerit sacerdos, si puer superuixerit, reliqua quæ ad sollemnitatem pertinent diligenter suppleat, & laicos diligenter instruat de forma baptizandi.

De Sacramento Confirmationis.

Cap. 37.

Confirmationis sacramentum ad solos pertinet Apostolos, & eorum successores, scilice Episcopos; qui vicem gerunt Apostolorum in confirmando: sicut minores sacerdotes officium implent septuaginta duorum discipulorum in baptizando. Hoc autem sacramentum institutum est partim ab Apostolis, quantum ad manus impositionem, partim ab ecclesia, quantum ad vnctionem chrismatis in fronte, quod non legimus Apostolos fecisse. Licet autem in eminentiori parte homini ab eminentioribus personis prædictum conferatur sacramẽtum, aliquando tamen propter defectum vel paucitatem Episcoporum minoribus sacerdotibus dispensatiuè est concessum. His autem temporibus cessante dispensatione si contra institutionem ecclesię à simplicibus sacerdotibus attentaretur, irritum haberetur, nec signaculum characteris imprimi diceremus, sed confirmandus esset ab Episcopo qui prius

à minori

à minori sacerdote fuit in fronte chrismatus. Cum autem in baptismo spiritus sanctus conferatur, ad purgationem & innocentiam; in confirmatione confertur ad robur, & ad pugnam, sicut in die Pentecostes missus est in Apostolos vt eos contra mundi huius pressuras confirmaret, & corda eorum in agone roboraret. Hoc autem sacramentum quidam ita coniungunt baptismo, vt statim velint ipsum post baptismum debere conferri, quia per hoc confirmatur fides quę suscipitur in baptismo: quæ consuetudo satis approbanda est, vbi haberi potest copia seu pręsentia maioris sacerdotis. Ante baptismum autem conferri non debet, cum baptismus ianua sit & fundamentum aliorum sacramentorum. Virtutem autem huius sacramēti Melchiades Papa conuenienter exprimit dicens: Spiritus sanctus qui super aquas baptismi salutifero descendit lapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione augmentum pręstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota ætate victuris inter inuisibiles hostes & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum roboramur & confirmamur ad pugnam. In baptismo abluimur, post baptismum roboramur. Et Rabanus sic ait: Signatur baptizatus cum chrismate in capitis summitate per sacerdotem, per Pontificem in fronte, vt in priori vnctione significetur per ipsum spiritus sancti descensio ad habitationem Deo consentiēdam. In secunda quoque eiusdem spiritus

in homine declaratur. De substantia autem huius sacramenti est sanctum Chrisma, & forma ab ecclesia instituta. Exterior enim chrismatis vnctio spiritualem in anima designat vnctionem. Chrisma autem ex oleo & balsamo conficitur, vt per eorum proprietates spiritualis gratia declaretur. Oleum enim ardendo illuminat, medicando sanat, commixtum aquis ipsas purificat. Spiritus sanctus ardore charitatis mentem inflammans illuminat, peccatorum vulnera sanat, adueniens aquis baptismi ipsas sanctificando purificat. Balsami liquor à putredine custodit, & spiritus sanctus mentem incorruptam conseruat. Debet autem hoc sacramentum conferri ieiunis, & corde prius contritis, quando confertur adultis, & propter reuerentiam ab Episcopo ieiuno per impressionem crucis, & inuocationem sanctę trinitatis in hunc modum: Consigno te signo sanctę crucis, & confirmo te Chrismate salutis in nomine patris & filij & spiritus sancti, Amen. Efficitur autem Episcopus patrinus, seu pater spiritualis eius quem confirmat, similiter & is, qui eum tenet, vel frontem eius ligat. Debet autem pannus quo ligatur, tertio die à sacerdote deponi, & comburi, & cinis eius in piscina reponi. Similiter frons hominis confirmati, reuerēter super fontes baptismi, vel super piscinam, debet ablui.

De Sacramento Altaris, ſiue Euchariſtia ſubtilis & ſcholaſtica tractatio.

Cap. 38.

QVanto ſacramentum altaris omnibus alijs incomparabiliter pręeminet; tanto circunſpectius ſacerdos circa ipſum maiorem diligentiam adhibet, vt virtutem eius prudenter attendens cum omni reuerentia & moderamine ſubditos inſtruat, & calumnniantibus hæreticis, eorum blaſphemias confutando, valeat reſpondere. Hoc autem ſacramentum poſt ablutionem baptiſmi competẽter miniſtratur, vt ſubmerſis Ægyptijs in mari rubro, ideſt, peccatis omnibus in baptiſmo deletis, veris filijs Iſraël in deſerto huius mundi manna de cœlo tribuatur, ſcilicet Euchariſtia, ideſt, bona gratia: vt hoc viatico refecti, & confortati in via, ipſo duce ad veram promiſsionis terram perducantur. Iudęi autem videntes manna dixerunt, Mahu, quod interpretatur, quid eſt hoc? Multis enim durus eſt hic ſermo, qui abeuntes retro, nolunt credere. Credentibus autem hoc ſacramentum valde eſt admirabile. Hæc eſt farina viduę ſareptenæ, quæ quotidie ſumitur, nec tamen deficit aut minuitur. Hic eſt verus panis, qui de cœlo deſcendit omne delectamentum in ſe habens, & omnis ſaporis ſuauitatem. Hæ ſunt carnes quas dedit Dominus filijs Iſraël in veſpera huius mundi. Veſperè, inquit Dominus, comedetis carnes & manè ſaturabimini panibus, illuceſcente

Exo. 14. — 16. — 16. — Ioan. 6. — 3. Re. 17 — Sap. 16. — Exo. 12.

cescente scilicet post tenebras luce gratię. Hoc est sacrificium veri Melchisedech, qui panem & vinum obtulit summo Deo, de quo scriptum est in prophetia: Vetustissima veternm comedetis, & nouis superuenientibus vetera proijcietis. Hoc enim sacrificium in figura præcessit legalia sacrificia, quæ proiecta sunt in nouitate gratiæ. Hic est pinguis panis Aser præbens delitias regibus, & vinum expressum de botro, quod tulerunt filij Israël in vecte de terra promissionis, eliquatum de botro Cypri in vineis Engadi: de quo dicit Isaias propheta; Faciet Dominus in monte hoc omnibus populis conuiuium pinguium medullatorum, conuiuium vindemię defecatę. Et Iacob in benedictionibus Iudę; Lauabit vino stolam suam, & sanguine vuæ pallium suum. Hic est sanguis, qui super vtrumque postem à filijs Israël positus est contra Angelum exterminatorem, quia non solum sacramétaliter ore corporis, sed spiritualiter ore cordis hauritur. Valet etiam ad tuitionem corporis & animę. Hic est verus agnus Paschalis, qui cum panibus azymis & lactucis agrestibus sumitur, cum sinceritate scilicet cordis, & amaritudine compunctionis. hæc est aqua quam Dominus in nuptijs conuertit in vinum, vt lætificet cor hominis: aqua scilicet quam protulit petra deserti, de qua dicit Apostolus: Patres nostri omnes eundem potum spiritualem biberunt, bibebant autem de spiritali consequente eos petra, petra autem erat Christus. Hæc omnia in figura

He. 5. 7. Leu. 16. Heb. 7. Gen. 49. Exo. 13. Cant. 1. Esa. 25. Gen. 49. Exo. 12. 12. Iois 2. Ps. 103. Exo. 20. 1. Co. 10

tanti sacramenti præcesserunt. Si mirabiles sunt vmbræ & figuræ, quam mirabilior est lux & verita s? Dominus autem non in figura & ænigmate, sed palam & aperte in Euangelio de hoc sacramento loquitur, dicens: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Et iterum: Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Et rursum: Ego sum panis viuus qui de cælo descendi, si quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternum, & panis, quem ego dabo vobis, caro mea est, pro mundi vita. Et iterum: Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinē, in me manet & ego in eo. Qui manducat me, viuet propter me. Et in cœna: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Accipite & bibite, hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur. Ita sibi aperte de hoc sacramento locutus est Dominus, quod omnem dubitationem de cordibus fidelium amputauit. Non enim potest mentiri vel fallere veritas, quæ hoc totiens replicauit. Et Apostolus sic ait: Quicunque manducauerit panem & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Hic est calix de quo Dominus in psalmo sic ait: Calix meus inebrians quam præclarus est. Et beatus Augustinus: Fideliter

Ioan. 6 · Mat. 26 · 1. Cor. 2. · Psal. 22.

fatemur

fatemur ante consecrationem panem esse & vinum, quod natura formauit: post consecrationem vero carnem esse & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Et sanctus Ambrosius sic ait: Panis est in altari vsitatus ante verba sacramentorum: vbi accessit consecratio de pane fit caro Christi. Et iterum: Panem istum quem sumimus in mysterio, illum vtique intelligo panem, qui manu spiritus sancti formatus est in vtero virginis & igne passionis decoctus est in ara crucis. Hieronymus: Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est. Eusebius: Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis sui & sanguinis verbo suo secreta potestate conuertit. Idem: Ad nutum Domini præcipientis repente ex nihilo substiterunt excelsa cælorum, profunda fluctuum, vasta terrarum: Pari potestate in spiritualibus sacramentis, vbi præcipit virtus, seruit effectus. Leo Papa; Quid hic quęris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse partus de virgine? Ambrosius; Sermo Christi hoc conficit sacramentum, Quis sermo Christi hic quo facta sunt omnia? Si tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperet esse quod non erat, quanto magis operatur, vt sint quę erant, & in aliud conuertantur: & sic quod ęrat panis ante consecrationem, iam corpus Christi est, post consecrationem. Augustinus: Manducatur Christus: & viuit manducatus, quia surrexit occisus, nec quando manducamus

camus, partes de illo facimus. Ambrosius: Maior est vis benedictionis quam naturæ, quia benedictione natura ipsa mutatur. Virga versa est in colubrum prophetica gratia: Quod si tantum valuit humana benedictio vt naturam verteret; quid dicemus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa saluatoris operátur? Nullus igitur locus dubitationi relinquitur, cum Dominus tot auctoritatibus cõfirmauerit, & tot sanctis huius sacramenti veritatem reuelauerit. Quomodo enim vniuersalem ecclesiam permittet errare vel decipi, cuius vnctio docet nos de omnibus, & inducit in omnē, sicut filius eius promisit, veritatem? Et quoniam huius sacramenti profunditas imcomprehensibils & admirabilis omnem excedit intentionem, credere præcipimur, discutere prohibemur. Propter quod Dominus vt infirmorum fidem circa hoc sacramentum hæsitantium roboraret, varijs miraculorum argumentis ipsius ostendit veritatem. Legimus quod beato Blasio celebrante, Iudæus quidam, qui latenter inter fideles ad ecclesiá venerat, inter manus eius pulcherrimum puerum inspiciens; credidit, & baptizatus est. In vita etiam patrum reperimus de quodam Eremita, cui Dominus ostendit, vel apparère fecit Angelum quasi cultello quodam membra paruuli secantem, & eius sanguinem in calice suscipientem, dum sacerdos hostiam in partes diuideret. Sed & similitudo carnis cruentæ in altaris sacramento frequenter ostensa est à Domino, cuiusmodi

Exo. 4.

proprijs

propriјs oculis in monasterio Præmonstratensis ordinis apud villam quæ Brenna nominatur in regno Franciæ, inspeximus. Parisius autem cum bonæ memoriæ Mauritius Episcopus iam quasi senio deficiens, nihil prorsus sumere valeret, & imminente morte viaticum sibi dari peteret; canonici sancti Victoris Parisiēsis hostiam non consecratam ei attulerunt, non audentes Eucharistiam sibi ministrare, eo quod nihil poterat gustare. Ille vero diuina virtute quod illi pia intentione fecerant percipiens, non est, inquit, hic saluator meus, quem ego cum summo desiderio postulaueram. Illi autem vehementer admirantes, Christi corpus illi attulerunt. Episcopus vero Christi præsentiam percipiens, cum lachrymis & deuotione ore tantum osculando tetigit, & sic spiritum in pace Domino reddidit. Mulier sancta Maria de Niuella in Brabātia, cum apud ecclesiam de Oignies, in qua sunt canoni regulares, per dies quadraginta in infirmitate sua nihil penitus manducare potuisset, nihilominus singulis ferè diebus Christi sanctum corpus absque vlla difficultate cum omni delectatione sumebat. Prior autem eiusdem loci probare volens vtrum cibum corporalem posset sumere, me præsente & ipsa ignorante, hostiam non consecratam illi attulit; quam cum summis labijs attigisset, exclamans & panem materialem cum ingenti abominatione ab ore suo propellens, requiem non habuit donec pluries labia sua & os cum aqua frigida abluit. Vidi præterea

Intelligit sanctā Mariā Ogniacensem, cuius hic author vitam 2. libris conscripsit, quibus 3. adiecit Thomas Cantipratanus.

in partibus Pictauiæ sacerdotem quendam, qui cum diuina celebrasset, iuxta hostiam quam præparauerat aliam super corporale iacentem inuenit: Facta autem consecratione, cum Eucharistiam debuisset percipere, hæsitare cœpit, vtrum vnam vel duas acciperet. statim autem secunda subito disparuit, expressa formæ suæ vestigia super corporalia relinquens, quæ mihi sacerdos cum ingenti timore & magna admiratione ostendit. Longum esset enarrare, quot & quibus modis Dominus huius sacramenti virtutem exterius ostendendo manifestauerit, vel interius afficiendo suauius & secretius præsentiæ suæ certitudinem, animabus sanctis reuelauerit. Ipse enim nouus homo venit in mundum, vt noua faceret opera, quæ nullus alius fecit; quæ si omnia ratione essent comprehensibilia, quomodo essent profunda & inscrutabilia? neque fides haberet meritum, cui humana ratio præberet experimentum. Vt enim suam erga nos charitatem ostenderet, & nostram erga se charitatem accenderet, non solum dedit se in pretium vt nos redimeret, sed insuper in cibum vt nos alendo reficeret, tandem daturus se in præmium vt nos glorificet. Sicut enim mortem nostram sua morte destruxit: ita vitam nostram sua vita confortat & nutrit. Panis igitur Angelorum factus est cibus hominum, proponens nobis carnem assumptam in edulium, per cibum humanitatis inuitans nos ad gustum diuinitatis, gustemus & videamus quoniam suauis

Ioan. 15

1. Co. 15

Sap. 16

suauis est Dominus: Vt non solum humanitate sua nos reficiat, dum eum in sacramento corporaliter sumimus, sed diuinitate sua mentes nostras inpinguet, dum puro corde diuinitatem eius recipimus. Et sicut per gustum in Adam omnes mortui sumus, ita per gustum in Christo omnes vitam recuperemus. vt vnde mors oriebatur; indè vita resurgeret. Hic enim cibus pretiosus non corpus, sed mentem impinguat, cordis palatum sanat, animam reficit & confortat, gratiæ cumulum præstat, charitatem & omnes virtutes augmentat, contra spirituales nequitias animum corroborat, delet venialia, muniendo nos contra mortalia, vt sicut lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, quem pro nobis effudit, ita lauet nos à peccatis quotidianis in eodem sanguine, dum ipsum quotidie in sacramento sumimus; vt per huius sanctissimi cibi edulium, ipsi incorporemur, & corporis eius, quod est ecclesia, per charitatis vnitatem, membra efficiamur. Porpter quod in specie panis & vini sumitur, & in veritate carnis & sanguinis. Panis enim confirmat, vinum cor hominis lætificat. caro impinguat & saginat, sanguis viuificat. Virtute enim huius sacramenti spiritus ad pugnam confortatur, & gaudium spirituale lætificat, & in his duobus plena consistit hominis refectio: ita sacramentum corporis & sanguinis Christi præ omnibus alijs interiorem hominem confortat, & reficit;

Psal. 33

Rom. 6.

Ephes. 6

Col. 1.

Psa. 108

Ioh. 6. ficit. Vnde ipse ait Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Quoniam autem hoc sacramentum valet ad tuitionem animæ & corporis, sumitur in duplici specie panis & vini. Caro enim Christi sub specie panis, pro salute corporis; sãguis autem sub speciè vini pro salute animæ offertur. Teste enim Moyse, anima in sã-
Leu. 17. guine, idest sãguis sedes est aminę. Per hæc autẽ carnis & animę in Christo susceptio, & vtriusque libatio designatur, vt huius sacramẽti virtute anima pręparetur ad glorificationem, corpus autem ad resurrectionẽ. Multiplici autẽ ratione carnem & sanguinem suũ non sub proprijs speciebus, sed sub alienis Dominus sumenda instituit, vt fides haberet meritum, cui humana ratio non prębet experimentũ: quoniã aliud ibi cernit oculus, & aliud credit animus. & ne abhorreret animus, quod cerneret visus, quia non habemus in vsum carnem crudam manducare, vel sanguinem humanũ potare. Et præterea vt vitet chri-
Matt. 7. stianus ridiculum, ne scilicet nobis insultarent
Mat. 15 increduli, dicẽtes, nos mãducare carnẽ, & bibere sangunẽ hominis mortui. Dominus igitur voluit indignis abscõdere sacramẽta sub specie aliena. ne spargeret ante porcos margaritas, vt vidẽtes non videant, & audientes non intelligant. Vn-
Num. 4. de in Numeris præcipitur, vt altare & mensa, & vasa sacra inuoluantur, ne ab indignis videantur.
Matt. 7. Non enim dandum est sanctum canibus, nec secreta Dei reuelanda sunt indignis, ne vilescant & rideantur ab ipsis. Præterea Dominus sub vili

habitu

habitu panis & vini, fidem & charitatem hominum vult experiri. Qui enim quia absconditus est, vultus eius, ipsum in peregrino habitu contemnunt, & irreuerenter sacramenta conficiunt & pertractant, sicut miseri quidam sacerdotes, qui ita accedunt ad altare, sicut ad aliquod opus commune, cum apparuerit in gloria sua, confundentur & punientur. Qui autem pannis sacramentorum inuolutum, fide non hesitante, & charitate non ficta, cum omni reuerentia, & honore, cum timore & tremore, ac si speciem glorificatam viderent, suscipiunt, ab ipso in gloria patris sui honorifice suscipiētur quemadmodum de quodam Comite Pictauiæ dicitur, quod assumpto habitu paupertatis, quasi peregrinus, vt mores & fidem hominum probaret, multas circuiuit regiones. Quidam autem religiosus sacerdos eum in hospitio suo cum omni humanitate recipiens, benigne ipsum tractauit, quem postea comes in Episcopum promouit Pictauiensem. Debet præterea diligēs & prudens sacerdos circa prædicta subtiliter tria attendere. Aliquid enim est sacramentum tantum, & non res sacramenti, vt forma panis & vini: aliquid res & non sacramentum, vt corpus Christi spirituale quod est ecclesia, scilicet congregatio fidelium, seu vnitas congregatorum. Aliquid est res & sacramentum, vt corpus & sanguis Christi. Forma panis, sacramentum est corporis Christi. Nam sicut panis ex multis granis conficitur, sic corpus Christi ex multis membris

Iob. 34.

Iacob. 1.

1. Cor. 6

Psal. 2.

mébris cóponitur. Similiter & vinum ex multis acinis confluit vini tamé forma corpus Christi non continet, sed significat. Forma vero panis corpus Christi & significat & continet: nam panis in corpus, & non in sanguinem conuertitur. Forma autem vini, in eo quod liquet aut rubet, similitudinem sanguinis repręsentat, & pręterea sanguinem continet, nam vinum in sanguinem commutatur. Prætereа forma panis mysticum Christi corpus significat: Vnitas enim ecclesiastica ex diuersis personis consistit. Vnde Apostolus: Vnus panis & vnum corpus multi sumus. Fideles enim in horreo ecclesię reseruantur, varijs tribulationibus triturantur, inter duas molas timoris & spei moluntur, aqua baptismi & lachrymarum consperguntur, igne charitatis decoquuntur, vt vnus panis efficiantur, tenentes vnam fidem, vnicam spem, & indiuiduam charitatem, Sed & vinum, in quantum ex diuersis acinis confluit, vnitatem ecclesiasticam repręsentat. In quantum auté calet aut rubet; charitatem ecclesię designat. Sic igitur formę panis & vini vtrumque Christi corpus, verū scilicet & mysticum designant. Verum autem Christi corpus quod ex diuersis membris componitur, vnitatem ecclesię & significat & efficit, & per hoc dicitur sacramentum: Et pręterea res sacraméti; quia vt prędictum est à forma panis significatur. Sed & sanguis Christi sacramentum est mystici corporis, eo quod vita est in sanguine: membra autem putrida quę non viuunt, de integritate

1. Co. 10

corporis Christi non sunt. Formę panis & vini, in quantū vnū Christi corpus significant, vnum sacramentū dicuntur, sicut hic: Pręsta vt hoc tui corporis & sanguinis sacramētum non sit nobis reatus ad pęnam. Quandoque tamen diuersa dicuntur sacramenta, quia non solū verum Christi corpus, sed & mysticū designat; sicut hic: Perficiāt in nobis quęsumus Domine tua sacramenta quod cōtinent. Panis autem aut vinum non dicuntur sacramentum: Cum enim post consecrationē non maneant, sacramenta esse desinerent. Licet autem panis forma ex diuersis granis non componatur, repręsentat tamē panem qui erat, & ex granis pluribus ante consecrationem confectus fuerat, & ideo forma quę remanet, dicitur sacramentum. Prędictis adijciendum est, quod quidam corpus Christi, siue Eucharistiam, sacramentaliter tantum manducant, scilicet sub speciē sacramenti. Alij spiritualiter tantum, manducant mali, qui non sunt Christo incorporati, de quibus ait Apostolus. Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Hoc modo Iudas manducauit, sed in cor eius vel animam non intrauit, nec profuit, sed obfuit. Vndè beatus Augustinus ait, Sancta malis possunt obesse, vt buccella Iudæ: & mala prosunt bonis, sicut Angelus Sathanæ Paulo. Et iterum: Iudas cum ei buccellam Christus tradidit, non malum accipiendo, sed bonum male accipiendo, locum dedit Diabolo. Quidam tamen asserunt, quod Domi-

1 Co. 11

2. Co. 12

nus

nus non dedit Iudæ Eucharistiam, sed tantum buccellam intinctam, per quam suum exprimeret traditorem. Soli autem Iudæ dedit intinctam buccellam, forsitan vt eius exprimeret fictionem. Vnde constitutum est ab ecclesia vt Eucharistia nulli detur intincta, & maximè pro quadam hæresi extirpanda, quæ Christum sub neutra specie totum existere mentita est. Matthæus autem videtur velle quod Dominus Eucharistiam dederit Iudę, & non solum simplicem panem intinctum. Refert enim Dominum dixisse nullo excepto: Bibite ex hoc omnes. Marcus sic ait: Et biberunt ex hoc omnes. Lucas autem post hæc verba Domini: hic est calix noui testamenti in sanguine meo, qui pro vobis tradetur; subiungit: veruntamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. & ita Iudas fuit cum alijs in perceptione sacramenti. Quid ergo respondebimus ad verba Ioannis, qui sic ait: Cum ergo accepisset ille buccellam, exiuit continuo. ergo non remansit cum alijs: Nam postquam Christus cænauit, in fine sacramenta confecit: Forsan dixit, continuo, quia non magnam morá fecit, vel primo dedit Iudæ buccellam intinctam vt innueret Ioanni, ipsum esse proditorem: postea vero dedit ei cum alijs Eucharistiæ buccellam, & statim exiuit. Licet autem sciret eum esse indignum, dedit tamen illi, ne peccatum eius publicaret, cum esset occultum, in hoc nobis relinquens exemplum. His autem, quorum manifesta sunt peccata, Eucharistia non est tribuenda

Luc. 22.

Ioan. 13

tribuẽda. Si quæratur vtrum Dominus Iudę dederit Eucharistiam ad bonum vel ad malum, certum est quod Iudas ad malum suum accepit, Dominus autem non dedit ei ad malum, secundum quod propositio intentionem vocat vel affectum. Sed nec ad bonum videtur ei dedisse, ne sua sit intentione fraudatus. Si autem propositio consecutiue ponatur, verum est, quod Dominus corpus suum Iudę dedit ad malum. Quibusdam autem videtur, quod Dominus tantum semel dedit Iudę buccellam Eucharistię intinctam, eo quod dicat Ioannes: Et post buccellam tunc introiuit in eum Sathanas. Alij corpus Christi tãtum spiritualiter manducant, de quibus dicit beatus Augustinus: Vt quid paras dentem & ventrem? crede & manducasti. Hoc modo qui credit in Christum fide per charitatem operante: manducat ipsum, licet sub forma sacramentum ipsum non recipiat. Incorporatur enim Christo per fidem, & eius membrum efficitur, & in vnitate ecclesię Christo capiti vinculo charitatis adhærens, vnus spiritus efficitur cũ eo. Vnde Dominus in Euangelio: Qui mãducat meam carnem & bibit meum sãguinem in me manet, & ego in eo. Et beatus Augustinus: Hoc sacramentum pietatis, est signum vnitatis, vinculum charitatis. Qui vult venire, accedat & credat, & incorporetur. Et iterum: Credere in Iesum Christum, hoc mãducare panem viuum. Qui credit, manducat, & visibiliter saginatur, qui inuisibiliter renascitur. Et rursum: Qui discordat

Iois 13.

1. Cor. 6.

Iois 6.

cordat à Christo; nec manducat eius carnem, nec sanguinem eius bibit, & si tantæ rei sacramentum ad iudicium suæ perditionis quotidie accipit. Sunt alij qui corpus Domini sacramentaliter & spiritualiter manducant, qui sub forma sacramenti illud recipiunt, & Christo per fidem spiritu & charitate incorporatur. Hic enim cibus non corporis, sed animæ, non carnis sed cordis manducatus non incorporatur, sed incorporat. In alijs cibis quod manducatur, incorporatur, & qui manducat, incorporat: in hunc autem cibum qui dignè manducat, incorporatur. Hunc dupliccem manducandi modum innuit Dominus cnm dicit: Accipite & manducate, ideſt manducate & manducate sacramentaliter & spiritualiter. Non enim credendum est, quod manibus accepissent. nec alicui se ipsum communicare licet, nisi sacerdoti, quando conficit. Alioquin nec etiam in periculo mortis de manu sua licet ei recipere sacramenta. Hunc duplicem modum manducandi corpus Christi, innuit ipse in Euangelio dicens: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quidquam, quia caro Christi si tantum sacramentaliter, & non spiritualiter comedatur, non ad salutem, sed ad damnationem sumitur. Alioqui si dignè caro Christi sumatur, multum prodest comedenti, sicut superius dictum est: Iudæi autem non intelligentes verba domini scandalizati sunt & multi abierunt retro, dicentes: durus est hic sermo. Vnde beatus Augustinus, quomodo intellexerunt?

22. Mat. 24

Ioh. 6.

6.

tellexerunt? Carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadauere venditur aut in macello dilaniatur. Et iterum: Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem quem effusuri sunt, qui me crucifigent. Ipsum quidem & non ipsum. Ipsum inuisibiliter, & non ipsum visibiliter. Corpus enim Christi non in partes diuiditur, vel dentibus laceratur; cum sit immortale, & impassibile. Vnde beatus Augustinus: Quando Christus manducatur, reficit, non deficit: nec quando manducamus, partes de illo facimus. Fractio enim & diuisio & consimilia, ad speciem referuntur. Hoc autem corporis & sanguinis sui sacramentum, Dominus in cœna, postquam agnum typicum manducauerunt, instituit. Postquam enim figurale compleuit, veritas figuris, & lux vmbræ successit. Vt autem hoc sacramentum velut vltimum testatoris mandatum, arctius memoriæ infigerent, corpus & sanguinem suum, post cænam tradidit discipulis discessurus ab eis. Vnde beatus Augustinus ait: Saluator vt vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat, & ideo non præcepit quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum. Hæc sunt verba Augustini, ex quibus patet quod licet Dominus hoc

sacramentum non dederit ieiunis, nihilominus tamen obseruanda est ecclesiæ consuetudo, quæ ex institutione Apostolorum, qui ordinauerunt testamentum eius super sacrificia, ieiunis præcipit hæc sacramenta sumere. Vnde beatus Augustinus: Placuit spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti prius in os christiani dominicum corpus intret, quam exteri cibi. Et Apostolus: Conuenientibus nobis in vnum, iam non est dominicam cænam mãducare: vnusquisque enim cęnam suam præsumit ad manducãdum: arguebat illos qui non ieiuni accedebant ad sacramenta. Infirmis tamen in necessitate quamuis non ieiunis, licet viaticum recipere. Credimus autem quod si sacerdos tota nocte non dormierit, nihilominus illucescente die iudicaretur ieiunus, & posset sacramenta conficere. Sed & hora, qua Dominus in cæna memoratum instituit sacrificium, ab ecclesia non est obseruanda: non enim post horam nonam, qua in cruce mortuus est Dominus, debet sacerdos celebrare. Licet autem ab hora sexta vsque ad nonam in cruce pendens se ipsum veram hostiam pro nobis obtulerit, sustinet tamen ecclesia ad cautelam propter populum & imminentes necessitatęs huiusmodi, tempus in celebrando sacerdotes præuenire. Tempus enim non est de substantia sacramenti. Vnde in natali Domini missa de nocte ex institutione ecclesiæ celebratur. Dominus autem post cænam nocte imminente hoc sacramentum

1 Co. 11

tum

tum celebrauit, vt legis figuram adimpleret. Nam quarta decima die primi mensis ad vesperam Agnum typicum ex mandato legis manducabant. Diuersis autem causis Dominus hoc sacramentum instituere voluit, & ecclesiæ celebrandum reliquit. Vna est, quam ipse Dominus assignauit, Hoc facite inquit, in mei memoriã, siue in meam commemorationem. Et Apostolus, Quotiescunque manducaueritis panẽ hunc, & calicem biberitis, mortem Domini annunciabitis donec veniat. Dominus enim, qui corpus & animam sumpsit, vt in nobis vtrumque sanaret, quasi peregrè proficiscens, hoc pignus dilectionis suæ & memoriale salutis nostę relinquere voluit; vt ægrotum lethargicum excitaret, ne tantum mortis Christi beneficium aliquãdo obliuioni traderet, hoc est veri Eliæ pallium, quod recedens reliquit Helysæo, corpus scilicet & sanguinem suum sacramẽtorum formis inuolutum, vt adimpleret quod ecclesię suę promiserat, dicens: Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi: inuisibiliter scilicet sub specie sacramenti, sub alia forma, sed in propria substantia. Quod enim dicit: pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis: referendum est ad corporalem & visibilem ipsius habitationem. Aliam causam institutionis huius sacramenti assignat beatus Augustinus dicens: quia quotidie labimur, quotidie Christus pro nobis mystice immolatur, idest, eius immolatio quotidie repræsentatur. Et

Exo. 12. *Luc. 22.* *1. Co. 11.* *4. Re. 2.* *Mat. 28* *26.*

Eusebius: quia corpus assumptum ablaturus erat ab oculis, & illaturus syderibus, necessarium erat vt die cænę sacramentum nobis corporis & sanguinis consecraret, vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium. Ad esse autem huius sacramenti quatuor exiguntur, quasi de substantia ipsius. Materia scilicet panis & vini, forma verborum, intentio, & ordo conficientis. Panis debet esse triticeus, nam Christus grano frumenti comparauit se dicens: Nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet. De pane autem hordeaceo non potest fieri confectio, nec de alio, quam de frumento. Similiter de granis vel farina frumenti non possent confici sacramenta, oportet enim quod aspersione aquę cum farina & decoctione fiat panis, vt obseruetur mysterium, Christus enim pani seipsum comparauit. Sicut enim panis ex diuersis granis; ita corpus Christi ex diuersis componitur membris. Granum igitur frumenti quod cecidit in terram, mola crucis confractum, & aqua lachrymarum, vel ea, quæ de latere eius exiuit, conspersum, & igne passionis decoctum, factus est panis animarum. Postquam enim fuit coctus in ara crucis, factus est esibilis. Si autem farina triticea vino, vel oleo, vel alio liquore conspergatur, non propriè dicitur panis, nec de tali pane credimus posse confici: hoc enim esset cõtra institutionem Domini, qui de pane & farina frumenti aqua conspersa, sacramenta confecit.

Ioan.12.

19.

fecit. Aqua enim coniuncta farinæ, populum Christo sociatum potest designare. Debet igitur sacerdos purissimum frumentum cum magna diligentia & cautela eligere, ex quo hostias debet facere. Si tamen vnum aut duo grana hordei frumento misceantur, illud solum quod de frumento est, transsubstantiatur. Si autem tantum misceretur vt vnum compositum ex duobus efficeretur, nisi partes in natura sua remaneant, nulla prorsus fit transsubstantiatio. Dicto tamē quod partium naturę in illo mixto permaneant, id solum quod de frumento est, transsubstantiatur. Sed & panis fermentatus, si fuerit fermentum de frumento, transsubstantiatur in sacramēto. Nec tamen sic oportere fieri concedimus, sed secūdum institutionem Domini de pane azymo debet confici sacramētum. Dominus enim in cæna secundum ritum legis agnum paschalem comedit, quarta decima die primi mensis ad vesperā. Tunc autem non inueniebatur panis fermentatus apud Hebręos, pręcipiente Domino in Exodo; septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus vestris. Qui comederit fermētatum, peribit anima eius de cętu Israël Ex quo patet quod Dominus panem azymum in corpus suū consecrauit. Vnde & hanc cōsuetudinem Apostoli reliquerunt ecclesię, & maxime hunc ritum sacrificij Romana ecclesia habuit à beatis Apostolis Petro & Paulo, à quibus dum viuerent ordinationem accepit, quos & mortuos vsque hodie custodit.

Exo. 12.

Hunc sacrificãdi ritum Græci, postquã tunicam Domini inconsutilem, inuidia Latinorum diuiserunt, ne Romanam ecclesiam imitari viderentur, pertinaci contumacia mutauerunt, & vsque hodie ex fermentato conficiunt, non attendentes mysterium neque virtutem scripturarum. Vt enim in hoc supereminẽti sacramento nihil corruptionis esse demonstretur, sed in azymis sinceritatis & veritatis epulando vetus fermentum expurgetur, non vtimur fermentato, sed panem azymum consecramus. Sicut enim panis azymus de pura massa sine fermẽto conficitur, ita Christus ex illibata virgine, sine corruptione corpus assumpsit. Et sicut aqua cõmiscetur farinæ de frumento absque fermento, ita populus fidelium absque corruptione adhæret Christo. Græci tamen errorem suum mendaciter & pertinaciter nituntur defendere, fingentes de corde suo panem fermentatum significare corpus animatum, panem azymum, quasi corpus mortuum, & sine anima reputantes. Affirmant prȩterea quod quarta decima die mensis primi, luna scilicet quarta decima, crucifixus fuit Dominus, & immolatus fuit verus agnus: vespere autem prȩcedente, quando licebat vti fermentato, Dominus anticipauit manducare cum discipulis agnum paschalẽ, & tunc de fermentato pane, vt asserunt, confecit sacramenta. Die autem sequenti fuit paschalis sollemnitas: vnde Iudæi non intrauerunt prætorium ne contaminarentur, sed comederent pascha.

Ioan. 19

1. Co. 5

Ioan. 19

scha. Ioannes enim Euangelista testatur, quod ante diem paschæ Iesus cænauit cum discipulis. Nos autem errori Græcorum ita respondemus, Quod quinta decima luna erat dies sollemnis paschæ, iuxta illud: Et in quinta dicima die sollenitatem celebrabitis altissimo Domino. Quarta decima igitur non erat sollenis, nisi à vespera in qua Dominus agnum paschalem secundum legē comedit, qui autem dicebatur pascha, sicut ait Euangelista Matthæus, quod prima die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: Vbi vis paremus tibi manducare pascha? Et vespere facto, discubuit cum duodecim. Patet igitur quod Christus non anticipauit diem vel horam, sed ea die fecit cum discipulis pascha, qua necessario fiebat in lege. Si tamen anticipasset quasi moriturus in pascha, credendum est quod ipse qui non venit soluere legem, sed adimplere, secundū ritum legis, idest, cum azymis pascha manducaret. Ad edendum autem azyma, septem diebus oportebat eos mundos esse, qui omnes sollemnes erant, & si non à Deo sicut primus & vltimus. Vnde quolibet septem dierum non poterant introire prætorium ne contaminarentur, sed manducarent in azymis, quod est manducare pascha. Vel exponatur hoc modo, ne contaminarentur, sed manducarent pascha, idest in pascha. Sicut ex frumento nisi inde fiat panis, non potest fieri consecratio, ita ex vua vel acino, nisi exprimatur vinum, non conficitur sacramentum. Ex musto autem licet sit dulce; po-

Ioan. 13.

Nūm. 29

Mat. 26.

5.

test sacramentum confici. Est enim vinum, sicut dicitur in Euangelio: Nemo mittit vinum nouum in vtres veteres. De acredine autem vuæ, quia nondum vinum est, non potest fieri sacramentum. De aceto autem dicunt, quod sit vinum, licet corruptum: secundum hoc de ipso potest confici sacramentum. Quibusdam videtur quod non sit vinum, eo quod sit frigidum, cum vinum sit naturaliter calidum. Quia igitur de huiusmodi dubium est, semper debet eligi purum & optimum vinum, de quo fiat sacramentum. In quibusdam autem regionibus, eo quod non habeant vinum, nisi à remotissimis partibus deferatur, abluunt aqua pannum vino intinctum, vt inde conficiant sacramentum. Quamdiu autem retinet naturam vini, licet educatur de panno, potest inde fieri consecratio. Aqua autem cum vino semper debet commisceri, tum ratione institutionis Domini, tum ratione mysterij. Dominus enim in cæna vinum limphatum consecrauit. Vino enim puro nemo vtitur in partibus illis. Vnde beatus Cyprianus sic ait: Si quis de antecessoribus vel ignoranter, vel simpliciter non obseruauerit quod nos Dominus facere exemplo vel magisterio docuit, potest simplicitati eius indulgétia Domini venia concedi: nobis vero non potest ignosci, qui nunc à Domino instructi sumus, vt calicem Domini cum vino mixtum, secundum quod Dominus obtulit, offeramus. Et Salomon ait: Sapientia ædificauit sibi Do-

Luc. 5.

mum,

mum, excidit columnas septem, posuit mensam, miscuit vinum: ratione enim mysterij debet aqua vino misceri. Aqua enim labilis & instabilis, genus humanum fluctuans designat. Aquæ enim multæ, populi multi: vnde aqua vino miscetur, vt populus Christo sociari designetur. Non solum autem sanguis redemptionis, sed & aqua ablutionis de latere eius processit. Vnde beatus Ambrosius ait: De latere eius fluxit aqua & sanguis: aqua vt mundaret, sanguis vt redimeret. Quare de latere? Quia vnde culpa, inde gratia. Culpa per fœminam, gratia per Christum. Cum igitur secundum Christi institutionem debeat fieri consecratio, videtur quibusdam, quod sine aqua vinum transsubstantiari non possit, maxime propter verba beati Cypriani dicentis: Non potest calix Domini esse aqua sola aut vinum solum: sicut corpus Domini non esse aqua sola, aut sola farina, nisi vtrumque fuerit coadunatum, & panis vnius compage solidatum. Nobis tamen videtur, quod si ignorantia, vel obliuione, & non vt introducat errorem vel hæresim, aliquis aquam non apponat, licet grauiter delinquat, non tamen irritum est sacramentum. Quod autem dicit Cyprianus, non potest; intelligendum est de iure, non potest; idest, non debet. Nam modica aqua quandoque multo vino admiscetur, & à vino absorbetur, & fit totum vinum: ex quo vino conficitur sacramentum.

Prou. 9. *Apoc. 17* *Ioã. 19.*

Ex sola autem aqua non potest fieri sacramentum. Vnde cauere debet sacerdos, ne modicum vinum cum multa aqua commisceat. Si enim vinum absorbeatur à totali aqua, irritum est sacramentum, vnde semper plus vini, minus aquæ debet apponi. Si autem æqualiter misceantur, & ex illis vinum tertium efficiatur, secundum opinionem eorum qui dicunt quod non remanet natura partium, sicut in pane natura farinæ vel aquę non remanet, ex hoc mixto nullum cõficitur sacramentum. Nobis autem videtur quod partium natura remaneat, nam vinum per artificiũ separari potest ab aqua. Vnde vinum transsubstantiatur, aqua in sua natura remanente. sicut si granum hordei cum frumento misceatur, quod ibi de frumento est tantum transsubstantiatur. Illi autem opinioni non consentimus, quæ asserit, quod sicut vinum conuertitur in sanguinem, ita aqua calicis in aquam, quę de latere Christi fluxit, permutatur. Nunquid Dominus in cęna, ante quam de latere eius exisset aqua, confecit sacramenta? Illam autem opinionem penitus reprobamus, quæ mendaciter asserit, quod sicut vinum in sanguinem, ita aqua commixta vino, in fleuma cõuertitur, seu aquosos humores, qui de latere Christi, vt dicunt, emanauerunt. Non enim in fleumate, sed in aqua baptizamur, cuius baptismi sacramentum de Christi latere vna cum sanguine redemptionis profluxit. Licet autem aqua sumatur cum sanguine, quia est sacramentum populi, & valde

Phlegma.

coniuncta

coniuncta sacramento sanguinis, propter huiusmodi sumptionem non iudicatur solui ieiunium, & idcirco eodem die, si necesse esset, posset iterum communicari, Post primam autem ablutioné non posset, eo quod aqua qua abluitur calix, vel vinum, non est sacramentum, vel sacramento coniunctum, Vnde quando sacerdos iterum debet celebrare, debet ablutionem diligenter conseruare, & accipere post secundam communionem. Non enim dicimus quod ex tactu sanguinis vinum ablutionis conuertatur in sanguinem, sed remanet purum vinum, licet ex contactu sanctę rei sit sanctificatum, sicut aqua fluminis aquæ benedictæ commixta, dicitur sanctificari. Mentiuntur ergo qui dicunt, quod in die parasceue corpus Christi ex contactu mutat vinum in sanguinem, Illo enim die corpus, sed non sanguis sumitur: neutrum autem conficiatur, eo quod die illo in veritate immolata fuit hostia, & ideo non immolatur in figura. Patet ergo ex pręmissis, quod magis delinquit sacerdos vinum, quam aquam omittendo, quia solum vinum transsubstantiatur in sanguinem, sed aqua non conuertitur. Vnde si postea aduertat quod non posuerit in calice nisi vinum; facta consecratione non debet iterando consecrationem reincipere, sed solummodo debet aquam infundere. Si auté aduerterit quod solam aquam posuerit, debet vinum apponere, & consecrare. Si autem dubitauerit vtrum vinum cum aqua apposuerit, & paululum cum

digito

digito gustando probauerit, quod sit aqua pura, debet vinum apponere & consecrare, sed eo die non debet vt dicunt communicare, eo quod aquam gustando soluerit ieiunium. De forma verborum dicimus, quod ad prolationem horum verborum: Hoc est corpus meum, hic est calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, fit transsubstantiatio panis & vini, in corpus & sanguinem Christi. Matthæus ait: Cænantibus autem eis accepit Iesus panem, benedixit ac fregit, deditque discipulis suis & ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Marcus ait: Manducantibus illis accepit Iesus panem, & benedicens, fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum. Et accepto calice gratias agens dedit eis. Et biberunt ex illo omnes, & ait illis: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. Lucas ait: Accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens: Hoc est corpus meum quod pro vobis datur: Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cænauit dicens: Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, quod pro vobis tradetur. Ioannes ait: Cum intinxisset

Mat. 26.

Mar. 14

Luc 22.

Ioan. 13

xisset panem, dedit Iudæ Symonis Scariothis. & post buccellam tunc introiuit in eum sathanas. Quis igitur quædam quæ dicuntur in canone, quæ nullus Euangelistarum narrat, ausus est apponere, scilicet eleuatis oculis in cælum, æterni testamenti, mysterium fidei? Sciendum igitur est, quod non omnia quæ fecit vel dixit Dominus, narrauerunt Euangelistæ, Apostoli autem multa suppleuerunt. Vnde prædictam formam consecrationis, qua vtimur in canone, Apostoli à Domino habuerunt, & ecclesia ab Apostolis. His autem verbis Domini, hoc est corpus meum, hic est calix sanguinis mei, & cætera, vtitur sacerdos recitatiue tantum, sicut cum ipse dicit: Ego sum vitis vera. Ego sum panis verus, alioquin mentiretur, si enunciatiuè vteretur. Totalis igitur illa vox ponitur recitatiouè ad officiandum, id est, ad illud faciendum de officio sacerdotis, ad quod instituta est à Domino, qui prædictis verbis dedit virtutem, vt ad sacerdotis prolationem fieret transsubstantiatio. Ea autem quæ præcedunt, vel subsequuntur in canone, non sunt de substantia sacramenti, sed causa deuotionis & maioris sollemnitatis addita sunt à sanctis. Dubitatur à quibusdam, quid demonstretur pronomine, cum dicitur, hoc est corpus meum. Si enim panis demonstretur, falsum dicitur: non enim panis est, vel erit corpus Christi. Si demonstretur

Ioan. 15

corpus

corpus Christi, iterum falsa videtur locutio; quia nondũ facta est transsubstantiatio, & adhuc purus panis præsens est in altari. Hæc quæstio facile soluitur, secundum quod prædicta verba à sacerdote proferuntur. Non enim pronomine ad demonstrandum, sed totali voce vtitur recitatiue. Sed nonne Dominus Iesus his verbis vsus est enunciatiue? Quid igitur demonstrauit, quando pronomen demonstratiuum protulit? Satis competenter responderi potest, quod demonstrauerit corpus quod sub forma panis futurum erat in fine enunciationis, & ita demonstratio refertur ad vltimum instans prolationis. Quibusdam videtur quod forma panis demonstretur, vt sit sensus, sub hoc est corpus meum. Verbum autem enunciationis secundum hoc refertur ad vltimum instans prolationis. Tunc enim facta transsubstantiatione Christi corpus sub forma panis futurum erat. Aliqui dicunt quod sub hoc sensu vsus est Dominus his verbis, hoc est, idest, in proximo fiet corpus meum: nos tamen non recipimus huiusmodi locutiones: panis erit vel fiet corpus Christi, vbi non manet idem panis in substantia: verba autem quæ ad transsubstantiationem pertinent in huiusmodi locutionibus recipimus, scilicet panis mutabitur vel transsubstantiabitur, vel conuertetur in corpus Christi. Sunt qui satis rationabiliter dicunt, quod Dominus secreta quadam virtute, priusquam verba prædicta proferret, scilicet dum benediceret, confecit sacramenta, deinde

Noverit lector cõmunem patrum & scholasticorũ sententiam esse

ta, deinde enunciatiue protulit verba demonstrãdo corpus suum. quibus verbis contulit efficaciam, vt postea fieret transsubstantiatio ad eorum prolationem. Sed nunquid conficeret sacerdos, si equitando & in veste sæculari, qualibet hora cũ intentione conficiendi super panem & vinum proferret prædicta verba? dicunt quod grauiter peccaret, nec minus tamen conficeret, cum tempus & vestimenta, & alia verba quæ præmittũtur, vel subsequuntur, non sint de substantia sacramẽti. Si autem verbis illis tanquam proprijs vtatur, & non recitatiue, irrita est pronunciatio: nec aliqua fit transsubstantiatio. Prędicta & multa alia obijciunt contra nos hęretici, qui dum maiestatẽ perscrutantur, * opprimuntur à gloria, dum quod residuum est in tam profundo sacramento, igni, idest, spirituisancto, reseruare contradicunt. Quinimo ossa regis a Idumeę in cinerem redigere non formidãt. Dicunt ergo dum panis transsubstantiatur in corpus, vel panis qui est, in corpus quod non est, vel è conuerso, nam panis & corpus eodem tempore non sunt in altari: respondemus: quod dum verba proferuntur vsque ad vltimum prolationis instans, panis qui est, transsubstantiatur in corpus quod nondum est in altari, sed postea in fine prolationis illic erit: & tunc verum erit quod panis qui non est, transsubstantiatur in corpus quod est. Licet autem prolatio verborum successiua sit, transsubstantiatio non fit successiue, vt pars panis in partem corporis conuertatur, sed

in cõtrariũ. Vide Chrys. hom. 5. in Mat. et in ho. de prod. Iudæ. Amb. l. 4 de sac. c 4. & li. de ijs qui mist. init. c. 9. Tertull. l. 4. cõt. Marci. August. Ep. 59. Damasc. lib 4. de orti fide c. 14. In. 3. ext. de cel. missa. c. cũ Mart. Magist. sent. D. 8 Sc. Cõ. Florent. sess. vlt. & in decret. Armenis date.

** Prouerb. 26.*
a Amos 2

totus

totus panis in totum corpus transsubstantiatur. Quibusdam autem videtur, vt quęlibet pars panis in totum corpus transsubstantietur, eo quod facta fractione, totum Christi corpus est sub qualibet parte formę, quemadmodum dicit beatus Hieronymus: Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totum est. Et beatus Hilarius: Vbi est pars corporis, est totum. id est, pars formę, & postea subiungit: Eadem est ratio in corpore Domini, quę in Manna, quę in eius figura pręcessit, de quo dicitur: Qui plus collegerat, non habuit amplius, neque qui minus parauerat, habuit minus. Non est quantitas visibilis in hoc æstimanda mysterio. Nobis videtur, quod forma existente integra, totum corpus sub tota forma cōtinetur, & non sub partibus. Non enim sub partibus infinitis, infinities est Christus: Facta autem fractione, sub qualibet parte incipit totus esse, sicut integro speculo vna resultat imago; facta autem fractione apparet imago in qualibet parte. Sicut igitur ignis in plures partes diuisus non minuitur, sic idem & integrum corpus Christi sub qualibet parte formę sumitur. Siue autem parua sit forma, siue magna, totum Christi corpus sub illa continetur: nec tamen illi commensuratur, nec est comparatio corporis glorificati ad quantitatem formæ, vt dicatur, excedit, vel exceditur, vel cōęquatur. Sicut ergo in eadem quantitate, sol quandoque sub magna, quandoque sub parua latet nube: ita corpus Domini-

Exo. 16

cum

tum in sua quantitate continetur sub magna & sub parua panis specie. Corpus enim Christi non commensuratur loco corporali inuisibili. Siue enim in magna siue in parua recludatur pyxide, in eadem permanet quantitate. Vnde intrauit ad discipulos clauso ostio absque aliquo obstaculo, vel partiũ per quas ingressus est diuisione. In hoc enim ex sui subtilitate de natura accedit animæ, quod sicut anima in diuersis est corporis partibus; ita Christi corpus idem est in diuersis altaribus. in quo etiam gloria corporis eius, alia transcendit glorificata, seu glorificanda corpora, quæ ita erunt in vno loco, quod in eodem instanti, non erunt in alio, licet ex agilitate sua ab vno loco in alium quantumcunque remotum, in ictu oculi, transire posint. Sicut igitur hominis verbum totum simul est in auribus diuersorum; ita Christus eodem momento totus est in cælo, totus in altari sub sacramento. Cum igitur Christi corpus loco materiali non commensuretur, nec circunscribatur, impropriè dicitur locale, nisi forte dicatur propriè contineri in loco glorificato. Dicitur autem esse in loco siue locale, non quia ita contineatur in vno loco quod non in alio, sed quia ab vno loco ita comprehenditur, quod alius locus est in quo non continetur. Secũdum hunc loquendi modum, cũ corpus Christi in diuersis locis sit, & sub diuersis formis, quãdo plures hostiæ consecrantur, cum vna sit iuxta vel supra aliá, possunt huiusmodi locutiones cõcedi.

Corpus Christi est iuxta se, vel supra se, vel remouetur à se, ratione scilicet diuersorum locorum & diuersarum formarum. Et secundum hoc potest intelligi hoc, quod ait beatus Gregorius: Vno eodemque momento, & in cælo rapitur ministerio Angelorum consociandum corpori Christi, & oculis sacerdotis in altari videtur. Idem igitur corpus prout est sub alia forma, sibi sociatur. In, autem videri dicitur impropriè, quod cum est continentis attribuitur contento. Sicut manus inuoluta panno videri dicitur, cum tamen solus pannus videatur. Possunt autem aliter verba illa intelligi, vt ecclesia, quæ est corpus Christi, virtute tanti sacramenti corpori Christi, quod est in cęlo, societur. Simili modo exponi possunt hæc verba quæ dicuntur in canone: Iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum in conspectu diuinæ maiestatis tuæ, id est, iube per huius sacrificij virtutem corpus tuum, quod est ecclesia, & designatur per hæc sacramenta, in sublime altare tuum perferri & corpori tuo in cælo sociari. Vel ad deuotionem offerentis, & vota populi, possunt hæc verba referri, vt sit sensus: Iube hæc perferri, id est vota populi supplicantis in sublime altare tuum, hoc est in conspectu diuinæ maiestatis tuæ vt tibi placeant, per manus sancti Angeli tui, id est, ministerio Christi, vel ipsorum Angelorum offerenti assistentium, quemadmodum testatur beatus Gregorius dicens. Quis fidelium habere dubium possit in ipsa im-

sta immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi. Simili modo cum dicitur in canone: Supra quæ propitio ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & cætera: Ad deuotionem & meritum offerentis, referuntur hæc verba. Nã Christus in altari patri oblatus absque cõparatione plus placet Deo, quam ea quæ obtulerunt Abel, Abraham, & Melchisedech. Sed adhuc, sicut obijcit & oblatrat hæreticus, Nunquid aliquid album & rotundum videtur in sacramento altaris? gustu etiam percipitur, & in tanta quantitate potest sumi, quod inde quis potest satiari, vel inebriari! Illud etiam potest comburi, putrescere, & à muribus corrodi, & post quam comestum fuerit per vomitum potest emitti: & similia, quæ impij homines opponere solent contra fideles, non attendentes virtutem Dei, & quod natura cedit miraculis. Salubre consilium dedit nobis Apostolus, non plus sapere quam oportet, sed sapere ad sobrietatem, quem admodum sapiens ait: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scruteris, sed quæ præcipit Deus illa cogita semper, & in pluribus operibus eius, ne fueris curiosus. Illa enim virtute, qua omnia fecit de nihilo, dixit enim & facta sunt, mandauit & creata sunt, qua fœminam mutauit in statuam, virgam in colubrum, & aquas in sanguinem, mutare potest panem in

Rom. 12. *Eccles. 3* *Psa. 32.* *Gen. 19* *Exo. 4. 7.*

corpus suum: & vinum in sanguinem. Si enim Eliæ verbum ignem de cælo potuit deponere, verbum Christi non valebit panem in corpus suum conuertere? Longe maius est, id quod non est de nihilo procreare, quam id quod est in aliud transmutare. Et incomparabiliter maius est quod Deus ita factus est homo cum non desit esse Deus; quam quod ex pane ita fit caro, quod desinit esse panis. Nonne per artificium terra conuertitur in ferrum, & cinis in vitreum, & per naturam cibus conuertitur in carnem, & ouum in volucrem? Respondemus ergo hæreticis, quod postquam facta est transsubstantiatio, formæ panis & vini remanent contra consuetum naturæ cursum, sine subiecto. non enim sunt in Christi corpore, neque in aëre, tanquam in subiecto, sed Christi corpori assistunt, & circunfundũtur aëre. Cum enim Christi corpus glorificatum oculis mortalibus non sit visibile, vel manibus tractabile, non nisi sub formis sensibilibus posset percipi. Videtur igitur ibi vera albedo, & sapor in veritate sentitur, quia nihil ibi fanstasticè agitur; non tamen album videtur vel tangitur, diuiditur & frangitur, putrescit & corrumpitur, concrematur & corroditur, corpore Christi integro & incommutabili permanente, in quod nihil incurrit coinquinatum: sicut solis radius absque sui coinquinatione per locum transit immundum. Sed & formis aliquem satiari, & sustentari, vel etiam inebriari posse

3 Re. 18

Ap. 7.

non

non negamus. Nam etiam absque sacramento, solo odore vini aliquis posset inebriari. Et quidam dicuntur esse orientales homines, qui solo pomi odore sustentantur. Inuenitur tamen scriptum, quod cum quidam sacerdos de veritate huius sacramenti dubitaret, formam panis & vini post consecrationem in magna sumpsit quantitate. Et cum aliquot diebus alium cibum non sumeret, ex debilitate, & exinanitione fere defecit. Hoc in eo propter confirmationem eius in fide, Dominus specialiter ostendit. Forma igitur gustatur, sentitur, dentibus atteritur: corpus autem non in ventrem descendit, sed ab ore ad cor transit: comeditur, sed non consumitur. quamdiu enim corporalis sensus formis afficitur, corporalis præsentia non aufertur. Adest enim Christus corporali præsentia in visu & sapore & tactu. Completa autem dispensatione, postquam forma desinit esse, non dicimus ipsum corporaliter adesse. Vnde post concremationem, non est Christi corpus sub cinere. Si autem aliquando reperiatur quod Christi corpns frangitur, vel in tres partes diuiditur, vel dentibus atteritur, prædicta verba & alia, quæ notant corruptionem, non ad corporis substantiam incorruptibilem, & impassibilem referenda sunt, sed ad formam. Ea vero quæ notant sumptionem, corpori Christi proprie conueniunt, vt corpus Christi sumitur, recipitur, comeditur. Quod autem reperitur Berengarius dixisse co-

rã Papa Nicolao, corpus Christi manibus sacerdotis tractari, frangi, & dentibus atteri; referendum est ad formam. Quia vero de hęresi suspectus habebatur, hęc verba protulit ad maiorẽ expresſionẽ. Patet quod cum dicitur: Manducate ex hoc omnes, verbum refertur ad carnem: præpoſitio vero, quæ diuiſionem significat, refertur ad formam: ac si dicatur: Comedite corpus integrum, sub forma diuiſa. Quantuſcunque vero panis transeat in corpus Christi, propter hoc nihil ei accreſcit, sicut quotidie manducatur, nec tamen diminuitur. quemadmodum vidua sareptena quotidie de farina manducabat, nec tamen diminuebatur vel decreſcebat. Illæſus enim Christus sumitur, & integer manducatus viuit, quia occiſus ſurrexit. Cum autem in naturalibus duplex fiat mutatio, vna secundum accidentia, eadem manente ſubſtantia, vt quando album mutatur in nigrum, vel ſanum in ægrum. Alia ſecundum ſubſtantiam, quando ſcilicet ſubſtantialia deſinunt eſſe, & manet eadem prima materia, quam dicunt hyle, vt cum aër conuertitur in ignem, vel farina & aqua in panem. Tertio & mirabili modo fit in hoc sacramento commutatio. Non enim remanet materia panis, ſed deſinit eſſe, ſicut eius forma ſubſtantialis. Sicut enim panitas non tranſit in humanitatem: ita primordialis panis materia, non trãſit in corpus, vel adiungitur corpori eius, nec componitur cum corporeitate quę ſuam habet propriam materiam, nec ex hoc aliquid accreſcit

3 Re. 17

crescit corpori Christi, sed prorsus quantum ad formam substantialem & materiam panis desinit esse: Quia tantum accidentia remanent, sub quibus Christi corpus conuertitur. Quibusdam tamen videtur, quod panis, quantum ad materiam, transeat in corpus Christi, & absque vllo augmento, vniatur miraculose materiæ corpus Christi. Si enim panis quantum ad materiam & formam substantialem prorsus desinit esse, & adnihilatur, & ibi incipit esse corpus Christi: non videtur eis quod sic fiat aliqua transsubstantiatio, cum tantummodo corpus Christi succedit pani qui fuit ibi, & desijt esse. sicut si loco vini quod erat in scypho, succedat aqua, ita quod nihil de vino transeat ad aquam sed prorsus esse desinat: Quis propter hoc diceret quod ex vino aqua fieret, quin potius aqua vino succederet? Dicunt igitur quod ad hoc quod fiat conuersio vel transsubstantiatio panis in corpus Christi, oportet quod id quod erat panis, desinat esse panis, quia perit eius forma substantialis, & incipit esse id quod est corpus Christi, vel quod est materia corporis Christi. Et huic sententiæ videtur consentire beatus Ambrosius, cum ait: Si tanta vis est in sermone Domini Iesu vt inciperet esse quod non erat, quanto magis operatur vt sint quæ erant & in aliud commutentur? & sic quod erat panis ante consecrationem post consecrationem panis esse desinat. Secundum hoc igitur concedendum est, quod id quod est panis erit corpus Christi, non tamen panis

erit corpus Christi, quia illud desinet esse panis. Secundum hanc opinionem, si id quod est panis desinet esse panis, & erit caro; videtur quod incarnabitur, & ita quotidie videtur fieri noua incarnatio. Nos autem iuxta primam opinionem, quæ asserit quod tam forma substantialis panis, quam materia desinit esse, & remanent accidentia in aëre siue subiecto; prædicta Ambrosij verba sic exponimus, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur, id est, vt non penitus adnihilentur, sed remaneant quantum ad accidentia. Color enim & sapor & rotunditas formæ & odor, remanent ex pane; qui tamen desijt esse. Illud autem quod dicit, quod erat panis ante consecrationem, iam corpus Christi est post consecrationem, id est, in corpus Christi conuertitur. Dicitur autem conuerti in corpus, sicut dicunt grammatici, quod homo dicitur ab humo, v mutata in o. Non quia propriè vocalis in vocalem conuerti possit, sed quia loco vnius vocalis ponitur altera, residuo conuenienter vtrobique remanente. sic loco panis, qui desijt esse, manentibus accidentibus, Christus descendit in altare, sub quibus accidentibus sumitur à sacerdote. Securius tamen videtur conuersionem seu transsubstantiationem panis in corpus Christi, quæ mirabilis est & miraculosa, simpliciter credere, & modum conuersionis non discutere, sicut confitemur simpliciter filium carnem assumpsisse, modum tamen incarnationis siue vnionis diuinitatis

trinitatis cum humanitate, nemo in hac vita potest comprehendere, vel ad plenum intelligere, de quo dicit beatus Ioannes: Non sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius. Licet autem totus Christus propriè sumatur in sacramento; panis tamen propriè non dicitur conuerti nisi in carne. Si autem alicubi reperiatur quod conuertatur in Christum, ratione partis, non ratione compositi, per accidēs seu per Synecdochen intelligenda est locutio. E contrario cum dicitur, caro Christi prodest dignè accipiēti; sicut intelligitur à parte totum, id est, Christus prodest si dignè sumatur secundum carnem, alioquin caro non prodest quicquam. Quoniam autem Christi corpus non potest esse sine sanguine, vel sine anima, licet panis non cōuertatur in sanguinē vel in animam; non tamen caro sine sanguine, vel sine anima est in altari: nec potest sumi caro, quin sanguis sumatur; non tamē propter hoc sanguis comeditur vel bibitur, sicut vinum cum offa sumitur, non tamen propter hoc dicitur, quod vinum bibatur, quia non per se in liquida substantia sumitur, nec vinum sed offa mãducatur. Pari modo vinū conuertitur in sanguinem tantum, & non in carnē, non tamen purus sanguis est in calice, sed totus Christus cū anima & corpore. sãguis enim nusquam potest esse sine corpore. Cū igitur sanguis bibitur, cum non sit liquida substantia, sed ratione corporis, cum quo inseparabiliter permanet, sumi dicitur. Patet igitur quod totus Christus primo sumitur,

Ioan. 1.

quando corpus eius manducatur, ſecundo ſumitur, quando ſanguis eius bibitur. non tamen bis dicitur ſumi, neque propter hoc aliquis dicitur bis in die communicari, propter modicã diſtantiam ſeu modicũ temporis interuallum. ſicut non dicitur bis manducare, qui primo & ſecundo ſumit cibum cum modica pauſatione, vel interpolatione. Licet autem corpus non bibatut, vel ſanguis non comedatur; ſanguis tamen comedendo primo ſumitur, & corpus bibendo ſecundo recipitur. Porro neque panis ſine vino conſecrari debet, neque vinum ſine pane. Vtrum autem panis primo tranſſubſtantiari valeat ſine vino, cum dicitur, Hoc eſt corpus meum, & poſtea cum dicitur, Hic eſt calix ſanguinis mei, & cum vinum tranſſubſtantietur in ſanguinem, non modica eſt dubitatio. Dicunt quidam ex magiſtris noſtris, quod nec panis ſine vino, nec vinum ſine pane conſecrari poteſt. Oportet enim quod in talibus inſtitutio Domini obſeruetur. Non igitur ſecundum hoc fit tranſſubſtantiatio ſucceſsiue, ſed tamen totum eſt dictum, totum eſt ſactum. Secundum hoc ſi moriatur ſecerdos poſtquam hæc verba protulerit, hoc eſt corpus meum, irritum eſt ſacramentum: vel ſi fortè puram aquam tantum ponat in calice, remanebit purus panis in ſine menſę, licet ſupra panem hęc verba dixerit cum intentione conficiendi, hoc eſt corpus meum. Præterea ſi ante perceptionem reperiat in calice puram aquam, appoſito poſtea vino, debet

Vt Mag. Petrus Cantor. & eius ſequaces de quib' Caeſ. l. 9. dialo. c. 27. verũ erronea eſt iſta opinio, & ſi propter auctoritatẽ taliter opinãtiũ, infra õnino dãnare eã noluerit auctor, cõetntus refutaſſe.

debet iterum ſuper panem verba conſecrationis iterare, & incipere velut ab initio. Hæc autem opinio videtur eſſe contra id quod dicitur in Toletano concilio, ſcilicet: Si celebrante ſacerdote cauſa ægritudinis oporteat ipſum deſiſtere, alius pro complemento ſacrificij priori ſuccedat. Videtur igitur quod ſi poſt horum verborum prolationem primus ſacerdos infirmitate coactus deſiſteret, quod alius ei ſuccedens, reſiduum quod ſequitur deberet ſupplere, & ita panis tranſſubſtantiatus fuit prioris ſacerdotis miniſterio. Hoc etiam videtur Euangelij hiſtorię concordare. Dicit enim Matthæus: Cęnantibus eis accepit Ieſus panem, benedixit ac fregit, deditque diſcipulis ſuis dicẽs: Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit & dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes, hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti. Sic igitur videtur quod Dominus primo panem in corpus ſuum tranſſubſtantiatum conſecrauerit, & dederit diſcipulis ſuis. Poſtea vinum conſecrauit, & ſanguinem ſuum dedit illis. Sed & Marcus eodem ordine dñm ſacramenta confeciſſe & diſcipulis ſuis tradidiſſe narrauit. Lucas ſimiliter poſtquam Dominum panem benedixiſſe, & diſcipulis ſuis dediſſe narrauit; ſubiunxit: Similiter & calicẽ poſtquam cœnauit, dicens: hic eſt calix, nouum teſtamentũ in ſanguine meo. Huic opinioni magis inclinatur animus meus, ſcilicet quod panis prius tranſſubſtantietur in corpus Chriſti ad prolationem horum

Mat. 26.

rum verborum; hoc est corpus meum. Nam ecclesiæ consuetudo in hoc videtur consentire: Eleuatur enim Eucharistia post verborum prædictorum prolationem, & adoratur, non panis, sed ipse Christus. Non *enim ante* verborum prolationem debet *eleuatio fieri*, ne à populo purus panis *adoretur*. *Licet* autem vinum sine alio posset *consecrari*, *grauiter* dicimus peccare, si quis panem sine *vino*, vel è conuerso consecraret. Securius autem est secundum vtramque opinionem, vt sacerdos, si ante perceptionem vinum in calice non reperiat, apposito vino auferat primam hostiam, & apponat aliam, & facta benedictione super panem & vinum, post perceptionem sumat priorem hostiam. Sed quid faciendum est sacerdoti, qui postquam formam panis sumpsit, calicem vacuum inuenit? Secundum illos, qui dicunt, quod panis sine vino non potest consecrari, sacerdos soluit ieiunium, eo quod sumpsit panem purum. Debet igitur aliam hostiam cum vino consecrare, sed eo die non debet sacramenta percipere. Secundum alios apponat vinum, & eo consecrato, sumat sub specie vini sanguinis sacramentum. Adhuc autem obijcit hæreticus. Corpus Christi in cæna erat passibile, grossum, & mortale: Quomodo igitur à discipulis potuit manducari? Reuera nondum erat esibile quia nondum igne passionis erat decoctum. miraculosè tamen edebatur, sicut miraculosè se ip-

sum in

ſum in manibus tenebat ſub ſpecie panis & vini. Sed & homo rubicundus licet ad tempus palleat, non dicitur pallidus; pari modo edebatur, non tamen erat eſibile. Sicut autem Dauid coram Achis, rege Geth, manibus ſuis ferebatur in figura: ita verus Dauid, id eſt, Chriſtus, corpus ſuum manibus proprijs portabat in cæna. Dedit autem corpus ſuum quale erat, ſcilicet paſsibile, quod tamen ſub ſpecie ſacramenti non patiebatur, miraculum fuit & diuinæ potentię, ſicut miraculoſe nondum glorificatus exiuit de vtero virginali, abſque matris corruptione. Sed eſto, dicit hæreticus, quod aliquis ex diſcipulis partem vnam vſque ad horam crucis & mortis reſeruaſſet in pyxide, Chriſtus moritur in cruce, moritur ne in pyxide? Quis hic auderet dicere in veritate, ſi ita accidiſſet, moreretur in pyxide ſub ſacramento, nã eius anima recederet à corpore, non tamen vulneraretur, vel occideretur in pyxide ſcilicet ſub ſpecie ſacramenti. Ea enim verba quæ notant paſsionem illatam, in huiuſmodi locutionibus non recipere. Secus eſt de his quæ ſignificant paſsionem innatam, vt moritur, contriſtatur ſub ſpecie ſacramenti. Sed adhuc obijcit hæreticus. Sit ita quod aliquis ſacerdos conſecraret in Sabbatho panem & vinum, dicens: Hoc eſt corpus meum, Hic eſt calix ſanguinis mei, & cætera, nunquid Chriſtus ſimiliter mortuus iaceret in ſepulchro, & viueret ſub ſacramento? Sic igtiur ad verba

1 Re. 21.

ſacerdotis, reſurgeret à mortuis. Reſpondemus hæretico, quod tempore quo Chriſtus mortuus fuit, nullus per prædicta verba poſſet conficere ſacramenta. hoc enim eſſet contra Chriſti inſtitutionem, qui panem in corpus animatum trãſſubſtantiauit, & tranſſubſtantiandum inſtituit. Poſſet tamen, ſi vellet, talem vim verbis contuliſſe, vt ad eorum prolationem panis tranſſubſtãtiaretur in corpus inanimatum. & ſecundum hoc in triduo illo poſſet cõfici huiuſmodi ſacramẽtum. Fuerunt ex magiſtris noſtris nonnulli, qui dixerunt, quod Chriſtus in cęna corpus ſuũ dederit diſcipulis impaſsibile. Licet enim eſſet paſsibile ſub ſpecie carnis; ad tempus aſſumpſit impaſsibilitatem & immortalitatem, vt eſſet impaſsibile ſub ſpecie ſacramenti. Aſſumpſit enim vt aſſerunt & oſtendit in ſe antequam reſurgeret quatuor proprietates corporis glorificati: Claritatem in monte; agilitatem ambulans ſupra mare; ſubtilitatem exiens de virgine; impaſsibilitatem in hora cęnæ. Sed quomodo intelligi poterit quod Chriſtus ſecundum eandem naturam fuerit paſsibilis & impaſsibilis? Hoc enim non videtur verum, ſiue præpoſitio priuet potentiam, ſeu aptitudinem. erat enim potens & aptus pati. Hi concedunt quod ſi pars ſacramenti reſeruata fuiſſet per triduum, quod Chriſtus ſimul pateretur in cruce, & non lęderetur ſub ſpecie ſacramenti, ſimul mortuus iaceret in ſepulchro, & viueret ſub ſacramento. Sed quomodo intelligi poteſt quod ſecundum eandem

dem

dem naturam mortuus esset & viueret? Dicimus ergo iuxta primam opinionem, quod in cæna non assumpsit impassibilitatem, sed quia cum esset passibilis, non patiebatur, miraculum fuit, non natura. Similiter ambulans supra mare non assumpsit agilitalem, neque deposuit ponderositatem. In hoc enim fuit miraculum. quod aqua sustinebat corpus ponderosum. Similiter in natiuitate non assumpsit substantialitatem, sed in hoc fuit miraculũ, quod cum esset corpulentus, absque matris dolore vel corruptione, exiuit mirabiliter de virginis ventre. In monte etiam tabor, claritas fuit in aëre circunfuso, sicut spiritus sanctus ostendit se in columba, non assumens in se formam columbæ, sic Christus proprium colorem retinuit, licet circa se claritatem ostenderit. nisi forte diceretur, quod in superficie corporis assumpsit accidentalem formam, scilicet claritatem, & propter hoc non reliquit naturalem. Sicut assumpsit speciem peregrini, non propter hoc deponens naturam glorificati corporis. Similiter & aliquis homo ad tempus efficitur rubeus, qui tamen naturaliter est pallidus. Non enim fantasticè, sed in rei veritate apparebat discipulis, sicut baculus videtur fractus in aqua, & sicut fit in magorum præstigijs. Christus enim in veritate sub forma, quam prius habebat, discipulis apparebat. Sicut exigitur forma verborum: ita intentio exigitur ad hoc quod conficiatur sacramentum. Si enim aliquis de nouo ordinatus causa instructionis & disciplinæ

Mat. 17

Luc. 24.

disciplinę proferat verba, et faciat signa supra panem & vinum, non propter hoc conficit sacramenta. Hęreticus autem licet virtutem sacramẽti non credat, si habeat sacerdotij ordinem, & proferat verba debita, intendens facere quod facit ecclesia, nihilominus conficit sacramenta, sicut superius diximus de eo qui à pagano vel hæretico in forma ecclesię baptizatur. Patet ergo quod sacerdos non conficit ex hostijs quæ seorsum remanét super altare, cum ad illas suam non dirigat intentionem. Sed esto, quod plures hostias ponat iuxta calicem ante se vt ex his cõficiat sacramenta, & forte aliqua decidit sub altaris palla, nunquid illa cum alijs consecrabitur? Non videtur, quia non intendit consecrare, nisi illas quas videt ante se. Pari ratione videtur quod si sacerdos ponat vndecim hostias supra corporale, & credat se decẽ tantũ posuisse, quod non cõsecrat nisi decem, quia ad plures non dirigit intentionem suam, sed cum quælibet illarum sit vndecima secundum varias computationes, qua ratione consecrabitur vna, pari ratione nec alia. Nobis videtur ad prædicta sic esse respondendum, quod sacerdos non consecrat hostiam illam quę ipso ignorante decidit sub palla altaris, sicut nec illa quę seorsum remanet in angulo altaris. Omnes tamen quæ ponuntur ante se, licet non videat omnes, & quamuis numerum ignoret, quia generaliter ad illas suã dirigit intentionẽ, ipsum dicimus consecrare. Licet non habeat singularem intentionem ad quamlibet, sed com-

sed communem ad omnes. si tamen crederet vnam solam consecrare, & duæ ponerentur sibi inuicem casu aliquo adherétes; credimus quod illam solam consecrat et ad quam solam dirigit intentionem. Ex prædictis patet, quod sacerdos potest consecrare hostiam quam non videt; quando plures simul consecrantur sub vna communi intentione. Esto igitur quod aliquantum remotus ab altari proferat verba super panem cum intentione consecrandi, nunquid propinquitas vel remotio sunt de substantia sacramenti? Non videtur. Aliquis enim sacerdos consueuit à remotis quasi in medio altaris ponere hostiam. Si igitur remoueatur, & sit in medio ecclesiæ, poteritne panem qui est super altare cõsecrare? Si concedatur, pari ratione si sit ad ostiũ ecclesiæ vel extra, & proferat verba cum intentione conficiendi; poterit consecrare panem qui est supra remotum altare. Eodem modo videtur, quod in eodem loco existens possit conficere sacramenta supra omnia altaria illius regionis. Hæc & consimilia superuacuum & curiosum reputaremus discutere, nisi importunitati hæreticorum oportet nos respondere. Respondeamus igitur hæreticis, quod remotio vel propinquitas non variat substantiam sacramẽti, sed tamen exigitur presentia panis & vini. Si quæratur pro quanto spatij interuallo aliquis dicatur præsens esse vel absens, quæratur ab eis pro quot capillis à capite decidentibus aliquis iudicatur esse caluus, vel pro quot verbis

 prolatis

prolatis aliquis dicatur esse garrulus, vel pro quot potationibus ebriosus. Sicut autem vnus sacerdos plures hostias simul potest consecrare; ita plures sacerdotes super vnam hostiam possunt celebrare. Consueuerunt enim presbyteri Cardinales summo Pontifici in sacramento altaris assistere, & cum eo pariter celebrare. Sit ergo quod vnus prius proferat verba consecrationis quam alij, nunquid ad prolationem primi, transsubstantiatur panis in corpus Christi? ergo alij non conficiunt, & ita videntur fraudari pia intentione sua: omnes enim pariter intendunt celebrare. Dicũt magistri nostri, quod omniũ intentiones & prolationes referũtur ad prolationem Episcopi, principaliter celebrãtis. Si tamen dicatur quod ad primam prolationem fiat transsubstantiatio, non propter hoc aliorum fraudatur intentio, quia factum est quod intendunt. Ordo prçterea exigitur ad hoc quod aliquis cõficiat sacramentum altaris, non tamen exigitur ordo ad collationem baptismi, eo quod sit generale sacramentum, & arctç necessitatis. Multç autem auctoritates videntur velle quod hæretici non conficiunt sibi, id est, ad vtilitatem suam. Licet enim sacerdos sit hçreticus, vel quocunque peccato criminali obligatus, si conficit, confectum est: virtus enim sacramenti non dependet ex meritis conficientis. Vnde beatus Augustinus ait: Intra catholicã ecclesiam in mysterio corporis Christi nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur sacerdote, quia non in merito conse-

to consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris, & in virtute spiritus sancti. Hęc sunt verba Augustini, & hęc est ratio quare sacerdos non simpliciter dicitur facere, sed conficere sacramentum. Christus enim hoc sacramentum propria virtute operatur, & sacerdos tanquam minister cooperatur. vel dicitur confici sacramentum, eo quod constat ex duobus. Vndè beatus Augustinus: Hoc est quod dicimus quod omnibus modis appropriare contendimus, sacramentum ecclesię duobus confici, duobus constare, visibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine, id est, sacramento, & re sacramenti, sicut Christi persona conficitur ex Deo & homine. Si quis semel suscepit ordinem sacerdotis, non potest de cętero characterem amittere. Vnde si conficit in forma ecclesię, confectum est, siue sit hęreticus, seu degradatur, vel excommunicatus, vel irregularis. Quod autem dicit, Extra ecclesiam non est locus veri sacrificij, is est sensus, si fiat extra formam ecclesię: vel propter hoc dicitur, quia non est meritorium talibus sacramenta conficere. Quicunque enim indigne conficit, iudiciũ sibi manducat & bibit, scilicet, quicunque est in pecc. mortali, vel irregularis, excommunicatus, degradatus, caducus, furiosus, corpore enormiter vitiatus. Si quis autem occultus est peccator, missam eius possumus audire. Si vero sit notorius in casibus determinatis, & prohibitis, non debemus interesse sacramẽtis; vt si publicè teneat concubinam. No-

totius autem dicitur, qui conuictus est, vel in iure confessus, vel cuius crimen manifestum est multitudini, vt ipsũ nulla tergiuersatione possit negare. Missam autem hæretici non debemus audire, vel ab eo, propter perniciem exempli ne videamur ei consentire, sacramenta recipere, etiam in mortis necessitate, alioquin sine viatico melius esset decedere. Sicut in peccato mortali nullus debet celebrare, ita qui conscientiam habet mortalis peccati, non debet sacramentum altaris alicui ministrare, nec in hoc statu debet ipsum tractare, vel tãgere, nisi forte in mortis articulo, vbi non est alius qui possit viaticum conferre infirmo, vel propter reuerẽtiam, vt si vellet subleuare corpus Domini cum cecidit super terram. Magis autem peccat qui indignè conficit, quã qui indignè recipit. Dignius enim est conficere quã recipere. Magis igitur contẽnit, magisque lęditur, dum à gradu sublimiori labitur. Diaconus autem non nisi in mortis necessitate, si sacerdos absens fuerit, debet sacramẽtum Eucharistiæ alicui ministrare. Si autem sacerdos dum celebrat missam ante perceptionẽ sacramẽti non nisi vnã habeat hostiam, & infirmus in mortis periculo petat viaticũ, potest ei vnam ex tribus partibus reseruare. Licet enim in tres partes teneatur Eucharistię formã diuidere, non tenetur in hoc casu tres sumere. Quoniam autem tripartitũ est Christi corpus, hostia siue Eucharistię forma triphariè diuidatur. Oblatio enim quę fit in sacramento altaris, in quo filius

fili⁹ offertur patri, gratiarũ est actio pro saluatis, suffragiũ pro defunctis qui adhuc in purgatorio torquẽtur, medicina autem est pro viuis qui adhuc in mundi periculis cõuersantur, qui per partem illam, quę in calice cum sanguinę ponitur, possũt de[illegible], eo quod adhuc viuũt in torcularibus et p[illegible]ris huius mũdi. Sanguis enim vitã animę in corpore significat, eo quod vita siue anima sit in sanguine. Calix autẽ pre[illegible]uras huius vitæ mortalis designat; iuxta illud: Potestis bibere calicẽ quem ego bibiturus sum? Alia tamen cõsideratione pars illa quę ponitur in calice, corpus Christi, quod surrexit à mortuis, potest designare. Sicut enim superius dictum est, panis ad carnem, sãguis autem refertur ad animam. Forma igitur panis, formę vini coniuncta, corporis & animę Christi in resurrectione significat vnionem. Frãgitur forma panis à sacerdote, vt in fractione panis cognoscatur Dominus, qui verè panis est Angelorum, & sanctarum animarum; & fractus fuit in ara crucis. Ex prędictis satis liquet diligenter intuẽti, quantum prosit animę dignè suscipientis, medicinalis virtus memorati sacramenti. Vndè quia frequẽter labimur, contra recidiua peccata & lapsus quotidianos frequenter ad medicinam recurrere debemus. Si tamen mens adhuc est in affectu peccandi, perceptione Eucharistiæ non purgatur, sed magis grauatur. frequenter sibi cum lactucis agrestibus, id est, cum cordis contritione comedendus est agnus, vt in exitu de Ægypto à vastãte Angelo protegamur.

Mat. 20

Exo. 12.

gamur. Dicit tamen beatus Augustinus quotidie Eucharistiam sumere, nec laudo nec vitupero, omnibus tamen Dominicis diebus hortor. Hoc ideo dicit quia quidam ex timore & reuerentia diutius abstinent, reputantes ex humilitate se esse indignos, ad similitudinē Centurionis qui ait: Domine non sum dignus vt intres sub tectum meum. Alij ex deuotione, & desiderio frequenter accedunt, ad imitationem Zachęi, qui suscepit eum gaudens. Quidam autem ex frequenti vsu, irreuerenter & minus deuotè accedūt. Quidam etiam sacerdotes causa cupiditatis bis in die celebrare præsumunt, contra quos Alexander Papa sic ait: Sufficit sacerdoti vná missam in die celebrare: quia Christus semel passus est. Valde fœlix est, qui vnam digne celebrare potest. Si tamen necesse fuerit, vna de die, altera pro defunctis potest celebrari. Similiter in die natalis tres ab vno possunt celebrari sacerdote, ita tamen quod ablutiones vsque ad vltimam reseruentur. Cum autem in primitiua ecclesia singulis diebus fideles cōmunicarent, crescente numero fidelium diebus Dominicis tantum communicare consueuerunt: Postea vero refrigescente multorum charitate, cautum est vt ter in anno communicarent. vnde Fabianus Papa: Ter in anno quisque fidelium communicet, aliter inter catholicos non numeretur. Hodie tamen, eo quod multiplicata sint peccata super terram, permittitur quod semel in anno, scilicet die Paschæ, laici corpus Christi recipiant.

Matt. 8.

Luc. 19.

cipiant. Qui autem illo die communicare noluerit, communione ecclesiæ priuari debet. Ante sanctam autem communionem ieiunare debent aliquot diebus, & ab vxoribus abstinere, tribus aut quatuor diebus, propter reuerentiam sacraméti. Laicis autem propter periculum non est dáda Eucharistia sub specie sanguinis. Quod autem dicit Dominus, Nisi biberitis sanguinem filij hominis, non habebitis vitam in vobis: bibi reputatur, eo quod cum corpore sumitur, vel quia bibendus esse creditur. Caueat autem super omnia secerdos, ne aliquid de sanguine per negligentiam effundatur. Si enim ceciderit forma panis vel sanguinis super terram; terra diligenter radatur, & cum vino vel aqua sumatur vel comburatur, & cinis in piscina reponatur, vel in liquida substanta recipiatur. Si super vestimentum cecidit, scindatur, & parte illa diligenter abluta, aqua ablutionis bibatur: pars autem illa comburatur, & cinis in piscina mittatur, vel in liquida substantia recipiatur. Si ceciderit sanguis super pallam altaris vel corporale, diligenter abluatur, & aqua ablutionis bibatur. Corporale autem vel comburatur, vel seorsum in sacrario cum reliquijs reseruetur. Pars autem linteaminis altaris supra qnam stillauit sanguis, rumpatur & comburatur, vel in sacrario reseruetur. Si fortè post susceptionem sacramenti infirmo vomitus acciderit, diligentissime in aliquo puro vase reponatur, & si fieri potest, sine abcminatione, cum multa aqu a vel vino suma-

Ioan. 6.

tur, vel comburatur, & cinis cum liquida substantia bibatur, vel in piscina mittatur. Diligenter autẽ sibi caueat sacerdos ne in aurichalco vel cupro, quæ propter æruginem vomitum prouocant, ministret sacramenta. Cautum etiam est in canone, ne in ligneo vel vitreo calice sacerdos præsumat missam celebrare. Si autem musca vel aranea in calice ceciderit, non est tutum propter vomitũ muscam vel araneam cum sanguine sumere. Debet igitur sacerdos diligenter & pluries muscam vel araneam abluere, & aquã ablutionis sumere. Id vero quod ablutum est, comburatur, & cinis in piscina reponatur, vel in liquida substantia recipiatur. Quidam tamen sacerdotes ex tanta fide quandoque muscam & araneam cum sanguine receperunt, quod eis nihil nocuerunt. Audiui autem de quodam, qui postquam araneam cum sanguine suscepit, post dies aliquot, cum sibi minueret, aranea viua & integra cum sanguine de brachio eius prosilijt. Forma autem sacramenti per dies octo non est reseruanda; sed propter veritatem formę, singulis septimanis renouanda sunt sacramenta.

FIN.

AD PIVM LECTOREM.

Hic, pie Lector, habes, hominis magniq; grauisq;
Expletam numeris omnibus Historiam.
Qui potuit tantam rerum comprendere molem,
Quidquid in Eoïs, quidquid in Hesperijs;
Vir fuerit mihi certè ingens, animiq; capacis,
Et tanto tituli dignus honore sui.
At maius reor, & longè præstabile, in vsum
Scripturâ exculta promere mentis opes,
Nec modo adumbratis ceu pascere lumina rebus,
Aut præbere suas auribus illecebras;
Sed magis exemplis &, non sine Numine, rerum
Euentis, animos instituisse rudeis.

A. H. B.

ANDR. HOIVS BRVG. REG. GRAECAE LITTERATVRÆ APVD DVAC. PROF. HONORATISSIMO D. FRANCISCO MOSCHO, I. V. LICENTIATO & Armentarianæ Ecclesię Pastori, Compatri suo longe carissimo.

Ecce tibi diecule opellam, honoratiss. D. Compater. Vnicus hic mihi metus, ne emũctæ homines naris, ἐμ τῇ φακῇ μύρομ. etiãsi Auc. hic, rudiore illo sęculo tantũ non princeps, nõ infimum inter huius, ἔξωθεμ politi, temporis scriptores locum merito possit vindicare. Habes hic loca aliquot, siue potius vocabula, clarius expressa: & errata, quæ operarum typographicarum incuria admiserit, sublata. Quæ omnia meæ erga obseruantiæ arrhabonem dumtaxat deputa.

IN HISTORIAM ORIENTALEM.

1. cap. 1. pag. Subalternos vocat casus, ipsas rerum & mutationum in Imperio terræ sanctæ vices, vt modo christiani, modo profani principes ibidem rerum sint potiti.

2. pag. sub fin. leg. pænitentibus & reuertentibus ad cor.

Cap. 2. Vide Sigon. de rep. Hebræor. Io. Herbldus in sua sacri belli continuatione, hoc rudi disticho cõplectitur sanctæ vrbis Synonyma. Solyma, Luza, Bethel,

Bethel, Hierosolyma, Iebus, Helia, Vrbs sacra Hierusalem dicitur, atque Salem.

Cap.4. S. Gregor. Magnus anno Christi nati 590. Pōtificatum suscepit, & gessit sub Mauritio & Foca Imperr. annos 13. mens. 6. di. 10. Focas eidem multis annis superstes, cui Heracl. successit. Laxus hic igitur Chronologię error. Neque ante tēpora beati Gregorij Mahometus, qui anno 600. natus sit. Veritati tamen est adfine, regnante Heraclio, Mahometum sui erroris pestem sparsisse: quum Arabes & Mahometani ab hac Hegira, cuius initium fuerit anno Dōmini 621. quo homo perditionis ille iura & leges dare cæpit, annos suos numerent.

Pag. 12. dele, ad marg. Leg. Iudæos.

Pag. 16. init. Leg. hominibus vultus absconditus.

Pag 17. 4. ver. a fin. leg. libidinis.

Cap. 6. de ciuitate mathan. Mathana solitudo quam Israëlitæ transierunt. Num. 21. Et ciuitas in Arnone.

Pag. 19. Apostata Sosius, cum quodam Iudęo, adiutor Mahometi. Edoctus Mahometes a Sergio & Ioan. hereticis Arianis, monachis, legem ex Iudæis, Gentilibus & christianis composuit. Zon.

Pag. 30. v. 6. leg. Sepelire.

Cap. 9. in ciuitate Maroch, quæ quondam Carthago dicebatur. P. Iouius lib. de illustibus bellica gloria principibus. Maurocchum, longe clarissima vlterioris Mauritanię vrbs, quę Romanis temporibus, vt coniectari licet, Bogudis regia fuit: distat ab Altante 30. mil. pass. &c. Certè verius Tunetum priscæ Carthaginis reliquiæ.

Cap. 10. Comania. Iazyges Metanastæ in Sarmatia Europęa regionem nunc habēt dictam, Cumanorum Campus. Inter titulos regis Hungari, & Moscouitæ, est Comania. Et regnum fuit ad Rha, siue Vol-

gam,

gam vltra Mæotidẽ & Euxinum. De Asasinis, vide Pet, Mesiæ Siluas.

Cap. 14. Ciuitas Enteradẽsis, est ipsa Antarados quasi Arado obiecta. Et ciuitas Baldacensis, est vera illa Assyriæ Babylon, vel illi saltim proxima, & fortean reliquię, Caliphæ Babylonij sede nobilis.

Pag. 42. sub fin. 2. mil. Bysantiorum. Nummus ille vulgari etiamnum sermone teritur, à Byzantio, quæ postea Constantinopolis.

Pagina 44. Homor seu Homar sanctam ciuitatem oppressit, sub annum 640. Tunc enim Saraceni apertè ab Imperio defecèrunt: & Hierosolyma, Damasco, Phænicia atquæ Antiochia potiti, propinquas Rom. Imperij vrbeis & Ægyptum cepere: Persas paullo ante ab Heraclio victos prælio superarunt, & ad recipiendum Mahometi Alcoranum nomenque Saracenicum adegerunt: Syriam denique totam subiecerunt. Æmyl. lib. 1.

Pagina 46. Petrus Eremita primus modum precandi per calculos seu sphærulas docuisse traditur.

Pagina 47. Vrbanus hic secundus Gallus ex Castellione Rhemorum, qui anno 1095. hoc concilium indixit, & anno consequente celebrem in Saracenos expeditionem persuasit.

Cap. 18. Antiochiam intelligit, Syrię Metropolim ad Orontem fl.

Pag. 52. Dele, ad marg. pro, referrent.

Pagina 53. petrarijs. Intelligit, opinor, Ballistas, & catapultas λιθοβόλους. Tanto tempore occupatam. &c. annis scilicet 490. Capta memoratur fuisse Vrbs 39. die obsidionis, Idib. Iulij. al. 4. Non. feria 6. hora qua Christus mortuus est.

Cap. 22. Ramula vrbs iuxta Liddam, quæ est Diospolis. Gul. Tyr. quæ etiam Ramathaim & Arimathia. Caypha, quæ Porphyria Polyb. & Stephano

no πορφύριον porphyreum, Phœniciæ vrbs maritima, ad Carmeli montis radices, à Caypha Pontifice & Domino exstructa & nominata. Tyrius alio nomine Helpha tradit dici. nunc Hayphe.

Pag. 57. Ianuensium. sic recentiore voce Genuenses Ligurum appellat. Hæc Antipatrida, seu Antipatris, Assur vel Arsur, & vulgariter Arsid, haud procul à Rama, Capharsarama & Dora. & fluuius eodem tractu cognominis Assur.

Cap. 41 Hęc Cęsarea palæstina vel palęstinę dicta ad mare mediterraneum, quæ Azor nostra ætate. olim Gad palæstinorum. Sic dicta ad Cæsareę paneadis, in Phœnicia, discrimen, quæ & Cæsarea Philippi, ad fontes Iordanis.

Cap. 25, Ptolemaïs, olim Aca vel Ace, teste Strab. quæ & Acon & Acre, & Cod, seu Coth. de cuius flumine Belo vide mira apud Ioseph. lib. 1. cap. 9. Bell. Iud. & Straboně lib. 16. qui dicit hac vrbe Persas, ceu receptaculo, contra Ægyptios vsos fuisse. vt facilius credam Acen à Persis, postea ab Ægyptijs, ex vnius Ptolemæi regis, vel ducis nomine. sic appellatam. Sedes fuit Episcopalis Tyrio Archiepo subiecta. cuius Epatus titulum etiamnũ vsurpat vicarius Epi Monasteri. in Vestfalia. Huius ciuitatis Epus fuit Auctor.

Cap. 28 Mons regalis. Hunc confundunt alij cum Petra deserti, olim Arce & Archis, postea Recem, & nunc Crac. Auc. distinguere videtur. Tertia Arabia, Petręa, quę olim Syria Sobal. Iudith. c. 3 Et contra, Tertia Palęstina, Arabia secunda dicitur Gul. Tyrio.

Cap. 29 Sandalion. Alexandriũ Iudæę castellum in monte excelso describitur Ioseph. Antiq. 14. l. & bel. Iud. l. 5. Hanc Tyrius Alexandriam ad mare & Sandalia dicit appellari, & ab Alex. Ma. in Tyri obsidione constructam, quasi Scãdariam. nam Arabes Alexandrũ, Scandarũ dicunt. & r in l mutato Scandalion.

Cap. 30.

Cap.3. Marich. Ptolemęo Maritha est Arabię felicis mons.

Cap.31. Edessa, Mesopotamię verius, quam Medię metropolis. Ptolem. est Mesopotamię opidum in læua Eufratis fl. quod quondam Antiochia vocabatur(Straboni etiam Bâbyce & Hierapolis, hoc est sacra vrbs, à Syriæ deæ cultu) Callirhoë à fonte cognominatum tradit Plin. lib. 5.c.24. Hęc varié Rhoas, Rhoâsse & Rhoa: & Arabibus (teste A. Masio) Rohai & Orrohai. Quó an adludat vetus Rages, vide. Itaque hic, pro, Poâse, Roase, scribendum putem. Concilient hæc inter se Geographiæ studiosi. Edessa, quę ad Eufratem, Medorum Metropolis. &, Ecbatana Mediæ caput, à portis Caspijs xx. m. passuum. An mutatis imperijs eorumque limitibus mutantur & regiæ?

Carram. in sacris litteris Charan & Haran. Græcis & Latinis, Carrhę, M. Crassi clade nobiles, à Charra Syrię fluuio, vel, vt Diod. à Chabora.

Geropolitanum, Leg. Hierapolitanum. est enim hæc Hierapolis Eufratesiæ seu Cyrrhesticæ regionis vrbs princeps. Plinius in Cœle Syria collocat, Bambycen dictam, & Syris magog, vbi Atrigatis seu Derceto colererur. Vide Strabonis & Plinij consensum. Coriciensem, al. Coricensem. Manuf. catalogus epatuum nominat præterea Tulpensem.

Cap.32. Valenia, al. Valania. Balaneæ Syriæ cauæ opidum Ptol. Phęnicię Steph. cui & Leucas vocatur. Sic & Eleuther⁹, ibidem fluuius, Vallania & Velana dicitur. Margath, castrum, sedes Hospitaliorum S. Ioannis, quó Episcopatus Valanię translatus ob Saracenorum incursationes.

Maraclæa, in Phænicia, non procul Antarado, ad Septemtriones. De Reblata, sententia est D. Hieronymi. Sed quũ in terra Emath collocetur, quę est

Ituræa

Ituræa, longe alia fuerit. Apud Iustinū Trogi abbreuiatorem, lib. 15. Seleucus Nicator, Alexandri ducū vnus, vrbem ex Antiochi patris nomine vocasse traditur. Hanc Iustiniani tempore Theopolim ab eodē dictam fuisse scribunt Procopius, Cedrenus, Niceph. & alij.

Pag 64. Vig. prouincias. Manuscr. catalogus Epātuum refert fuisse in principatu Antiocheno 150. ecclesias cathedrales. Quis recentiorum Baldacum, Hirimpolim vocarit, nondum vidi. Annensis, ab Ain.

Cap. 33. Tripolim hanc Diod lib. 16. tripliciter distictam dicit, in Arabum, Sidoniorum, & Tyriorum vrbem. Est autem infra Aradum, inter Eleutherum superiorem, & Adonidem siue Canem, atque Lycū: nam hi duo fluunt inter Biblum & Beritum. Homo Ligius, hoc est federatus, sacramento obstrictus, cliēs beneficiarius seu fiduciarius.

Cep. 34. A Dan vsque Bersabeè, celebratum sacris litteris prouerbium: Dan namq; vrbs à Septemtrione, & ciuitas Bersabeè ab Austro, terræ Israël terminus est. Vnde quoties sacra scriptura vtrumque longitudinis limitem vult designare, duas extremas prouinciæ nominat ciuitates. 1. reg. 3. cap. 2. reg. 3. 17. 24. &c. Hæc Dan, dicta Laïs & Lesem, deinde Paneas, & Cæsarea Philippi.

Pag. 66. v. 7. leg. Raimondus. Pag. 67. v. 18 leg. dicitur præterea Paneas: vulgari vero idiomate Belimas. &c.

Cap. 37. Pelusium, Sin vel Saïn Hebr. Suidę, clauis Ægypti. Ezechieli, robur Ægypti. Damiata vero est Tamiatis veterū, apud quam fluuius quidā in mare Ægypti delabitur, dictus Torrens Ægypti, qui est terminus regni Israëlitici: & pro eo 70. Interpp. ob loci notitiam, Rhinocoruram transtulerunt. Laodiceá Syriæ, siue Cœle syrię, hodie Liche.

Cap. 39.

Cap.39.Laris seu Larissa,est veter. Anthedon,Palęstinę ciuitas Ptolem.dicta postea Agrippias.

Darum,an à Doribus? meminit Ezechiel, & Symmachus vertit,AFricũ. Castrum à Christianis ad torrentem Ægypti exædificatum, & ab Almarico rege alijsque auctum.

Pap.72.ver.6.leg Cęsarea palæst.

Cap.42.Petra incisa,ab alijs confunditur,cum Castro peregrinorum,quod est vltra Doram.

Cap 43. à Sor Hebr. nos Sarram deduximus. Abdimum hunc Iosep lib. 8. c.5. Abdemonum vocat.

Pag.74.leg.exstitit.Pag.75.v.vlt.galeis.sic semper vulgari vocabulo appellat naues rostratas, seu triremes.

Cap.44.Biblos,Ptol.& Pompo. Gabel Hebr. Giblec Brochardo. Incolę Giblij,Ezech.27.Botrium dicitur & Botrus,seu Botrys,Botrũ, nomen fortasiean à vini nobilitate quia excellit. Nephin vel Nephim, al. Neuphrus, castrum Principis Antiocheni,30. turribus olim munitum,ad Austrum 2.miliaribus distãs à Tripoli,& mari vndique ambitum. Archis, est Arcas siue Arce,Actipus, vltra Tripolim ad radices Libani,ab Araceo septimo filio Chanaan condita.Laodicea in Asia minore est Phrygiæ vrbs, Lydię regionis ad Lycum fl.Ptol.quę Plin.teste prius Diospolis, deinde Rhoas dicta.Est altera Mesopotamię ad Orõtem; Liche.

Pag.78.v.pæn.leg.Saracenis. & vlt. eneruata. Gabulum Ptol.Gabala Syriæ Cauę opidum. Niger male interpretatur Margat,quũ hic clare distinguantur. Aparata ciuitas,quę? Apamia traditur à Tancredo capta.

Pag.79.v.3.leg.nequiuerunt.

Cap.45 Emissa,al.Emesa,& Hemesa, Camala, Arabib⁹ Hamsa, Saracenis Chemps & Ems ad Orontem

tem. Ibidem scr. Heliopolis, quæ alia ab Ægyptia, in Cœle Syria vel Phænicia, vel verius in Apamena regione, Balbec & Marbech. Amā, quibusdam est Epiphania (ab Antiocho Epiphane) Syriç ad Orontē. Alij Epiphaniam Alepū & Halapiam interpretantur, quç Emath olim fuerit: & Apamiam, nunc Amanam dici volūt. Bodino Aleptum est Hierapolis. Treugas voce barbara inducias dicit.

Cap 47 Quç Cçsarea magna non procul ab Antiochia? Bostra, Arabi[illegible]. seu Basanitidis & Trachonitidis regionū, caput, sedesq; Archie. Bussereth, quç postea Philippopolis à Philippo Aug. Christiano ciue. Trachonitis trās Iordanem inter Palçstinam & Cœle Syriam: Incolæ, Iudæi & Syrij permisti. sic appellata, quod saxosa & aspera sit, τραχών, παρὰ τὸ τραχὺ. Vide Ioseph. 15. Ant. c. 12. Decapolis à 10. principibus vrbibus, præter cæteras. quæ sunt Cæsarea Philippi, Asor, Cedes nephthalica, Sephet, Corosaim, Capharnaum, Bethsaida, Iotapata, Tiberias, & Bethsan quç Scythopolis. Ituræa, ab Ithur Ismaëlis filio. Cayrus, seu Al-cairum, Memphis fuit, & Babylon Ægypti postea dicta,

Cap 99. Saphet & Zephet vrbs in tribu Nephthalin, vna vrbiū Decapoleos, à Christianis firmissima arce munita, & Templarijs commissa, totius Galilçæ asylum inexpugnabile.

Cap. 50. Casalia appellat municipia & vicos incolis & tectis frequentiores.

Cap. 52. Quarentenç desertum inter Hierusalem & Hiericho, incipit iuxta Anatoth, & extenditur supra Galgala, vsque ad desertum Thecuæ & Engaddi iuxta mare mortuum. Hic cōmoratus est Ioan. Baptista & Christum baptizauit. Est & mons altus, in quo tentatus est primum Dominus à Satana.

Ca. 53. Afri & Syri Zuccarū, quod Grçci Saccharū.

 Indi

Indi Iagara. Calamelli & Canamelles, voces recentes & barbarè compositæ. De Locustis, vide longe aliam in Euan.Concor. sententiam Iansenij.

Pag.89, Segor, prius Bala, latine Vitula conternãs, quod tertio terræmotu sit absorpta, seruata precibus Loth ex incendio: Paulmier dicitur, quod ibi præter Opobalsamum poma quoque palmarum gignerentur. Mare mortuum dicitur Lacus Asphaltites, à bitumine, quod ex imo fundo ebullit.

Cap.54. Thabor mõs in medio Galilęę campo 30. stadiorum altitudine: quo loco b. Helena memoriæ transfigurati Christi & trium Apostolorum testium pulcerrimum exstruxit templum: Cui templo duo postea accessere monasteria.

Cap.55. sub fin. Sebastensis Episcopus est Samaritanus: nam Samaria in honorem & nomen Augusti, τοῦ σεβαςοῦ, abijt.

Cap.56. Bethsan, quæ & Nysa, postea à Scythis instaurata & habitata Scythopolis: quam Solinus ait à Libero patre conditam delectis ad incolendum Scythis. Rabbath, Moabitarum vrbs primaria, quæ Aroër & Arnon, Ariel & Areopolis.

Cap. 58. Bethania trans Iordanem, est Bethabara, hoc est, domus transitus, quod ibi flumẽ traiecissent Israelitæ. Sychar, Sichima, Sichem, Ephron, postea à recenti instauratione Neapolis, nunc Pelosa & Napolosa, Metropolis Samarię.

Pag.105 v.16. leg. interemit. 106. v.9. leg. populi sui, & propitius. 111. v.1. leg Hospitale.

Cap. 68. Amalphitani. quorum opidum Malphitanum (fort. Plinij Alfellani) hodie Melphis in Lucania, Doriensis familiæ principatus.

Pag.118. Vexillum &c. bauceant, fort. beauseant, quod consentit interpretationi consequenti.

Pag.135. Concambio, hoc est, collybo. Est autem

collybista

tollybista, qui quæstum facit fœnerandis permutandisue pecunijs.

Cap. 76. Iacobitarum, Georgiorum seu Georgianorum, & Armeniorum hæreses exortæ circiter an. d. 615. Imperante Heraclio, quę Mahometo magnam fenestram ad sui dogmatis nouitatem inuehendam & stabiliendam aperuerunt.

Pag. 147. Sanct. quartum Generale apud Chalcedonem Conc. contra Eutychen & Dioscorum pro duabus in Christo naturis & proprietatib⁹ sub Leone I. magno celebratum est anno 454.

Cap. 77. Aduersus hunc Nestorium θεοτόκου. i. Deiparæ hostem, & pro vna persona Christi, S. tertiū Oecum. apud Ephesum Conc. celebratū est āno 433. sub Cælestino Pont.

Cap. 78. Sextum Gen. Concil. Constantinopol. 3. Episcoporum 351-al. 289. præsente Imp. Constantino Pogonato pro 2. voluntatibus in Christo contra hæresim Monothelitarum, & cōtra Patriarchas Antiochiæ, Alexandriæ, & Constantinopoleos, sub Agathone Pōt. an. 681. Ex his Maronitis, qui in Syria Libanica habitabant, an. post Christum 1182. quadraginta bellicosissimorum virorum milia, abiurato errore, orthodoxam fidem sunt amplexi. Gul. Tyr. 22 bell. sacri. 8. c.

Pag. 155. sub fin. Henr. 6. Freder. 1. filius, bello impeditus pro se in Palæstinam misisse traditur Moguntinum Archiep. & Ducem Saxoniæ. eius pater paulloante Armeniam, seu Ciliciam minorem ceperat, & flumine Cydno fuerat absorptus

Cap. 80 Hi Georgiani nūc Colchidem & Iberiam obtinent.

Cap 85. Raphanea, regni Calchidis vrbs. Archas est Arce seu Actipus in Phænice ad radices Libani.

Pag 175. sub fin. Muscus rectius Moschus. de cuius

vera origine vide Iul. Scalig. de ſubtil. ad Cardanū.

Pag. 179. Inuertit horū nominum, Monoceros & Rhinoceros, ſignificata. quod etiam in Cardano reprehendit Iul. Scal.

Pag. 181. Cencrocota. legendū videtur, Leocrocuta. Crocuta, velut ex cane & lupo conceptus. Plin. l. 8. c. 21. Et eundem conſule de Eale, & aliјs. ibidem.

187. Tyriaca. friuolum opinor. cū quid, & vnde ſit theriaca, pueris ſit notū. Aliј Salamandrā cum ſtellione confundunt: Plin. diſtinguit lib. 26 cap. 67.

P. 195. v. 9 emitreum. leg. Hemitritæum, qua voce vtitur Martialis, Eſt autē febris horrida, quaſi ſemitertiana, in qua magnā acceſsionis partem horrores occupant, eo maximè die quo tertiana & quotidianā ſimul concurrunt.

v. 15. Ruby. diuerſa ſunt carbunculorū genera: Carbuncul⁹ amethyſtizon, qui & pyropus, ab igneo flāmeoue rubore eſt is qui Rubis vulgo dicitur.

Pag. 196. Abeſtus. leg. Asbeſtus παρὰ τὸ σβέννυσθαι, neſcio an idem cum Amianto, qui eſt lapis alumini ſciſsili ſimilis, ex quo ellychnia fiunt asbeſta, hoc eſt, inexſtincta: vnde & mātilia texuntur, quę igni iniecta abſumtis ſordibus nitidiora exeūt. De asbeſto vide Plin. lib. 37. cap. 10.

v. vlt. Ethites. leg. Aëtites, lapillus qui in aquilarū nidis reperiri ſolet: vel à colore auis, vel à virtute qua citra illius præſentiam aquila parere negatur.

Pag. 197. v. 21. Chelidoniј in ventre hirundinum pullis candido aut rubenti colore reperiuntur.

v. vlt. Chryſopaſſus, leg. Chryſopraſus. vel ius, quod porri ſuccum referat, & paullū declinet à Topazio in aurum. Vide Plin. lib. 37. cap 8.

Pag. 216. v. 7. Aues ex arboribus. Eſt Hyberniæ ſeu Iuuernæ fluuius in quem quæ arboris vnius imminentis collapſæ frondes fuerint, piſcium formam in-

duunt

duunt, pisces viuunt deinceps: Quæ frondes in terram decidunt, animalia volucria effecta avolant. In Oceano Britanico, qui Flandriam & Bononiam Belgicam adluit, aues, anatum specie, rostro pendent de reliquijs putridis naufragiorum, quoad absoluantur, atque abeant quæsitum sibi pisces vnde alantur. Vascones Crabans, Britones bernachias appellant. Thanaton insulam Britanicam describit Solinus, quę alluitur freto Gallico, à Britaniæ continente æstuario tenui separata, hódie Tenet.

Pag. 228. v. 6. Comani, Sarmatiæ natio. Mart. epoto Sarmata pastus equo.

Pag. 234. v. 25. fons Sephoritanus, celeberrimus, propè ciuitatem Sephorim, nō procul à Nazareth, situs, vbi propter aquarum herbarumque copiam reges Hierosolymitani etiam alias cogere exercitū solebant.

P. 235. v. 12. Toronum castrum inter Tiberiadē, Tyrū & Cęsareā Philippi quasi loco medio constitutū.

238. v. 18. Turcopolos. quid? genusne militum?

Cap. 98. Lapidem incisum; supra, Petram incisam. Sobal, est Arabia Petræa, & Nabathæa.

Pag. 248. v. 5. fluuium ferreum. Cydnum, Cilicię fluu. fuisse tradunt, Alij in Lycaonia constituunt

Pag. 249. v. 2. Dromonot. Dromades seu Dromones, naues à cursus celeritate, quæ Carauelles vulgò.

Cap. 102. Tracopulis inn. quos supra Turcopolos dixit.

Pag. 252. v. 16. Bethenuble, est Nobe, sacerdotum ciuitas, in Tribu Beniamin, & Castellum ibidem extructum quod Arnaldi nomen habet

Vers. 22. Careuanna. Opinor dici, curruum seu carrucarum multitudinem militibus subsidiarijs stipatam, quæ rei frumentariæ copiam seu merces

 inuehat.

inuehat quod nos Conuoy.

Pag. 255. regnum Halapię est Mesopotamia.

257. Comitissa Fland. Maria Henrici Campani f. Baldouini Flandrię & Hannonię Comitis vxor. Galli scilicet & Veneti expugnata vrbe Constantinopoli contra Alexium Comnenum, qui fratrem Isacium excæcatum detinebat in vinclis, inter se pacti sunt, vt Galli Imperatorem Gallum, Veneti Patriarcham darent. Illi Balduinum hunc Flandrum, hi Thomam Maurocenum nominarunt. & sic Imperium Orientis mansit penes Flandros & Gallos 60. ferè annis.

IN HISTORIAM OCCIDENTALEM.

Cap. 1 Ad primæ periodi perfectionē aliquid desiderari videtur, vel relatiuum, Quę, scilicet Hierosol. ecclesia, exteratur.

Pag. 274. Penna in incausto. Plin. Ceris pingere, & picturam inurere quis primus excogitarit, non constat &c. Aliquanto vetustiores encausticæ picturæ exstitere. &c lib. 35. c. 11. Et. Encausto pingendi duo fuisse antiquitus genera constat, cera & in ebore cestro. i viriculo, donec classes pingi cæpere.

Pag. 285. Caristia, est caritas seu difficultas annonæ.
P. 400. v. vlt. hæc desiderantur, In sec. quoque eiusd. spiritus sancti septiformis gratia, cum omni plenitudine sanctitatis, sciētię & virtutis venire in hom. &c.

Pag. 407. v. 19. leg. Canonici. Et v. 24. Prior eiusdem loci, erat Ægidius à Vallicuria, dictus Thomæ Cantipratano, Ægidius de Oignies, monasterij Ogniacensis fundator: cui Balduinus Barbençonius successit.

Pag. 423. v. 22. leg. adeo, pro A Deo.

Pag. 429. v. 19. leg. recitatiuè.

Pag. 442. ad marg. leg. Cantor (huius meminit Auctor cap. 8. lib. 2.) Et sub fin. contentus.

Non videmur ab re facturi, si breuiter tempora, qui-

bus

bus Religionum ordines, quorum meminit Auctor, vel exorti sunt, vel floruerunt, adnotemus.

Eremitę, vel monachi in Eremis Ægypti, Thebaidis, & vicinarum regionum, ętate S. Antonij Abbatis, certis viuēdi regulis variè sunt instituti, circ. annū D. 330.

Canonici regulares ab Augustino Episcopo instituti circ. ann. 400. Sed refloruit hic ordo ann. 1080. sub Iuone: & postea an. 1380. reformatus.

Monachi nigri S. Benedicti ab eodem certis viuendi regulis instituti sunt. qui obijt an. D. 545.

Ordinem Cistercienſem an 1098. excitatum in Burgundia ab Ardingo Anglo, al: à Roberto Molisnēse, confirmauit Vrbanus 2. Pont. & postea Innocentius 2. anno 1130. postremo reformauit Benedictus 11. anno 1335.

Ordo Carthusiensium (quos Auctor Carturiēses nominat) ann. 1084. sumit initium à Brunone Coloniensi Theologo & Canonico Remensi.

Ordo Grandimontensis sub regula S. Benedicti inchoatur per Stephanum Aruernū nobilem apud Lemouicas, vbi statuitur illius ordinis prima sedes in quodam monte, qui toti familiæ nomen dedit, anno 1076.

Ordo Pręmonstratensis sub regula D. Augustini an. 1116. initium habuit à Noberto nobili Lotharingo. Alij in an. 1137. reijciunt: alij ad tempora Vrbani 2. Innocentius 2. confirmauit an. 1133. aut circiter.

Ordo S. Trinitatis inchoatur à Ioanne Mattha & Felice Anachoreta circ. an. 1199.

Ordo Humiliatorum incipit an. 1017. sed confirmatus est ab Innocentio 3. an. 1200.

Ordo Prędicatorum à b. Dominico inchoatur in Tolosatibus an. 1203. sub Innocētio 3. confirmatus est ab Honorio 3. an. 1216. Cuius nullam fieri ab Au-

ctore synchrono mentionem, est cur miremur.

Ordo Minorum à bea. Francisco inchoatur circ. an. 1206. sub Innocentio 3. confirmatus per Honor. 3. anno 1223.

Iacobus Rex Aragonum duos militum ordines instituisse traditur, quorum alterum a mictu albo & nigra cruce insignitum vocauit Ordinem b. Mariæ de redemptione captiuorum seu de mercede, quibus scilicet cura esset de redimendis captiuis: alterum appellauit Ordinem militum Montesiæ rubenti cruce insignem; & hæc circ. an. D. 1243. Sed alij hanc institutionem faciunt antiquiorem: & incidisse in ann. 1211 & vtramq; militiam aiunt fuisse à Gregor. 9. approbatam.

Milites D. Iacobi sub ritu S. Augustini, approbante Alexand. 3. in Hispania, circ. an. 1177. exorti. Calatrapienses, al. Calatrauenses à loco nuncupati, quorum militę auctor Sanctius Rex circ. annum 1160, nigrum amictum cum rubra cruce gestant.

AD REVER. IN CHRISTO PATREM D. Antonium de Montifault, Oegniacensis monasterii in Gallobrabantia Priorem meritiss. Decastichon Franc. Moschi, de noua Historiarum D. Iacobi à Vitriaco editione.

En tibi Vitriaci fœtum, sed veste nitentem
Purpurea, excusso puluere, verme, situ.
Qui latuit tenebris, cæca & caligine mersus,
Ad solis radios emicat auricomi.
Vt Parochus probitate tuum illustrauit ouile,
Doctrina excellens eloquioq; pari;
A fœtu capiet sic Bibliotheca decorem,
Et viuet longæ posteritatis opus.
Debita, quantumuis serus, cum fœnore soluo:
Reddo scripta manu, donoq; pressa typis.

Tetrastichon ad eundem.

Sanctorum Triga illa, Ædes queis vestra superbit,
Triga olim versu concelebrata meo,
Exigui accedant à me tibi muneris instar,
Qui mihi magni à te muneris instar erunt.

AD S. MARIAM OEGNIACENSEM PRECATIO FRANCISCI MOSCHI.

Huius meminit auctor Histo. Occid. cap. 38.

SAlue sponsa Dei selecta è milibus vna;
Vrbs natale solum cui Niuigella fuit,
Cui mores placuere probi à puerilibus annis,
Canaque cum prisca relligione fides.
Cuius & astripotens pectus Deus æthere ab alto
Impleuit roris munere nectarei.
O quæ stelliferi scandisti limen Olympi,
Cuiq; æuo Dominus dat meliore frui.
Communis tecum patria mihi iure, clientis
Sponso iuncta tuo suscipe Diua preces.
Huc miteis deflecte oculos ex arce superna,
Et quàm nos vrgent sæua pericla, vide.
Præsentem pia nam potis es proferre medelam,
Discutiens animi nubila mœsta mei.
Hoc age, singultu vellantur vt ilia crebro,
Hoc age, virtutum mens mihi amore flagret.
Atq; vbi turbatum premet hora nouissima vitæ,
Adiutrix adsis officiosa mihi:
Quò lætus Superûm optatas inuisere sedeis,
Atq; frui tecum perpete luce queam.

AMEN.

EPITAPHIVM, SEV POTIVS APOTHEOSIS R.mi D. D. IACOBI de Vitriaco primum Achonẽſis, deinde Tuſculani Epiſcopi S. R. E. Cardinalis, virtute & eruditione præſtantiſsimi: Cuius corpus quieſcit in templo monaſterij Oegniacenſis in Brabantia ad dextrum latus altaris. Auctore Franciſco Moſcho Niuigellate.

DOctrina & pietate cluens hac conditur urna
Vitriacus, Myſtes quondam hic, columenq́ʒ popelli.
Sub modio haud latuit tantum iubar. exerit ille
Egregias animi doteis, linguaq́ʒ diſerta
(Summo Pontifice iſthæc munia demandante)
Pugnat in Albigeos, cruce in illos plurima ſignans
Milia, queis Chriſti cauſſam victricibus armis
Ingens ardor erat mentis ſtudiumq́ʒ tueri:
Tantum flexanimæ potuit facundia vocis.
Præſul Achonenſis factus dum luſtrat ouile,
Mentibus inſtillat diuini ſemina verbi:
Auocat hos vitijs trepidos formidine pœnæ,
Aſt alios placito accendit virtutis amore:
Communiq́ʒ gregis (procul à torpore) ſaluti
Inuigilans, commiſta ſalubri pabula ſucco
Porrigit, ignitaſq́ʒ preces è pectore promit
Perdius & pernox. quin omnibus omnia factus
Munera ſolliciti patris indefeſſus obiuit,
Quó multam Chriſto ſubolem cœloq́ʒ dicaret.

Quod

Quod si fortè lupus prædo insidiatus ouili
Circumeat; mora nulla, armis cælestibus arcet.
Debitus altior hinc gradus est, & purpura digna
Apta fuit capiti, toto adplaudente Senatu
Cardineo: & celebri Tusclum cognomine donat.
Quid referam monumenta, exanclatosq́ue labores?
Texuit historiam, cui nomina fecit ab Ortu.
Hic rerum fatiq́ue vices, hic bella recenset
Et cladeis, domino plebem quatiente flagellis:
Et quas Maümetes scelerati dogmatis auctor
Vrbibus infectis animas demiserit Orco.
Sermones habiti ad populum, prægrande volumen
Implent eximiæ frugis doctiq́ue laboris.
Oegniacæ vitam Mariæ dum duplice libro
Scribit, ad ætherium lectorem inuitat Olympum.
Sunt alij ingenij fœtus, quos supprimit ætas
Fœta malis, bellorum alij periere tumultu.
Qui sunt præ manibus, doctrina laude perennem
Promeritos vitam nullum detriuerit æuum.
At pius & sapiens Antistes luce potitur
Æterna, meliore sui iam parte beatus.
Corpus ab hoc tymbo surget, quum buccina voce
Terribili, vita functos tellure vocabit.

ENCOMIVM

ENCOMIVM EXIMII SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTOris D. M. Ioannis Niuellani, eruditione, vitæ sanctimonia & miraculis cōspicui, qui ex Decano Ecclesiæ Leodiensis, factus est religiosus Monasterij Oegniacensis, vbi & quiescit in templi choro, ante summum Altare.

AVC. FRANCISCO MOSCHO NIVIGELLATE.

QVis iacet hic? contemptor opum, contemptor honorum,
Terens vtroque sæculi fastum pede:
Dictus Ioannes, veteri satus vrbe Niuella,
Doctor sacratæ paginæ clarißimus:
Atque idem fidei clypeus, pietatis auitæ
Apex, & omnis æquitatis arbiter:
Legem sollicitus Domini seruare, gregemq́;
Ad charitatem prouocare subditum.
Nam Leodinâ olim teres exstitit Æde columna,
Ecclesiastici Decanus agminis:
Vt vitæ merito, & solij sublimis honore,
Haberet omneis intimè obstrictos sibi.
Is quanquam in plebem diuina oracula Præco,
Spe messis amplâ, seminâsset impiger,
Laxa tamen quia visa fuit via laudibus aucta,
Angustiam vitæ petit monasticæ.
Nouerat innumeros spatioso tramite falli,
Boniq́;, calle deuiare perpetis.
Ponit opes, ponit mundi impostoris amorem,
Rumpitq́; fortis aggerum molimina.

Huius ab Auctore mētio fit c. 9. Histo. Occid.

Mox

Mox vbi proiecta est terrena sarcina fœtis;
Leuatus isthoc fasce, & expeditior,
Fluctibus vndosi maris enatat: inde salubrem
Portum subit tranquillitatis aureæ.
Est locus, illimi quem Sambra intersecat vndâ
(Aisa dicta est portio Brabantiæ.)
Oegniacum, castis sedes habitata monotis,
Raraq; fulgens gratia Asceterion:
Huc properat, Patri det nomen vt Augustino,
Præluceatq; cæteris vita facem.
Allexit Maria popularis fama, lociq;
Planè expetendi ob sanctitatem dignitas.
Hic vt veste noua, niueoq; indutus amictu,
Accessione se noua charismatum
Exsuperat, solennè dein tria vota professus,
Ardens lucerna fulget in domo Dei.
In precibus totum, & diuinæ codice legis
Sese placentem mactat hostiam Deo;
Non intermittens, summo quæ grata Parenti,
Offerre Christi non-cruentam victimam.
Ingemit ob miseros, quos auia semita longè
Abducit à fœlicitate cœlitum.
Comis & ingenuus, nulli adsentator; at osor
Mendacij atque vanitatis maximus.
E Cathedrâ quoties dixit; mellita labellis,
Et efficax insedit ori gratia:
Hinc multos, maculas vitæ, labeisq; perosos,
Hiantis Orci liberauit faucibus.
His animi diues donis, & cognitus orbi
Miraculorum gloria resplenduit.

Otia,

Otia, ceu tetram pestem, lernamq; malorum
Fugit, nec vllum dat voluptati locum.
Tanta illi incubuit fraternæ cura salutis,
Vt imminente mortis horâ, quempiam
Audierit, lecto incumbens, peccata fatentem,
Absolueritq; noxiarum vinculis.
Noluit a podagra curari, ne quadrimestre
Cessaret a verbi salubris semine:
Quas, inquit, lucrari animas hoc tempore possem,
Fortean malignus Tartaro hostis mancipet.
His adijt cœlum gradibus, iunctusq; coronæ
Est cælitum, victurus æuo perpeti.

Hosce Historiarum D. Iacobi de Vitriaco libros, ex vetusto membranaceo exemplari, quod in Oegniacēsi Augustinianorum S. Nicolai monasterio adseruatur, opera & sumtibus D. Francisci Moschi diligenter descriptos, & ab And. Hoio fideliter collatos & emendatos, vtiliter typis excudi posse censeo. Duaci, 21. August. 1596

GVLIELMVS ESTIVS *Sacræ Theologiæ Doctor & Professor ordinarius,*